

SIFIRA YÜKSELMEK

ERKEKLİĞİN KÜLTÜREL İNŞASI VE KARŞI MÜCADELE ÜZERİNE

Zeki BAYHAN

Zeki BAYHAN

1976 doğumlu... İlk ve orta öğrenimini Hakkâri’de tamamladı. Mimarlık-Mühendislik kayıt yaptırdı fakat bitirmedi. İktisat mezunu. 1998 yılında siyasal nedenlerle tutuklandı.

Çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanan yazı-makalelerinin yanısıra, Demokratik Ekolojik, Cinsiyet Özgürlükçü Paradigma (Belge, 2011), 21. Yüzyıl Özgürlük İdeolojisi Demokratik Sosyalizm (Belge, 2015) ve Soykırımcı Ulus-Devlet Paradigmasından Çıkış Demokratik Ulus (Belge,2016) adlı üç kitabı yayınlanmıştır.

Bayhan, halen Tekirdağ 2 No’lu F Tipi Cezaevinde tutuluyor.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma, 2012-2014 yılları arasında kaldığım Erzurum ve Sincan cezaevlerinde hazırlandı. Konunun özgünlüğünden dolayı bu kez her zamankinden çok tartışmaya, farklı görüşlere başvurmaya ihtiyaç duydum. Dolayısıyla planlanmasından son aşamasına kadar birçok arkadaşın, dostun emek ve katkılarıyla biçimlenmiş, kolektif emek ürünü bir çalışmadır bu.

Başta Dilan Taşdemir, Bülent Şamcı, Sıtkı Berktaş olmak üzere; Özgür Erol, Ebru Günay, Çimen Işık, Murat Duruk, Süleyman Tatar, Azime Işık, Mülkiye Doğan, Hacı Sincer ve emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

Fırat Tanrıverdi, çalışmanın düzenlenip temiz bir yazıyla dışarıya ulaştırılabilmesi için ayrıca yoğun bir emek harcadı.

İbrahim Açıkıyer, aynı emeğin dışarı boyutunu üstlendi. Zira metni temiz bir yazıyla göndermek yetmiyor, bir de bilgisayar yazımı var...

Hukukçu arkadaşlar Serbay Köklü ve Özgür Erol, yoğunlukları arasında bu çalışmaya zaman ayırıp ilgilendiler.

Konuya dönük bir farkındalık oluşmasına küçük bir katkı sunmak sadece benim değil çalışmaya emek veren herkesin ortak arzusuydu. Bu yönüyle amaca uygun ve harcanan emeklere layık bir çalışma olduğunu umuyorum.

Erkeklik kültürü giderek daha çok can yakan çok yönlü toplumsal bir sorun olarak orta yerde duruyor. Dolayısıyla bu konunun çok yönlü irdelenmesi, ertelenemez bir ahlaki-politik entelektüel sorumluluk ve toplumsal ihtiyaçtır. Bu çalışmanın, konuya dair daha kapsamlı çalışmalara bir basamak olması umuduyla...

Zeki Bayhan

Sincan Cezaevi, Ocak 2016

ÖNSÖZ

Binlerce yıllık eğitimin sonucu

İlkokul yıllarında evdeki yemek ritüelimiz şöyleydi: Alınacak yiyecekler, rahmetli babam tarafından getirilirdi. Hatta kendisi bile getirmez, bakkal dükkânındaki çırağıyla gönderirdi. Annem yemekleri pişirir; ablaamlarla yer sofrasını kurardı. Babam ve erkek kardeşimle biz kurulmuş sofraya otururduk. Yemek yenildikten sonra, annem ve ablaamlar sofrayı toplardı. Bırakın babamın, ben ya da erkek kardeşimin sofranın toplanmasına yardım etmesi söz konusu olamazdı.

Toplanan sofranın ardından bulaşığı yıkayan annem, babamın kahvesini getirirdi. Birlikte kahve içtiklerini bile hatırlamıyorum. Belki cezvede kalanı mutfakta içtiği olmuştur. Biz çocuklar da kahve içmezdik ama daha sonra demlenen çaydan içme hakkımız vardı. Sonra büyüdüm ve tıp fakültesini kazandım. Tatillerde köye geldiğimde, yemek sonrası yapılan kahve ‘kadrosuna’ ben de dahil edildim. Serde yavaştan devrimcilik başlamıştı ya, sofranın toplanmasına yardım etmek istersem, annemin tepkisi çok sert olurdu: Git, otur babanın yanına!

Önce babam ve sonra da annem rahmetli olalı çok oldu. Arada köye gittiğimizde, yer sofrası geleneği halen sürdüğü gibi, erkek kardeşimle, eşi ve kızı söz konusu geleneği sürdürüyor. Her türlü çarşı ve tarla işi erkek kardeşimin. Eşi ve kızı ise sofrayı kuruyor ve kaldırıyor. Erkek kardeşime bazen sesleniyorum, eşine biraz yardım et, diye. O da benim gönlüm olsun diye, sininin altına koyduğumuz kalbur ya da kasnağı götürüyor yerine. Ama bu müdahaleme erkek kardeşimden çok, eşinin kızdığına eminim.

Gelelim buraya, şehre: Arada eşimle birlikte kayınvalideme yemeğe gidiyoruz. Kayınvalidem, annem gibi ilkökul mezunu değil, aydın birisi. On yıllarca öğretmenlik yapmış. Kızların okuyup, kendi hayatlarına sahip çıkmaları için mücadele vermiş biri. Yaşı neredeyse 80’e merdiven dayamış ama kendi işlerini kendisi görece kadar da sağlığı yerinde. Ona yemeğe gittiğimizde, sofrayı kendi donatıyor. Belki eşimin yardımını kabul ediyor ama benimkisini asla.

Evdeki durum değişik mi? Ben ne kadar devrimci biriysem, eşim de o kadar bu mücadelede bir şeyler yapmış biri. O da yemekler konusunu kendi tekeline almış bulunuyor. Ben gazete ile ilgili bilgisayar başında çalışırken, kalkıp çayımı kendim alıyorum. Buna kızıyor. Ben de ona kızıyorum. Bu konuyu uzatmak istemiyorum ama anladığım şu; bana yardımcı olarak, yapılan işe yardımcı olmak istiyor. Neyse ki, ev işlerinde biraz ortaklaşmamız var. Mesela bulaşık ve çamaşır makinasını doldurmak ondan, makinaları boşaltıp (çamaşırları asmak gibi) gerekeni yapmak benden...

Türkiye’deki devrimci hareketler, neredeyse 1980’e kadar kadınları ‘yardımcı’ eleman, korunması gereken kişi olarak gördü. Ufaktan silahlı mücadele başlayınca, kadınların silahlı mücadeleye girmesine izin verilmedi. İzin verilen tek şey, bir silahın bir yerden başka yere götürülmesi oldu. Kürt Özgürlük Hareketi’nde ise kadınlar, gerekirse kendi ayrı örgütünü kuracak kadar, erkeklerden bağımsız hareket etmeyi bildiler. Bir devrimci hareketin, ancak kadının gerçek anlamda içinde olmasıyla başarılı olabileceğini tüm dünyaya gösterdiler.

Doğduğumuzda biyolojik olarak erkek olsak da bizi gerçekten erkek yapan, başta annelerimiz olmak üzere, binlerce yıldır süren eğitimidir. Böylesine beş bin yıllık geleneği yıkmak için gerçekten büyük bir devrim gerekiyor. Zeki Bayhan, bu çalışmasında, önce beş bin yıllık geleneğin dayandığı temellerini anlatıyor ve devrimci bir şekilde yıkılmasının ipuçlarını tartışıyor. Böylesine zor bir konunun, böylesine anlaşılır şekilde yazılması bakımından, çok iyi bir çalışma olmuş. Okurların ilgisini gerçekten hak ediyor, doğrusu...

Hüseyin Aykol

Batıkent, Ocak 2016

GİRİŞ

*Bu, 'öteki'nin rolünü yaşamaya mahkum olmanın
kalıtsal yüküdür. Hata esas olarak mağdurlaştırılmış
bireyde değil, aksine bireylerin yanlış kimlikleri
içselleştirmelerine neden olan şeytani güç yapılarında
görülmalıdır...*

M. Doly / Baba ve Tanrı'nın Ötesinde

*İlim ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin ya bu nice okumaktır...*

Yunus Emre

Göz önünde olan şeylere uzaklık insanın kaderi gibidir. Çünkü onlar apaçık ortada olmanın aldaticılığıyla sarmalanmışlardır. Bundandır ki, insanı en çok yanıltan (şey) apaçık ortada olan şeylerin hakikatidir; insan onlara vakıf olduğunu düşünür. Buna mukabil henüz yeterince bilinemeyen, yani uzak olan şeyler taşıdıkları düşünülen gizem dolayısıyla insan zihni için cezp edicidir. Gelgelelim insanın bu yakına uzaklığı ile uzağa yakınlığı bir tür körlük hali yaratır. Ve denilebilir ki insanın yakın olana uzaklığı, onun en çok kendisine kör kalması sonucunda somutlaşır. Bu sebeple yaşam akışı içinde insanın en büyük engeli yine kendisi olabiliyor. Zira uzağa bakarken yakını göz ardı etmek her adımda tökezleme ihtimalini güçlendirir. Uzak, çoğu kez bir arzuyu, bir hayali, bir ütopayı imler ve uzağa bakmak gereklidir. Ama uzağı daha berrak görebilmek için ona yakınlaşmak, yakınlaşmak içinse ilk adımlarla yakın yolları arşınlamak lazım gelir. Zira yol, görmeye çalıştığımız belli-belirsiz “uzak” değil; bizzat yürüdüğümüz şeydir ve biz yürüdükçe yol olur. Uzak olana ulaşma yolcuğu ise ilk adımlarla başlar; ilk adım en yakınımıza atacağımız adımdır...

Bu çalışma, özgür toplumsallaşma yolculuğunda atılması gereken bir ilk adıma; beş bin yıldır göz önünde olan ve toplumsal yaşam üzerinde ağır bir yük oluşturduğu halde, çoğunlukla görmezden gelinen “bildik” bir konuya odaklanacaktır; erkeklik kültürü...

Erkeklik kültürü, egemen dünya için dokunulmaz bir kutsallık olarak kurgulanmıştır. Onun yarattığı kültürel atmosfer içinde cereyan eden iktidarları yıkabilir, kültürleri ortadan kaldırabilir, devrimler yapabilir, yeni sistemler inşa edebilirsiniz... Ama bütün bunları aynı atmosfer içinde kalarak, erkeklik kültürüne dokunmadan yapabilirsiniz ancak! Gerçekten de beş bin yıllık uygarlık süreci içinde devletler-imparatorluklar kurulup yıkılmış; uygarlıklar gelmiş geçmiş fakat erkek egemen kültür varlığını sürdürebilmiştir. Tarihsel olarak en direngen kültürel olguların başında sayılan tek tanrılı dinlerin tarihi bile erkeklik kültürü tarihine kıyasla çok sınırlı kalır ve daha önemlisi tek tanrılı dinlerin de birçok yönüyle aynı kültür içinde kalıp eril egemenliği yankılamasıdır. Erkeklik kültürünün zamana karşı bu direngenliği, onun hakim toplumsal zihniyet ve yapılanmaların tümüne sirayet ettirilen ve böylece sürekli kendisini üretebilen bir egemenlik kültürü olarak toplumsal yaşama içkin kılınmış olmasından ileri gelir. Bu kültürün dokunulmaz kılınmış olması ise beş bin yıllık uygarlık sistematığının asli karakteri olması nedeniyledir. Bu durumda erkeklik kültürünü sorunsallaştırmak, egemenlik sisteminin kendisini sorunsallaştırmak demektir.

Başka bir ifadeyle erkekliğin tartışılmaz kılınmış olması, cinsiyet olarak erkeği korumaktan önce ve esas olarak egemenlik sistemini koruma amaçlı geliştirilmiş ideolojik bir tutumdur...

Tartışma konusu edilecek olan, patriyarkal (ataerkil) sistemin kurgulamış olduğu erkek egemen kültürdür. Bu noktada cinsiyet olarak erkek ile kültürel olarak erkeklik arasında yapılması gereken ama başarılması görüldüğü kadar kolay olmayan bir ayrım söz konusudur. Çünkü cinsiyet olarak erkek ile kültürel erkeklik arasında ne tam bir aynılık/özdeşleşme, ne de tam bir ayrışma vardır. Bu, patriyarkal sistemin cinsiyet olarak erkek ile kültürel erkekliği iç içe örmesinden ileri gelen bir sonuçtur.

Tam bir özdeşleşme yoktur çünkü patriyarkal uygarlık sistemi, sadece cinsiyetler arası ilişkiler bağlamında değil; sosyo-kültürel, siyasal, ekonomik yaşamın her alanında egemenlik harcıyla inşa edilmiş komple bir yapıdır. Bu anlamda patriyarka sadece kadını erkek egemenliğine bağlamaz; erkekler arasındaki ilişkileri de egemenlik kültürüne göre kurgular. Demek oluyor ki erkek, patriyarkal sistemin efendisi olduğu kadar kölesidir de... Erkeklik, egemenlik olgusuyla özdeşleştirildiği oranda erkek bireyler için bir hedef haline geldiğinden, erkek, verili kültür içinde kendisini bir “erkekleşme” mücadelesi içinde bulur. Kültürel erkeklik bu anlamda cinsiyet olarak erkeğin doğasından ileri gelen bir olgu değil yaşam serüveni içinde mücadele ile edinilen bir paye olarak somutlaşır. Erkeğin bu mücadele içinde yaşadığı ve erkekliğin psiko-patolojisi olarak ifade edilebilecek ruhsal gerilimler, açmazlar, yanılsamalı kimlik arayışları gibi sorunlar cinsiyet olarak erkek ile kültürel erkeklik arasındaki bu ara zeminde (mesafe) boy verir. Buradan bakıldığında erkek, erkekliğe hiçbir zaman doymayacak şekilde kurgulanmıştır. Bu, egemenlik yönelimli kültürel erkeklik kimliğiyle cinsiyet olarak erkek gerçekliği arasında asla kapatılamayacak bir mesafe olmasından ileri gelen bir sonuçtur... Bu mesafe önemlidir çünkü erkek ile egemen kimlik arasındaki bu çatlak, erkeğin patriyarkal sistemden koparak özgürleşmesine imkan yaratabilecek potansiyel bir alan özelliği taşır.

Tam bir ayrışma da söz konusu değildir. Çünkü patriyarkal sistem erkeği, sistemin öznesi ve her koşulda kadın karşısında egemen olarak kurgulamıştır. Bu noktada erkeklik kimliğinin egemen kültür içinde erkek bireylere benimsetilmeye çalışıldığı; erkek bireylerin de bu kimlikle özdeşleşmeye çalıştıkları bilinen bir gerçekliktir. Paradoksal olarak erkek, egemenlik sistemi içinde ne kadar derin bir kölelik düzeyi yaşarsa, ona o kadar şiddetle sarılır. Bu bağlamda toplumsal statü bakımından zayıf erkeğin, kadın karşısında küçük bir despot kesilmesi şaşırtıcı değildir. Zira o, sistem içinde edinemediği erkeklik statüsünü; egemenlik uygulayabileceği tek düzlem olan kadın ilişkisi düzleminde uygulayarak ikame etmeye çalışıyordu...

Verili sistem içinde erkeğin kadın karşısındaki konumu bazı feministlerin de içinde bulunduğu kimi çevrelerce “ayrıcalık” olarak değerlendirilir. Şayet egemenlik ilişkisinin egemen tarafını pozitif, köle tarafını negatif değerde görür, bu pencereden bakarsak; bu, bütünüyle doğru bir yorum olur. Fakat bu yorum önemli sorunlara yol açabilecek yönler içerir. Çünkü bu yorum, egemenlik olgusunun kendisine karşı değil, egemenliğin hangi tarafı olunacağına dayalı bir mücadele perspektifini bir adım ön plana çıkarabilir. Böyle bir algısal tutumla ele alınacak mücadele, mücadeleyi cinsiyetlerin özgürlük mücadelesi düzleminden çıkarıp, cinsiyetleri karşılaştırarak cinsiyetler arası ilişkiyi bir tür egemenlik mücadelesi düzlemine taşır. Oysa ki özgürlük, egemenlik kültürünün ortadan kaldırılması paralelinde imkan dahiline girebilir. Bu nedenle cinsiyet özgürlüğü mücadelesi egemenlik olgusunun kendisine karşı mücadele eksenine oturmak durumundadır. Bu özgürleşme perspektifinde erkek de ‘sadece’ egemenlik ilişkisinin bir tarafıdır! Tam bu noktada Hegel’in efendi-köle diyalektiğini hatırlatmakta fayda olabilir. Zira Hegel, efendinin köleye bağımlılığını da iyi ifade eder. Hiç kuşkusuz, bunları söylemek, verili durumda erkeğin hiçbir ‘ayrıcalığı’ olmadığını söylemek anlamına gelmez. Dikkat çekilmek istenen şey; erkek ‘ayrıcalığının’ nereden bakıldığı

ile bağlantılı olarak son derece tartışmalı olduğu ve özgürlük mücadelesinde, erkeği de bağımlılaştıran bu “ayrıcalığı” ortadan kaldıracak olan egemenlik olgusuna karşı mücadelenin eksen alınmasının daha isabetli olacağıdır. Ayrıca, özgürlük bilinci, özgür olunmadığına dönük farkındalıkla başlar ve erkeğin ayrıcalıklı, özgür olarak düşünülmesi yanılgısı, onun cinsiyet özgürlüğü mücadelesinde negatif bir rol oynar.

Kadın karşısında egemen olma ‘ayrıcalığı’ erkeğe sistem tarafından sunulan egemenlik payının garanti kısmıdır. Yanısıra her erkeğin egemenleşerek kültürel anlamda daha da erkekleşebileceğine dair bir vaat de söz konusudur. Böylece iki yönlü bir tuzak sunulur erkeğe; tuzağın birinci yüzünde, toplumsallığın temeli olan cinsiyetler arası özgür ilişki ve aşk kültürünü egemenlik ilişkisine dönüştürmek; ikinci yüzünde ise erkeği egemenleşme yoluyla erkekleşmeye teşvik etmek üzerinden sosyo-kültürel, ekonomik yaşamı bir sömürü alanına dönüştürmek amacı vardır. Bu iki yön, toplumsal bileşenleri özgürlük kültüründen uzaklaştırarak sistem damarlarına kan pompalayan nesneler haline getiren eril mekanizmanın asli bileşenlerini oluşturur. Erkeklik, bu anlamda egemenlik sisteminin damarlarına kan taşıyan bir araç olarak kurgulanmıştır. Dolayısıyla verili erkeklik kimliği özgür toplumsallaşma ve aşk kültürü önünde engel rolü oynar.

O halde verili erkeklik kimliğiyle özdeşleşen erkek, sadece kendi özgürlüğünden taviz vermemiş aynı zamanda kadın ve toplum özgürlüğü önünde engel olma rolü nedeniyle ahlaki ve kültürel bir yükümlülük altına da girmiş oluyor. Bu yükümlülüğün kurtulmak için patriyarkal sistemi besleyip üretmeyi bırakmak iyi bir başlangıç noktası olabilir. Önce hizmet etme yoluyla erkeklik üretimi bırakılmalıdır ki erkek bir adım geri çekilerek karşı mücadeleye hazır hale gelebilsin. Aksi takdirde beslenmeye devam edilen bir olguya karşı mücadele baştan kaydedilmiş bir mücadeledir. Burada ayrım noktası, bu başlangıç adımının patriyarkal kültürü yıkmak değil, onu beslemekten vazgeçmek olduğudur. Nitekim erkeklik, sadece binlerce yıl önce kurumsallaştığı için değil; bugün üretilmeye devam ettiği için varlığını sürdürebilmektedir. Kişiden başlayarak gelişecek erkeklik kültürünü terk eylemi bu nedenle küçümsenmemelidir. Zira bu, kişiden başlayarak yakın çevresine ve oradan da toplumsal yapılara uzanabilecek bir mücadeleye dönüşme potansiyeli taşır. Bu, erkeklik-kadınlık kimliklerinin ötesinde, farklılıkları ne homojenleştirmeye çalışarak ne de ayrışma ve kutuplaşmalara gerekçe yaparak ve fakat süreklileşen politik etkinlik içinde farklılıkların karşılıklı akışını sağlayacak özerk ve kolektif özgürlük alanları yaratarak adım adım örülebilecek bir özgürleşme mücadelesi olarak düşünülebilir. Kişisel veya grupsal değişimler, erkek egemen sistemi yekten değiştirmeye yetmez ama bu egemenlik kültürünü beslemekten vazgeçen kişi ve grupların çoğalması ve alternatif bir yaşam perspektifiyle ortak zeminde buluşması onu adım adım geri püskürtüp toplumsal yaşamdan dışlamaya başlayabilir.

Hiçbir toplumsal kimlik salt katı-ret ölçüleriyle ele alınamaz. Bu bağlamda toplumsal cinsiyetçi erkek egemen kültür ve bu kültürün cinsiyetlere izafe ettiği kimlikleri reddedebilmek, daha önemlisi alternatif oluşturabilmek için bu kimliklerin ne’liğini anlamak önemli bir ihtiyaçtır. Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üzerine* çalışmasına “Kendimizi bilmiyoruz, biz bilgi sahibi kişiler, bunun da pekâlâ bir nedeni var. Hiç aramadık ki kendimizi” diyerek başlar. Bu tespit, erkeğin kendi gerçekliğine yeterince kafa yormaması açısından da geçerlidir. Çünkü toplumsal cinsiyetçi kültür bağlamında kadın gerçekliği üzerinde çok yönlü araştırma-inceleme ve analizler yapılmıştır; kadın biyolojisi, kadın bedeni, cinselliği, duyguları vs. vs... Bunların bir bölümü, kadının verili sistem içindeki “nesne” konumunu çeşitli açılardan meşrulaştırma amacıyla yazılmış olma gibi sorunlu bir durum arz etse de bu konuda daha fazla -ama objektif- analiz ihtiyacı olduğu söylenebilir.

Sorun, erkeklik kimliğinin yeterince irdelenmemiş olmasındadır. Oysa ki erkeklik, toplum ve kadın gerçekliğini tarihsel-toplumsal anlamda kırılmalara uğratan kültürdür. Dolayısıyla toplumsal cinsiyetçi kültür sorununun merkezinde erkeklik vardır. Zira erkeklik, sorunun nedenidir. Bu gerçekliğe rağmen toplumsal cinsiyetçilik bağlamında sorunun “kadın sorunu” olarak adlandırılması ve bu çerçevede tartışılması; sorunun nedenlerini bir tarafa bırakıp sonuçlarıyla uğraşmak anlamına gelir. Çünkü kadının sömürülüyor olmasının nedeni kadın değil, erkeklik kültürüdür.

Erkeklik kültürünün yeterince tartışma gündemi haline gelmemesinde şüphesiz ki erkeklerin, özellikle entelektüel erkeklerin payı belirgindir. Bilim, felsefe ve diğer bilgi alanlarını büyük oranda ellerinde bulunduran düşünce dünyası erkeklerinin, hemen her konuda söz söyleyip, yazıp çizmişken; kendilerinin de bir parçası oldukları erkeklik kültürünü sorun olarak yeterince irdelenmemiş olmaları dikkate değer bir sonuçtur. Bu sonuçta kültürel erkeklik şekillenmelerinin, erkeklik psikolojilerinin, inançlarının çeşitli etkileri olabilir. Fakat esas neden ideolojik-felsefik tercihtir. İdeolojik-felsefik tercihtir, çünkü entelektüel, aydın erkek için bir bilme sorunundan bahsetmek zordur. Tercih patriyarkal sistemden yana tavır koymak olunca, erkeklik sorun olmaktan çıkar ve sorun olarak kadına odaklanılır. Bu bağlam içinde temelinde erkeklik kültürü bulunan toplumsal cinsiyetçilik sorununun, “kadın sorunu” olarak adlandırılması da eril ideolojik bir tutum olarak somutlaşır. Sorun bu şekilde tanımlandıktan sonra kadın gerçekliği üzerine olumlu veya olumsuz şeyler söylenmesinin esasta önemi kalmaz. Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz; kadın özgürlüğü üzerine ne kadar pozitif şeyler söylerse söylesin, bir erkek eğer sorunun temeline erkeklik kültürünü koyup çözümülemiyor, toplumsal cinsiyetçiliğe karşı mücadelede kendi konumunu sorunsallaştırmayla işe başlamıyorsa, onun ideolojik tercihi patriyarkadan yana somutlaşıyor demektir. Zira patriyarkayı savunmak demek illa ki onu sloganlaştırmak demek değildir. Çağımız insanının patolojisi, küfür ettikleriyle kolkola yaşama sanatını geliştirmiş olmasıdır. Bundandır ki küfrettikleriyle barışık yaşama tutarsızlığının boy verdiği politik atmosferi oluşturan sinik siyasal kültür, günümüzün en başat siyasal kültürlerinden biri haline gelmiştir.

Erkeklik kültürünün sorunsallaştırılması bağlamında entelektüel erkeklerden de daha fazla sorumluluk taşıyanlar devrimci erkeklerdir. Çünkü Marx’tan esinlenerek söyleyecek olursak; devrimciler dünyayı sadece yorumlamazlar, aynı zamanda onu değiştirmeye çalışırlar. Devrimci olmak, devrimle bir olmak; özgürlükçü olmak, her türlü egemenlikçi-tahakkümcü ilişki kültürünü reddetmek demektir. Bu anlamda erkeğin devrimi ne kadar içselleştirdiği veya ne kadar özgürlükçü olduğu; erkeklik kültürünü sorunsallaştırarak kendi kişiliğinde egemenlikçilik-tahakkümcülük anlayışlarına karşı verdiği mücadelede gizlidir. Bunun başarıma düzeyinin göstergesi de kadın karşısındaki duruştur. Zira eril egemen kültürün en yalın haliyle somutlaştığı düzlem kadınla ilişki düzlemidir. Buradan baktığımızda kadın karşısındaki duruş tarihsel anlamda erkek devrimcilerin geliştirdiği özgürlük mücadelelerinin üzerine düşen bir gölge olagelmıştır. Sözgelimi sömürü sistemine karşı emeğin özgürleşmesi mücadelesi yürüten erkek proleterler bile aile ortamında kadın emeğinin sömürülmesindeki rollerini unutabilmiştir.

Devrimci erkeğin konu bağlamında temel açmazı kendi konumunu değiştirmeden, kadının konumunu değiştirmek üzerinden çözüm aramasıdır. Sorunu “kadın sorunu” olarak tanımlayan erkek egemen algının inceltilmiş bir yansımasıdır bu. Oysaki cinsiyet özgürlüğü mücadelesinde erkek için ilk adım kendi konumunun sorun teşkil ettiğini kabul ederek, kendisinde bir değişim yaratmaya yönelmesidir. Aksi durumda erkeğin, sömürü üreten klasik erkeklik konumunu değiştirmeden kadının konumunu değiştirmeye çalışması bir kandırmaca değilse eğer, bir yanılsamadır. Çünkü bir sonuca neden olan faktörler değişmeden sonucun değişmesi beklenemez.

İster entelektüel, ister devrimci-demokrat olsun; toplumsal cinsiyetçi kültürdeki sorunu görüp, kadının sömürüldüğünü kabul eden erkeklerin önünde iki yol belirir. Birincisi kendinde bir değişim-dönüşüm eylemi başlatarak, eril egemen kültüre karşı mücadeleye kendinden başlama; ikincisi, değişimi kendi dışında aramaya çalışma yani öz olarak değişmemedir. İkincisinin tercih edilmesi durumunda erkek, erkekliğini incelterek sürdürme, değişmeme gerekçeleri/argümanları oluşturma gibi yollara başvurur ki, rasyonalizasyon (akılsallaştırma) bu yolların kesişme noktasını oluşturur.

Rasyonalizasyon bütün eğreti duruş ve tutumlara dair kişide akla dayalı psikolojik korunma bariyerleri oluşturabilen etkili bir mekanizmadır. İnsan yanlış olduğunu bildiği bir şeyi yaşamaktan huzursuz olur, rahat edemez. Bu nedenle kendisini yanlışla ikna etme ihtiyacı duyar. Herhangi bir konuda ciddi bir yanlış tutum veya yaşam ilişkisi içinde olan birini karşınıza alıp konuştuğunuzda onun yaşadığı yanlış son derece sistematik gerekçelere oturttuğunu görürsünüz. Size neden başka türlü olamayacağını sebeplerini bir bir anlatacaktır. Sunulan gerekçelerin başkaları için tutarlı olup olmaması ikincil önemdedir; kişi bunları kendisinin inanabileceği bir formda örmüştür. Bu, bir psikolojik savunma mekanizmasıdır. İnsan, ruhunu korumak zorundadır ve kötü olanın ruhu olmadığı iddia edilemez. Kişi bilerek ya da yarı bilinçle kendisine akıldan tuzaklar kurar ve gidip kendi kurduğu tuzağa düşüverir. Bunun için genellikle doğru gerekçeler kullanılır ama yanlış sonuçlar çıkarılır. Burada hileli nedensellik olarak ifade edebileceğimiz bir mantık devreye sokulmuş olur. J. Baudrillard, simülasyon diyordu; simülasyon gerçek olmayan şeylerden bir dünya oluşturup buna gerçek dünya gibi inanmak ve onu yaşamak demektir. Yani gerçekmiş gibi değil gerçekten inanarak... erkek de erkeklik kültürünün yanlışlığını bilir ama onu sürdürmenin yollarını da...

Bu çalışma cinsiyet özgürlüğü sorununda en büyük toplumsal engel olan erkeklik sorununa giriş mahiyetinde bir çalışma olarak düşünülmüştür. Son yıllarda erkeklik olgusu üzerine kıyıdan köşeden yazılıp çizilmeye başlansa da erkeklik halen büyük oranda dokunulmayan bir sorun olarak orta yerde duruyor. Evvela erkeklik kültürünün bir toplumsal sorun olarak tanımlanması enderdir ve bu, sorunun önemli bir boyutunu oluşturur. Bu sonucun başat nedeni, cinsiyet özgürlüğü sorununun genellikle kadın üzerinden ve kadın-erkek ilişkisi (aile-aşk-cinsellik) eksenli dar sınırlarda ele alınıyor olmasıdır. Bu bağlamda günümüz erkekliğinin eski zaman erkekliklerine benzemediği, klasik erkeklik kimliğinin toplumsal yaşam akışı içinde temellerini yitirdiği, erkeklik kimliğinin bunalımda olduğu, aile kurumunun değiştiği gibi iddia-analizler söz konusudur. Kuşkusuz 21. yüzyıl erkek profili, aile yapısı vs. geçmiş yüzyıllara, binyıllara göre değişimlerden geçmiştir ki bu sosyal bir gerçekliktir. Fakat bu değişimler erkekliğin değişimi değil, erkekliğin yaşanma biçimlerinin değişimi temelinde somutlaşıyor. Bu noktada erkekliğin sabit bir kimlik olmadığını, çok yönlü ve kendisini koşullara uyarlayabilir bir iktidar-tahakküm kültürü olarak şekillendiğini hatırlamakta yarar olabilir. Ezcümle, yaşanma biçimleri değişmiş fakat erkeklik kimliğine içerilmiş egemenlikçi öz varlığını sürdürögelmiştir.

Erkeklik kültürü, temelinde beşbin yıllık geçmişi bulunan bir sistem sorunudur. Dolayısıyla maddi manevi bir bütünlük arz eder ve beşbin yıllık uygarlık süreci boyunca toplumsal yaşama yön veren zihniyet ve kurumsal yapılanmalar bütünü içerir. Uygarlıksal yapılanmanın eril karakteristiği ise cinsiyet sömürüsünün, uygarlıksal sömürü sistematığının kök-kurgusu olmasından ileri gelir. Bu nedenle erkeklik kültürü üzerine bütünlüklü bir analiz, aynı zamanda beşbin yıllık uygarlık sistemi analizi olur. Ve erkeklik kültürünün aşılması da esas olarak sistemsel dönüşüm meselesidir.

Bu çalışmada erkeklik kültürünün oturduğu bu bağlam üzerinden hareket edilmeye çalışılacak ve fakat bir bütün sistem analizinden çok esas odaklanılacak temalar; birey algısında erkeklik kültürünün

ideolojik inşa mekanizmaları; verili erkeğin, erkeklik-kadınlık yaşam algıları; cinsiyetlerin psiko-kültürel şekillenmeleri; kişilik dönüşümü önündeki içsel-dışsal engeller gibi temalardır. Başka bir ifadeyle bu çalışma, eril egemenlik kültürünün erkek bireylerde kurumsallaşması ile erkek bireylerin, erkek egemen kültürü üretmesi arasındaki ilişkiselliğe odaklanacaktır. Nitekim erkeklik, bir egemenlik kültürüdür ve tek tek bireyleri aşar ama bu kültür erkek bireylerin dışında bir kültür değildir, bizzat erkek bireylerin üretip geliştirdiği ve hatta oldukça geniş bir konsensüsle üretmeye devam ettikleri bir kültürdür.

Bu bağlamda yapacağımız projeksiyonlar cinsiyet olarak erkek veya kadın doğalarına dönük değil, erkeklik kültürüne dönüktür. Söz konusu olan yapılandırılmış bir egemenlik ve tahakküm kültürüdür ve bu kültür iyilik-kötülük veya egemenlik-kölelik kavramları üzerinden cinsiyetlerin doğasına izafe edilemez. Erkeklik kültürü analizinde göz ardı edilmemesinde yarar olan önemli bir husus, kültürel olarak erkeklik ile cinsiyet olarak erkek arasındaki ayrımın kaybedilmemesidir. Erkeklik eleştirisi, cinsiyet olarak erkeği içerse de ondan öte kültürel bir eylemdir. Bu eleştiri cinsiyet olarak erkekle özdeşleştirildiği oranda cinsiyetler arası karşıtlaşma potansiyeli artar ve bağlantılı olarak erkek bireyler cephesinden savunma mekanizmaları devreye girebilir. Zira böylesi bir durumda algı, cinsiyet olarak erkeğin sorunsallaştırıldığı şeklinde somutlaşabilir. Elbette cinsiyet olarak erkek önemli oranda erkeklik kültürüyle özdeşleşmiştir; altını çizmek istediğimiz şey; algısal ve yöntemsel yaklaşım bağlamında ayırıştırmanın hem erkeklik kültürüne karşı mücadelede psikolojik engelleri zayıflatabileceği hem de bu ayırıştırmanın ideolojik-felsefik açıdan gerekli olduğudur. Nihayetinde erkeklik kültürü eleştirisinde amaç erkeğin de erkeklik kültüründen özgürleşmesidir.

Çalışmamızı üç ana bölüm şeklinde ele alacağız;

Birinci bölümde “Tarihsel bir kurgu olarak erkeklik” ana başlığı altında; erkekliğin tarihsel bir yapı olarak inşası, zihniyet ve kültür olarak erkeklik gibi olguları irdelemeye çalışacağız. Din, felsefe, bilim, psikiyatri, akıl, dil gibi zihniyet oluşturuvcu düşünce yapılarının, erkeklik kültürünü inşa etme ve üretmedeki rolleri ile bütün bu düşünce yapılarına içerilmiş eril kodları bu bölümde tartışmaya çalışacağız. Erkeklik kimliğinin tarihsel bir kurgu olarak geliştirilmiş olduğu gerçekliğine dönük algısal ikna önemlidir. Zira erkek egemen sistemin iddiası; toplumsal cinsiyetçi kültürün, cinsiyetlerin doğasından ileri geldiği, dolayısıyla da toplumbilim ve felsefi açıdan “doğal” olduğudur. Bu tez, erkekliğin tarihsel bir inşa olduğu gerçekliğinin ortaya konmasıyla boşa çıkacak ve sistemin değişebilirliği açık olacaktır. Nitekim “bir tarihsel-toplumsal yapı nasıl insan eli ve iradesiyle inşa edilmişse, insan eli ve iradesiyle değiştirilebilir”dir de.

İkinci bölüm “Yanılsamalarla beslenen olgu olarak erkeklik” ana başlığı altında sistem içinde şekillenmiş erkeğin kendisine, kadına, yaşama, özgürlük-aşk gibi toplumsal değerlere dönük yanılsamalı algılarına odaklanacak. Erkeklik ideolojilerinin, kurgulanan kimlik doğrultusunda erkeğin algısını nasıl manipüle ettiğini; erkek algısında sahte olanın nasıl gerçek olanın yerine geçirildiğini; özetle erkek bireylerin maruz kaldığı zihinsel kuşatmayı irdelemeye çalışacağız. Erkeklik zihniyeti denilen bakış açısı ve yaşam felsefelerinin erkeğin doğasıyla ilgili olmadığı; daha önemlisi erkek bireylerin özellikle de aydın-devrimci erkek bireylerin buna dönük belli bir farkındalık taşıdıkları halde bu kuşatmayı yarabilecek yollar aramak yerine, yanılsamalı algılarla kendi kimliklerini “tamamlama” çabasına yönelmeleri de bu bölümün tartışma konuları arasındadır. Yanılsama, özellikle tercih edilmiş bir kavramsallaştırmadır. Zira yanılsama bir yanlış bilme durumuna değil bilinçli bir algısal yönlendirmeye işaret eder. Yanlış ile yanılsama arasındaki fark, yanılsamanın içerdiği bilinçlilik halidir. Konu bağlamında ise yanılsamalar, erkeklik kimliği

ile cinsiyet olarak erkek arasındaki geniş makası kapatma yönelimli psiko-düşünsel edimlerdir. Bu yönüyle yarılsamalar, Marx'ın ünlü ideoloji tanımını (ideoloji=yanlış bilinç!) yankılar.

Üçüncü bölümde “Özgürlük mücadelesinde erkeğin ayağına dolanan olgu olarak erkeklik” ana başlığı altında devrimci ortamlarda hem erkeklerin devrimle bütünleşerek özgürleşmesi önünde engel oluşturan hem de devrimci yaşam dokusunu zedeleyen erkeklik kültürü ve yansıma biçimlerine odaklanmaya çalışacağız. Ki devrimci ortamlar, erkeklik kültüründen azade değildir ve erkeklik kültürü inceltirilmiş, revize edilmiş biçimleriyle de olsa çeşitli özellik ve alışkanlıklar üzerinden devrimci ortamlarda çok yönlü yansıma bulabiliyor.

Bu bölümde sadece devrimci erkeklerin, egemenlik sisteminden devrimci ortamlara taşıyıp incelterek ortama yansıttıkları erkeklik biçimlenişleri ve bunların nedenleri üzerinde durmayacak; aynı zamanda devrimci örgütlenmelerin de erkeklik kültürüne karşı eksikli duruşları ile devrim stratejileri, örgütlenme modelleri ve siyasal kültür gibi çeşitli açılardan eril egemen kültürü yankılayabildikleri üzerine bir tartışma yürütmeye çalışacağız. Bu önemlidir çünkü devrim, özgürlük yönelimli toplumsal dönüşüm eylemidir. O halde toplumsal dönüşüm doğrultusunu öncelikle kendi bünyesinde gerçekleştirmekle mükelleftir. Bir egemenlik kültürü olan erkeklik kültürüne karşı mücadele de bu sorumluluğun en önemli yönlerinden birini oluşturur ve bu sadece devrimci erkek bireylere yüklenemeyecek kadar çok yönlü ve önemli bir sorundur... Bu bağlamda erkeklik kültürüne karşı devrimci toplumsal dönüşüm eyleminde birey olarak erkeğin, erkeklik kültüründen özgürleşmesi konusunu “erkeklik intiharı” başlığı altında; toplumsal dönüşüm konusunu ise “özgür toplumsallaşma” başlığı altında irdeleyerek; devrimci dönüşüm eylemini birey-toplum diyalektiği ekseninde tartışacağız. Erkeklik intiharı, erkek açısından sıfıra yükselme mücadelesidir. Erkek, öncelikle sıfıra yükselmelidir, çünkü erkeklik kültürü sadece birey olarak erkeğin özgürlüğü önünde değil, kadın ve toplum özgürlüğü önünde de engeldir. Dolayısıyla erkeğin verili durumu bireysel ve toplumsal özgürlük bağlamında negatif bir değer taşır. Sıfıra yükselmek, erkeğin bu negatif yüklerden arınmasını ifade eder.

Erkeklik kültürü, giyilip çıkarılabilen tek tip bir gömlek değildir ve her erkekte farklı düzeylerde yaşanabilir. Kişi olarak öznel erkeklik algılarımız ile genel erkeklik kültürü arasındaki kesişme noktalarının birey açısından nasıl kurulabileceği değişkenlik arz edebilir. Fakat yadsınamaz bir gerçeklik varsa o da devrimci demokrat her erkeğin bu resmin bir parçası olduğudur.

Bizi konu üzerinde düşünmeye, araştırma-inceleme ve tartışmalar yoluyla sorunu anlamaya zorlayan bireysel ve kolektif deneyimlerimizdir. Zira biz gözlerimizi kaçırırsak, görmek istemesek de gerçeklik her adımda yürüyüşümüze eşlik eder. Özgür yaşamak isteyen insan, özgürlüğün bir kişi sorunu değil, bir ilişki sorunu olduğu ve kendi özgürlüğü için diğerlerinin de özgür olması gerektiği bilincine sahip insandır. Bu nedenle de özgürlüğün önündeki dışsal engeller kadar, içsel engellere karşı mücadele de özgürlük isteyen kişinin sorumluluğudur. Erkeklik kültürü, en başta erkek bireyler için ilk ve en büyük özgürlük engelidir. Bu çalışmayla çoğunlukla görmezden gelinen bu apaçık engele bir yönüyle mercek tutmaya çalışacağız, tamamlanacağı umuduyla...

I. BÖLÜM

TARİHSEL BİR KURGU OLARAK ERKEKLİK

I. BÖLÜM

TARİHSEL BİR KURGU OLARAK ERKEKLİK

Uygarlık tarihi, kadının kaybedişi ve kayboluşu tarihidir aynı zamanda. Bu tarih tanrı ve kullarıyla, hükümdar ve tebaalarıyla, ekonomi, bilim ve sanatıyla erkek egemen kişiliğin pekiştiği tarihtir.

A. Öcalan

Bireyi tanımlayan “bireyaltı ve bireyöncesi etkenler” arkaik ve biyolojik olanın dünyasına aittir. Ama bu bir arı doğa meselesi değildir. Daha çok ikinci doğa’dır; doğaya dönüşerek katılan tarihtir. Çoğu toplumsal düşünceye tanıdık gelmese de doğa ile ikinci doğa arasındaki ayrım eleştirel teori için yaşamsaldır. Birey, bakımından ikinci doğa olan şey, birikmiş ve çökmüş tarihtir. Çökelen (pıhtılaşan), çok uzun süredir özgürleşmemiş olan tarihtir; çok uzun süredir hep baskıcı olan tarihtir.

Russel Jacoby

Doğa, birbirine bağlı öğelerin ilişkiselliğinden müteşekkil diyalektik bir oluş’tur. Ve bu ilişkiyel bağ tarafların birini diğerine üstün kılamayacak karşılıklı diyalektik temelinde işler. Bu bağlam içinde bağıllık, esas olarak farklı olana duyulan varoluşsal bir ihtiyaçtır ve bir eksiklik durumuna işaret eder. Dolayısıyla diyalektik bir ilişki içinde olan her şey özünde eksiktir denilebilir. Bu eksik olma hali varoluşu bir ilişkisellik zeminine oturtan diyalektiğin de toplumsal kültürleşmenin de esas dinamiğidir. Bundandır ki varoluş teklikte değil çoklu ilişki düzlemlerinde vücut bulur.

İnsan/toplum sözkonusu olduğunda dişil ve eril öge toplumsal yaşamın asli ögesidirler. İnsan kimliğiyle karşılıklı ilişki düzleminde buluşan bu ögeler arasında bir tarafın diğerine üstünlüğünü düşünmek bile abestir. Çünkü bir farklılık, farklılığı üzerinden diğeriyile kıyaslanamayacağı gibi farklılıkların hem kendilerini hem de karşıyı tamamlayabilecekleri tek düzlem ilişki düzlemidir. Bu, özerk varoluşların kendi başlarına anlamsız olduklarını değil özerkliklerin özgür ilişki yoluyla varolabileceklerini söylemek demektir. Söz gelimi toplumsal yaşam kültürü bakımından eril ögenin, dişil ögeye (veya tersi) üstünlüğü nedir? Türün devamı bakımından, insanî zekâ veya toplumsallaşma kapasiteleri bakımından üstünlük aramanın ölçüsü nedir? Bu sorular yanıtsız kalır, çünkü soruların kendisi anlamsızdır. Zira şeker mi daha tatlıdır tuz mu daha tuzlu gibi sorulardır bunlar. Doğru sorular, şeker ve tuzun birbiriyle kıyaslanmasına değil yaşam için vazgeçilmezliğine yönelen sorular olabilir ancak. Kuşkusuz cinsiyetler arasında biyolojik-nörolojik evrimden psiko-sosyal yapılara kadar çeşitli farklılıklardan bahsedilebilir. Fakat insan bütünselliği söz konusu olduğunda bu farklılıklar benzerliklere nazaran oldukça sınırlı düzeyde kalır ki, bunlar da insan kimliğinin doğal zenginlikleridir. Dolayısıyla bu farklılıklar birbiriyle astlık-üstlük derecelendirmeleri temelinde karşılaştırılmaz.

Özgür varoluş, sadece cinsiyetler arasındaki ilişkiler bağlamında değil doğal ve toplumsal her durumda farklılıkların varlığıyla mümkündür. Bir toplumsal sistem, içerdği farklılıkları ne kadar korur, özgür gelişimlerine imkan sunarsa o kadar sağlam temellere oturarak özgürlüğü bir yaşam kültürü haline getirebilir. Farklılıkların stabilize edilerek yok sayılması ise bunun tam tersi bir rol oynayarak toplumsal yaşamı özgürlük kültüründen uzaklaştırır, yoksullaştırır. Patriyarkal uygarlık sisteminin yaptığı tam da budur.

Tarihsel olarak eril-dişil öğelerin birliktelikleri patriyarkal örgütlenme sürecine kadar egemenlikçi bir yapı arz etmez. Patriyarkal sistemin beşbin yıllık ömrü ise evrim tarihi içinde mikro bir zaman dilimine tekabül eder. Evrim araştırmacıları, evrim tarihi 24 saatlik bir zaman dilimi olarak kabul edilirse, beşbin yıllık patriyarkal uygarlığın, bu zaman içinde saniyeye bile denk gelemeyecek küçüklükte bir zaman olarak düşünülebileceğini söylerler. Bu da gösteriyor ki insan, evrim tarihi boyunca büyük oranda egemenlik ilişkisi olmadan yaşamıştır. Demek oluyor ki, erkek egemenliğine dayalı patriyarkal sistem, özgür toplumsallık kültüründen bir sapma temelinde gelişmiştir. Çünkü bu sistem, kadın toplumsal yaşamın asli bir ögesi iken onu yutmaya, yok etmeye çalışır. Kadın varlığının sosyo-kültürel, ekonomik dahli olmadan, insan ve toplumdan bahsedilemeyeceğine göre, kadın gerçekliğini toplumsal yaşamın dışına iten bu egemenlikçi kültür esasta erkek için de insan ve toplum kimliğini eksiltmek demektir. Bu nedenle patriyarkanın özgür toplum kültüründen sapma temelinde geliştiği açıktır. Ayrıca bu egemenlik kültürünün isabetli bir şekilde “patriyarka” olarak adlandırılmış olması bile sistemin toplumsal kültür ve özgürlük ahlakına aykırılığının göstergesi olarak değerlendirilebilir. Çünkü patriyarka (ata-erki) erkek egemenliği demektir ve “erkek olan”ın dışında kalan farklılıkların sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan stabilize edildiği anlamına gelir. Oysa ne erkek toplumdur, ne de toplum erkek! Erkek toplumun sadece bir bileşenidir. Daha önemlisi kadın varlığı olmadan erkek toplumsallaşması gibi bir olgudan da bahsedilemez. Burada sorun, kadının erkekten daha iyi veya daha kötü olmasıyla ilgili değildir. Sorun insan bütünselliğinin parçalanarak sakatlanması ve özgür ilişki kültürünün tahakküm kültürüne dönüştürülerek bireysel ve toplumsal gelişme potansiyellerinin hapsedilmiş olmasıdır. Bu, insanın kendisini esir alması, kendine yabancılaşması demektir.

Yabancılaşma çok yönlüdür ve kadının dışlanmasıyla yozlaştırılan, özgür toplumsallık kültürüdür. Zira toplumsal kültürleşmenin şafağında kadın başat aktördür. Birçok tarihçi, yazar ilk toplumsallaşmanın anne-çocuk ilişkisi temelinde kadın eksenli geliştiğini tartışmaya yer bırakmayacak açıklıkta ortaya koymaktadır. Bu anlamda kadının toplum kurucu rollerden dışlanması toplumsal kültürleşmenin eksen yitimine uğratılması anlamına gelir. Annenin çocuğunu besleme, koruma, büyütme için harcadığı enerji, verdiği emek düşünüldüğünde kadının ne düzeyde yapıcı ve kültür kurucu rol oynadığı kendiliğinden anlaşılacaktır. Çocuğu besleyecek, koruyacak imkân arayışı anne için sınırsızdır. Kadının barışçıl karakterinin büyük oranda bu yaşatma stratejisi kaynaklı olduğu düşünülebilir. Bu elbette her koşulda barışçı olmak anlamına gelmez. Fakat kadın ile erkeğin şiddetle ilişkisi psikolojik açıdan da kültürel açıdan da farklıdır. Kadının yaşatma stratejisine dayalı yaşam algısı, onun şiddetle ilişkisini savunma eksenine oturtur. Erkeğin şiddetle ilişkisi ise genellikle bunun tersi yönde şekillenegelmiştir. Kadın açısından çocuğun dokuz ay bedende, bedenle beslenerek yaşaması, yaşama ve insana bağlılığın emekle geliştiğinin göstergesi olarak okunabilir. Bu yönüyle doğurma kapasitesi kadında çok güçlü bir yaşam bağı oluşturuyor olmalı. Bu bağın, kadın yaşam algı ve psikolojisinde özgür, barışçı, güvenli yaşam odaklı motivasyonları ön plana çıkarması anlaşılırdır.

Kadının toplumsal kültür inşasındaki kurucu rolü en sistematik halini neolitik dönemde alır. Toplumsal yaşam ve kültürleşmede bir dönüm noktası olan neolitik, özünde bir kadın devrimidir. Çünkü

yerleşik-güvenli bir yaşama geçiş daha belirgin olarak kadının arayışıdır ve dönemin kadın emeğiyle yoğunlaşarak kültürleşmiş olması da bunu doğrular. Yerleşik yaşama geçilmesi ile birlikte kadının ekonomik, kültürel üretimi ve bu paralelde toplumsal statüsü giderek güçlenir. Toprağa dayalı üretimde çeşitlilik, besicilik gibi devasa yenilikler toplumsal ve ekonomik bolluğu muazzam düzeyde yükseltir. Doğurma kapasitesiyle toplum yaşamındaki yeri tartışmasız olan kadın, ekonomik ve kültürel üretimleriyle topluma daha çok yön vermeye başlar. Zira biyolojik ana bu kez bol besin ve kültür doğurmakta, toplum refahını yükseltmektedir.

Bu çalışmanın konusu kadın gerçekliği veya neolitik devrim olmadığından konunun detaylarına girme imkânımız yok. Bu hususlara vurgu düzeyinde dikkat çekiyor olmamızın nedeni, erkek egemenliğine dayalı sistemin tarihsel bir olgu olduğuna ve toplumsal yaşamın belli bir aşamasından sonra gündeme girdiğine işaret etmektir. Neolitiğin son aşamalarına kadar -en azından belirgin- bir erkek egemenliği olmadığını tarihten biliyoruz. Özellikle 20. yüzyılda yapılan etnolojik, antropolojik incelemeler bu anlamda ufukumuzu genişleten bilimsel veriler sunarak büyük katkılar yapmıştır. Söz gelimi ana soylu topluluk yaşamlarının açığa çıkarılması ve erkeğin bu topluluklardaki görece tali konumu toplum yaşamında patriyarkal sistem ve erkek kimliğinin tarihsel bir yapı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu bağlamda patriyarkaya dayalı toplumsal cinsiyet kurgusunun doğal durumla veya eril-dişil biyolojik yapılarla izah edilebilir bir yanı yoktur. Toplumsal cinsiyetçilik kültürel, psikolojik ve tarihseldir. Cinsiyete dayalı egemenlikçi rol dağılımlarını, davranış kalıplarını ve beklentileri ifade eder.

Patriyarkanın tarihsel, psiko-kültürel bir yapı olduğunu söylüyoruz. Peki bu ne demektir; toplum ve yapı kavramları arasında nasıl bir ilişki vardır? Doğal ile yapısal olgular arasında nasıl bir fark vardır?

Sondan başlayacak olursak doğal olan, kendiliğinden olandır. Herhangi bir öznel-iradi müdahale olmadan, doğal evrimin kendi iç işleyişi sonucu oluşan her şey doğaldır. Yapısal olan ise dış bir iradenin öznel müdahalesi sonucu işlenen, değiştirilen veya kurgulanan şeylerdir. Cinsiyetler üzerinden örnekleyecek olursak; eril ve dişil cinsiyetleri doğal olgulardır, fakat toplumsal cinsiyetçilik kültürel, kültürel cinsiyetçilik yapısaldır.

Toplum olgusunun kendisi karakteristik olarak yapısaldır. Zira toplum insanların bir araya gelmesinden değil bir araya gelen insanların ilişkileriyle oluşur. Bu, toplumsallığın insanların üzerinden ilişkilenebilecekleri bir ortak değerler birleşkesi gerektirdiği anlamına gelir. Toplumsallığın mayası olarak değerlendirilebilecek olan bu ortak değerler (ahlak, kültür...) bir araya gelen insanlar tarafından “yapı”landırılan olgulardır.

Yapı kavramı toplumsallığın biçimlenişi ile ilgili olarak ön plana çıkar. Yani özsel bir durumdan çok özsellik biçimlendirilmesi ile ilgilidir. Düşünce-felsefe dünyasının temel kavramlarından biri haline gelmiş olması, “yapı” kavramının doğal durumun yanı sıra toplumsal olanla da bu sıkı ilişkisi nedeniyledir.

Yapı mimariden* gelen, daha doğru bir ifadeyle mimari bir kavramdır ve kurucu özneye gönderme yapar. Çünkü mimari, yapma ile ilgilidir; yapı kendiliğinden olan bir şey değil kurgulanan yapılan bir şeydir. Ama bu mekanik bir ilişki olarak düşünülemez. Zira yapma ile yapı birbiriyle sıkı bir ilişki içinde olsalar da birebir aynı şey değildirler. Çünkü yapma, yapıyı aşan bir edim olabileceği gibi, yapı da yapanın öngörülerini aşan bir hal alabilir. Bundandır ki mimaride hiçbir mimarın sonucu tam olarak tahmin

* Mimarlık kavramı eski Yunancadan gelir: *architectonice*, *arche*, köken, ilke, öncelik; *tecton* ise zanaatçılık anlamına gelir. Yunanlılarda mimarlık kavramı daha çok zanaatçılara yol-yöntem gösteren sanat anlamında kullanılmıştır.

edemeyeceği söylenir. Çünkü mimari mimarın öngörüsünü aşacak tarzda (ya da ondan öte) bir oluş da ifade edebilir.

Diğer taraftan hiçbir yapı, oluş'u tam olarak kavrayıp kapsayamaz. Zira oluş, bir akış dinamiği olarak işler ve yapı ile sınırlandırılmış varoluşları aşmaya yönelir. Bu nedenle yapı ile oluş arasında kapanamayacak bir mesafe olduğu söylenebilir. Bu durum toplumsal yapılar için daha çok geçerlidir. Toplumsal düzlemde de yapı, tıpkı mimaride olduğu gibi bir tasavvur, strateji ve iradi tutum gerektirir. Nasıl mimaride her yapının üzerine bina edildiği sütunlar varsa toplumsal düzlemde de her yapının üzerinden şekillendirildiği parametreler bulunur. İnsan, doğayı, hayatı çoğunlukla olduğu gibi değil kurguladığı düşünce sistematiği üzerinden kavramaya çalışır. Yapı ve toplumsal gerçeklik ilişkisinin de benzer olduğu söylenebilir. Zira toplumsal yapılar, toplumsal gerçeklikleri birebir ifade etmeyebilir, onları kavrayamayabilir veya çelişebilir. Öz-biçim üzerinden ifade edecek olursak; öz iyi tanınır kavranırsa, onun doğru algılanıp yapısal bir zemine oturtulmasının imkânları artar. Bu durumda biçim, özün bir parçası, göstergesi olabilir. Fakat öz tanınmaz veya bilerek saptırılırsa biçim özden kopar. Bu kez öz, başkalaşmış biçimsel yapı içinde hapsolür. Bu da özsel akış veya varoluşun sınırlandırılması anlamına gelir. Bu çelişkinin toplumsal düzlemdeki karşılığı kaos ve devrimci dönüşüm eğilimi olarak ifade edilebilir. Zira gerçekliği başkalaştıran, baskılayan yapılar toplumsallığın öz değerler bakımından sınırlandırılması, sakatlanması anlamına gelir. Bu noktada Öcalan'ın devlet örgütlenmesini "donmuş akıl" olarak tanımlaması hatırlanabilir. Donmuş akıl, toplumsallığın özgün gelişim dinamiklerinin baskılanarak dondurulması anlamına gelir. Bu, toplumsallığa bir tür ölümün -bitkisel hayat gibi- dayatılması demektir. Yanısıra birey ve toplumun akış halinde bir oluş olması dolayısıyla toplumsal yasa ve yapıların esnek olması özgürlük kültürü açısından zorunludur. Toplum yapısal bir olgudur ama bu yapısallık mimaride olduğu gibi katı olamaz.

Sonuç itibariyle toplumsal düzlemde yapı, insan yaşamının sürdürülebilirliği için ihtiyaç duyulan ortaklaşma kültürünün çeşitli açılardan inşasıyla ilgilidir. Ortak çıkarlar temelinde geliştirilmeleri durumunda toplumsal yapıların esneklik potansiyelleri yükselir. Çünkü çıkarlar denilen olgular da özünde imal edilmiş birer yapıdırlar. Dolayısıyla insanın değişimi ve gelişimi paralelinde ihtiyaçlarının, ihtiyaçlarının değişimi paralelinde de çıkarlarının değişimi toplumsallığın karakteri gereğidir. Bu anlamda toplumsal yapıların karakteristiği, değişime açık olmak olarak tanımlanabilir.

Patriyarka denilen erkek egemen kültürü bu temel üzerinden değerlendirmek, karakteristiğini açık etmek bakımından faydalı olabilir. "Erkeklik kültürü" kavramsal olarak yekpare bir yapısal bütünlüğü çağırıştırır. Oysa tarihsel gelişim seyri bakımından da toplumsal kültür bakımından da yekpare bir erkeklik kültüründen bahsetmek kolay değil. Zira bütün kültürel olgular gibi erkeklik de çok değişkenli komplike bir olgudur. Bundandır ki erkeklik kültürünü sabit bir tanımlamaya oturtmaya çalışmak gerçekliği ifade bakımından isabetli olmayabilir. Erkeklik kültürünü yekpare bir olgu olarak tanımlamayı zorlaştıran önemli bir etken, aynı zemin (erkeklik) üzerinde durulsa da birbirinden oldukça farklı erkeklik konumlarının varlığıdır. Söz gelimi patriyarkal uygarlık üretimi siyasal, ekonomik, kültürel iktidar gücünü elinde bulunduran tahakkümcü erkek konumu ile bütün bu alanlarda sömürülen erkek konumu arasında hayli geniş bir makas bulunur. Benzer biçimde hegemonik erkeklik kültürünün günümüz itibariyle en sistemli temsili olan devlet iktidarı ile bu iktidara karşı mücadele eden (anarşist, sosyalist...) devrimci erkek konumları arasında fark vardır. Keza heteroseksüel, homoseksüel, biseksüel erkek konumları vardır... Diğer taraftan patriyarkal uygarlık sistemi ve bu sistem üretimi din, aile, devlet gibi kurumsal yapılanmaları benimseyip toplumsal cinsiyetçi kültürü içselleştirmiş bütün erkeklik konumları (kadın karşısında, özellikle) tahakkümcüdür. Bu anlamda cinsel tahakküm patriyarkal uygarlık sisteminin kök-kurgusudur ve paradoksal olarak iktidar ve tahakküme karşı özgürlük mücadelesi yürüten erkek konumları da bu kök-kurguyu

görmezden gelebilirler, çoğunlukla da gelirler. Cinsel tahakkümün kök-kurgusallığı, diğer uygarlıksal iktidar biçimlenişlerinin (siyasal, sınıfsal vb.) model mekaniği rolünün yanısıra bu iktidar biçimlenişlerince cinsel tahakkümün içerilmesini de ifade eder.

O halde erkeklik kültürü derken temelleri cinsel tahakküm üzerine inşa edilmiş ve bu kök-kurgu üzerinden sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik alanlara doğru genişleyerek iç içe geçen iktidar-tahakküm mekaniğinden bahsediyoruz demektir. Bu nedenle erkek egemen kültür bir noktadan sonra erkek-bireyi de aşar ve hem düşünsel hem kurumsal olarak sistem bulmuş iktidar-tahakküm sistematiği olarak erkeği de kadını da sürükleyen bir mekanizmaya dönüşür.

Erkeklik kültürünün nasıl, ne zaman geliştirildiğine dönük çeşitli yanıtlar verilmekte, yorum-analizler yapılmaktadır. Fakat bu konuda kesin yanıtlara ulaşmak bugün itibarıyla mümkün görünmüyor.* Erkeklik kültürünün gelişimini, artı ürüne; şamanlara dayalı dini otoriteye; neolitik devrimden sonra gelişmeye başlayan yaşlı erkek otoritesine; avcılık kültürüne; cinsiyetlerin doğasına vs... dayandıran yorum-analizlerle karşılaşmak mümkün.

Erkeklik kültürünün tarihsel ve güncel bakımdan şiddetle ilişkisi ve iç içe geçmişliği düşünüldüğünde bu analizler içinden avcılık mitine dayalı yorum ön plana çıkar. Avcılık mitinde en belirgin ve önemli kültürel olgu şiddetin bir üretim aracı olarak somutlaşmış olmasıdır. Avcılık kültüründe şiddetin, şiddet araçlarının ve avlanma stratejilerinin (gizlilik, tuzak, hile vb.) ön planda olması eşyanın doğası gereğidir. Avcı üretmez, bitki yetiştirmez, besicilik yapmaz; avcı, avlar, ele geçirir ve ele geçirdiğini tüketir.**

Avcılık kültüründe şiddet olgusunun, bir üretim aracı olarak ön plana çıkması bu nedenle anlaşılmalıdır. Bununla birlikte avcılık, bir deneyimsel birikim ve ustalık işidir; avlanacak canlının güçlü ve zayıf yönlerinin bilinmesini, pusuların ustaca kurulmuş olmasını, hilelerin gerçekmiş gibi sunulmasını, görünmezlik-sessizlik stratejilerinin tam uygulanmasını vb. gerektirir. Bu nedenle avcılık, dağınık-örgütsüz bir grubun işi değil, bir otorite ve bu otoriteye uygun hareket tarzı gerektirir.

Bağlantılı olarak neolitik süreç içinde dağınık vakalar şeklinde görülse de şiddet olaylarının yaşandığı biliniyor. Bu şiddet olaylarının en belirgin sorumluları olarak göçebe-çoban toplulukları ön plana çıkıyor. Ki neolitik köylerin basılarak insanların öldürülmesi, ürünlere el konulması gibi vakalar tarihsel kayıtlarda mevcuttur. Bu noktada artı ürünün de avcı kültürü için “iyi bir av” olduğu düşünülebilir. Neolitik köylerin de buna karşı savunma amaçlı tedbirler aldığını düşündüğümüzde (arkeolojik kazılar bu yönlü güvenlik tedbirleri bulgulamıştır) fiziki güç ve şiddetin giderek ön plana çıktığı, buna paralel askeri şeflik konumunun da güçlendiği varsayılabilir.

* Bu konuda yaşanan sorun izlenen yöntemden de kaynaklanıyor olabilir. Çünkü kültürel olgularda bir ilk hal, ilksel hakikat aramanın kendisi bir kısır döngüye dönüşebiliyor. Zira kültür dediğimiz şey, insanın psiko-fizyolojik itkilerinin zamanla simgeleşmesi (ilk ritüellerin ana teması; yiyecek, korku/korunma, üreme, gibi hususlardır) temelinde gelişmiş ve sonrasında bu simgeselleşmelerin kendisi hem kendilerini hem de toplumsal kültürü üretip yönlendirmeye başlamıştır. Bu durumda kültür analizlerinde simgeselden yola çıkıp simgeleşme varma sıkça -ve anlaşılır olarak- rastlanan bir sonuç olabiliyor. Ayrıca simgesel geçişlerin, incelenmeye konu edilen olguyu da değişime uğrattığı düşünüldüğünde kültürel analizde yoruma hayli geniş bir alan açıldığı söylenebilir.

** Şöyle bir an durup 5000 yıllık patriyarkal uygarlığın tarihsel akışı düşünüldüğünde Sümer’den günümüz neo-liberal dünyasına kadar bütün sömürgeci-egemenlerin fiilen hiçbir üretimde bulunmadan sadece gasp etme teknikleri geliştirdikleri ve bu yolla toplumsal üretimin büyük bölümünü gasp ederek asalakça yaşadıkları rahatlıkla görülecektir. Bu nedenle bugünün devlet başkanları, bürokratları, şirket patronları sadece çok uzmanlaşmış avcılar değil midir? Bağlantılı olarak avcılık stratejileri ile bugünün çıkar ve güç peşinde koşan, rakibini alt etmek için her türlü hile ve tuzağa başvuran, böylece siyaseti ele geçirme-hakimiyet kurma aracı haline getiren eril siyaset kültürü arasındaki benzerlikler dikkat çekicidir.

Bununla beraber (ilk inanış süreçlerinde kadın şamanların da olduğunu ve kadının kutsal alandan dışlanması sonradan geliştiğini belirtmek kaydıyla) şamanizmin de erkek egemen kültür inşasında rol oynadığı söylenebilir. İyi bilindiği gibi şamanlar, özellikle ilk bahar ayınlarında ağızları köpürüp bayılcaya kadar dans eder, ayıldıklarında tanrıyla konuştuklarını ve tanrının topluluğun sorunlarına kesin çözüm-cevapları olduğunu söylerlerdi. Bu, şamanların toplulukların zaaf ve beklentilerini bilerek oradan bir konum edindiklerini ve bu otoriteye tartışma dışı bir kaynak (tanrı) yaratacak kadar yönetim sanatında ustalaştıklarını gösterir. Patriyarkal kurguda da egemenlik tanrıya dayandırıldığından erkeklik kültürünün ideolojik olarak şamanlara dayandığı düşünülebilir. Dikkat edilirse sonraki süreçlerde ve tek tanrılı dinlerin tümünde peygamberler de tanrıyla konuştuklarını ve tanrı kelamının elçisi olduklarını söyler, böylece şamanları yankılamış olurlar.

Ayrıca neolitik süreç içinde zamanla yaşlı erkeklerden oluşan ve daha çok deneyimsel bilginin yarattığı avantajla şekillenen sosyo-kültürel bir yapı da belirir. Gerontokrasi denen bu yapı, özetle yaşlıların yönetimi olarak tanımlanabilir. Fakat bu klasik organizasyonel bir yönetim değil, deneyimsel bilgiye ve işbirliğe dayalı saygınlık ağırlıklı doğala yakın bir otoritedir. Nitekim neolitik süreçte ne yaşlıların otoritesi ne askeri şef veya şaman otoritesi kurumsallaşmış, daha çok birbirinden ayrı ve bireyler düzeyinde kalmıştır.

Erkeklik kültürünün dönemsel olarak askeri, dini ve hiyerarşik güçleri temsil eden bu üç erkek konumunun (şaman, askeri şef, yaşlı) ortaklaşmasına dayalı bir inşa olarak gelişip kurumsallaştığını düşünmek isabetli görünüyor. Bu ortaklaşmada kritik boyut kurumlaşma, yani iç içe geçip sistem bularak süreklileşmedir. Çünkü bir sistem salt zora dayalı kurgulanamayacağı gibi; dayandığı bir vaat-yaptırım gücü olmadan herhangi bir düşünce de tek başına bir toplumsal sisteme dönüşemez. Şaman, Sümer rahibine dönüşebilmek için yaşlıların sosyo-kültürel otoritesine ve askeri şefin yaptırım gücüne ihtiyaç duyar; asker, gasp etme kültürünü meşrulaştırabilmek için şamanın tanrıdan gelen otoritesine dayanır; yaşlıların doğal olan otoritesi dinin meşrulaştırıcı ve askeri yapının yaptırım gücüyle kalıcılaşır. Burada erkeklik iktidarı kültürel inşasının bilgi, inanç ve şiddet olgularının ilişkisinden üretildiği gözden kaçmamalı. Uygarlık tarihi boyunca bütün egemen sistem ve muktedirlerinin kontrollerinde tutmak istedikleri temel olguların bilgi, inanç ve şiddet olduğu düşünülünce, bu üç olgunun egemen erkeklik kültürü inşasında ne düzeyde rol oynadıkları bir kez daha görülecektir. Ayrıca C. Schmitt'in siyasal egemenliğin temel dayanağı olarak teolojiyi çözümlemesi; M. Foucault ve diğerlerinin bilgiye içkin kılınmış iktidar analizleri; T. Hobbes gibi devlet teorisyenlerinin devlet örgütlenmesinin temeline yerleştirdikleri şiddet kullanma tekeli, bu üç olgunun egemen erkek kültüründeki yerini gösterir analizler olarak değerlendirilebilir.

Tarihsel olarak patriyarkal uygarlığın inşa mekaniğinin Sümer kent devletleri sürecinde ve Sümer rahip tapınakları aracılığıyla bir sisteme kavuştuğu tarihçilerin ortak kanısıdır. Bu noktada Sümer mitolojisi de erkek egemenliğine doğru ilk sistemli ideolojik kayma olarak somutlaşır. Kayma diyoruz, çünkü Sümer mitolojisinde henüz kadın gerçekliği tümüyle dışlanamamış olsa da erkek egemenliğinin başlangıç verileri belirgin olarak ön plandadır. Bu anlamda Sümer mitolojisi kadının ideolojik olarak etkisizleştirilerek kutsal alandan dışlanması çabasını belgeler gibidir. Bu dışlama toplumsal örgütlenme alanlarındaki yansımasını daha belirgin biçimde dışa vurur. Zira toplumsal örgütlenmenin merkezi olarak geliştirilen Sümer tapınaklarının hakimi erkek/rahiptir. Bu rahipler patriyarkal uygarlığın sistem kazanmış ilk ideolog ve temsilidir.

Sümer rahip düzeninin inşasıyla birlikte toplum yeni sistemin çıkarları doğrultusunda yeniden kimliklendirilerek konumlandırılır. Bu bağlamda erkekler hiyerarşik basamaklara yerleştirilerek sömürü çarkına dahil edilirken, kadınlar toplumsal yaşamın görünür alanlarından dışlanıp daha dip bir noktaya sürülerek bugünün “genelevi” denilebilecek tapınaklara hapsedilmeye çalışılır. Bu tapınaklarda

kadınlar/rahibeler yaşamlarını Anu'nun kızı İştâr'a tapmaya adar; cinsel ve dinsel işlevlerini yerine getirmek için tapınağa gelenlere hizmet ederler. Bu tapınaklara bir kutsallık payesi biçilmiş olsa da cinsellik merkezlidirler ve bunun bir göstergesi de tapınağın en kutsal köşelerine cinsel sembollerin konulması ve bunların gelenlere gösterilmesidir. Dinsel işlevleri de gözetilerek denilebilir ki, bu, kadının “kutsal fahişe” olarak konumlandırılması anlamına gelir. Ki bu kadınlar dinsel açıdan en seçkin olan tabakayı simgelerler.

Cinsellik ilk topluluk yaşamlarında ritüellere konu olan ve bolluğu, bereketi, yer yer koruyuculuğu simgeleyen dolayısıyla da kutsallık atfedilen bir olgudur. Bu kutsallık atfı, yakın çağlara kadar varlığını kültürel anlamda sürdürebilmiştir. Örneğin Avrupa'nın çeşitli yerlerinde yakın çağlara kadar çiftçiler tarlalarını ektiklerinde ürünlerinin bol olabilmesi için toprağa tohum atmayla birlikte ürün tarlasında cinsel birleşme ritüellerinde bulunurlardı. Bu ritüellerde cinsiyetçilik aramak boşunadır. Cinsiyetçilik erkek egemen sistemin sosyo-kültürel bir inşası ve politik alanın erilleştirilmesi ile ilgili ideolojik bir kurgudur. Bununla amaç toplumsallığın cinsel ayrışmaya tabi tutulması ve cinsiyetler arasında tahakküm ilişkisinin temellendirilmesidir. Ayrıştırma, tahakküm ilişkisinin geliştirilmesine doğru atılan bir ön adımdır. Bu noktada dışlama, cinselliğin politikleştirilmesi aracı olarak varolan ilişkinin reddi ile yeniden ama farklı bir düzlemde ilişkilenenin mekaniği rolü oynar.

Toplumsal yaşamın her alanında etkin olan özgür kadın gerçekliğinin dışlanması, kadın ile yeniden ve fakat tahakküm temelinde bir ilişki inşa etme stratejisinin bir parçasıdır. Bu anlamda toplumsal cinsel ayrışmaya tabi tutulması ve özgür kadının toplumsal alandan dışlanarak cinsel bir metaya indirgenmesi ideolojik, sosyo-kültürel bir erkek projesi olarak somutlaşıyor. Kadın bu yolla sömürü çarklarına alınmış, patriyarkal uygarlığın yapıtaşları cinsel sömürüden imal edilmiştir. Bu, cinselliğin kadın sömürsünün temel mekaniği olarak uygarlık süreciyle birlikte yeniden kurgulanmış olduğu anlamına geliyor.

Doğal toplum sürecinde ritüellerle simgeselleşerek kutsallık atfedilen cinsellik bu şekliyle ayrıştırılarak, erkek cinselliği kutsallaştırılıp erkeklik iktidarının temeli haline getirilirken, kadın cinselliği kadının lanetine dönüştürülerek sömürgeleştirilmesine dayanak haline getiriliyor. Cinselliğe indirgenen kadın gerçekliğinin Sümer tapınaklarındaki “kutsal fahişe” konumu ile aile ortamındaki sıradan kadın ve modern zamanların ünlü ifadesiyle özel alana hapsedilen çağdaş kadın için devrede olan aynı mekaniktir. Tapınak, topluluğun kutsal evidir. Dolayısıyla topluluğa bir model sunar ve o model çerçevesinde kadın, aynı işlevle (cinsellik ve üreme) aile ortamına sabitlenir. Tapınak erkek-toplumun kutsalıdır; ev/aile ise erkek-bireyin... Her durumda kadın, efendisi olan erkeğe cinsel hizmet sunacak, efendiye oğul, askeri şefe asker, feodale serf, kapitaliste işçi doğurup büyütecek; Althusser'in deyiimiyle “yeniden üretimi” hem biyolojik hem sosyo-ekonomik açıdan ücretsiz gerçekleştirecek olan nesne-insandır.

Erkeklik kültürünün inşasında kadına dönük ilk ve temel operasyon ideolojik alanda gerçekleştirilmiştir. Çünkü kadın gerçekliğinin toplumsallığın görünür (sosyal, siyasal, ekonomik) alanlarından dışlanabilmesi için öncelikle onun toplumsal zihniyette yer etmiş itibarının yıkılması gerekiyordu. Zira kutsal olarak görülmeye devam eden bir olguyu toplum yaşamından dışlamak mümkün olmazdı. Bu nedenle kadın bir taraftan ideolojik olarak itibarsızlaştırılmaya, yok edilmeye çalışılırken diğer taraftan kadın varlığı cinselliğe indirgenip tapınak ve ev duvarları arasında görünmez kılınmaya uğraşılmıştır.* Bu operasyonun somutlaştığı alan Sümer rahip tapınaklarıdır. Tapınak sosyal, siyasal,

* Eski Romalılar, devlete karşı suç işleyenlere *domnatio memorize* denen bir ceza verirlerdi. Buna göre, suçlu görülen kişi ile ilgili her türlü bilgi, taş anıtlardan, parşömenlerden (veya nereye yazılmışsa) tümüyle silinirdi. Böylece *domnatio memorize* cezası alan kişinin adı ile birlikte anısı da tümünden siliniyor ki hiç olmamış sayılsın ve özellikle hatırlanmasın. Erkek egemen kültürün kadına karşı geliştirdiği ideolojik-kültürel yok etme, görünmez kılma uygulaması da buna benzer. Sanki Sümer kent devletleri şafağına gelen toplumsallıkta kadın rolü-emeği, kadın emeğiyle yoğrulan sosyo-kültürel değerler, otorite vb. hiçbir şey yokmuş, hiç olmamış gibi davranılmıştır. Aynı yaklaşım egemen uygarlık tarihi için de geçerlidir. Kadının adı beş bin yıllık patriyarkal tarih kitaplarında yoktur.

ekonomik alanlarda toplumsal yasaların üretildiği merkezdir. Kadın bu alanlardan dışlanmış; tapınaktaki yeri cinsel işleviyle sınırlanarak toplumdaki yeri de belirlenmiştir. Bundan sonrası Sümer rahip düzeninin diğer toplumsal alanlara uyarlanması sürecidir. Burada söz konusu olan şey kadının dışlanması yoluyla “toplumsal yasa”nın bir kırılmaya uğratılmış olmasıdır. Çünkü bu noktadan sonra kadın-erkek bütün toplumun emeği üzerinde şekillenen ve toplumsal yaşama yön veren yasalar cinsiyetlendirilmiş ve yasaların karakteri dejenere edilerek erkeklik yasalarına dönüştürülmeye başlanmıştır. Toplumsal yasaların dejenere edilerek birer sömürü manivelasına dönüştürülmesi demek olan bu uygulama, tüm toplum için özgürlüklerin ortadan kaldırılması ve toplumsal kültürden sapma anlamına geliyor. Bu anlamda cinsel sömürü patriyarkal uygarlığı üreten bir kök-kurgu rolündedir. Nasıl ki tek kaynaktan bir ışık tayfa dönüşür ve yayılarak çeşitlenirse; erkek egemenliğince cinsel sömürüye dayalı geliştirilen bu kök-kurgu da patriyarkal uygarlık sistemine ait aile, devlet, ekonomi vb. her alanda çok yönlü yapılara kaynaklık etmiştir. Aile ve devlet gibi yapıların erilliği, dinlerin erilliği, bilimin, siyasetin erilliği bu kök-kurguya dayandıklarından ve dolayısıyla onu içermelerinden ileri gelir.

Erkeklik kültürünün düşünsel ve kurumsal inşa-gelişim sürecinde kadının karşı duruşu, tarihsel bakımdan farklılıklar taşır. İlk söylenmesi gereken şey kadının toplumsal yaşamın görünür alanlarından dışlanmasının çok kolay olmadığı ve kadın direnişiyle karşılaşıldığıdır. Sümer kent devletleri süreci cinsiyet özgürlükçü kültür bakımından ilk kırılma noktasıdır. “Kurnaz tanrı” sıfatıyla adlandırılarak erkeğin kadını hile yoluyla saf dışı etme sembollerinden biri olarak anılan tanrı Enki ile tanrıça İnanna arasındaki mitolojik çatışma, kadın direnişinin sembolüdür. Tanrıça İnanna, Enki’nin kendisinden çaldığı toplumsal yasaları (Me’leri) geri almak için mücadeleye girer. Bu, geçiş sürecinin mitidir ve en önemli yönü mücadelenin gasp edilen toplumsal yasalar üzerine gelişmiş olmasıdır. Henüz cinsel sömürüden bahsedilemez. Cinsel sömürü toplumsal yasaların erkek kontrolüne alınıp cinsiyetlendirilmesi (erkekleştirilmesi) sonrası gündeme gelmiştir. Dolayısıyla erkek egemen kültürün, kadına karşı bütün uygulamaları esas ve öncelikli olarak ideolojik, kültürel, ekonomiktir. Cinsellik bütün bu egemen erkek amaçlarını gizleyen bir ayıpörter rolünde kullanılır.*

Kadın mücadelesinin sonrasında da devam ettiğini gösteren diğer örnek ise Tiamat ile Marduk arasındaki mücadeledir (*Enuma Eliş* Destanı). İnanna’ya nazaran Tiamat’ın daha zayıf bir figür olarak resmedilmesinin nedeni, dönem itibarıyla erkek egemen sistemin ulaştığı kurumlaşma düzeyidir. Eşitlerin mücadelesinden çok bir direniş olarak gelişen bu mücadelede Tiamat’ın kazanma şansı oldukça zayıflamıştır, kaybeder. Tiamat bir dönemin son direnişçi kadın figürüdür.

Tek tanrılı dinler, ata-baba yasasının toplumsal yaşamın her alanında hakim kılındığı, erkek egemenliğinin kurumsallaştığı dönemdir. Kadın bu süreçle birlikte derin bir görünmezliğe, sessizliğe hapsedilir. Genellikle adı bile anılmaz ya da anılacak olsa erkekle birlikte, onun bir uzantısı olarak anılır; kadın artık Hz. Muhammed’in eşi, Hz. İsa’nın annesidir...

Bu kurumsallaşma sonrasında mücadelenin eksenini giderek zayıflayan bir direniş temelinde gelişecektir. Bunun bir istisnası “cadı avları”dır. “Cadı”lık önceden ideolojik olarak kurgulanmış bir yapıdır ve ilk cadı motifi (ilk kadın) *Lilith*’tir. Yaradılış efsanesine göre Lilith, Adem’in ilk karısıdır. Efsaneye göre Lilith cinsel eşitlik istemiş, Adem reddedince o da şeytana yönelmiştir.** Lilith, Babil inancından

* Cinsel kimlik kadının hem toplumsallığın görünür alanlarından dışlanmasına gerekçe; hem erkek egemen sistem çıkarları için yeniden kurgulanmasına dayanak; hem emeğinin sömürülmesini görünmez kılan perde; hem bedeninin cinsel bir metaya indirgenmesine kılıf; hem de ... için çok işlevsel bir tahakküm/iktidar mekaniği olarak kurgulanmıştır.

** Efsanenin başka bir versiyonunda ise Adem’in ilk karısı olan Lilith onunla güç ve iktidar mücadelesine giriyor, boyun eğmiyor. Adem bunun üzerine Lilith’e şiddet uygulayınca Lilith tanrının yanına kaçıyor. Yahudi inancına göre tanrının hiç kimse

esinlenilerek uzun saçlı ve kanatlı bir dişi şeytan olarak tasvir edilmiştir. Ortaçağ Yahudi mistisizmine göre Lilith'in iki rolü vardır; kendi halinde uyuyan "masum" erkekleri baştan çıkarmak ve yeni doğmuş bebekleri boğarak öldürmek. Yani Lilith, cinselliği ile günahı (baştan çıkarma), ruhu ile ölümü temsil eder. Bu özellikler aşağı yukarı kapitalizmin şafağında yoğunlaştırılan cadı avlarına gerekçe yapılan özelliklerdir aynı zamanda. Oysa ki cadı avlarının gerisinde tamamen sosyo-kültürel ve belirgin olarak ekonomik nedenler vardır. Zira feodal üretim ilişkileri içinde kadınlar görece rahattır; toprağa dayalı üretimde bulunurlar, doğal ilaçlarla sağaltıcı roller oynama gibi tıbbi faaliyetler gösterirler vs... Kadının bu ekonomik etkinliği, tıbbi yetkinliği ve buna paralel olarak kültürel konumu, toplumdaki saygınlığı, yeni kurulacak ekonomi-sömürü sistemine aykırı görülür. Kapitalizmin ilkel birikim dönemine denk gelen bu süreçte sistemin başarıya ulaşması için kadın tekrar toplumsal yaşamın dışına itilerek aile ortamına hapsedilmeli; aile ortamında emeği görünmez kılınarak ücret dışında tutulup daha kolay sömürülebilir hale getirilebilmeli; ve daha önemlisi aile kurumu yeniden düzenlenerek hem devletin bekası güvenceye alınabilmeli hem de kadın yeniden üretim nesnesine dönüştürülebilmelidir! Bu, tek yönlü bir dışlama değildir, kadın cinselliğinin şeytanlaştırılmasının gerisindeki amaç onun denetim altına alınarak bir üreme nesnesine dönüştürülmesidir. Bağlantılı olarak kadının sağaltıcı tıbbi yetenekleri akıl almaz kurgular üzerinden hedeflenerek tüketilmeye çalışılır. Cadı avı sürecinde kadına dönük öyle bir kara propaganda yapılır ki, doğum ebeliği bile erkek nezaretinde yapılır olur ve hatta yer yer kadın doğum ebeliğinden dışlanır. Böylece kadın tıp alanından dışlanarak alan erkekleştirilir. Öyle ki bugün bile kadın doğum uzmanlıkları alanında önemli düzeyde erkek hakimiyeti vardır. Bu, tıbbileştirme yoluyla kadın bedenini denetim altında tutma stratejisinin bir parçasıdır. Kadının cadı avıyla maruz kaldığı operasyon denilebilir ki en kapsamlısıdır. Çünkü kapitalizmin ilkel birikim sürecinde geliştirilen cadı avlarıyla (1800'lerin sonlarına kadar azalarak sürer) sosyo-kültürel, ekonomik, vb. alanlarda halen direnen kadın gerçekliği oldukça sistemli bir şekilde bütünüyle sindirilmek istenmiştir ki, kapitalizmin erkek kültürünün en yetkin hali olarak kurumlaştığı tartışma götürmez bir gerçekliktir.

Erkek egemen kültürün kendi çıkarları doğrultusunda kadın kimliğiyle nasıl oynadığını gösterir önemli bir veri cadı avı sürecinde kadına yüklenen özellikler ile cadı avı sonrasında kurgulanmış kadın kimliğine yüklenen özellikler arasındaki uzlaşmazlıktır. Zira cadı avı sürecinde kadınlar şeytanla hareket edecek kadar hain, yeni doğmuş çocukları öldürecek kadar zalim, asi, kendisini dahi kontrol edemeyecek kadar iradesiz vb. özelliklerle anılır; sistem inşa edildikten sonra ise şeytanla uzlaşacak kadar hain kadın, ev meleş; yeni doğan çocukları öldürecek kadar zalim kadın, merhametli anne; asi kadın, uysal ve itaatkâr eşe dönüşür. Burada ne ilk sıralananlar ne de son sıralananlar birebir kadın gerçekliğiyle ilgilidir. Bunlar erkek egemen kültürün cinsel sömürü politikaları doğrultusunda kadını konumlandırma arayışlarının gündemleştirdiği araçsal tanımlamalardır. Örneğin normal zamanlarda ev-aile ortamına hapsedilen kadın, olası bir savaş durumunda erkek için rahatlıkla savaşçı bir yoldaş olarak kabul edilir. Ama aynı erkek, savaş bittikten sonra kadının yeniden eve kapatılması için ne gerekirse yapmaktan geri durmaz. Erkek egemen kültürde kadının tanımlanma ve konumlandırılmasında devrede olan, egemen erkek çıkarları ve pragmatizmdir. Erkek egemen kültüre en sistematik karşı duruş da kapitalizm sürecinde feminist hareket tarafından geliştirilmiştir. 19. yüzyılın sonlarından bu yana kesintilerle de olsa yoğunlaşarak gelişen feminist kuram-hareketin en önemli katkısı beş bin yıllık uygarlık sisteminin patriyarkal karakterini kapitalizmden başlayarak deşifreyona tabi tutmuş olmasıdır. Zira toplumsal cinsiyetçiliği ve bağlantılı olarak toplumsal yaşamın her alanına içkin kılınmış cinsel sömürüyü açık etmiş olması, feminist kuramın genel uygarlık analizinde eksik kalan temel bir halkayı tamamlaması anlamına gelir. Bu boyutuyla feminizm sadece toplumsal cinsiyetçilik analizi bakımından değil genel uygarlık analizleri bakımından da önemli bir yer

tarafından bilinmeyen bir adı var; sadece Lilith biliyor. Lilith bu bilgiyle çok güçlüdür. Tanrıdan kanat istiyor. Tanrı isteğini kabul ediyor ve Lilith o kanatlarla çöle uçuyor. Tanrı bundan sonra Adem'e eş olsun diye Havva'yı Adem'in bedeninden yaratıyor.

tutar. Nitekim uygarlık analizinde kullandığımız birçok kavram ve analiz yöntemini feminist kurama borçluyuz. Bununla birlikte ilk gelişim sürecinde (ve belli boyutlarıyla halen) cinsiyet merkezli analiz ve hareket, kuramın hem çeşitli açmazlarla karşılaşmasına neden olmuş hem de politika başta olmak üzere toplumsal alanlara etkime gücünü sınırlamıştır. Bugün itibariyle kimi feminisit çevreler daha genel bir analize yönelmiş ve farklılaşan kadın konumlarının yanısıra cinsiyet sömürüsünün diğer sömürü alanlarıyla ilişkiselliğine daha fazla ağırlık vermeye başlamıştır.

Feminist hareket, genel anlamda kapitalist sistem için ciddi bir tehlike oluşturmuş ve oluşturmaya - potansiyel anlamda- devam etmektedir. Çünkü kadın gerçekliği, beş bin yıllık baskıcı, sömürücü erkek egemenliğinin yarattığı basınçla yoğunlaşmış devasa bir devrim enerjisi-potansiyeli taşır. Kadın başkaldırısının diğer bütün sömürü alanlarındaki mücadelelerden farkı, sadece bir sömürü alanıyla değil sistemin geneliyle ilgili olmasıdır. Başka bir ifadeyle kadın başkaldırısı sadece bir sömürü alanını değil erkek egemen sistemin kendisini sorunsallaştırır. Zira cinsiyet sömürüsü herhangi bir sömürü alanı değildir; cinsiyet sömürüsü uygarlığın karakteristiği olarak toplumsal yaşamın her alanına içkin kılınmış sistemsel bir sömürüdür... Kadın hareketinin egemenler için oluşturduğu tehlike, başkaldırının bu karakteri nedeniyle büyüür.

Patriyarkal uygarlığın en gelişmiş temsili olan kapitalist sistem egemenlerinin bu başkaldırıya yaklaşımı ise karşı ideolojik mücadeleyi yoğunlaştırmak şeklinde somutlaşmıştır. Bu karşı mücadele iki yönlü bir saptırma temelinde geliştirilir ve ilk saptırma mekaniği yine cinselliktir. Kadınlar cinsiyet özgürlüğü mücadelesi verirler; sosyal-siyasal, ekonomik, kültürel... yaşamın her alanında eşitlik, özgürlük talepli bir mücadeledir bu ve sistemde paradigmatik bir değişim gerektirir. Kapitalist sistem ise bu cinsiyet özgürlüğü talebini cinsel özgürlük talebine doğru bükmeye çalışır. Kapitalist sistem baştan beri Hristiyanlığın cinsellik ahlakına da dayanarak cinselliği yasaklama yoluyla çoğaltma stratejileri izlemiş, böylece onu erkek egemen sistem çıkarları doğrultusunda ve kontrolünde yönlendirip temel bir politik alan olarak yeniden kurgulamıştır. M. Foucault, *Cinselliğin Tarihi* çalışmasında bu projeyi verimli analizlerle açık eder. Kadın özgürlük mücadelesinin yarattığı basıncın da etkisiyle bu kez aynı politikanın “yasak” mekanizması gevşetilmiş ve cinsel özgürlük yanılması yaratılmaya çalışılmıştır. Her iki durumda da devrede olan cinselliğin, kadının tüketilmesinde bir araç olarak kullanılması ve sistem çıkarlarına göre yeniden yeniden konumlandırılmasıdır. Bu nedenle geliştirildiği biçimiyle cinsel özgürlük savunusu, kadının, erkeğin cinsel nesnesi olarak yeniden konumlandırılmasından başka bir anlam ifade etmez. Nitekim 68 Hareketi sürecinde Avrupa merkezli yoğunlaşan cinsel özgürlük furyası, kadının toplumsal statüsünde bir iyileşme sağlamamış, bilakis cinsellik üzerinden metalaşmasını derinleştirmiştir. Bugün kadın cinselliği ve bağlantılı olarak fetişleştirilen beden etrafında örülen politik-ekonomik Pazar, bir taraftan kadını sosyo-kültürel anlamda tüketip cinselliğe/bedene indirgerken diğer taraftan erkek egemen sisteme önemli düzeyde ve çok yönlü kâr sağlayan sektörler halinde işlemektedir.

İkinci ve temel saptırma ise kapitalist, neo-liberal sistemin kadını verili sisteme “dahil etme” stratejisidir. Bu strateji bir kabul içerir; kadının sosyal, siyasal, ekonomik vb. toplumsal alanlara dahil olabileceğini, olması gerektiğini söyler ve kadınlara sistemde yer açar. Öyle ki bugün birçok alanda kadın varlığı görünür düzeylerde artmıştır. Ustaca geliştirilen, bu nedenle ilk bakışta makul olduğu algısı yaratabilen hileli bir stratejidir bu. Çünkü verili sistem bütün toplumsal örgütlenme alanlarıyla erkek egemen kültüre göre ve cinsiyet sömürüsü üzerine inşa edilmiştir. Yani sistemin kendisi kadın gerçekliğini dışlar. “Dahil etme” stratejisi ise sistemin eril karakterine dokunmaz, onu korur. Daha önemlisi “dahil etme”nin erkek egemen sistemin korunması amacıyla geliştirilen bir strateji olmasıdır. Erkek dünyası, erkek dünyası olmaya devam ettiğinden, sömürü ilişkileri hız kesmez. Basit bir örnek verecek olursak; kadına ekonomi alanında yer verilir ama ekonomi alanı erkek egemen kültüre göre şekillendirildiğinden kadının bu alandaki varlığına bir yığın dezavantaj (düşük ücret, cinsel taciz, mobing vb) eşlik eder. Fakat iş bununla da

kalmaz; kadın çalışsa da aile içindeki bütün sorumluluklar yine ona aittir. Böylece kadının hem işyerindeki emeği sömürülür, hem de aile ortamında görünmez kılınan emeği sömürülmeye devam eder. Sonuç, kadın için sömürülme düzeyinin katmerleştirilmiş olmasıdır...

Bu stratejilerle amaç bir yandan kadının özgürlük mücadelesinin içini boşaltma ve yönünü saptırma, diğer yandan kadın sömürüsünü çağa, koşullara uyarlayarak yeniden üretmedir. “Dahil etme” doğası gereği sistem karşıtı olan kadın özgürlük mücadelesini sistem-içileştirerek eritmeyi hedefler. Kadında, toplumsal yaşama ortak olduğu algısı yaratmaya ve böylece kadın rızasını yenilemeye dayalı bu hileli egemen erkek stratejinin halen etkin bir şekilde devrede olduğu söylenebilir.

Hiç kuşkusuz kadının sosyal, siyasal, ekonomik yaşamda görünür hale gelmesi kadın mücadelesinin bir sonucudur ve önemli bir kazanımdır. Çünkü kadının tüm bu alanlarda görünür hale gelmesi cinsiyet özgürlüğü mücadelesinin imkanlarını genişletir; erkek egemen sistemi geriletme şansını artırır. Burada sorun gerçek anlamda cinsiyet özgürlüğünün sağlanmasının ancak erkek egemen sistem ve kültürün ortadan kaldırılmasıyla mümkün olması ve fakat erkek egemen sistemin buna karşı direnmeye devam etmesidir. Bu anlamda “çözüm” diye sunulan liberal öneriler çözüm sunmaz, bilakis bunlar verili olanı sürdürme amaçlı geliştirilen ideolojik oyunlardır. Paradigma değişip toplumsal sistem cinsiyetlerin özgürlüğü temelinde yeni bir sözleşmeyle inşa edilmediği müddetçe cinsiyet özgürlüğü de cinsel özgürlük de birer yanılsamadan öteye geçemeyecektir.

Uygarlık çok yönlü bir sömürü, iktidar sistemi olarak inşa edilmiştir. Bu bağlamda cinsel, sınıfsal, siyasal, kültürel iktidar mekanizmaları iç içe geçerek patriyarkal sömürü sistemini bütünler. Cinsiyet sömürüsü dört duvara (tapınak, aile vb) hapsedilip görünmez kılınmaya çalışıldığından denilebilir ki sınıfsal, siyasal sömürü tarihsel bakımdan daha görünür olagelmıştır. Bunda temel rol oynayan şey, cinsiyet sömürüsünün “görünmez” kılınmış olmasının yanısıra sınıfsal, siyasal vb. alanlarda geliştirilen sömürü uygulamalarına (görünür olan) erkeklerin de muhatap olmasıdır. Nitekim egemen sisteme karşı geliştirilen özgürlük mücadeleleri de kahır ekseriyetle sınıfsal-siyasal karakterli olagelmıştır. Bizim burada cinsel-cinsiyet sömürüsünü uygarlığın kök-kurgusu olarak tanımlamamızın nedeni, bu sömürü mekaniğinin bütün uygarlıksal sömürü alanlarına içkin kılınmış olması ve tümünden önce geliştirilerek tümüne kaynak-model olarak ele alınmış olmasıdır. Uygarlığı patriyarkal kılan budur. Bu anlamda sistemin erkek egemen olarak adlandırılmasının esas nedeni; sistemi inşa edenlerin cinsiyet olarak erkek olması da inşa edilen sistemin erkekleri sömürmemesi de değildir. Patriyarkal uygarlık, bir egemenlik sistemidir ve erkekleri de sömürür, köleleştirir. Sistemin erkek egemen olarak tanımlanmasının nedeni; (1) Kadının toplumsal yasalarda vücut bulmuş tarihsel-toplumsal emek ve değerlerini gasp ederek kadın gerçekliğini kültürel ve cinsiyet olarak dışlaması. (2) İnşa edilen sistemin egemen erkeklik kültürü baz alınarak kurgulanmış olması (toplumsal yasaların erilleştirilmesi). (3) Ve sistemin cinsiyetçi bir temele oturtularak kadını “sürekli köle”, erkeği de “egemen” olarak konumlandırmış olmasıdır. Başka bir deyişle erkek egemen sistem denilen şey, temelini cinsiyet sömürüsünden alıp tüm yaşam alanlarına doğru derinliğine yayılan egemenlik ve iktidar olgusudur. Sistem bu kurgu yoluyla her erkeğe ilk egemenlik nesnesini (kadın) sunmuş, bu temel üzerinden “erkekleşme” mücadelesine girişmeyi de onun kendisine bırakmış oluyor. Kadının erkeğe ilk egemenlik nesnesi olarak sunulması aynı zamanda erkekleşmenin temellerinin egemenlikle atılıp erkek olmanın egemen olmayla özdeşleştirilmesi olarak okunabilir. Ki inşa edilen sistemin kendisi de karakteristik olarak erkek egemenlikçidir. Çünkü esas aldığı değerler “egemen” erkek değerleridir. Erkeklik kimlik kurgusunun egemenlikle iç içe geçmiş olması da kaynağını uygarlığın bu yapısal karakterinden alır. Bundandır ki, verili uygarlık kültürü içinde egemen olmadan erkek; erkek olmadan egemen olunamaz!

Uygarlığın ilk inşasından bu yana erkek-bireylerin sömürgeci egemen sistemle ilişkisi “küs-kün-dostluk” olarak ifade edilebilecek ikili bir seyir izlemiştir. Çünkü erkekler bir taraftan egemen sistemin

sosyal, siyasal ve özellikle ekonomik sömürüsüne karşı her zaman bir hak ve özgürlük mücadelesi içinde olmuş, sömürüye karşı mücadele etmiştir. Tarih, bu mücadelelerin kayıtlarıyla doludur. Diğer taraftan erkek-bireylerin geneli, ilk inşadan bu yana uygarlığın patriyarkal karakteriyle barışık yaşayagelmışlerdir. Çünkü egemenlikle örülmüş erkeklik kültüründe kadının sömürge olarak elde tutulması bir avantaj olarak algılanır. O hem egemenlik ilişkisinin temeli hem de erkekliğin ilk ve son kalesidir... Uygarlığın patriyarkal karakteriyle barışık olma durumu ulusal kurtuluş mücadelesi yürüten erkek için de sınıfsal mücadele yürüten erkek için de pekâlâ geçerli sayılabilir.* Bu, erkeğin genel duruşunu da geliştirdiği özgürlük mücadelesini de sorunsallaştırır. Çünkü örneğin cinsiyet sömürsünü de içeren ekonomik sömürüye karşı cinsiyet sömürsü boyutunu gözardı ederek mücadele yürütmenin kendisi sorunludur. Daha kötüsü bu mücadele biçimi erkeğin yürüttüğü özgürlük mücadelesinin eksenini egemenlik mücadelesine doğru kaydırabilir. Bu anlamda erkeklerin tarihsel olarak uygarlığın patriyarkal karakteriyle uzlaşma içinde olduğu ve birbirleriyle farklı sebeplerle (ekonomik, siyasal vb.) çatışmalar da birbirinden çok çok farklı erkek konumlarının arasındaki bu uzlaşmanın bozulmadığı söylenebilir. Bu nedenle erkeğin tarihsel olarak yaşadığı değişimin seyrini patriyarkal uygarlığın izlediği değişim seyri belirlemiştir. Erkek değişmiştir ama erkek egemen sistemin geliştirdiği sömürü siyasetleri doğrultusunda değişmiştir. Nasıl neo-liberal sistemin sömürü aygıtlarıyla köleci dönem egemenlerinin sömürü aygıtları arasında fark varsa; modern erkek ile köleci dönem erkeği arasında da fark vardır. Fakat bu değişimi yaratan, egemenliğin çağa uyarlanmasıdır. Egemen sistem neo-liberalizmle inceltilmiş sömürü politikalarına yönelmişken, onun kadın sömürsünde araçsallaştırdığı erkek de buna göre yeniden şekillendirilecektir. Kapitalist birey kurgusu bu noktada devreye girer. Modern erkek eski zamanlarda olduğu gibi kadını üç beş adım arkasından yürütmez, kolkola yürür, böylece eşitlik algısı yaratmaya çalışır... Kapitalist sömürgeciler de işçinin emeğini satın satmamakta özgür olduğunu söyler. Söylemedikleri şey ise emeğini satmayan işçinin açlıktan öleceğidir. Bu bağlamda erkek egemen sistem esas sonuç alıcı kurumlaşmasını erkek zihniyet ve bedeninde sağlamıştır. Başka bir ifadeyle erkek egemen sistemin en büyük başarısı, kadını sömürgeleştirmesi değil erkeği örgütleyebilmiş olmasıdır. Zira eğer erkek cinsiyet sömürsü bağlamında egemen sisteme tam bir teslimiyet içinde olmasa kadının cinsiyet olarak sömürülmesinin imkanı olmaz(dı). Bu noktada egemen sistemin erkeğe kurduğu bir tuzak söz konusudur; çünkü erkek cinsiyet sömürsüne etkin ortak olarak hem özgürlük ahlakından uzaklaşıyor hem de diğer sömürü alanlarının ayakta kalmasına hizmet ederek kendisinin de sömürülmesine imkan yaratmış oluyor. Erkeğin, egemenlik sistemi için bu kritik önemi nedeniyle ki sistem daha çok erkek üzerinde çalışır. Erkeklik ideolojisi, erkeklik kültürü, erkeklik psikolojisi gibi kültürel yapıların yanı sıra kadın dahil hemen her şeyin erkeği yönlendirmek-bağlamak için kullanıldığı düşünülürse, erkek-bireyler üzerinde geliştirilen çok yönlü operasyon kendiliğinden açığa çıkacaktır. Söz gelimi kadının giderek daha fazla cinsel bir metaya dönüştürüldüğü analizleri yapılıyor. Peki bu metalaştırma operasyonunu yapan, onu piyasaya süren kimdir? Bu metanın alıcısı kimdir? Kadının bu düzeyde cinsel bir metaya dönüştürülmesinin gerisinde kadının yozlaşmasını değil erkek egemen sistemin yozluğunu ve kadın dolayısıyla erkek-bireylerin yozlaştırılması siyasetini aramak lazım. J. Baudrillard, ayartmaya çalışanın zaten ayartmaya çalıştığı tarafından ayartılmış olduğunu, onu ayartmaya yönlendirenin bu ayartılmışlık hali olduğunu söylerken haklıydı. Erkek, egemen olduğunu düşünür, kendi iradesiyle yaşadığına inanır ama ona bunu düşündüren sömürü sistemidir...

Kadın ve erkeği egemenlik ilişkisi temelinde konumlandırıp birini bir diğeriyle egemen sisteme bağlayan patriyarkal yapının, toplumsal özgürlük kültürüne aykırılığı tartışma gerektirmeyecek düzeyde açıktır. Herşeyden önce toplumun tabi tutulduğu hiyerarşik tabakalaşmalar toplumsal yaşam ve hareket alanını daraltarak kalıplara hapseder. Bu anlamda Öcalan'ın devleti "donmuş akıl" olarak tanımlamasından esinlenerek patriyarkayı dondurulmuş insan ilişkileri üretme mekanığı şeklinde tanımlayabiliriz. Patriyarkal

* III. bölümde bu boyut ayrıntılı ele alınmaya çalışılıyor.

sistemin (1) kadın-erkek varoluşlarını, dışsal belirlenmişlik temelinde sınırlandırılmış cinsel rol ayrımı kalıplarına hapsetmesi; (2) insani duygu ve düşünce potansiyellerini cinselleştirerek, standardize ederek sınırlandırması; (3) toplumsal varoluşu, kadın-erkek şahsında ayırıştırarak egemenlik sistemine mahkum etmesi; (4) ve böylece özgür yaşam ve ilişki kültürünü yok etmesi gibi boyutları düşünüldüğünde bu tanımlama yerini bulacaktır. Patriyarkal sistem, zihniyet yapısından sosyo-kültürel yaşama, ekonomi ve cinselliğe kadar çok yönlü kurgulanmış ve kadın-erkek bütün insanların içinden geçirilerek şekillendirilmeye çalışıldığı bir torna olarak işler. Bütün toplumsal yaşam alanları bu perspektifle yapılandırılmış olduğundan da bireyler sürekli ve üst üste birbirini tamamlayan bu şekillendirici mekanizmalardan (aile, okul, vb.) geçirilerek egemen sisteme uyumlulaştırılmaya çalışılır.

Erkeklik kültürünün hem inşasında hem sürdürülmesinde sistem yürütücü olarak erkek tipolojisinin kurumsallaşması temel halkadır. Zira sistemin başarısı erkeğin ele geçirilmesiyle mümkündür. Bu nedenle sağlam temellere oturtulup güvenceye alınması gereken erkeklik kimliğidir. Erkeklik kültürü öncelikle ideolojik olarak kurgulanır; erkeğe ve kadına ön görülen toplumsal roller zihinlerde kurumsallaştırılır. Bu kültürün ideolojik kurumlaşma aygıtlarının mitoloji, din, bilim, akıl gibi birbirini tamamlayan düşünce formları olduğu söylenebilir. Diğer taraftan ideolojik aygıtların temsil bulduğu kurumlaşmalar söz konusudur; tapınak, devlet, aile, okul... Bu anlamda din, mitoloji, bilim, psikiyatri gibi düşünce formları erkeklik kimliğinin zihnini oluştururken; tapınak, aile, devlet, okul da onun bedenini oluşturur... Ayrıca verili haliyle siyaset, üretim ilişkileri, gelenek gibi ilişki biçimleri de bu zihin ve beden arasındaki kan dolaşımını sağlayarak zihnin bedeni, bedenin zihni sürekli üretip canlı tutacağı şekilde programlanmıştır. Erkek egemen kültür böylece toplumun zihninde, bedeninde ve bedenin işleyişinde örgütlenmiş oluyor. Bağlantılı olarak egemenlik anlayışının erkek psikolojisinde tuttuğu yer; herşeyi nesneleştirip hakimiyet ilişkisine indirgeyen ilişki biçimi, değer algısının ele geçirme ve sahip olmayla eşleştirildiği kültür; bir iktidar mekaniğine dönüştürülen cinsellik; kadının mülkleştirilmesine eşitlenen aşk anlayışı gibi oturmuş erkeklik biçimlenişleri, bu egemenlik kültürünün erkek-bireylerde başarıyla kurumsallaştırıldığını gösteren verilerdir.

Erkek egemenliğine dayalı sistemin tarihsel olarak tek tanrılı dinlerle kurumlaşmış olmasının da gösterdiği gibi din hem ideolojik hem kültürel bağlamda erkeklik kültürünün kurumlaşmasında temel rol oynayan ilk sistemli model yapıdır. Din bu özelliğinden dolayı hem inanç, bilim gibi ideoloji kurucu mekanizmalara hem de aile, devlet gibi kurumsal mekanizmalara sağlam bir erkek egemenlikçi alt yapı oluşturur.

Din olgusunun yanısıra patriyarkanın kurumsallaşarak günümüze kadar gelmesinde özellikle ideolojik bağlamda önemli rol oynayan mekanizmalardan birkaçı olan psikiyatri, bilim (biyolojik indirgemeler), akıl, dil gibi yapıların rollerine ana hatlarıyla yer verilecek olursa;

DİN

“Modern devlet teorisinin bütün önemli kavramları sekülerleştirilmiş teolojik kavramlardır” diyen ünlü egemenlik teorisyeni Carl Schmitt, devletin “görünmez kişi”liğini de analizini tamamlayacak bir örnek olarak sunar. Schmitt, ayrıca *kutsal olan*’ın sınırlar çizilerek inşa edildiğini (kutsal olanın etrafı daima çevrilidir; tapınak, kilise vd.) ve *yasa*’nın çizilen sınırlar içinde geçerli olduğunu söyleyerek de siyasal olan ile teolojik olan arasındaki doğrudan bağa işaret eder.

Bir diğer egemenlik teorisyeni olan T. Hobbes ise *Leviathan*’da egemenliğin insan yapımı yaratığın [devlet] ruhu olduğunu söyler. Ona göre “egemenlik bütün gövdeye can verir ve hareket kabiliyeti kazandırır.”

Egemenlik konusunu siyaset biliminin çetin bir sorunu kılan, bu tespitlerle ifade edilmeye çalışılan egemenlik ve siyaset ilişkisi olmalı. Zira siyaset üzerine kafa yoranların ezici bir çoğunluğu egemenliği siyasal alanın zorunlu bir bileşeni olarak kabul etmekle başlar işe. Egemenlik olgusunun verili siyasal kültür içinde zorunlu bir öge olduğu, dolayısıyla siyasalın egemenlikten ayrılamayacağı doğru bir tespittir. Çünkü patriyarkal uygarlık sistemi ve türev yapılanmalarının temelinde toplumsal ayrışma, egemenlik ve iktidar olguları vardır. Dolayısıyla egemenlik olgusunu tartışmak verili sistemin karakteristiğini tartışmak anlamına gelir ki, verili paradigma içinde kalındığı müddetçe varolanı egemenlik dışı analize tabi tutmak, analistin üzerinde durduğu dalı kesmesine dönüşür. Bundandır ki egemenlik olgusunu tartışabilmek veya egemenlik kültürünün inşa kaynaklarına inebilmek ancak verili paradigmanın ötesine geçerek paradigmal bir değişimle imkan dahiline girebilir.

Egemenlik kültürü inşasında temel parametrelerden biri cinsel egemenlik, temel formlardan biri de dindir. Schmitt’in siyasal egemenlikleri teolojiyle ilişkilendirmesi bu noktada önem arz eder. Gerçekten de teoloji; yaratan/yaratım mitosları ve kurguladığı ilişki sistematikleriyle kusursuz egemenlik tasavvurları sunar.

Biz, tartışma gündemimize bağlı olarak tek tanrılı din ve cinsel egemenlik kurumlaşmasını bu bağlam içinde irdelemeye çalışacağız.

Tek tanrılı dinlerin de bütün toplumsal yapılar gibi sosyo-kültürel, ekonomik koşulların ürünü olarak ve onlardan etkilenecek form kazandıkları biliniyor. Dolayısıyla erkek egemenliği tek tanrılı dinlerin icadı olmayıp tarihsel, toplumsal bir arka plana sahiptir.* Tek tanrılı dinlerin erkek egemenliği veya daha genel bir ifadeyle toplumsal cinsiyetçi kültür bakımından taşıdığı kritik önem tanrı otoritesine dayanarak sağladıkları patriyarkal kurumlaşmadır. Bu yönüyle dinler binlerce yıldır süregelen erkek egemenlikçi kültürlerin ideolojik ve kurumsal bağlamda sistem buldukları zemini teşkil ederler. Diğer sosyo-kültürel etkenlerin yanı sıra dinleri “tek”e doğru sürükleyen esas toplumsal olgu, iktidar yapılanmasının merkezileşmeye doğru kazandığı ivmedir. Başka bir ifadeyle tanrının “tek”leşmesi, yeryüzündeki iktidar yapılanmasının tekleşmesinin tezahürüdür. İktidarın tekleşmesi, toplumsallığın “bir”leşmesi ve bağlantılı

* Ataerkil kültürün gelişim seyrini gösterir çeşitli tarihsel belgeler vardır. Bunlar daha çok aile, mülkiyet gibi temalar üzerinden; erkeğin, kadının, çocukların görevleri ve birbirleriyle ilişkilerinin bağlandığı kurallardan müteşekkil metinlerdir. Sümer yasalarının orijinalliği biliniyor. Sonrasında da Hammurabi yasalarında (M.Ö. 1750) aile ve mülkiyet bağlarına karşı işlenen suçlara daha kesin yaptırımlar öngörülür. M.Ö. 1200 yıllarına tarihlenen Asur yasaları ise daha katı erkek egemenlikçi bir içeriktedir. Erkek egemenliğinin bu minvalde Sümer’den başlayıp giderek daha katı bir hal aldığı anlaşıyor. Tek tanrılı dinlere gelindiği süreçte erkek egemenlikçi kültür ekonomi, aile vd. alanlarda giderek gelişmektedir.

olarak toplumsal farklılık, güç dağılımı veya rollerin katı ölçülere/yasalara oturtulması anlamına gelir. Tek tanrılı dinler bu nedenle gündeme girmiş oldukları dönemlerin toplumsal yaşam kültürlerini yankırlarlar.

Ve yine bu nedenlerle her biri kendi döneminin getirdiği kimi özgünlükler taşırlar. Fakat hem her üç tek tanrılı dinin geliştiği mekânın (Ortadoğu) aynı olmasının yarattığı tarihsel-toplumsal zemin ortaklığı, hem de zamansal açıdan birbirlerini takip etmiş olmaları ortak yönleri daha baskın kılar. Zira Yahudilik, Sümer mitolojisinden vd. inançlardan büyük oranda etkilenmişken; Hristiyanlık ve İslamiyet de aynı şekilde Yahudilikten etkilenmiştir.* Her üç dinin ana iskeletinin aynı olmasının nedeni budur. Hiçbir koşulda değişmeyen ortak özellikleri ise tümünün birer egemenlik-iktidar ideolojisi temelinde gelişmiş olması ve erkek egemenlikçi karakterleridir. Başka bir ifadeyle tek tanrılı dinlerin tümü, öznesi erkek olan birer egemenlik inşasıdır.

Dinin erkek egemenliğine dayalı ideolojik kurumlaşmasında arka planı oluşturan toplumsal neden, sosyo-kültürel ve ekonomik alanda gelişen iktidar yapılanmasının erkekleşmesidir. Kent devletleriyle birlikte giderek baskın hale gelmiş olan erkek egemenlikçi özel mülkiyet kültürü ile cinsiyet sömürüsüne dayalı erkeklik kültürünün iç içe geçmesi bir dönüm noktasıdır. Çünkü cinsiyet sömürüsünün toplumsal alandaki tüm örgütlenmelere yedirilerek toplumsal alanın erkekleştirilmesi, sömürü mekanizmalarının iç içe örülmesiyle sisteme oturtulur.

Dinler ilk bakışta kutsal alanla ve kutsal olana kişisel inançla sınırlı yapılar gibi görünür. Fakat din, gerçekte kutsalla sınırlı değildir. Kutsallıklar toplumsal yaşama bir nizam verebilmek için geliştirilmiş kesinliğe dayalı anlam örgüleri, ideolojik yapılardır. Bundandır ki dinlerin temel yönelimi seküler dünyayı yeniden düzenlemek ve toplumsal yaşamı kural-kaideye bağlamak olarak somutlaşır. Bu gerçekliği en iyi ifade eden de dinin vücuda gelmiş halidir. Söz gelimi İslami dünyada aileden ekonomiye, devlet örgütlenmesine kadar herşey ama herşey dinseldir. Öyle ki sosyal, siyasal, kültürel yaşama dair düzenlenmemiş tek bir toplum hücresi bırakılmamaya çalışılmış, kadın ve erkeğin bedensel durumlarına bile kurallar konulmuştur. Bu bağlam içinde örneğin bir erkek egemen iktidar odağı olan İslami devletin otoritesine karşı çıkmak, otomatikman tanrıya/tanrının yasasına karşı çıkmak olarak görülür. Çünkü, devlet tanrının hukukunu (şeriat) uygulayan, onun elçisi olan bir yapılanmadır. Devletin erkek egemen karakteri ise tanrının yasası gereğidir.

Dinde erkek egemenliğinin ideolojik kurumlaşması “tanrı” simgeselliğinde ifade bulur. Tanrı mevhumu bu bağlamda otoritenin kaynağının erkek olduğu/olacağı yargısını tartışma dışına çıkarmak gibi çok işlevsel bir rol oynar. Çünkü otoritenin tanrıya izafe edilmesiyle atılan ideolojik temelden sonra, yani otoritenin kendisi “erkek” olarak inşa edilip kabul ettirildikten sonra o otoriteye dayanarak topluma “düzen” vermek kolaylaşır. Tek tanrılı dinler öncesinde tanrılara eş düzeyde tanrıçalar varken, tek tanrılı dinlerde bir tanrıçaya rastlanmaması, otoritenin erkekte tekleştirilmesine dayalı bu ideolojik inşayla ilgilidir. Muhammed’in peygamberliğe başladığı dönemde çeşitli kabilelerin inandığı ve zayıflayarak da olsa kadın direnişinin sürdüğünü gösteren Lat, Menat, Uzza gibi tanrıça putlarını ideolojik söylem yoluyla şeytanlaştırıp tapınaklarını yıkmakla işe başlaması boşuna değildir. Zira Muhammed’in inşa etmek istediği erkek dininin kadının toplumsal statüsünü yükselten dolayısıyla da otoriteye ortak olma taleplerine kaynaklık edebilecek sembollere tahammülü yoktur. Bu anlamıyla kadının kutsal alandan dışlanması, onun

* Dinler-inanışlar arası etkileşim için çokça örnek verilebilir; söz gelimi peygamberlerin tanrı ile konuşmalarına dayalı vahiy geleneği Şaman inanışından gelir. Yine her üç dinde de geçen Havva miti (yaratımı) Sümer mitolojisinden alınma bir temadır vb...

toplumsal yaşamdan dışlanması anlamına gelir. Nitekim kadın bu noktadan sonra tanrının (erkeğin) buyruğuyla yeniden tanımlanıp konumlandırılacaktır.

İnsanın kadın ve erkek olarak ayrıştırılmasının tanrı otoritesine dayanılarak ve kesin biçimde sistem kazanıp kurumlaşması tek tanrılı din süreciyle mümkün olabilmektedir. Bu sadece fiziksel/biyolojik tanımlamayla ilgili bir ayrıştırma değildir. Aynı zamanda ideolojik kültürel bir ayrıştırma ve bu ayrıştırmaya dayalı yeniden konumlandırma operasyonudur. Bu amaçla bilgi dünyasından dışlamadan, sosyo-kültürel, ekonomik alanlardan dışlamaya kadar geniş bir yelpazede seyreden komple bir dışlama mekaniği geliştirilir. Ve öylesine köklü, sistemli kurgular temelinde geliştirilir ki, dinin ideolojik kadın erkek tanımlamaları gelenekten bilim ve felsefeye, psikiyatriye kadar birçok alana etki eder. Bugün bile toplumsal cinsiyetçilik bağlamında taşınan birçok yargı ve alışkanlıkların temellerinin din tarafından atıldığı söylenebilir. Bu sonuçta tek rol oynayan şey, üç büyük dinin inanç sistemleri olarak günümüze kadar gelmiş olması değildir. Esas neden, dince atılan temellerin toplumsal yaşam düzenlemeleri yoluyla kültürleşerek toplumsal yaşama önemli oranda yön vermiş olmasıdır.

Din dünyasında kadının toplumsal/kamusal yaşamdan dışlanmasında ideolojik bakımdan kritik eşiklerden biri, kadının doğurma/yaratma gücünün gasp edilmesidir. Bu önemli bir boyuttur. Çünkü doğurma kapasitesine o zamana kadar kutsallık atfedilmiş ve bu yaratım gücü kadının toplumsal statüsünde oldukça önemli bir rol oynayagelmıştır. Toplumsal algıda kadın yaşam üreten, can veren ve kültürleştirerek yaşatan yaratıcı bir güçtür. Tek tanrılı dinler tanrıyı asıl yaratıcı/doğurucu rolüne yerleştirerek kadının doğum olayındaki rolünü taliye indirgeyip onu yaşam veren rolden dışlar. Eski Ahit, tanrının yeri ve göğü yaratmasıyla başlar, sonra; “Tanrı ‘ışık olsun’ diye buyurdu ve ışık oldu” diye devam eder. (Eski Ahit: 1:3) Burada biyolojik yaratımdan, simgesel yaratıma geçiş söz konusudur. Ve daha önemlisi bu geçiş ideolojik olarak simgesel olanı (söz), biyolojik olana (doğum) üstün kılarak sözü kutsallık olarak konumlandırırken biyolojiyi (bedeni) dünyevi/maddi olanla sınırlar...

Bu simgesel geçişin önemli bir işareti de tanrının Aden’e (cennet) bakması için Adem’i yaratmış olmasıdır. Adem, tanrının suretinden yaratılmıştır. Bu nedenle tanrısal egemenlik ve otoritenin yeryüzü temsilcisidir. Kadın ise daha sonra Adem’den (erkekten) doğacaktır!

“RAB tanrı, Adem’e derin bir uyku verdi. Adem, uyurken RAB tanrı, onun kaburga kemiğinden birini alıp yerini etle kapladı. Adem’den aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaratarak Adem’e getirdi.

Adem;

‘İşte bu benim kemiklerimden alınmış kemik etimden alınmış ettir’ dedi. Ona kadın denilecek. Çünkü o adamdan alındı.’(Eski Ahit)

Burada doğum olayı tersyüz edilmiştir; doğuran erkektir. Bu ahitte diğer önemli bir husus da kadına bizzat Adem tarafından isim verilmiş olmasıdır. İsim vermenin kendisi bir konumlandırmadır ve egemenlik-hakimiyet ilişkisine işaret eder. Ki kadının adı da erkeğin adından türetilmiştir.* Yani kadın nasıl erkeğin bedeninden doğmuşsa kadının adı da erkeğin adından doğar. Bu, kurulmak istenen cinsel egemenlik ilişkisinin derinliğiyle ilgilidir. Kadının doğurma kapasitesinden ileri gelen toplumsal statü ve itibarı ile yaşamdaki merkezi yeri böylece taliye indirgenerek değersizleştirilir. Bu temel üzerinden zamanla yeni argümanlar geliştirilecektir. Nitekim Kur’an daha sonra erkeklere “kadınlar, sizin tarlanızdır” diye seslenecektir. Kadının doğumdaki rolünü, esas yaratıcı olarak tanımlanan erkek dölünü bir süre içinde

* İbranicede *işşa* (kadın) sözcüğü, *iş* (adam) sözcüğünden türetilir. İngilizcede de *woman* (kadın) sözcüğü, *man* (erkek/insan) sözcüğünden türetilmiştir. Türkçede de aynı biçimde *bayan*, *bay* sözcüğünden üretilir.

taşıyarak besleyecek ruhsuz bir kap düzeyine indirgeyen yaklaşımların bugünün dinsel, düşünsel dünyasında farklı kılıflar, adlandırmalar altında devam ettiği söylenebilir.

Kadının kutsal alandan dışlanması ve yeniden konumlandırılmasında önemli bir dinsel-ideolojik argüman da her üç tek tanrılı dinde yansımalarını bulan İlk Günah Ahiti'dir. İçerdiği çok yönlü mesajlar, cinsiyetçilik kodları ve dolayısıyla kadının erkek egemenliğine alınmasını meşrulaştıran argümanlarıyla hayli yoğun bir Ahit olduğundan üzerinde durmaya değer:

“Kadın ağacın güzel meyvesinin yemek için uygun ve bilgelik kazanmak için çekici olduğunu gördü. Meyveyi koparıp yedi. Yanındaki kocasına verdi, o da yedi. İkisinin de gözleri açıldı. Çıplak olduklarını anladılar. Bu yüzden incir yaprakları yapıp kendilerine önlük yaptılar... RAB tanrı, Adem'e 'Neredesin?' diye seslendi. Adem: 'Bahçede sesini duyunca korktum. Çünkü çıplaktım ve bu yüzden gizlendim' dedi. RAB tanrı, 'Çıplak olduğunu sana kim söyledi?' diye sordu. 'Sana meyvesini yeme dediğim ağaçtan mı yedin' diye sordu. Adem, 'Yanıma koyduğum kadın ağacın meyvesini bana verdi, ben de yedim' diye yanıtladı. RAB tanrı, kadına 'Nedir bu yaptığın?' diye sordu. Kadın, 'Yılan beni aldattı, o yüzden yedim' diye karşılık verdi. Bunun üzerine... RAB tanrı, kadına 'Çocuk doğururken sana çok acı çektireceğim'dedi. 'Ağrı çekerek doğum yapacaksın. Kocana istek duyacaksın. Seni o yönetecek.' RAB tanrı, Adem'e 'Karının sözünü dinlediğin için ve sana meyvesini yeme dediğim ağaçtan yediğin için toprak senin yüzünden lanetlendi' dedi. Yaşam boyu emek vermeden yiyecek bulamayacaksın' dedi.” (Eski Ahit, 3:6-17)

Bu ahitte söz konusu olan, bilgi ağacına dair konulan yasak karşısındaki duruşlar üzerinden cinsiyetlerin tanımlanmasıdır. Kadın meraklı, yasak olana zaafı ve kandırılabilir* olarak tasvir edilmiştir. Merak ve yasak tanımazlık, kurulmak istenen katı hiyerarşik toplum ve erkek egemenliğine meydan okumak anlamına geldiğinden tehlikelidir. Verilen mesaj da kadının bu özellik ve ilgilerinin insan soyunun cennetten kovulmasına yol açacak kadar tehlikeli olduğudur. Bu, geçici olmuş-bitmiş bir şey değil, kadının “karakter”inden, “doğa”sından kaynaklanan bir sonuçtur. Dolayısıyla yaşam varoldukça kadın, insan soyunu tanrısal düzenden uzaklaştırıp felaketlere sürükleyebilecek olan zaafıdır!.. Potansiyel olarak tehlikeli, yön saptırıcıdır... Bu yargının toplumsal algıda yer etmesi, sonrasında kadına dönük muazzam denetim mekanizmaları geliştirilmesinin fikri alt yapısını oluşturur. Suçlama, kadının erkek egemenliğine alınmasının ön adımıdır. Nitekim Ahit'te suçlamanın bir adım sonrasında kadın kesin olarak erkeğin yönetimine bağlanır. Kadının tanrı buyruğuyla erkeğin hâkimiyeti altına alınması, dinsel ideolojinin merkezi teması ve ataerkil düzenin temel yasasıdır.

Bu Ahit'te önemli bir tema da öngörülen cinsel iş bölümüdür. Kadına verilen ceza bedenseldir, bedenle ilgilidir ve daha önemlisi kadın, beden üzerinden konumlandırılır. Kadın varoluşunun, doğurganlık ve cinsellik üzerinden bedene hapsedilmesi anlamına gelir. Erkeğe verilen ceza ise karısının sözünü

* Kandırılabilirlik eksik olma durumuna işaret eder, ki bu noktada ima edilen, kadının “eksik” (akıllı) oluşunun onu düzen dışına çıkabilir kıldığıdır. Oysa söz konusu olan bir eksiklik durumu değil kadını eksilterek konumlandırma arayışıdır. Kandırılabilirliğin temeline yerleştirilen merak egemenlik için risklidir, bilgiye merak daha da risklidir. Çünkü Ahit'te de geçtiği gibi bilgi ağacının meyvesini yiyenlerin gözleri açılır, görmeye başlarlar. Bilgi, görme/anlama dünyasına açılan kapıdır. Din dünyasında bilginin mutlak yasası tanrıdır. Tanrının bildiklerinin bilinmesi tanrı ile kul arasında örülen kutsallık duvarlarını ortadan kaldırır. Tanrı bilgisinin yeryüzündeki temsilcisi ise erkektir ve dünyevi bilgi alanı da kadına kapalıdır. Sadece dinde değil dinin de etkisiyle uygarlık tarihinin düşünce, felsefe, bilim dünyasında kadın sürekli dışlanagelmıştır. Dinde temellendirilen cinsiyetçi iş bölümünde kadının “Bil”mesi gereksizdir. Zira erkek onun yerine de düşünüp neyi, nasıl yapacağını ona söyleyecektir! Gerçeklik ise şudur; kadının “Bil”mesi toplumsal cinsiyetçilikle geliştirilen suni kadın-erkek ayrımını deşifre edip erkeğin otorite duvarlarını parçalayabilir. Bu nedenle kadının bilgi alanından dışlanması erkek egemen ideolojik bir tutumdur ve dikkatlice uygulanagelmıştır.

dinlediği içindir* ve emekle ilgilidir. Kadının cezası bedenle, konumlandırılması bedensel üretim (cinsellik, doğum) ile ilgiliyken; erkeğin cezası emekle, konumlandırılması ise dışsal üretim (kültür, politika vb.) ile ilgilidir.

Toplumsal cinsiyetçi kültürde kadının bedenle, erkeğin ise emek ve kültürel yaratımla anılıyor olmasının ideolojik kaynağı buradadır. Bütün bunlarla birlikte burada gözden kaçırılmaması gereken önemli bir boyut var; erkek egemenliğine ideolojik kılıf geliştirmeye çalışan dinlerin genellikle kadını içine düşürdükleri durumlar analiz edilir. Ancak kutsal metinler erkeğe seslenir, erkekle konuşur ve erkek dolayısıyla topluma ulaşırlar. Bu, cinsiyet sömürüsü bağlamında erkeklerin sistem içine çekilerek ortaklaştırılması anlamında anlaşılır görülebilir. Ama daha önemlisi dinlerin bir erkeklik kimliği kurgulama yönelimli ideolojik birer sistem olmalarıdır. Dinlerin her toplumsal olguyu en ince ayrıntısına kadar irdeleyerek erkeğin ağzından konuşması, öncelikle erkeği kuşatma altına alma amaçlıdır. Çünkü erkeğin ağzından konuşan egemenlik, önce erkeği kendi söylediği söz yoluyla bağlayarak kuşatmış olur. Erkek, egemenliğin sözünü tekrarladıkça onu içselleştirir, onunla birleşip bütünleşir. Böylece dışsal bir kurguya ve söze dayalı egemenlik içselleştirilerek kültüre dönüşür. Bu noktada inanç, ideoloji kurucu bir mekanik olarak devreye girer. Bu nedenle de daha yoğun bir ideolojik kurgulanma operasyonu altında olan cinsiyet erkektir.

Zira erkek din yoluyla kadına yüklenen anlamları içselleştirmezse din, kadını toplumsal yaşamdan dışlayamaz. Erkek egemen ideoloji, erkekler tarafından ve öncelikle erkeğin zihninde inşa edilir ve oradan kadına, diğer toplumsal yaşam alanlarına yansıtılır. Söz gelimi erkek, kadının felaketlere yol açabilecek kadar eksik akıllı olduğu; cinsel açıdan güçlü bir arzuya ve kendini kontrol edemeyecek kadar zayıf bir iradeye sahip olduğu; tanrı tarafından cinsellik ve doğum görevleriyle yükümlendirildiği gibi tamamen kurgusal argümanlara inandırılmaya çalışılır. Erkeği, kadına dönük geliştirilen pratik egemenlik uygulamalarına götüren bu inanç ortaklığı, yani erkeklerin ortaklaştığı erkek egemen ideolojik birliktir.

Kuşkusuz erkeği egemenlik ile ilk tanıştıran din değildir. Erkeğin avcılık kültüründen başlamak üzere din öncesi tarihsel süreçte egemenlikçiliğe görece yatkın bir psiko-kültürel şekillenme seyri izlediği söylenebilir. Çünkü üretim araçlarının yarattığı kültürel atmosferin insanın hem bedensel hem de zihinsel dünyasını belirleyici düzeyde olmasa da önemli oranda şekillendirdiği yadsınamaz bir gerçekliktir. Ayrıca toplumsal düzlemde din öncesi gelişmeye başlayan erkek hakimiyeti vakîdir. Bu durumda kişisel düzlemde egemenlik kültürüne yatkın erkek-birey gerçekliğiyle bağlantılı olarak toplumsal yaşamda gelişmeye başlamış erkek egemenliği söz konusudur. Din, bu bireysel toplumsal zemin üzerinden erkeğe seslenir ve erkeğin egemenlik eğilimlerini güçlü bir şekilde kurumsallaştırmayı vaat eder. Bu yönüyle din bir taraftan kurumsallaşmaya doğru ilerleyen erkek egemenliğinin gücüne dayanırken, diğer taraftan erkeğin güç ve egemenliğe dönük kültürel yatkınlığını besleyerek daha fazla güç vaadinde bulunmuş olur. Erkek ve din arasındaki sıkı ve kopmaz bağın temelleri de böylece egemenlik ve güç eksenli bir temele oturtulmuş olur. Dinin erkek egemenliği için taşıdığı kritik önem geliştirdiği ideolojik bütünlük yoluyla sunduğu meşruiyet zemini ile yarattığı kurumsallaşma imkanıdır. Tanrı gibi tartışma dışı kılınmış bir otoriteye dayalı erkek egemen ideolojik argümanın ikna düzeyi yüksektir. Dinin hızla kurumlaşmasında erkek egemenliği ile bir

* Erkek egemenliğine dayalı geleneksel kültürlerde kadın sözüyle hareket etmenin erkek için ayıplanır bir şey olarak görülmesi günümüze kadar gelir. Buna göre kadın akıllı ve sözüyle hareket eden erkek, erkek olamayacak kadar akılsızdır! Çünkü din, akıl ve bilgi dünyasını erkek alanı olarak kurgulamıştır.

kesişme ve iç içe geçme durumu başat rol oynar. Bu noktada aslında din “erkek”leşirken erkeklik de “din”leşir.*

Din, her üç tek tanrılı haliyle de erkeklik yasaları olarak somutlaşır ve temelini Eski Ahit’ten alır. Peygamberlerin, halifelerin, havarilerin, haham-papaz-imamların erkek olması dinde yapılan bütün yaşam ve kadın tanımlamalarının erkek ürünü olarak gelişmesi sonucunu doğurur. Tanrının önce Adem’i yaratmış olması ve Adem’in ağzından kadın dahil her şeyin adlandırılması erkek egemenliğini simgeler.

Dini toplumsallığın erkek merkezli geliştirildiğini gösterir önemli bir veri de Eski Ahit’teki Sünnet Ahit’dir. Buna göre tanrı, İbrahim’in soyunu çoğaltıp egemen kılmanın şartı olarak İbrahim’in ve onun soyundan gelen erkeklerin sünnet olması koşulunu ön plana çıkarır. Erkeğin sünneti, tanrıya bağlılığın işareti olacaktır:

“Avram yüzüstü yere kapandı. Tanrı ‘seninle yaptığım anlaşma şudur’ dedi. ‘Birçok ulusun babası olacaksın. Artık adın Avram değil İbrahim olacak. Çünkü seni birçok ulusun babası yapacağım. Seni çok verimli kılacağım. Soyundan uluslar doğacak, krallar çıkacak. Anlaşmamı seninle ve soyunla kuşaklar boyu sürdüreceğim... Seninle ve soyunla yaptığım anlaşmanın koşulu şudur; aranızdaki erkeklerin hepsi sünnet edilecek. Sünnet olmalısınız. Sünnet aramızdaki anlaşmanın belirtisi olacak... Sünnet edilmemiş her erkek halkının arasından atılacak, çünkü anlaşmamı bozmuş demektir’...” (Eski Ahit, 17:3-14)

Böylece tanrı ile İbrahim kavmi arasındaki anlaşma erkeklik organı ile simgelenen bir erkeklik sözleşmesi olarak somutlaşır. Bu Ahit’te söz verilen İbrahim’in soyu yani erkeğin dölünden olacak erkeklerdir. Erkeklik organının anlaşmanın simgesi olarak ön plana çıkarılmasında erkek cinselliğinin kutsallaştırılarak erkeklik iktidarına dayanak haline getirilmesi amacı vardır. Sünnet Yahudilikten önce de vardır, Yahudilikle başlamamıştır. Yahudilikle başlayan, sünnetin tanrı ile anlaşmanın simgesi haline getirilerek erkeklik ideolojisinin temeline yerleştirilmesidir. Yahudiliğin çok katı dogmatik bir erkek dini olarak kurumlaşmasında erkek cinselliğine atfedilen bu kutsallık payesi önemli bir rol oynar. Çünkü erkeklik organı, tanrı ile anlaşmanın “yasa”sı olarak ele alınmıştır. Öyle ki eski Yahudi erkekler dua ederken ellerini cinsel organlarının üzerinde tutarak yakardıkları tanrıya verdikleri söze bağlılıklarını gösterirlerdi.

Bu ahit dinsel uygarlığın, siyasal, ekonomik, kültürel alanlarını eril yasa temeline oturtup erkeğe bağlar. Çünkü soyu devam edecek olan, devletleşip genişleyerek büyüyecek ve hükmedecek olan erkektir. Bütün bunlar erkek yaratımı olup erkek yaratımı olarak kalacaktır. Tek tanrılı dinlerde kadının adı olmamasının nedeni, kadını toplumsal yaşamın görünür alanlarından dışlayan bu katı erkeklik kültürüdür. Kadının adı ya yoktur ya da erkekle birlikte, onun bir uzantısı olarak anılır. Muhammed’in ilk eşi Hatice’yi saymazsak** İslamiyette en belirgin kadın karakter, yine Muhammed’in eşi Ayşe’dir. Son halifenin

* Gerçekten de erkeklik tarihsel toplumsal bakımdan her üç tek tanrılı dinden daha köklü bir kültürel din olarak değerlendirilebilir. Zira erkek her üç tek tanrılı dinin “tanrı”sı olduğu gibi erkeklik kültürü her üç dinden de daha eski bir tarihe sahiptir. Yanısıra binyılları bulan tarihsel süreç ve kültürel yaşam içinde erkeklik bir tür inanca dönüşmüştür. Çünkü erkek olmanın kendiliğinden getirdiği bir yığın özellik (üstünlük, yaratıcılık, otorite...) olduğuna inanılır ve hem kadın hem de erkek buna inandırılmaya çalışılarak bu inanç doğrultusunda yaşamaya zorlanır. Formel bakımdan da her dinin bir tanrısı, tanrıya bağlı ve ona hizmet eden kulları, tanrı buyruğuyla “yasa”laştırılmış toplumsal normları vb. bulunurken; erkeklik dininin tanrısı erkek, onun hizmetinde ve egemenliği doğrultusunda hareket eden kadınlar-çocuklar ve topluma yön veren erkeklik yasaları vardır. Üstelik erkeklik kültürünün yasaları her üç tek tanrılı dine de hakimdir. O halde erkeklik her üç tek tanrılı dini de aşan bir “din” olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyet, erkeklik dininin birer versiyonu olarak somutlaşır...

** Hatice, İslamiyete geçiş sürecinin kadın motifidir. Dolayısıyla İslamiyetin kadın kimliğini tam anlamıyla yansıttığı söylenemez. Muhammed’in ilk eşidir fakat silik bir karakter değildir. Zira Muhammed’le evlenmeden önce güçlü bir tacirdir. Bu da kadının İslam öncesi durumunun İslam tarihi tarafından iddia edildiği gibi kötü olmadığını gösterir. Bilindiği gibi İslam tarihi, İslam öncesini “cahiliye çağı” olarak değerlendirir ve kız çocuklarının diri diri gömüldüğünü iddia eder. Bu iddia İslamiyetin kadının toplumsal statüsünü yükselttiğini savlar. Oysa ki o dönem Arap kabileleri dağınıktır ve farklı inanç, kültürler söz

ölümünden sonra Ayşe iktidarda söz sahibi olma arayışına girmiş olsa da başarılı olamaz. İslami kültür içinde başarılı olmasının imkanı yoktur. Çünkü Ayşe'nin başarılı olması İslamiyetin kadın kurgusuna aykırıdır. Tek tanrılı dinler dünyasında en dikkate değer kadın motifi ise İsa'nın annesi Meryem'dir. Meryem ilk bakışta kutsallık halesinin bir parçası olarak görülür. Fakat Teslis'te baba-oğul ve kutsal ruh vardır. Ana ya da Meryem yoktur. Dolayısıyla Meryem, kutsal olanı değil kutsal olanın dünyaya getirilmesinde aracı olanı temsil eder. Meryem'in bu role uygun görülmesinin nedeni olarak da bakireliği ön plana çıkarılır. Hristiyan rahibe geleneğinin motifidir bu. Rahibelik görünürde kadına erkeğin cinsel kölesi olma dışında bir imkan tanır gibidir ama gerçekte kadınlığı toplumsal yaşamdan dışlar. Hristiyanlık tek eşli evliliği kadına ve erkeğe uygulama bağlamında daha adildir ama erkek egemenliği konusunda o da tavizsizdir.

Dinsel ideoloji ile temelleri atılarak yeniden konumlandırılan cinsiyetlerin hem kendi bedenleri hem karşı cinsin bedenleri ile ilişkisi hem de bu ilişkinin topluma sunumu katı hiyerarşik ölçülere bağlanır. Bu nedenle denilebilir ki dinsel ataerkil iktidar kurumsallaşması beden politikaları ile başlar. Erkek, bedensel bir olgu (penis) üzerinden dışsal olanın (iktidar, siyaset vb.) kurucu unsuru olarak konumlandırılıp egemen kılınırken; kadın ise yine bedensel bir olgu (vajina, rahim) üzerinden bedene indirgenip tahakküm altına alınır. Cinsiyet farklılaşmasında cinsel organ sembolleştirilmelerine oynatılan ideolojik rolün yarattığı derin çelişki bu noktada belirgin biçimde ortaya çıkar. Erkeğin cinsel organı iktidar sembol ve dayanağı, kadının cinsel organı ise kadının bedene indirgenerek tahakküm altına alınmasının nedeni olarak sunulur.

Kadının bedenle özdeşleştirilmesi ataerkil kurumlaşmanın en önemli basamaklarından biridir. Verili kültür içinde beden, fiziksel-biyolojik bir olgu olmanın ötesinde kültürel bir alan olarak somutlaşır. Çünkü egemenlik sistemleri beden politikaları yoluyla bireyleri, bireyler yoluyla toplumsal alanı düzenlerler. Ataerk kurumlaşması da öncelikle bedenlerin ama özellikle kadın bedeninin konumlandırılması ve yeniden üretilmesi ile mümkün olabilmiştir. Din felsefelerinde bedenin ruhun hapisanesi olduğu söylenir. Sosyo-kültürel yaşamda ise beden kadının hapisanesidir. Dinsel literatürde ruhun bedenin baskısından kurtularak özgürleşebileceği ve tanrıya ulaşabileceği umudu her zaman vardır. Ama kadının tamamen erkek inşası olan beden hapisanesinden kurtulması umudu bizzat din tarafından yok edilmiştir. Çünkü kadın bedene indirgenerek toplumsal yaşamdan dışlanır. Zira beden din dünyasında maddi olanı simgeler, maddi olan "pis" olandır; insanı tanrıdan, kutsal olandan uzaklaştırıcı bir rol oynar. Söz gelimi İslamiyette kadın âdetken tanrıya ibadet bile edemez. Çünkü "kirlî"dir. Ve kadın bedensel bir olgu olarak insanı tanrıdan uzaklaştıran bir rol oynar. İlk günah öyküsünde kadın erkekten daha aşağı ve onun tarafından yönetilecek bir olgu olarak konumlandırılırken bedeni (doğurganlığı) ön plana çıkarılır. Doğurganlık ve kocasına istek temalarıyla kadın, cinsellik ve doğum üzerinden konumlandırılmış olur. Ataerkil dinsel kültürde kadına yüklenen gerek yüce, gerek şeytani bütün roller bedenle ilgilidir; eş, anne, fahişe, dişi şeytan... Tüm doğurganlık ve cinsellik üzerine inşa edilmiş konumlardır. Bu nedenle kadının denetime alınması kadın cinselliğinin denetim altına alınması temelinde somutlaşır. Din ideolojisi tarafından erkek zihninde oturtulan kadın ve cinsellik algısı, yani kadının tanrı tarafından erkeğe hizmet ve üreme eksenli konumlandırılması ile kadın cinselliğinin tehlikeli olduğu düşüncesi bu denetimi meşrulaştırmanın ideolojik arka planını oluşturur. Güzel kadın veya kadın güzelliği bu ideoloji tarafından özellikle yanıltıcı ve tehlikeli olarak addedilir. 12 Havari Ahitleri'nden biri olan Reuben Ahiti erkeklere şöyle nasihatte bulunur:

konusudur. Bu nedenle genel bir uygulama olarak kız çocuklarının gömülmesi gibi bir durumdan bahsedilemez. Ayrıca Muhammed'in peygamberliğe o dönem farklı kabilelerin inandığı üç tanrıça putunu imha etmekle başlamış olması kadının statüsünün iddia edildiği gibi olmadığını bir göstergesiyeen Hatice'nin konumu da diğer bir göstergedir. Nitekim Hatice yaşadığı müddetçe Muhammed evlilik yaşamında da tek eşli kalmıştır. Bu da Hatice'nin evlilik sonrasında da söz ve güç sahibi olmaya devam ettiğini gösterir bir veri olarak değerlendirilebilir. İslamın kadını erkek denetimine alması İslami kurumsallaşma paralelinde geliştirmiştir.

“Kadınların güzelliğine değer verme...Çünkü kötüdür kadınlar... Ve erkekler üzerinde etki ve güce sahip olmadıklarından cazibelerini kullanarak onları kandırırlar... Kadınlar zinanın çekiciliğine daha kolay yenilirler. Ve erkeklere karşı planlar kurarlar... Çünkü bir kadın erkeği açık bir şekilde zorlayamaz, ancak bir fahişe gibi davranarak onu baştan çıkarır.”

Bunlar kadına dair erkek egemenlikçi bir algı oluşturma amaçlı geliştirilen ideolojik argümanlardır ve farklı kültürlerde farklı versiyonlarla ifade bulurlar. Sözgelimi şair Hesiodos, Yunan tanrılarının soyağacını işlerken Pandora’yı “güzel şeytan” olarak tanımlar.*

Bu ideolojik inşa paralelinde kadın bedeni müthiş bir disiplin altına alınarak denetlenir. Öyle ki aybaşı, hamilelik gibi kadın bedeniyle ilgili hallerde bile kadının ne yapacağı, nasıl yapacağı erkekler tarafından belirlenir. Kadının hangi bedensel hal ve koşulla ibadet edebileceği, eşine karşı cinsel görevleri, annelik rolü vs. sıralanır. Muhammed’in bir hadisinde “kadının önce namazdan sonra da kocasına karşı görevlerinden sorgulanacağı” (kıyamette) söylenir. Namaz, göklerdeki tanrıya, koca karşısındaki görevler de yeryüzü tanrısına karşı görevlerdir. Böylece kadının kocasına karşı görevleri de “ibadet” kategorisine alınmış oluyor, zira onlar tanrının verdiği görevlerdir.

Bütün bu rol ve görev dağılımlarının vücuda geldiği örgütlenmeler ise din ideolojisinin kurumsallaşp yeniden üretilmesi mekanizmaları olarak işlev görürler. Ve din ideolojisi devlet, aile gibi örgütlenmelerin ruhunu oluşturur. Öznesi erkek olan egemenlik böylece bütün toplumsal kurumlaşmalar arasındaki kan dolaşımını sağlayan başat yönlendirici olarak çok yönlü işlemeye ve yeniden üretilmeye başlar. Bu egemenlik kurumlarının başında aile gelir ve günümüz aile yapılanması büyük oranda dinsel kültür ve ahlak temelinde şekillendirilmiştir. Din ahlakının yerini devlet hukukunun almış olması aile yapılanmasının özünde bir değişim yaratmaz. Hukuk, ahlakın yasalara oturtulmasıdır. Egemenlik uygulayım biçimlerinin değiştiği de söylenebilir. Zira egemenlik bir ilişki kültürü olarak tarafların değişen konum ve koşullarına göre uyarlanabilen esnek bir yapıya sahiptir. Fakat erkek egemen kültür öz olarak devam eder.

Aile, birincisi erkek mülkiyetinin kurumsal alt yapısı, ikincisi kadın bedeninin denetim altına alınması rolü olmak üzere iki yönlü işlev görür. Bu iki olgunun erkek egemenliğinin temelini oluşturan ve sosyal, siyasal, kültürel türevleri olan olgular olması itibarıyla aile, dinsel egemenlik tasavvurunun mikro düzlemde en katı gerçekleşme hali olarak somutlaşır. Söz gelimi Schmitt’in dediği gibi devlet egemenliğini “görünmez kişi” olarak sunabilecek daha geniş bir iktidar alanına sahiptir. Fakat aile ilişkilerinin doğrudanlığı bu imkanı sınırlar. Bu nedenle örneğin “eşitlik” vaadiyle temellendirildiği iddia edilen liberal aile ideolojisinin üzerindeki cilalar aile ortamında çok çabuk dökülür. Ve yine bu nedenle aile erkek egemenlikçi sistemin analizinde kadın-erkek veya evlilik ilişkisini aşacak düzeyde oldukça açık ve yararlı veriler sunar. Çünkü nasıl ki kainatın egemeni olarak tanrı ve tanrının kulları varsa; nasıl ki devletin egemeni olarak kral/devlet başkanı varsa, ailenin de egemeni olarak erkek ve tebaası (hizmetindeki kadınlar, çocuklar) vardır. Nasıl ki tanrı kullarından itaat ve itaatlerini gösteren ibadet bekliyorsa; nasıl ki devlet tebaasından itaat ve görev bekliyorsa; erkek de kadın ve çocuklardan itaat ve kendisine karşı görevlerin ifasını bekler. Nasıl ki dinde söz/iktidar tanrının, devlette kralınsa ailede de erkeğindir. Nasıl ki kainat tanrının, devlet kralın mülküyse aile ve kadın da erkeğin mülküdür... Bu yönüyle aile ne sadece kadının

* Pandora, Prometheus’un ateşi çalması üzerine insanları cezalandırmak için Hephaistos tarafından yaratılmıştır. Bu yaratımda da yaratıcının erkek, yaratılan kadının da insanları cezalandırma için yaratılmış olması dikkat çekicidir. Pandora’ya tanrılar her türlü meziyeti vermişlerdir. Fakat tehlikeli özellikler de verilmiştir. Meraklılık, verilen özellikler içinde ön plana çıkar. Çünkü hikayede günaha yatkınlık olarak somutlaşır. Pandora’nın kötülüğü de merakından ileri gelir; birgün merakına yenilir ve açmaması gereken bir kutuyu açar ve tüm çilelerin, kötülüklerin, ölümlerin serbest kalmasına neden olur. Kutunun kapağını kapadığında ise umut içeride kalır. Böylece bütün kötülüklerin dünyaya salınmasında sorumluluk Pandora simgesiyle kadına yüklenmiş olur. Pandora’nın en güçlü silahı ise güzelliğidir. Pandora, Havva motifinin Yunan versiyonudur. Yani Yunanlı Havva’dır.

zapturapt altına alınmasına ne sadece cinselliğe, soy devamına ne de sadece özel mülkiyete indirgenebilecek ama hepsini iç içe bir egemenlik yumağına dönüştürüp işleyen bir mekanizmadır. Bu mekanizma, egemenlik ilişkisi temelinde yeniden tanımlanan kadın ve erkeğin yeni formatla konumlandırılıp, egemenlik ilişkisinin kurumsallaştırıldığı hücre yapılanması gibi düşünülebilir. Başka bir ifadeyle aile, erkek egemen sistemin laboratuvarı rolü oynar ve bu laboratuvarıda egemenliğin sürdürülebilmesi için cinsel sömürden ekonomik sömürüye kadar her türlü imalatla bulunulur. Kadının görünür ekonomi dünyasından dışlanarak hem emeğinin “görünmez” kılınıp sömürülmesini hem de ekonomik bakımdan erkeğe bağımlı kılınıp cinsel sömürünün derinleştirilmesini mümkün kılan aile örgütlenmesidir. Daha önemlisi kadının kendisi aile örgütlenmesi yoluyla erkek mülkünün bir parçası olarak özel mülkiyete dahil edilmiş olur. Eski Ahit’te de Kur’an’da da kadının diğer özel mülkiyet nesneleriyle (altın, gümüş, hayvanlar vb.) birlikte anıldığı biliniyor. Ama elbette kadın sıradan bir mülkiyet nesnesi değil “özel”dir. Bu nedenle kadına dönük sahiplik duygusu da denetim uygulaması da özel olarak ve özenle kurgulanmıştır.

Din zaten kadını bedene, kadın bedenini cinselliğe indirgemiş ve kadının statüsünü kocasına cinsel hizmet ve kocasının soyunu sürdürme aracı olma şeklinde kurgulamış, bu kurguyu tanrının buyruğuna bağlamıştı. Erkek, aile kurumuyla kadın üzerindeki bu “hak”larına sahip çıkar ve himayesine aldığı kadını ev ortamında dört duvar arasına hapseder. Erkeğin soyunun “kirlenmemesi” için kadının başka erkeklerle birlikte olmaması gerektiğinden her kadının cinselliği evlilik yoluyla bir erkeğe bağlanır. Erkeğin ise birden çok kadınla birlikte olmasına (İslam’da dört) açık veya gizli cevaz verilir. Kadın erkeğe ait, onun mülkünün ve kimliğinin bir uzantısı olarak konumlandırıldığından onun evine kapatılır. Erkek algısında abartılarak kurgulanan kadın cinselliğinin tehlikeli olduğu düşüncesi dinde kadının birinci dereceden akrabaları dışında bir erkekle yalnız kalmasını bile “günaha çağrı” olacağı için yasaklar. İslam dininde kadın bedenini, saçlarını bütün erkeklerin gözlerinden dahi korumalı, kendisini eşine saklamalıdır. Çünkü kadın bedeninin sahibi erkektir, kocadır. Bu nedenle kadının ev ortamından dışarı çıkması genellikle hoş görülmez ama çıkmak durumunda kalırsa örtünmesi buyrulur. Örtünme kadın bedeninin mülkleştirilmesini sembolize eder. Nasıl ki erkek kendi mülkünün çevresini, sınırlarını belirliyor, evini duvarlarla çevreliyorsa ve bütün bunlar erkeğin o ev veya mülk üzerindeki haklarını gösteriyorsa aynı şekilde kadının da ev duvarlarıyla çevrelenemediği durumlarda örtüyle çevrelenmesi, onun erkeğin mülkü olduğunu gösterir. Erkek böylece kendi mülkü gördüğü kadını diğer erkeklerden korumuş olur.*

Dinler kaba anlamda cinselliği yasaklar görünürlükler. İslam sosyolojisinde doğal, insani itkilerin disiplin altına alınarak kültürleşmesini ifade etmek için geliştirilen “nefs terbiyesi”nin de öncelikli hedefi cinselliktir. Fakat dinlerin cinselliğe dair geliştirdiği sınırlama veya yasaklar gerçekte kadın cinselliğine getirilen yasaklamalar olarak somutlaşır. Hristiyanlığın erkek için de tek eşli evlilik savunusunu saymazsak dinde erkek için katı sınırlamalardan bahsetmek zordur. Özellikle İslam dini cinsellik politikasını erkeğin cinsel ihtiyaçlarını karşılamak eksenli geliştirmiştir. Dört kadınla evlilik (özel bazı durumlarda sayının artabileceğine de cevaz verilir) harem oluşturmayı meşrulaştırmak demektir. Yanısıra İslami literatürde zengin bir erotik kulliyat vardır. Sadece *Behname* eseri bile okunsa bu zenginlik görülecektir. Kadının elma

* Kadına dayatılan örtünme kültürünün esas nedeni mülkleştirme tutumudur. Bununla birlikte dinlerin kadın cinselliğini şeytanlaştırdığı düşünüldüğünde örtünmenin kadını erkeğe karşı korumaktan çok erkeği kadın cinselliği karşısında koruma gibi bir amaç taşıdığı da düşünülebilir. Zira örtünen kadın aslında peçenin ardından erkeği görür, örtü nedeniyle kadını göremeyen erkektir. Bu durumda korunan erkek, kadının takmak zorunda bırakıldığı peçe de erkek korkusunun ayıp örteri oluyor. Çünkü örtünme savunusu, erkeğin kadının saçlarından, yüzünden ellerinden bile tahrik olabilecek kadar cinsel saplantılı olduğu önvarsayımını da örtük biçimde içerir. Bugün bile kadınların uğradığı cinsel şiddet, taciz, tecavüz olayları karşısında kimi dini bağnazların kadının “açık giyim”ini sorumlu görmeleri ve tecavüzü meşrulaştırıp sorumluluğu yine kadına yükleyen sahte alimlikleriyle bunu dillendiriyor olmaları da düşünüldünce peçenin gerçekte erkek korkularının ayıp örteri olduğu yorumu yerini bulacaktır.

yanaklarından kiraz dudaklarına, armut göğüslerine, ayva tüylerine, genç kadınların üzerine çiğ düşmüş bahar yapraklarına benzetilmesine kadar bugün bile kullanılan birçok erotik tanımlamayı içeren çok zengin bir literatürdür bu. Ayrıca alimler, erkeklere cinsel açıdan kadına nasıl yaklaşmaları gerektiği, önsevişmenin faydaları, sevişme pozisyonları gibi akla gelebilecek neredeyse herşeyi içeren detaylandırılmış öğütlerde bulunurlar. Yani bir taraftan katı ideolojik yasak, diğer taraftan bu ideolojik kurala uygun olması şartıyla olabildiğince açık cinsellik... Burada sorun kadın yaşamının ve cinselliğinin nesneleştirilerek erkeğin isteği ve belirleyiciliğinde kurgulanıyor olmasıdır. Böylece kadın cinselliği, kadının toplumsal irade olarak yok edilmesi mekaniğine dönüştürülmüş oluyor. Çünkü cinsellik gündemi, kadın gerçekliğinin cinselliğe indirgenerek hapsedilmesi ve erkeğe bağımlı kılınması temelinde kurgulanmış oluyor. Bugün bile erkek egemen sistemin kadın gerçekliğini tüketmede cinselliği yoğun bir politik araç olarak kullanmaya devam ediyor olması din tarafından geliştirilen bu icadın işlevselliğini gösterir.

Sonuç olarak dinle geliştirilen patriyarkal ideoloji hegemonyacılığının esas amacı erkeğin kadın karşısında üstün cins olduğu inancının zihinlere aşılmasıdır. Buna göre egemenlikçi toplumsal cinsiyet rolleri erkeğin ve kadının öz doğalarından, erkek ve kadının öz doğası da tanrı yaratımından ileri gelir. Din sadece cinsiyetlere bu rollerini hatırlatır! Oysa ki din varolanı hatırlatan bir yapı olarak değil toplum kurucu bir yapı olarak gelişmiştir. Erkeği esas kadını tali cins olarak kurgulamış olması patriyarkal karakteri nedeniyledir. İlk insan-kadına yüklenen zayıflık, günaha yatkınlık, şeytani özellikler de bu kurgunun türevidir. Denir ki ilk yaradılıştan beri kadın, zayıf olan, dolayısıyla da yasak olana, günah olana yatkın olan cinstir. Havva'dan* gelen kadın soyu da onun özelliklerini taşıyacağından kadın varoluşsal olarak eksik ve günaha eğilimlidir. Bu nedenle de kadın yaşayabilmek için karakteri tam olan bir otorite tarafından desteklenmeli, himaye edilmelidir. O otorite de hiç kuşkusuz erkektir ve böyle olduğu tanrı kelamınca teyit edilmiştir. Bu durumda üstün cins olarak erkek himaye edendir ve dolayısıyla da kadın üzerinde hakları olan "sahip"tir.

* Havva; İbranice'de hem "insan" hem de "yaşam" anlamına gelir.

FELSEFE - ERKEK AKIL - AYDINLANMA

Düşünce kültürü bakımından din ideolojisi, erkeklik kültürünü inancın rasyonalleştirilmesi yoluyla kurgulayarak sonuca ulaşmıştır. Başka bir ifadeyle akılsallaştırma erkeklik kültürünün dinsel inşasında temel rol oynar. İnanç ise bu inşaya dönük duygusal-duygusal motivasyonları sağlayan ideolojik bir argüman olarak işlev görür. Bu bağlamda akıl erkeklik kültürünün birer kurucu unsuru olarak rol oynayan din, bilim, psikiyatri gibi kurumsallaşma mekaniklerinin arasındaki karşılıklı akışı sağlayan bir yapı olarak işler. Çünkü akıl dünyası Sümer mitolojisinden bu yana erkeklik algı ve kültürü doğrultusunda yönlendirilmeye ve bir erkek alanı olarak şekillendirilmeye çalışılmıştır. Erkeklik kültürü ile verili akıl arasında bir özdeşlik ilişkisi kurulmasını mümkün kılan erkek ile akıl arasında kurgulanmış bu tarihsel ilişkiselliktir.

Bu nedenle akıl erkeklik kültürü bağlamında sorunsallaştırılması gereken temel yönlerden biri olarak ön plana çıkar. Çünkü bu akıl ürünü düşünce kodları tarihsel-toplumsal deneyimleri gerçekliklerinden koparıp yabancılaştırdığı gibi bugünkü görüşümüzü de bulanıklaştırır. Söz gelimi normal koşullarda tarih, toplumun yarınlarına yön verecek toplumsal deneyimler hazinesidir. Fakat beş bin yıllık erkek egemen kültürde tarih yapanlar erkek kabul edildiği ve yazanlar da erkek olduğu için tarih büyük oranda erkeklik anılarına dönüştürülmüştür. Egemenlerin resmi tarihlerinde bırakalım kadın yaratımlarını kadının adı dahi yoktur. Egemenliğe karşı direnenler ise ancak yaşadıkları hazin sonla ve egemenlerin zaferlerinin birer nesnesi olarak yer alırlar. Dolayısıyla bu, toplumun değil egemen erkeğin tarihidir. Tarihi doğrultup toplumsal özünü açığa çıkarabilmek için, egemen aklın kendisini meşrulaştırmak amaçlı inşa ettiği bu sahte tarihi reddedip, toplumun bütün bileşenleriyle içinden geçtiği sosyolojik, kültürel süreçleri her türlü cinsiyetçilik ve egemenlik kodlarından arınmış toplumsal akılla yeniden analiz etmek gerekiyor. Bunun bir yolu W. Benjamin'in "Melek Alegorisi"yle* gözlerini diktiği yazılı tarih öncesinden yani egemenlik öncesinden işe başlamak olabilir. Zira beş bin yıllık uygarlık tarihi toplumsal özden sürekli uzaklaşma tarihi olarak somutlaşır.

Toplumsal akıl normlarla, kavramsallaştırmalarla şekil bulan esnek bir yapıya sahiptir. Din ideolojilerinin toplumsal aklın bu özelliğini kullanarak erkeklik kültürünü nasıl rasyonelize ettiğini (mantığa bürüdüğünü) birkaç parametre üzerinden irdelemiş olduk.

Bilgi sevgisi anlamına gelen felsefe diğer alanlara nazaran görece daha esnek bir düşünce dünyasıdır. Bu bir taraftan insani akıl potansiyellerinin gelişebilmesi için önemli imkanlar sunarken diğer taraftan da çeşitli ideolojik kurgulara açık bir zemin sunar. Çünkü esneklik yoruma oldukça geniş bir alan açar ve bu da özelliğin ön plana çıkmasına olanak sağlar. Bu noktada felsefenin tarihsel gelişim seyrine baktığımızda karşımıza çıkan olgu felsefe dünyasına yön veren düşünürlerin neredeyse tümünün erkek olmasıdır. Yani nasıl ki tek tanrılı din dünyasının bir tanrıçası veya kadın peygamberi yoksa felsefe dünyasının da bir kadın Platon'u, Aristo'su veya Nietzsche'si yoktur. Bu bir sorundur ama sadece cinsiyet olarak kadının felsefe

* Benjamin, ilerlemeci tarih-toplum tezlerine cepheden tavır alır. Ona göre tarih sürekli derinleşen bir felakete doğru gidiştir... Tarih Tezleri'nde yer verdiği "Tarih Meleği" bu görüşü çarpıcı bir örnekle sunar; "Klee'in 'Angelus Novus' adlı bir tablosu var. Bakışlarını ayıramadığı bir şeyden sanki uzaklaşıp gitmek üzere olan bir meleği tasvir ediyor: Gözleri fal taşı gibi, ağzı açık, kanatları gerilmiş. Tarih Meleği'nin görünüşü de ancak böyle olabilir, yüzü geçmişe çevrilmiş. Bize bir olaylar zinciri gibi görünenleri, o tek bir felaket olarak görür, yıkıntıları durmadan üst üste yığıp ayaklarının önüne fırlatan bir felaket. Biraz daha kalmak isterdi melek, ölüleri hayata döndürmek, kırık parçaları yeniden birleştirmek... ama cennetten kopup gelen bir fırtına kanatlarını öyle şiddetle yakalamıştır ki bir daha kapayamaz onları. Yıkıntılar gözlerinin önünde göğe doğru yükselirken fırtınayla birlikte çaresiz sırtını döndüğü geleceğe sürüklenir. İşte ilerleme dediğimiz şey bu fırtınadır." (W. Benjamin / Son Bakışta Aşk-Tarih Tezleri IX / Metis Yayınları / Sayfa: 43-44)

dünyasında yer alıp almaması sorunu değil; felsefenin yani akıl-bilgi dünyasının kendisi için de sorundur. Çünkü felsefe yapmış olanların sadece erkek olmasından hareketle felsefeyi “erkeklerin felsefesi” olarak adlandıramazsak da oluşturulan felsefi normların erkeklik kültüründen etkilenmediğini de iddia edemeyiz.

Zira filozof dünya/yaşam üzerine düşünüp geliştirdiği felsefi argümanlar yoluyla toplumu etkilerken, verili toplumsal kültürden etkilenir de. Nitekim felsefe de büyük oranda ve tıpkı din ideolojileri gibi kadını akıl-bilgi dünyasından dışlayarak, bu dünyayı erkek alanı olarak kodlamıştır. Bu yönüyle felsefe tarihi ile erkeklik kültürü arasında sıklıkla uyuşan, yer yer de çatışan iki yönlü bir bağ olduğu söylenebilir.

Din ile felsefe arasındaki geçişken ilişkiyi örnekleyebilecek birçok argüman sıralanabilir. Birçok türev sonucu da olduğu için ruh-beden ayrımına dayalı ikici-hiyerarşik argüman bunların en önemlilerinden biridir. Ruh/beden ayrımı din ideolojilerince erkek egemen kültür inşasında çok işlevsel bir argüman olarak kullanılmıştır. Zira erkek ruh dünyasına yerleştirilip yüceltilirken, kadın bedene indirgenerek tahakküm altına alınır. Fakat bundan daha önemli olan ruh-beden ayrımının gerisindeki ikici zihniyet kurgusudur. Çünkü ikici dünya görüşü, temelinde egemenlik yönelimi bulunan niteliksel bir ayrıştırma ve iktidar kültürünün meşrulaştırıcı argümanı olarak geliştirilmiş, kullanılmıştır. Bu bağlamda ruhun bedenden veya erkeğin kadından ayrıştırılmasında amaç ikincilerin, birincilerin hakimiyetine bağlanmasıdır. Batı felsefesinde bu ikici görüşü temellendiren filozof Platon’dur. Platon’da idealar dünyası kusursuzluğun simgesi ve gerçek olan dünya iken; varolan maddi dünya ise idealar dünyasının sadece gölgesi olarak somutlaşır. Buna göre ruh mükemmel olan idealar dünyasına ait ve ölümsüzlüğü simgelerken, beden varolan maddi dünyaya ait ve geçici (yanıltıcı) olanı simgeler. Aristo, ruh ve beden arasındaki kesin ayrıma karşı çıkar ama ikici görüşü sistemleştirerek sürdürür. Ona göre insan ruhu veya zihni bedenin fizyolojik koşullarının ürünü olmaktan çok bütünüyle “bedenin hareketi”dir. Yani Aristo, ruhu bedenden ayırtmaz ama onu üstün kılar. Aristo düşüncesinin en önemli yönlerinden biri, ikici görüşü siyasal alana taşıyarak “yönetim” olgusu dolayısıyla egemenlik ilişkisini felsefi açıdan meşrulaştırmasıdır. Aristo, *Politika* eserinde “Ortak bir birliği olan her şeyde yöneten-yönetilen ilişkisi ortaya çıkar” der ve “canlı yaratık ilk önce zihin ve bedenden oluşur, bunlardan birincisi yöneten, ikincisi yönetilendir” diye devam eder.* Zihnin beden üzerindeki yönetimi (efendinin kölesini yönetişi gibi) mutlaklıdır. Aristo felsefesinde zihin ile beden, efendi ile köle arasında kurulan egemenlik ilişkisinin aynısı erkek ile kadın arasında da kurulur. Buna göre erkek “doğadan üstün”, kadın ise “aşağı ve uyruktur”. “Saf akıl” yalnızca erkeklere özgüdür ve tanrısal ruh ile ilgilidir. Bu sebeple de insan yaşamında erkeğin saf akıldan daha üstün bir değer yoktur. Bu hiyerarşik düzende kadının toplumsal rolü anneliktir. Ama doğum kadının bir yaratımı değildir, kadın sadece ruh taşıyan erkek tohumunu bir süre içinde taşımakla mükellef kılınmıştır. Gerçek yaratıcı olan erkek tohumudur, kadının rolü araçsaldır ve bu araçsallık kadının “doğadan” durumunun bir sonucudur. O, doğum olayında da erkekten aşağıdır.**

“Doğadan köle” kavramsallaştırması insanların doğuştan efendi veya köle olduğunu ifade eder. Bu nedenle de “doğadan köle” olanlar için kölelik etmek hem doğru hem uygundur. Çünkü onlar “akıl yürütme yetisinden anlayacak kadar pay alan ama ona sahip olacak kadar pay almayan”lardır. Ve zaten köleler “zorunlu kol işleri için yeterince güçlü, özgür kişiler ise bu tür işlere yaramayacak kadar dimdik ama bir devlet yurtaşının yaşamı için... pek uygun olarak yaratılmıştır.” Dolayısıyla özgür kişiler, kölelerden kendi

* Aristo zihin içinde de bir ayrıma ve hiyerarşik kurguya gider ve “Doğalarımızın duygusal bölümü için de akla sahip bölümü yani zeka tarafından yönetilmenin hem doğal hem de uygun olduğu açıktır” der. Böylece analitik ve duygusal akıl ayrımının da temelleri atılmış, analitik akıl üstün kılınmıştır.

** Tohum-toprak analogisi dinde de yoğunca kullanılmış, erkek spermi tohum olarak yüceltilmiştir. Kur’an’da “kadınlar sizin tarlanızdır ayetinin işaret ettiği gibi kadın, erkek tohumlarının ekildiği “yer” olarak tasvir edilir. Aristo’nun konuya dair düşüncesi ile din savunusu birbirine paraleldir.

“bedensel gereksinimlerini karşılamak” için yararlanırlar doğal olarak... Burada yönetilen, yönetenin bedeni olarak ele alınıyor. Nasıl ki beden “bedenin hakikati” olan zihnin bedeniye ve onun tarafından yönetiliyorsa köle efendisinin, kadın da erkeğin bedendir ve efendi ile erkek kendi bedenlerini yönetir gibi köle ve kadını yönetirler. Çünkü yönetilen, “doğadan” zihni melekeleri eksik doğmuştur ve onların zihni efendileridir.* Aristo’nun düşünce ve felsefesi kendinden sonraki nesilleri de büyük oranda etkilemiş bir kaynak rolü oynadığından özellikle önemlidir. Modern felsefenin kurucu filozofu olarak anılan Descartes da bu gelenekte önemli bir yer tutar.**

Descartes’ta ruh ve beden ayrımı daha kesin ve katı yargılara oturtulur. Ona göre zihin ve beden varlıkları birbirine bağlı olmayan tözlerdir. “Bedenin ya da cisimsel tözün onu niteleyen başat yüklemi uzamlılık; ruhunkiyse düşüncedir. Tözlerin kipleri vardır; idealar, istemeler, tutkular, zihnin kipleri; biçim, boyut, devinimse uzamlı cismin kipleridir.”

Descartes ruhu ebedi, olağanüstü bir düzeyde konumlarken bedeni bir makineye indirger. Descartes’ta da ruh ve bilgi erildir ve insanın tanrıya en çok benzeyen yönü onun “özgür istenci”dir. İstencin doğru kullanılması ise “bilginin koşulu”dur. Böylece ruh-bilgi, eril olgular olarak tanrısallıkla ilişkilendirilirken, beden de maddi olana indirgenerek dişil olarak adlandırılır. Descartes’ın modern felsefenin kurucu filozofu olarak anılmasının nedeni ise “cogito uslamlaması”yla “özne”ye felsefede yer açmış olmasıdır. Zira Descartes felsefesinin özü “düşünüyorum demek ki varım” sözünde ifade bulan “ben”in (ego) bilginin temeli olarak esas alınmasıdır. Buna göre temel duyunun varolduğunu bildirdiği şey “cisimler” değil “düşünce” ya da “zihin”dir. Ama tabi genel olarak “zihin” değil “benim zihnim”dir. Descartes’a göre gerçek/kesin bilgiye akıl yoluyla ulaşmak mümkündür ama buna ancak yöntemsel kuşkuculuk yoluyla ulaşılabilir.

Descartes’ta katı ruh-beden ikiliği aynı şekilde özne-nesne arasında da kurulur. Zira öznelliğin bilginin temelini oluşturduğu ve maddi dünyadan (sosyo kültürel yaşamdan) hiçbir şekilde etkilenmediği savunusu özneyi maddi yaşamın dışına konumlamaya kadar varır. Bu öznellik inşası aynı zamanda özneyi deneyimden dışlama anlamına gelir. Bu durumda özne-nesne arasında katı ve kapanamayacak bir uçurum oluşur.

Özne sorunsalı ya da genel anlamda öznellik sorunu felsefe dünyasının sonu gelmeyen bir tartışma gündemidir. Descartes’ın özne tasarımı da maddi yaşamdan kopuk bir temele oturtulmuş olması nedeniyle Heidegger gibi filozoflar tarafından yoğunca eleştiriye tabi tutulmuştur. Diğer taraftan egemen kültür çıkarları doğrultusunda yönlendirilen bilim ve deneye-ispata dayalı olgu felsefesi (Pozitivizm) katı özne-nesne ayrımını derinleştirir. Bu ayrımda da belirleyici etken, egemenlik ilişkisine meşruiyet zemini oluşturmaktır. Nitekim cinsiyetler söz konusu olduğunda akılla, özne konumuyla özdeşleştirilen erkek, duygu ve nesne ile özdeşleştirilen yine kadındır. Ya da insan-doğa ilişkisi söz konusu olduğunda özne/akıl insan, nesne ise doğadır. Sonuç itibarıyla felsefe dünyasındaki ruh-beden, zihin-madde, özne-nesne arasındaki bütün ayrımlamalarda birincilerin temsili erkek, ikincilerin ki ise kadındır. Mitoloji, din ve

* Erkeğin aynı zamanda kadının zihni olduğu görüşü din ideolojilerinde de aynıyla vakidir. Aziz Paulus, Efeslilere mektubunda da Hristiyan kadınlara şöyle seslenir: “Ey kadınlar, rabbe bağımlı olduğunuz gibi kocalarınıza bağımlı olun. Çünkü mesih bedenin kurtarıcısı olarak kilisenin başı olduğu gibi erkek de kadının başıdır.” (Paulus’tan Efeslilere Mektup: 5;22,23)

** Kartezyanizm veya kartezyen felsefe adlandırmasındaki kartezyen kavramı, Descartes’in Latince adı olan Cartesius’tan gelir ve Descartes’in oluşturduğu felsefi-bilimsel geleneği ifade eder. Kartezyen felsefede en başat argümanın ise öznelliğe dayalı bilgi teorisi ve bağlantılı olarak katı özne-nesne ayrımı olduğu söylenebilir.

felsefenin erkek egemen kültür temelinde adım adım işleyerek aklın erkekleşmesine katkıları böylece bir zincirin halkaları gibi birbirini izler...

“Erkek akıl” ifadesi ilk bakışta saçma bir tanımlama olarak görülebilir. Zira erkek akıl tanımlaması aklın cinsiyetlendirilmesi anlamına gelmekle birlikte bundan başka bir kadın akıl olduğu savını da örtük olarak içerir. Fakat biz “erkek akıl” derken insani akıl potansiyellerinin bütününe değil mitoloji ve dinle temellendirilmiş, felsefeyle beslenmiş ve aydınlanma ile sistem bulup derinleştirilmiş aklın erkek olana göre kurgulanmış mekaniğini kastediyoruz. Yani özgür toplumsal kültürlerde ve normal koşullarda toplumsal aklın cinsiyetinden bahsetmek elbette saçmadır. Ama erkek egemen kültürün kadını akıl ve bilgi dünyasından dışlayarak bu dünyaları erkekleştirdiği, dolayısıyla da akıl ve bilgi alanını erkek egemen kodlarla şekillendirerek sapmaya uğrattığı da tarihsel-toplumsal bir vakıadır. O halde bu akıl kültürü, üzerinde şekillendiği norm ve kavramsallaştırmalar yoluyla deşifre edilebilir.

Aklın genel itibarıyla bir dışlama-içerme mekaniği ile aşkınlık içkinlik normları üzerine inşa edilir. Aşkınlık burada “aşma” yoluyla bir kopuşa da işaret eder, kopuş eril din-felsefe ve bilim tarafından nesnelleştirilmiş olan duyu dünyasından, doğadan ve hem duyu dünyası hem de doğaya yakın olarak tanımlanan “kadın”dan bir kopuştur. Bu noktada Platon’dan Hegel’e, Hegel’den Nietzsche’ye kadar kadını doğaya yakın bulan felsefe dünyasının önde gelen erkeklerinin dolaylı olarak işaret ettiği şey aklın, kadını aşma yoluyla dışlama temelinde inşa edildiğidir. Çünkü akıl aktif bir öge olarak pasif olan doğa durumunun ve doğaya yakın olup ondan kopması mümkün görünmeyen kadın dünyasının aşılmasıyla ulaşılabilecek bir şey olarak kurgulanmıştır. Dolayısıyla aktif, etkin, özne olarak tanımlanan akıl, karakteristik olarak kadın gerçekliğinin (ona yüklenen tüm normatif değerlerle birlikte) aşılmasını gerektirir.

Hegel, *Tinin Fenomenolojisi*’nde kadın bilincini ilkel bir aşama olarak addedip onu aile yaşamı içine hapsederken bu akıl zemininde hareket eder. Bu, kendi içinde tutarlı bir analizdir çünkü kadın duyu dünyasıyla, duygusal akılla bir tutulur. İyi bilindiği gibi insan zihninin gelişim aşamalarında duygusal akıl ilk gelişen ve duyularla, reflekslerle ilgili akıldır. Analitik akıl ise daha çok beynin neokorteks diye bilinen bölümü ile ilgili ve duygusal akıldan sonra onunla bağlantılı olarak gelişmiştir ki, insanın insanlaşmasını sağlayan soyutlama, analiz etme gibi zihni kapasite oluşturan bu akıldır. Bu durumda duygusal akıl ilk-ikel akıl olarak konumlandırılmış, kadın bilinci de bu akla dayalı ilkel bilinç kategorisine indirgenmiş oluyor. Burada insan aklının ayrıştırılarak ilkel-ikel olmayan şeklinde adlandırılmasının kendisi Hegel’in ilerlemeci felsefi görüşünden kaynaklı, sorunlu bir adlandırmadır. Diğer taraftan hiçbir bilimsel temeli bulunmayan bu algı, felsefe dünyasında “kadının doğayı taklit ettiğini” söyleyen Platon’a kadar uzanır. Analitik akıl işte bu alt bilinç dünyasının aşılması ile imkan dahiline girebilir. Dolayısıyla akıl derken kastedilen analitik akıldır ve doğal olarak erkek bilincini oluşturur! Toplumsal düzlemde kamusal-özel ayrımının akli zeminini bu akıl kategorizasyonu oluşturur. Hegel’in kadın bilincini aile ile ilişkilendirmesinden çok önce Aristo (erkeksi olan) akli, (kadınsı olan) duyguya üstün addetmiş ve aynı temel üzerinden kadının rolünün annelik olduğunu iki bin yıl önce teorize etmiştir.

Bu akıl tutumu toplumsal ilişkilerde özellikle de kadınla ilişkide erkeğin kendisini ölçü alması sonucunu doğuruyor. Daha doğru bir ifadeyle bu akıl zaten karakteristik olarak erkeğin kendisini ölçü alarak geliştirdiği akıldır. Bundandır ki erkek, kadının kadın varlığına dair öz-algısında bile kendi istediği gibi olmasını bekleyebiliyor. Çünkü akıl sahibi olarak, kadını tanımlayıp, erkeklik normlarına göre konumlandıran kendisidir. Dolayısıyla kadının kendi kadınlığını algılamasının nasıl olması gerektiğini de onu kurgulayan erkek bilir, bilmelidir. Zira hiyerarşik kategorizasyonlara dayalı geliştirilen erkek akıl, hegemonik karakteri gereği birey ve toplum düşüncesini bilme yoluyla kontrol altına alma yönelimlidir. Adorno ve Horkheimer, *Aydınlanmanın Diyalektiği*’nde “Aydınlanmanın şeylerle ilişkisi tıpkı diktatörün insanlarla ilişkisi gibidir” diyerek aydınlanma aklının bu tahakkümcü karakterine vurgu yaparlar. Nasıl ki

bir diktatör için bütün toplum üyeleri tebaa ise aydınlanma akli için de herşey tanımlanabilir ve tanımlanabilen denetlenebilir. Bu noktada akıl hakikatlerden çok kavramsallaştırmalar üzerinden hareket ettiği için heterojen varoluşların tümü akli kavramların homojen kalıbına dökülmüş olur. Buna göre aydınlanma akli ancak tahakküm kurabildiği şeyleri bilebilir.

Aydınlanma akli zihin dünyasını önce duygusal akıl, bilinçsel akıl gibi kategorilere ayırır. Sonra da bunları hiyerarşik bir düzleme taşıyarak yeniden ilişkilendirir. Bu anlamda dikey ilişkiye dayalı egemenlik rasyonalitenin işleyiş mekaniğine yön veren temel özelliştir. Akıl bu nedenle tanımlama yoluyla tahakküme dayalı somutlandırmalar temelinde gelişir ki, aydınlanma aklının kendisi de duygusal aklın aşılması üzerine, ona tahakküm edilerek geliştirilmeye çalışılır. M. Foucault, “yönetim olgusunun kendisi rasyonelleştirmez” derken rasyonalite ile egemenlik arasındaki bu ilişkiselliğe dikkat çeker.

Ana hatlarıyla ortaya koymaya çalıştığımız bu hayli karmaşık sorunu çözüm arayışında ise şöyle bir sıkıntıyla karşılaşılabilir: erkek akıl normatif bir inşa olarak sorunludur. Ama çözüm “kadın akıl” değil. Çünkü sorun zaten cinsiyetlendirilmesi mümkün olmayan akıl olgusunun cinsiyetlendirilmiş olmasıdır. Yanısıra kadın kimliği de kadınlık bilinci denilen algısal dünya da erkek aklın ürünü kurgulardır. Dolayısıyla “kadın akıl” savunusu erkek aklın yaptığı kategorizasyonun tersten savunulmasından öte bir anlam ifade etmeyecektir. Çözüm aklın cinsiyetlere göre değil toplumsal olana göre norm ve kavramsallaştırmalar yoluyla insani ve ekolojik değerler temelinde yeniden yapılandırılmasındadır. Bu bir zihin temizliği gerektirir. Çünkü akıl egemen cinsiyetçi kodlamalarla kirletilmiştir. Bu anlamda erkeğin etkin olarak tanımlanan akılla, kadının edilgen kabul edilen duygu dünyasıyla özdeşleştirilmesi kadını entellektüel bakımdan Hegel’in yaptığı gibi alt bilinç dünyasına konumlamakla sınırlı sonuçlar doğurmaz. Akıl olgusunun kendi içinde kategorileştirilip duygusal aklın dışlanmasına dayalı salt analitik akıl eksenli gelişmesinin yarattığı mekanik düşünüş biçimleri, insanın toplumsal akli potansiyellerini de eksik bırakır, sakatlar. Çünkü insan beyninin gelişimi sadece evrimsel açıdan incelense bile, tam akli kapasitenin ancak duygusal ve analitik zihin ilişkiselliği/uyumu üzerinden gelişebileceği rahatlıkla görülecektir. Zira analitik zihin evrimsel açıdan duygusal zihinden sonraki aşamadır ve onunla bağlantılı gelişmiştir. Bu bağlam içinde duygusal aklın dışlanması analitik akli da temelsiz kılmak demektir. Dolayısıyla sağlıklı bir analitik zihinsel etkinlik de duygusal zihnin reddiyle değil onun ilişkiselliği üzerinden mümkün hale gelebilir. Bu nedenle beynin evrimsel gelişim seyri bakımından analitik zihin, duygusal zihinden ayrıştırılıp ona üstün sayılamayacağı gibi bu zihinsel motivasyonların cinsiyetlere izafe edilmesi de hiçbir bilimsel etik dayanağı bulunmayan spekülasyon iddiaları olarak somutlaşır.*

Kuşkusuz duygusal zihni dışlayan analitik zihin mekanik olarak gelişebilir ama insani/toplumsal akli açısından gelişmesi söz konusu olamaz. “Aklın canavarlaşması” diye tabir edilebilecek insana ve doğaya karşı her türlü tahakkümü mübah gören duygudan uzak akıl yürütmeler bu anlamıyla insani değil insani ve

* Beyin yapısının evrimsel olarak aşamalı bir gelişim seyri izlediği ve ilk gelişen beyin bölümünün duygusal zeka olarak tanımlanan duyusal reflekslerle ilgili akıl olduğu, analitik zihnin ise neokorteks denilen son aşama olduğu ve soyutlama, strateji geliştirme, analiz etme işlevli olduğu bilimsel olarak tespit edilmiştir. Bu beyin yapısı bütünlük arz eder ve birbirinden ayrıştırılması bilimsel açıdan mümkün değildir. Susan Buck-Mors, beyin-sinir sisteminin çok yönlülüğü ve algının ilişkiselliği konusunu şöyle ifade eder: “Beyin omurilikten deri yüzeyine yüz milyonlarca nörondan oluşan sinir sisteminin merkezidir. Sinir sistemi bedenin içine kapalı değildir. Nitekim beyin tecrit edilebilir bir anatomik organ değil bireysel organizmayı çevreye bağlayan, kişinin ve onun (kültüre göre değişen, tarihsel olarak geçici) dünyasının içinde geçen bir sistemin parçasıdır. Duyumsal devreyi tamamlamak için uyarım kaynağı ve motor tepkilerin alanı olarak dış dünyanın işin içine dahil edilmesi gerekir. (Duyumsal yoksunluk, sistemin içsel bileşenlerinin bozulmasına neden olur.) Nitekim duyumsal devre alanı, klasik felsefedeki özne ile nesne dolayımı anlamında ‘deneyim’ alanına tekabül eder. Ama bu alanın bileşimi klasik felsefenin başına her zaman bela olan özne ile nesne arasındaki mahut ayrımı anlamsızlaştırır. Bu idrak devresinin bir ekolojisi vardır. Bu ekoloji insan duyularının doğal ortamı içinde toplumsal-tarihsel ortam hesaba katılarak incelenmesi gereken düzenleniştir.” (Susan Buck-Morss / Rüya Alemi ve Felaket / Metis Yayınları / Sayfa: 113)

toplumsal olandan kopuştur... Toplumsal düzlemde erkeğin kadını tahakküm altına alarak “erkek”leştirdiğini biliniyor. Aynı hiyerarşik ilişki akıl dünyasında da sahneleniyor; yani analitik akıl da duygusal akla dışlayarak ona tahakküm uygulayarak “egemen”leşiyor. Ve kadını tahakküm altına alan erkek, duygusal akla tahakküm altına alan analitik akla özdeşleştirilirken; tahakküm altına alınan kadın da tahakküm altına alınan duygusal akla özdeşleştiriliyor. Burada cinsel tahakküm ile “erkekleştirilmiş” aklın nasıl uyumlu bir şekilde örgütlendirildiği gerçeği bir kez daha açığa çıkmış oluyor.

Akıl kendi üzerine düşünebilen istisnai bir olgudur. Esnekliği şekillendirilebilirlik potansiyellerini yükseltir. Bu bakımdan önemli olan felsefi doğrultu kazanmış özgür toplumsallığın akli amaç haline gelebilmesidir. Akıl esnektir ama sonuç itibarıyla norm ve kavramsallaştırmalar üzerinden yapılır. Bu norm ve kavramsallaştırmalar insanlara nasıl düşüneceklerini, nasıl yaşayacaklarını öğretir. İnsanlar da farkında olarak ya da olmayarak akıl ürünü bu şemsiye altında yaşar, onu bir düşünüş biçimine, bir dile, alışkanlığa ve son tahlilde bir kültüre dönüştürürler. Aklın “erkek”liğinden bahsederken aklın bu kültürleşmesinden bahsediyoruz. O halde üzerinden düşünüp sonuçlara ulaşmaya çalıştığımız yerleşik normların kendisini, yani akıl yürütme biçimimizle birlikte akıl yürütme dayanaklarımızı ve ön kabullerimizi sorgulayarak zihnimizi egemenlikçi kodlardan temizlemeyi deneyebiliriz.

Analitik ve duygusal zihin ilişkisel diyalektik bir temelde işlevselleştirilebilirse cinsiyetlendirilmiş aklın dayandığı norm ve kavramlar değişmeye başlayacaktır. Çünkü böylece düşünmeye hissetme, algıya empati duygusu eşlik edecek, katı özne-nesne ayrımı aşılarak tahakkümcü dikey tanımlama ve algıların zemini kurutulup ilişkisel bir zihni etkinliğe imkan yaratılacaktır. Örneğin kadınla empati yapabilen erkek, kadının doğuştan “aşağı” ve erkeğe bağımlı olduğu önkabulünü dolayısıyla kadınla egemenlikçi ilişki kültürünü reddetmekle yüzleşecektir. Çünkü kadının erkeğe bağımlılığı erkeğin kadına bağımlılığından ne az ne de fazladır. Keza insanın doğanın bir parçası ve ürünü olduğunu, doğa diyalektiğinin yaşam üreten bir organizma olarak işlediğini ve dahası insan yaşamının bu organizmanın dengesinin bozulmamasına bağlı olduğunu hisseden insan, doğa gerçekliği karşısında kendi varlığının sınırlılığını idrak edecek, doğaya “efendi” kesilen egemenlikçi duruşunu sorgulamak durumunda kalacaktır. Özetle bu düşünme-hissetme kültürü insan karşısında doğayı, erkek karşısında kadını tahakküm altına alma yönelimli egemenleştirilmiş, cinsiyetlendirilmiş akıl kodlarını sarsacak; insan-doğa, erkek-kadın ilişkilerinin toplumsal özgürlük ve ekoloji kültürü temelinde yenilenmesine kapı aralayacaktır. Kadın ve erkeğin, analitik ve duygusal zihin ilişkiselliğine dayalı algısal duruşu, kurgulanmış suni cins ayrımı ile bu paralelde geliştirilen akıl yarılmasını aşarak cinsiyetler arasında zihinsel ve duygusal akışkanlık düzeyini yükselterek böylece birbirini karşılıklı anlama ve toplumsal özgürlük kültüründe ortaklaşma potansiyellerini güçlendirecektir. Bu, doğaya karşı egemenlikçi duruş ile toplumsal cinsiyetçiliğin zihin dünyasında aşılması gibi özgürlük yolunda atılacak devasa bir adım olarak düşünülebilir.

E. Schoctel, “İnsan açısından doğa, ona ne ad koymak isterse odur. İnsan doğayı kendi koyduğu adlara göre ve yine kendi seçtiği ilişkiye ve perspektife göre algılar” derken pozitif bilimlerle doğa ilişkisini özetler gibidir.

Bilimin denetim ve tahakküm yönelimli olduğunu ilk kez Bacon dile getirmiş, bilimsel bilgi ile erk arasında ilişki kurarak bilimin amacını doğanın denetim ve tahakküm altına alınması olarak formüle etmişti. Yine Bacon, doğanın denetim altına alınması yönelimini insan ilişkilerinden bir analogiyle anlatıp doğayı insanın evleneceği bir kadına benzetirken de bilimin eril, doğanın dişil karakterde görülmesi gerektiğine işaret ediyordu.*

Doğanın denetim altına alınmasına dayalı bilim formatı örtük olarak kadının denetim altına alınmasını da içerir. Zira akıl ve bilgi dünyasını eril alanlar olarak kodlayan erkek egemen kültür, kadını da duygu dünyasına konumlayarak “doğaya yakın” olarak addetmiştir. Denetim ve tahakküm temelinde geliştirilen bilim perspektifi insanı özne, doğayı nesne olarak konumlarken “insan”dan kasıt erkek, “doğa”dan kasıt ise doğa ve doğaya yakın addedilen kadındır. Dolayısıyla bu bilim perspektifi içinde kadının özne olarak yer bulması çelişkili bir durum arz eder. Çünkü bilim, insanı doğanın efendisi, öznesi olarak konumlandırır ama kadın özne değil nesnedir. Bu anlamda pozitif bilimler, bir taraftan denetim-tahakküm yönelimli olması bağlamında erkek egemen kültürü yankılamak, diğer taraftan üzerinde hareket ettiği özne-nesne, akıl-duygu, insan-doğa ikici kavramsal çerçevesiyle de erkek egemen aklı yankılar. Bu nedenle de tek tek bilim insanlarının subjektif yönelimlerini açacak tarzda, bilimin öznesi karakteristik bakımdan erkek olarak somutlaşır.

Modern bilimin temelinde Newtoniyen paradigma bulunur. Zira yer çekimi yasası, nedensellik ilkesi gibi birçok açılımla Newton, klasik fiziğin sistem bulduğu bir dönüm noktası teşkil eder. Bilinebilirlik ve ispata dayalı olduğundan klasik fizikte olgusalılık ön plana çıkar. Çünkü ispatın yolu deneydir ve deney ancak elle tutulabilir, gözle görülebilir olgular üzerinden gerçekleştirilebilir. Bu durum katı bir özne-nesne ayırımına dayalıdır çünkü, olgu üzerinde her türlü tasarruf geliştirilip hakkında hüküm verilebilecek nesne konumu anlamına gelir. Bilinebilirlik ise yasa ile izah edilebilirliği ifade eder. Buna göre belirleyici olan “yasa”dır. Yasaya göre olan izah edilebilir ve izah edilemeyen şey bilim dışı yani kaotiktir. Modern bilimdeki “yasa” böylece dindeki “tanrı”nın yerini almış olur. Çünkü dinde belirleyen tanrıydı, modern bilim tanrıyı, belirleyen konumdan alır onun yerine “bilimsel yasa”yı koyar. Determinizm denilen indirgemeci felsefi tutum da böylece her şeyin bu bilimsel yasa kalıplarına indirgenmesi şeklinde temellenir. Dinde tanrının sözü, yasa olarak yaşamın her alanına indirgenip esas alınırken, bilimde bilimsel yasa aynı sistemle icra edilir. Bilen tanrı, bilinen kainat, bilen insan bilinen doğa ve bilen erkek bilinen kadındır...

Einstein’ın ışığın doğasını keşfi ve kuantum fiziği olguya dayalı klasik bilimin sınırlılığını, açmazlarını gösterdi ve katı özne-nesne ayırımının bilimsel olmadığını ortaya koydu. Fakat gerçeklik ile kuram arasında kurulan “bilimsel ilişki” hakimiyetini sürdürüyor. Aslında kuantum fiziği, yasanın mutlak belirleyiciliğini de darbeledi. Nitekim yasanın atomaltı parçacık hareketlerini değil atomaltı parçacık hareketlerinin yasaları belirlediği önesürümü kuantum felsefesinin önemli argümanlarından biridir. Bu analiz klasik nedensellik ilkesinin karakterini de değiştirir. Zira kuantum fiziği neden-sonuç ilişkisini

* Bacon, doğanın bilimsel akılla ehlileştirilerek tahakküm altına alınması amacını “Doğa ile akıl arasında iffetli ve yasal bir evlilik gerçekleştirilebilir” şeklinde ifade eder.

ortadan kaldırmaz ama bir nedenin her koşulda aynı sonucu doğuracağına dayalı kesinlikçi bilimsel inancı yıkar. Buna göre neden-sonuç ilişkisi vardır ama neden ve sonuç arasında kesinliğe dayalı bir sabitlik yerine olasılıklar dahilinde birbilimsel öngörülebilirlik görüşü geçirilmiştir, denebilir. Fakat kuram-gerçeklik ilişkisindeki sorunsallık aşılabilmiş değil.

Kuram ve yasaya bağımlılık son tahlilde insanın doğaya kendi bakış açısını yansıtmaması ve doğadan kendi beklentilerine cevap olması arayışına dönüşür. Çünkü deney veya incelemelerde ölçü, yasaya uygunluktur. Dolayısıyla insan eline yasaları alarak doğayı araştırıp incelerken aslında ondan vermesini istediği yanıtlar arar.

İnsanın kendi bakışını doğaya yansıtmaması ve doğayı kendi zihninden ürettiği kavram-kuramlarla izah etmeye çalışması bilimsel ve kültürel bakışların iç içe geçmesi sonucu doğurur. Bu noktada bilim kurgusunun karakteristik olarak eril kültürle iç içe geçmişliği bilim şemsiyesi altında oluşturulan alt-bilim dallarına da sirayet ederek onları da erkek egemen kültüre “bilimsel dayanak” oluşturma ediminin birer yardımcı alanı haline getirir. Bu, bilim kurgusunun eril karakteriyle ilgili objektif bir sonuçtur. Söz gelimi biyolojiye dayalı indirgemeci tutum (biyolojizm), toplumsal cinsiyetçilik ve cinsiyetçi rol ayrımını erkek ve kadının biyolojik yapısına indirgeyip meşrulaştırmaya çalışılır. Nörobiyoloji, erkek ve kadın beyin yapıları ve sinir sistemleri arasındaki benzerlikleri bir tarafa bırakıp farklılıkları tespit etmeye ve toplumsal cinsiyet sömürsünü bu farklılıklar üzerinden “doğru”lamaya uğraşır. Tıp dünyasında jinekoloji kadın bedenini aşırı düzeyde tıbbileştirerek, onu incelenecek, dolayısıyla anlaşılıp yönlendirilecek, terbiye edilip denetlenecek bir nesne konumuna indirger. Yine toplumsal cinsiyetçiliğe “bilimsel dayanak” oluşturma arayışının önemli bir alanı da biyo-evrimsel analiz ve doğadan örneklemeler yoluyla gidilen indirgemelerdir.

Bu çabaların kendi içinde izlediği gelişim seyri bile söz konusu arayışın bilimsel olmaktan çok kültürel olduğunu gösterir. Söz gelimi 19. yüzyılın ortalarında gelişmeye başlayan nörobiyoloji*, zekanın yüz çizgileriyle ölçülebildiğine dayalı bir inancı miras alır. Buna göre yüz çizgilerinden hareketle erkeklerin kadınlardan, üst sınıfların alt sınıflardan daha zeki olduğu iddia edilirdi. Cordelia Fine’nın 18. yüzyıl uzmanlarına dayanarak aktardığı sözcüklerle söyleyecek olursak, o dönem “aptallık avam tarafından bile yüz çizgisini zorunlu olarak aşağı çeken burun uzunluğu ile ifade edilir”di. Ancak bu ölçüm sistemi, kadınlarla erkekleri, alt sınıflarla üst sınıfları ayırtırmakta karışıklık yaratması nedeniyle terk edilir. Bu kez ölçü, kafatası boyunun enine oranı olur. Ardından ölçü beyin hacmi ve ağırlığına kaydırılır ve bu kez erkek beyninin kadın beyninden görece daha büyük olmasına dayanılarak erkeğin daha zeki olduğu iddia edilir. Fakat beynin hacim olarak büyüklüğünün otomatikmen daha zeki olmaya yol açmadığı, bunun olsa olsa erkek bedeninin kadın bedeninden görece iri olmasından kaynaklanıyor olabileceği ortaya çıkınca, karmaşık beyin görüntüleme sistemleri geliştirilerek beyin lobları arasındaki geçişkenlik, sinirsel işleyiş vb incelenmeye çalışılıp buraya dayanılarak ayrımlar kurgulanmaya başlandı. Geline aşamada beyin inceleme sistemlerinin hayli geliştiği ve beynin işleyişine dair çokça veri sunduğu, yine kadın ve erkek beyinlerinin esas benzerliklerin yanısıra ayrıntıda farklı sinirsel işleyişler de ihtiva ettiği doğrudur. Ama bilim dünyasının beyin işleyişine dair bugün bildiklerinin bilmedikleri yanında devede kulak kaldığı da doğrudur. Ayrıca beyin-düşünce işleyişinin psiko-kültürel yönlendirmeler altında işlev kazanıp şekillenebildiği de toplumsal aklın yadsınamaz bir yönüdür. Bu bağlamda tespit edilen görece düşünsel motivasyon farklılıklarını oluşturanın, büyük oranda erkek egemen kültürün kendisi olabileceği de göz ardı edilemez. Zira kız çocuğunun doğduğu andan itibaren duygusal yönü, empati yeteneği geliştirilmeye çalışılırken, erkek

* NÖROBİYOLOJİ: 20. yüzyılın ortalarında kurumlaşmaya başlayan, biyoloji, tıp, psikoloji, felsefe alanlarından yararlanan disiplinler arası bilim dalı. Genetik, elektro-fizyoloji, beyin görüntüleme gibi tekniklerden yararlanır ve insan beyni-sinir sistemi üzerinde çalışır.

çocuğun bilgi-bilim dünyasına yönlendirilmesi ile geliştirilmeye çalışılan farklılıklar tam da tespit edildiği söylenen farklara tekabül eder.

Bu bilim kültürü, biyo-evrimsel analiz ve bağlantılı olarak doğada diğer canlı yaşamlarının bilimsel gözlem ve analizlerine de iki yönlü bir sorun olarak yansır. Birincisi ve esas sorun, insanın toplumsal bir inşa olan kendi bakışını doğaya yansıtarak onu anlamlandırmaya çalışmasıdır. Söz gelimi toplumsal düzlemde şiddet, kültürel bir olgudur ve egemenlik-tahakküm yönelimi bağlantılı şekillendirilmiştir. Devlet iktidarı, yönettiği toplumu denetim altında tutup, onu kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirebilmek için hukuki zordan çıplak zora kadar birçok şiddet aracı geliştirerek kurumsallaştırır. Erkek, kadını tahakküm altında tutabilmek için toplumsal cinsiyetçi kültürün yarattığı baskının ötesinde fiziki zor dahil birçok şiddet aracını devrede tutar. Diğer taraftan doğadaki herhangi bir canlı, örneğin kedi, fareyi avlar ve yer. Kültürel bir bakışla kedinin fareyi avlaması “şiddet” olarak görülebilir. Fakat bu sadece insanın yorumu ve kendi bakışını yansıtmasıdır. Zira kedi fareye, onu tahakküm altına alma, terbiye etme, kontrolde tutma gibi toplumsal şiddetin dayandığı sebeplerle bir zor uygulamaz. Bu, kedinin doğasıdır ve kedi de fare de bu doğayı içgüdüsel olarak bilirler. Bu nedenle fare kediden kaçarken, kedi fareyi kovalar! Bu anlamda kültürel bakışın doğaya yansıtılması temelden sorunludur. Her olay-olgu kendi doğası ve ilişki diyalektiği içinde anlaşılabilir ancak.

Bağlantılı olarak ikinci sorunlu yön de doğadan “tarafli” örnekler seçilerek indirgeme yoluyla toplumsal eril-dişil psikoloji ve şekillenmelerinin anlaşılma, izah edilmeye çalışılmasıdır. Oysa insan psikolojisi büyük oranda kültürel bir özellik arzederken doğadaki diğer canlılarda bildiğimiz anlamda bir psikolojiden bahsetmek zordur. Zira doğadaki canlılarda öncelikle beslenme ve korunma, ardından da üreme dürtüleri doğrultusunda şekillenen içgüdüsel-refleksif alışkanlıklar ön plandadır. Ayrıca seçilen örnekler tarafli, yani toplumsal cinsiyetçi kültürü meşrulaştırma yönelimli olabiliyorken yorumlamalar da bu paralelde şekillenebiliyor. Başka bir ifadeyle nasılkı klasik fizik bir yasa oluşturarak olay ve olguları bu yasanın kalıbına döküp anlamaya çalışıyorsa, burada da yasa toplumsal cinsiyetçi kültürel kodlardır, doğadaki örnekler de bu yasayı doğrulamak için seçilir ve doğrulayacakları tarzda yorumlanır.

Bu ele alışı kiskançlık, cinsel tahakküm, soy sürdürme, şiddet, iktidar gibi erkek egemen kültür özelliklerinin “benzerleri” doğadan özellikle seçilir. Bu örnekler ideolojik yorum süzgecinden geçirilerek teorileştirilir ve bu yolla toplumsal cinsiyetçi rol ayrımlarının doğadan geldiği “bilimsel verilerle” ortaya konmuş olur.

Örnekleme bakımından evrim teorisi bağlamında en çok üzerinde durulan tür olması itibarıyla maymunların yaşamı çok yönlü irdelenmiş, yorumlanmış, dolayısıyla bilinen bir örnektir. Kuşkusuz evrimsel yakınlık nedeniyle maymun yaşamlarından insan yaşamına benzer birçok özellik gözlemlenebilmiştir. Bu yönlü en ciddi sorun, yapılan gözlemlerin parça bütün ilişkisini veya çevresel faktörleri yeterince gözetmeden kültürel yoruma tabi tutulmuş olmasıdır. Örneğin maymun türleri arasında farklı özellikler söz konusu olabildiği gibi aynı tür maymun yaşamlarında da farklılıklar gözlemlenebilmiştir. Söz gelimi şempanzelerin beslenme olanaklarına sahip olup kendilerini güvende hissettikleri durumlarda ellerindeki yemişleri diğer (dışarıdan) maymunlarla paylaştıkları, onlara düşmanlık etmedikleri ve hatta onların kendi çocukları ile oynayıp gruptakilerle çiftleşmelerine karşı çıkmadıkları gözlemlenmiştir. Aynı maymunların yiyecek sıkıntısı çektikleri kurak zamanlarda veya kendilerini güvende hissetmedikleri durumlarda tamamen düşmanca bir tutum geliştirdiği gözlemlenen diğer bir olgudur. Bu gözlemler paylaşımsızlık, saldırganlık veya düşmanlık olarak ifadelendirilen davranışların içgüdüsel olgular olmaktan çok çevresel faktörlerin etkisiyle ön plana çıktığını gösterir. Bu tür gözlemler maymunların

yaşamından özellikle şiddet, cinsel tahakküm, grup dinamiği gibi boyutlarda genelleme yapılmasını zorlaştırdığı gibi buradan toplumsal yaşama birebir indirgemeleri de iyice sorunlu kılar.

Erkek egemen kültürde, dolayısıyla da erkek bilincinde işgal ettiği merkezi yer nedeniyle örneklem bağlamında eril soy sürdürme eksenli indirgemeler üzerinde kısaca durmakta fayda olabilir. Zira soy tutkusu erkeklik bilincine kodlanmış, içinde iktidarcı özel mülkiyet, cinsel tahakküm, kıskançlık gibi birçok erkek egemen özellik barındıran komplike bir kurgudur. Bu erkeklik inşasına doğadan “bilimsel” veri sağlamak için örneklemeler yapılır ve iç döllenmeyle üreyen canlılarda “babanın belirsizliği psikolojisi” olduğu yönlü bir teori geliştirilir. Buna göre iç döllenmeyle üreyen canlılarda eril unsur, doğan yavrunun kendi yavrusu olup olmadığını kesin olarak bilemez. Bu nedenle de dişinin “nöbeti”ni tutma gibi tedbirler geliştirilir. Dişileri yuvadayken boynuzlu bokböceklerinin veya kıskaçlı yengeçlerin yuvanın girişinde bekleyerek diğer erkeklerin dişiyeye ulaşımını engellemeye çalışmaları gibi örneklere de bu psikolojinin doğadaki canlılarda da varolduğunu izah için başvurulur. Burada sorun bu canlıların böyle bir yaşam alışkanlıkları olup olmadığı veya varsa bunun neden ve hangi koşullarda böyle olduğunun incelenmesi değildir ki, işin o kısmıyla çok da ilgili olunmaz. İlgi çekici bulunan dişinin cinselliğini denetleyen canlı türlerinin daha bilimsel bir ifadeyle bu yoruma açık alışkanlıklar sergileyen canlı türlerinin varlığıdır. “Babanın belirsizliği” kadın bedeninin mülkleştirilerek denetime alınmasına dayanak yapıldığı için önemli bir argümandır ve erkek psikolojisine önemli oranda yedirilmiştir. Erkeğin çocukla ilişkisinin ve çocuğa yaptığı zaman ve enerji yatırımının, kadının harcadığı zaman ve enerjiye nazaran çok sınırlı olmasının da bu psikolojiye dayalı geliştiği iddia edilir. Yani erkek ne yaparsa yapsın hangi önlemleri alırsa alsın yine de doğan çocuğun kendi çocuğu olduğunu kesin olarak bilemez. O halde emin olmadığı bir çocuğa zaman ve enerji harcamaması da anlaşılabilir demeye getirilir. Bu, verili erkeklik kültüründe erkeğin çocukla olan sorunlu ilişkisinin meşrulaştırılması çabasıdır ki; kamusal-özel ayrımı da büyük oranda bu sorunlu duruştan beslenir. Çünkü kadının aile ortamına hapsedilmesinde çocuk bakımının kadına havale edilmesi önemli bir rol oynar. Zira bu ilişkide kadın ilgi, emek ve zamanı büyük oranda çocuk gelişimi ekonomisine hasredilirken erkek zamanını ekonomi, kültür, siyaset gibi alanlarda harcayarak kamusal güç toplamaya yönelir.

Babanın belirsizliği argümanı belli düzeylerde mantığa bürünebilir özellikler taşır ve erkeklik psikolojisinde yer etmiş olmasının önemli bir nedeni de güçlü bir şekilde mantığa bürünmüş olmasıdır. Fakat ne doğada eril unsurun dişil unsuru sürekli kontrol altında tutup denetlediği ne erkek ögenin yavrulara yaklaşımına dair evrensel bir “yasa” ne de iddia edildiği gibi bir eril soy tutkusu vardır. Doğadan örnekleyecek olursak maymunlarda bir diş maymunun birbirinin peşi sıra farklı erkek maymunlarla çiftleşmesinin gözlemlenmiş olması diş cinselliği üzerinde genel kural olarak bir denetim olmadığını örnekleyebilir. Yine maymun yaşamında baba maymunun kendi erkek yavrusunu (büyüdükten sonra) sürüden kovduğu veya bizzat öldürdüğü tespit edilmiştir ki, bu eril soy sürdürme tutkusuna uymaz. Bununla birlikte doğada tek eşli canlılar (turnalar gibi) olduğu biliniyor. Baba-çocuk ilişkisi söz konusu olduğunda ise birbirinden çok farklı alışkanlıklar gözlemlenebilmektedir. Frances Burton’un primatlar üzerinde yaptığı incelemede, aynı maymun türünün dahi çocuk ilgisinin farklı gruplarda değişkenlik arzettiği gözlemlenmiştir.*

* Sözelimi (japon) makak maymunlarında yetişkin erkeklerin çocuk maymunlara ilgisi gözlemlenmiştir. Yine diğer bir makak türünde (macaca sylvanus) yoğun ve uzun süreye yayılmış şekilde yetişkin erkeklerin çocuk bakımında bulunduğu gözlemlenmiştir. Burton’un sözcükleriyle söyleyecek olursak, bu grupta erkek bebek bakımı o kadar önemliymiş ki “genç erkekler rollerini öğrenebilsin diye genç dişiler bebeklerden uzak tutulur”du. Fakat başka bölgede aynı tür maymunun bunun tam aksine çocuk ilgisinden özellikle uzak durduğu da diğer bir gözlemdir. Böylece aynı tür arasında bile çevresel faktörler veya bilmediğimiz farklı nedenlerle birbirine taban tabana zıt yaklaşımlar gözlemlenmiş oluyor. Dolayısıyla bu sadece erillik-dişilik doğalarıyla izah edilebilecek bir durum değildir. Yine örneğin baba sıçanlar her koşulda hormon aşılması durumunda bile çocuk bakıcılığından uzak duruyor. Fakat aynı yetişkin erkek sıçanın bir yavru sıçanla birlikte aynı kafese konulması durumunda onunla ilgilendiği ve bakıcılığını üstlendiği de gözlemlenmiştir.

Yanısıra özellikle kuşlarda yumurtayı bekleyen erkek kuşlar olduğu biliniyor. Ve ayrıca babalığın timsali olarak anılabilecek imparator penguenler var. Bu penguenlerde anne penguen tek bir yumurta bıraktıktan sonra birkaç haftalığına yuvadan ayrılır. Anne yokken tüm süreç boyunca baba penguen neredeyse hareketsiz bir şekilde ayakta durur ve yumurtayı karın tüylerinin altında sıkıştırıp ayaklarının üstünde dengeye oturarak onu buzdan ve diğer tehlikelerden korur. Baba, yavru yumurtadan çıkana kadar bekler, beslenmez.

Özetle doğadaki canlı yaşamlarından birbiriyle çelişen, uyuşan birçok özelliğin gözlemlenmesi mümkündür. Bu yönüyle doğadaki canlı yaşamından toplumsal yaşama birebir indirgeme yapılamayacağı gibi; genellenerek eril soy tutkusuna indirgenebilecek örnekler üretmek de mümkün görünmüyor.

Bütün bu örnekler bir yana eril soy sürdürme özelliğinin gerçekte insan erkeğinin de doğasıyla ilgili olmadığını ve bunun egemenlikçi bir psiko-kültürel kurgu olduğunu bizzat insan yaşamı örnekler; zira anasoylu topluluk yaşamları bunu söyler. Konu bağlamında Silvia Federici'nin *Caliban ve Cadı* çalışmasında yer verdiği bir anekdot özellikle öğreticidir. Buna göre Avrupalılar yerli Amerikalılarla karşılaştıklarında onlarda otoriterlik, erkek egemenliği, özel mülkiyet ve hatta çocuklara şiddet gibi olgular olmadığını görünce dehşete kapılırlar. Fransızların, Montagnais-Naskapilerin yaşamları karşısında duydukları hayretin önemli bir nedeni kadınların özgürlüğüdür. Federici'nin yer verdiği Le June'un bir Naskapi erkeğiyle diyalogu özellikle çarpıcıdır;

“Ona bir kadının kocasından başkasıyla birlikte olmasının, onurlu bir davranış olmadığını, aralarında böyle bir günah işlendiğinde şimdi sahip olduğu oğlunun gerçekte onun olup olmadığını bir türlü bilemeyeceğini söyledim.

Cevabı şu oldu: Bu dediğin çok anlamsız, siz Fransızlar sadece kendi çocuklarınızı seviyorsunuz, oysa biz kabilemizin bütün çocuklarını seviyoruz. Kendince felsefe yaptığını görünce gülmeye başladım.”

Fransızlar sonuçta Naskapileri otoriterlik konusunda ikna ederler. Ama Naspaki erkeğinin verdiği cevap, eril soy tutkusunun kültürel bir inşa olarak geliştiğini gösteren bir anekdot olarak son derece öğreticidir.

Doğadaki yaşamlara dönük bilimsel çalışmalar kuşkusuz ki önemlidir. Çünkü doğadaki yaşamı anlamaya çalışmak ama objektif gözlemler yoluyla her canlının kendi doğası içindeki yaşamını, gösterdikleri farklı özelliklerin nedenlerini ve doğa diyalektiği içindeki yerlerini anlamaya çalışmak insana yeni ufuklar sunabilir ve insanın doğa içinde kendi yerini daha iyi bulmasını sağlayabilir. Ama insanın kendi kültürel bakışını doğaya yansıtıp insan merkezli yorumla doğayı olduğu gibi anlayabilmesi mümkün görünmüyor. Etnolog-tarihçi C. L. Strauss, insanın ilk insan topluluklarının yaşamını bugünkü bakışla anlayamayacağını söylerken haklıydı (*Mit ve Anlam*). Çünkü düşünce ile kültür ilişkisi o kadar güçlüdür ki, bugünkü kültürel düşünce formatı o dönemin toplumsal yönelimlerinin gerisindeki düşünce motivasyonlarını anlamaya engel oluşturabiliyor. Bu, objektif bir sonuçtur. Bu anlamda bütün gözlemci ve bilim insanlarının subjektif davranarak erkek egemen toplum kültürünü birincil amaç olarak belleyip ona bilimsel dayanak oluşturmaya çalıştıkları iddia bile edilemez. Burada sorun yansıtılan bakış ve üzerinden hareket edilen kültürel kavramsallaştırmalardır. Zira klasik bilim, doğayı denetim altına alma yönelimli olduğundan karakteristik olarak iktidarcı iken; kavramsal çerçeveye de bu amaç doğrultusunda şekil

bulduğundan egemenlikçidir. Bu nedenle sorun öncelikle bilim kurgusunun kendisinde, sonra bu kurgu ve kavramsal çerçeveyi yeterince sorgulamadan esas alan bilim insanlarındadır denilebilir. Bilim ve alt bilim dallarının egemenlikçi kültürü yankılıyor olmasının gerisinde bu iki yönlü nedenler bileşkesi (bilimin eril kurgusu ve bu kurguyu sorgulamadan esas alan bilim insanlarının tutumu) vardır.

Sonuç olarak bilimsel incelemelerden objektif sonuçlara ulaşılabilmesi için öncelikle klasik bilim kültürünün felsefi temellerini oluşturan egemenlik-tahakküm yöneliminden arındırılması şart görünüyor. Yanı sıra izafiyet teorileri, kuantum fiziği ve kaos teoremleriyle sınırlılıkları bilimsel olarak ortaya konan olgusalılık, katı yasallık, klasik-mutlakîyetçi nedensellik ölçülerinin yenilenmesi gerekiyor. Kuantum fiziği bütün bunlar için yeterince bilimsel veri sunuyor ve zaten sorun hiçbir zaman bilimin kendisi olmadı, şimdi de değil, sorun bilim kültüründedir.

Bilim-toplum ilişkisinde doğru sonuçlara ulaşılmasında diğer önemli bir yön de pozitif bilimlerle toplumsal bilimlerin aynılaştırılmaması ihtiyacıdır. Zira pozitif bilim yasalarına birebir dayanan toplumbilim, “bilim”selleşmiyor, bilakis toplumbilim özelliğini kaybediyor. Çünkü doğadan varlığı veya işleyişi yüzde yüz ispat edilen bir olgunun bile birebir insan yaşamına indirgenmesinin kendisi sorunludur. Zira toplum her şeyden önce sosyo-kültürel bir yapılanmadır ve sosyo-kültürel yapılanmalar, insan yaşam ve zihni üzerinde sinirsel-psikolojik şekillenmeler yaratabilecek kadar ciddi etkilere sahiptir. Söz gelimi erkeklik psikolojisi, kadınlık psikolojisi gibi psiko-düşünsel özellikler büyük oranda sosyo-kültürel yapılar tarafından şekillendirilir. Başka bir ifadeyle kadına “kadın gibi”, erkeğe “erkek gibi” düşünüp hissetmesi kültürel olarak öğretilir. O halde toplumsal cinsiyetçi kültürü ve genel anlamda erkek egemen iktidarcı, kültür kodlarını, özgürlük yönelimli toplum felsefe ve bilimleriyle anlamaya çalışmak ve bunları toplumsal yaşamın kendisinden yola çıkarak deşifre edip aşma yolları aramak daha isabetli görünüyor. Pozitif bilimlerle de objektif bir temele oturdukça hem üretilecek bilim toplumsal ihtiyaçlara daha çok yanıt verebilecek hem de ulaşılacak bilimsel felsefi ufuk toplumbilimin zihniyet dünyasını zenginleştirebilecektir. Bu bağlamda bilim, toplumsal özgürlük yönelimiyle bulştukça çok yönlü anlam kazanacaktır.

PSİKANALİZ

Burgin: Freud'dan niçin hoşlanmıyorsunuz?

Borges: Bir türlü deli olduğunu düşünüyorum. Cinsiyetle ilgili bir sabit fikrin üzerinde gidip gelen bir adam. Belki bu konuda çok ciddi değildi. Belki hepsini bir oyun olarak gördü ve yaptı. Dünya o kadar basit bir fikre indirgenemeyecek kadar karmaşık bir yer bence. Freud her şeyi bir iki sevimsiz gerçek parçasına indirgiyor. Belki de ben bu konuda cahil ve önyargılıyım.

Ünlü edebiyatçı Jorge Louis Borges'in, Richard Burgin'e verdiği ve "Borges ile söyleşi" adıyla kitaplaştırılan röportajında geliştirdiği bu Freud yorumunu haklı bulanlar da haksız bulanlar da çıkabilir. Fakat kimsenin yapamayacağı bir şey varsa o da Freud'u görmezden gelmedir. Zira Wilhelm Reich'ten Herbert Marcuse'e, Gadamer'den Ludwig Wittgenstein'a, M. Foucault ve J. Derrida'ya kadar birçok düşünür Freud'un düşünce dünyasına katkılarını olumlu bir temelde değerlendirir ve kendi felsefi konumlarını geliştirirken ondan yararlanır. Nitekim Borges de bu sert eleştiriye rağmen Freud'a hakkını teslim etmekten imtina etmez.

Psikanaliz en genel anlamda Freud'la temellenen, psikoloji, teori ve tedavisi olarak tanımlanabilir. Psikanaliz teorisinde insan davranışlarının bireyin psişik yaşantısı tarafından belirlenmiş olduğuna dair determinist psişik anlayış ile bilinçdışı öğretisi merkezi yer tutan temalardır. Bilinçdışı öğretisi, bilinç alanının dışında kalan fakat bireyin yaşamında çok önemli rol oynadığı varsayılan psikiyatrik kabul olarak tanımlanabilir.

Freud, yaşadığı dönemin bilimsel gelişmelerinin de kültürel yapısının da etkisi altındadır. Tıp eğitimi gören Freud, özellikle Kopernik, Newton fiziklerini hayranlıkla izler. Psikanaliz öğretisinin determinist yöntemin psişik alana uygulanması temelinde gelişmiş olmasının gerisinde, bu pozitif bilim ilgi ve ilişkisi vardır. Freud düşüncesine yansıyan kültürel etki ise genel anlamda toplumsal cinsiyetçi kültür, özel anlamda da kapitalist birey ve toplum kültürü olarak ifade edilebilir. Bu noktada nasıl ki, Marx'ın toplum kuramını kapitalist sistem analizi olmadan düşünmek mümkün değilse, Freud ve psikanalizi de kapitalist birey-toplum bağlamı dışında düşünmek mümkün görünmüyor...

Bütünlüklü bir Freud ve psikanaliz değerlendirmesi konumuz bağlamını çok aşar. Fakat belirtmek gerekiyor ki, 20. yüzyıl düşünce dünyasını sadece psikoloji alanı bağlamında değil felsefi ve sosyal bilimlerin bakımından da Freud'suz düşünmek zordur. Zira Freud ve psikanaliz; Marksizm, feminizm gibi kuramlarda da, etnoloji-antropoloji gibi tarih-toplum incelemelerinde de felsefede de yankı bulmuştur. Söz gelimi Freudçu Marksizmin ya da Marksist psikanalizin diyelim, iki önemli konumundan biri olan Wilhelm Reich, psikanalizde Marksist bir dönüşüm yaratmaya çalışır. "Beden" in psiko-kültürel önemine özellikle eğilen Reich, bu anlamda psikanalizin ilgi alanına giren ruhsal bozuklukların ortaya çıkmasında sosyo-ekonomik etkenlerin rolünü irdeleyen ilk psikanalisttir. Herbert Marcuse ise *Eros ve Uygarlık* çalışmasında Marx ve Freud konumlarını kuramsal bağlamda buluşturmaya, böylece baskıcı olmayan bir toplum tasavvuruna ulaşmaya çalışır.

Psikanalizde toplumsal cinsiyet bağlamında ön plana çıkan iki yönden biri psikanaliz ve kültür ilişkisi, diğeri ise toplumsal cinsiyetçi kültüre psikanalitik bir dayanak oluşturan fallus merkezci

indirgemelerdir. Psikanaliz öz olarak bireyin dünyasını id, ego, süper ego kavramları üzerinden okur. Bireyin ruhsal yapısını oluşturan bu altbenlik, benlik ve üstbenlik, içinden geline kültürdeki sosyal yapı ve değişimlerden etkilenir. Dolayısıyla psikanalizin kültür ilişkisi de birey dolayımıyla vücut bulur. Zira birey, psiko-düşünsel şekillenme bakımından ait olduğu kültürel-tarihsel yapılardan yalıtık değerlendirilemez. Ve zaten Freud düşüncesinde bireysel üstbenlik, kolektif üstbenlikten ayrı değildir. Bu noktada Freud düşüncesinde ötekinin alanı dışsal olan nesnel bir alan değil, öznenin kendi içinde bulunan bir dışsallık olarak somutlaşır. Bu özne kurgusu bireysel olduğu kadar toplumsal olduğu gibi sürekli kendi içinde bir ötekilik de barındıran bir “açık alan” taşır. Freud, bunu “benlik kendi evinin efendisi değildir” diye ifade etmiştir. Bu bağlamda felsefe dünyasında Foucault’ya atfedilen “öznenin ölümü tasarımı” aslında Freud tarafından temellendirilmiştir denebilir.

Freud, kültürün birey şekillenmesindeki etkilerini *Totem ve Tabu* ile *Uygarlığın Huzursuzluğu* çalışmalarında işler. *Uygarlığın Huzursuzluğu*’nda, uygarlığın temeline sevgiyi, işbirliğini ve yaşamı simgeleyen Eros ile şiddeti, yıkıcılığı ve ölümü simgeleyen Thanatos’un içgüdüsel çatışmasını yerleştiren Freud’a göre, uygarlık esas olarak insan içgüdülerinin denetim altına alınarak evcilleştirilmesi temelinde gelişmiştir. Bu tanımlama aşağı yukarı kültür için de yapılan tanımlamadır ki Freud, kültür ve uygarlık kavramlarını sıklıkla birbirinin yerine kullanır.

Kültür bu anlamda sosyalleşme için bir ön gerekliliktir ve “vazgeçmeler” gerektirir. Freud, incelemelerinde kültür çalışmasının “medenileşmiş cinsel ahlak” olarak geçtiği bilinir. Cinselliğin sosyalleşmesi demek cinsel dürtülerin bastırılması demektir. Kuşkusuz sadece cinsel dürtülerin değil yanısıra insanın yıkıcı yanlarını oluşturan ve Thanatos olarak adlandırılan dürtülerin de terbiye edilmesi, kültür inşası için ön gereklilik olarak görülür ki Freud’a göre şiddet gibi yıkıcı eğilimler insanın doğasından ileri gelir. Böylece yasa öncelikle yasak olarak uygarlığın temeline yerleşmiş oluyor. Oidipus kompleksi çokça değerlendirme konusu olmuş ve evrensel bir Oidipus kompleksi olmadığı farklı kültür incelemeleriyle ortaya konmuştur. Fakat uygarlık şekillenmesi bağlamında Oidipus mitinin kültürel/anlamsal bir karşılığı olduğu yadsınamaz. Zira J. Lacan’ın demesiyle “babanın yasası”na temel oluşturan önemli bir argümandır bu. Nitekim soruna antropolojik bir gözle bakıldığında Oidipus kompleksi ataeril aile ve kültürü izah etmede önemli veriler sunar. Fakat örneğin anasoylu topluluk yaşamlarını izah etmede Oidipus kompleksinin söyleyeceği her şey boşluğa söylenmiş olur.

Totem ve Tabu’da işlendiği haliyle hatırlanırsa Oidipus kompleksi baba figürünü sadece anneyi değil kabilenin bütün kadınlarını elinde bulunduran otorite olarak düşünmenin daha isabetli olacağı görülecektir. Bu, babayı öldürecek oğulların kuracakları simgesel düzenle de ilgilidir. Zira göz konulan yer babanın işgal ettiği düşünülen, tüm kadınlara sahip olan gücün yeridir. Nitekim Oidipus kompleksinde öldürülen baba, oğul tarafından içselleştirilerek ensest yasağının kurumlaşmasına bir basamak yapılır.

Freud’un haklı olarak en çok eleştirilen yönü cinsellik eksenli indirgemeci tutum olarak “cinsel libido”yu yaşamın temeline yerleştirmiş olması ile cinsellik analizinde fallusmerkezci bir kuram geliştirip erkek egemenlikçi kültürü psikanaliz dünyasından yankılamasıdır. Borges’in Freud için “her şeyi bir iki sevimsiz gerçek parçasına indirgiyor” derken dikkat çektiği sorunlu duruş budur.

Bu bağlam içinde bakıldığında Freudyen psikanalizde cinsellik ve cinsiyet analizlerinin din ideolojileri tarafından geliştirilen erkek egemenlikçi savunulara oldukça yakın önermelerde bulunduğu rahatlıkla görülecektir. Bilindiği üzere her üç tek tanrılı dinde erkek cinselliği yüceltilmiş, erkeklik tasavvur edilen dinsel yaşamın yasası olarak somutlaşmış, bağlantılı olarak kadın eksik akıllı, zayıf iradeli ve günaha

yatkın olarak tanımlanmıştır. Freudyen analiz de bu dinsel tespitleri yani “babanın yasası”nı farklı argümanlar üzerinden geliştirir. Zira Freudyen analizde de erkek “tam”, kadın ise “eksik cins” olarak tanımlanır. Penisin varlığı etrafında kurgulanan bu kadınlık-erkeklik kimliklerine göre kadın bir penise sahip olmadığından eksiklik psikolojisiyle şekillenir. Freudyen analizde bu eksiklik psikolojisi, kadında ilk çocukluk sürecinde penisin yokluğuna dair oluşan farkındalık paralelinde çeşitli komplekslerle başlayarak doğurma arzusunun kadar uzanan çeşitli psiko-cinsel komplikasyonların esas nedenidir. Diğer taraftan erkek, bir penise sahip olmakla ve bunun bilinciyle “tam” olan cinsiyettir. Ama erkek de sahip olduğu penis sayesinde “tam” olduğundan her an bir kaybetme (kastrasyon) korkusu yaşar. Bu kaybetme korkusunun erkekte cinsel yaşam bağlamında kadın karşısında, toplumsal ilişki bağlamında fallik iktidar temeline oturtulan kültürel kimlik temsiliinde yeterince erkek olup-olmama eksenli bir özgüven sorunu ve kaygılı hal yarattığı iddia edilir. Freud, bu yönüyle erkek cinsiyetinin de zayıf noktalarını gösterir, dine nazaran daha bilimsel kavramsallaştırmalara gider ama o da toplumsal cinsiyetçi kültür bağlamında oyun planını erkek egemen argümanlar üzerinden kurar. Bu Freudyen analizin fallusmerkezci karakterinin kaçınılmaz sonucudur. Burada sorun insan olgusunun dişil-eril bileşenlerinden birinin esas ölçü alınarak diğerinin ona göre değerlendirilmesidir. Bu değerlendirme biçimi işe bir önkabulle başlar; buna göre ölçü, erkek ve erkeğin cinsel organıdır. Böylece kadın, baştan öteki olarak konumlandırılmış ve eksikliği-tamlığı erkeklik normuna göre analiz edilmiş olur ki, kurulan denklemde sonuç önceden belirlenmiştir. “Norm”un erkek olarak konulması, kadının otomatikmen norm dışında konumlandırılması anlamına gelir. Başka bir ifadeyle kadın “normal olmayan”dır ve kadının anormalliği psişik kavramsallaştırmalar ve hastalık atıflarıyla da güçlendirilir. Söz gelimi psikiyatride, tarihsel, teorik, pratik olarak en çok irdelenen hastalıklardan biri olan “histeri” kadınla özdeşleştirilmiştir. Nitekim histeri adlandırması bile Yunancada *uterus* (rahim) anlamına gelen *hysteron* kelimesinden türetilmiştir. Bu bağlamda histeri *uterus*’un isteklerinin neden olduğu hastalık anlamına gelir. Mesela Ortaçağ cadı avlarında katledilen kadınlar histerik olarak tanımlanır. Sonrasında histerinin erkeklerde de (ama daha çok olgunlaşmamış genç erkeklerde!) görülebilen bir sinir hastalığı olduğu kabul edilse de bu hastalığın daha ziyade kadın hastalığı olduğu önemle vurgulanagelmıştır. Yine histeriye getirilen tanımlamalar da büyük oranda egemen erkek aklın kadına yüklediği anlamlarla örtüşür; içgüdüsel dürtülerin kontrol edilememesi (psişik olgunlaşmama, yani “eksik” olma durumu); psişik ve fiziki travmalar karşısında irade ve muhakeme yerine içgüdüler doğrultusunda hareket etme (doğaya yatkınlık); hastalığın debil (geri) zekalı kişilerde daha çok görülmesi (eksik akıllı, duygusal varlık) gibi... Böylece norm olarak konulan erkeklik kültürünün kendisine biçtiği rolün dışına çıkan kadın duruşu direkt onun cinselliğiyle bağlantılandırılıp hastalık ve anormallik olarak adlandırılmış olur. Bu noktada yasal norm ve indirgeme mekaniği boyutuyla da psikanaliz dinselliği yankılar. Çünkü din ideolojilerinde de yasa ile erkek özdeşleştirilirken kadın ancak erkeğin uzantısı olarak onunla ilişki içinde tanımlanıyordu. Bu anlamda Freud’un ataerkil kültür sınırları içinde kalıp, psikanaliz teorisini geliştirirken kültürel önyargılarla hareket ettiği yadsınamaz bir gerçekliktir.

Hiç kuşkusuz psikanaliz Freud’la sınırlı değildir fakat Freud’suz bir psikanaliz tartışması da mümkün değil. Zira analizinin fallusmerkezci karakteri de gözetilince denilebilir ki Freud, psikanalizin “baba”sidir. Marx sosyalizm teorisi için ne anlam ifade ediyorsa Freud da psikanaliz için aynı anlamı ifade eder. Bu nedenle psikanalizde karşı çıkanı da onu savunanı da Freud’a tutunarak yapar bunu. Freud’un öğrencileri olup sonra onun cinsel indirgemeci teorisinden kopma iddiasıyla kendi psikanaliz öğretilerini oluşturan A. Adler, J.G. Jung gibi psikiyatristler bu bağlam içinde verilebilecek en önemli örneklerdendirler. Söz gelimi kendi psikanaliz öğretisini daha sonra “birey psikanalizi” olarak adlandıracak olan Adler, Freud’un “cinsel libido” kavramı yerine yaşamın temel güdüsü olarak “güç arzusu” kavramını geliştirir.

J.G. Jung ise kişilik oluşumunu tek nedene (cinsel libido) indirgeyen Freud analizine temelden karşı çıkar. Jung öğretisinde en temel temanın “ortak bilinçaltı” olduğu söylenebilir. Ona göre ruh, bilinç, kişisel bilinçdışı ve ortak bilinçdışından oluşur. Ortak bilinçdışında düşlerde beliren anlam yüklü simgeler vardır. Bunlara arketip (ilk örnek) denir. Burada ortak bilinçdışı, kişisel bilinçdışını açacak şekilde ve insanın psiko-evrimsel kolektif bilincini imler. Jung’un bu arketiplere ve kolektife dayalı psikanaliz anlayışını “karanlık” ve hatta yer yer “faşizan” olarak yorumlayan düşünür-filozoflar da vardır (E. Bloch gibi).

(Özellikle Freudyen) Psikanaliz söz konusu olduğunda ismi anılmadan geçilemeyecek olan psikanalist J. Lacan’dır. Lacan, Freud’u onun analiz yöntemine bağlı kalarak yeniden yorumlayan, derinleştiren ve denilebilir ki tamamlamaya çalışan psikanalisttir.*

Sonuç itibarıyla psikanaliz dünyasında farklı öğretiler gelişmiş olsa da Freud’dan Adler’e, Jung’a ve Lacan’a kadar değişmeyen temel husus psikanalizin modernist bir analiz yöntemi ve verili erkek egemenlikçi kültür dünyası içinde ona bağlı kalarak hareket etmiş olmasıdır. Kültürel bağlam, psikanalizi erkek egemen din, akıl gibi diğer yapılarla aynı düzleme yerleştirirken; analizde esas alınan nedensellik ilkesi de onu yöntemsel bakımdan pozitif bilimlerle buluşturur. Bu bağlamda bugün bütünüyle psikanalizden soyut bir kültür veya sosyal analiz bulmak zordur. Zira toplumbilimlerin tümü modern pozitif bilim felsefeleri olan determinizm ve pozitivizm felsefelerine dayanılarak kurgulanmış olduklarından psikanalizle aynı zemini paylaşırlar.

İnsanın psişik yapısının sosyo-kültürel şekillenmeyle ilişkisi de düşünülünce psikiyatri ve diğer sosyal bilimlerin iç içeliği kendiliğinden netleşir. Bununla birlikte kültürel anlamda psikanaliz büyük oranda dinin erkek egemenlikçi birey-toplum kurgularıyla örtüşür ve temel örtüşme noktası cinselliğe aşırı önem verilerek insanın cinsellik üzerinden konumlandırılması arayışı olarak somutlaşır. Çünkü din, cinselliği hem ideolojik hem kültürel anlamda baskılayıp yeniden üretmek kalıplara hapsedme yoluyla yoğunca işler ve buna göre toplumsal cinsiyet rolleri tayin ederken; psikanaliz de cinselliği yaşamın merkezi teması, erkeği de cinselliğin merkezi/esas ögesi olarak değerlendirip kadın-erkek varoluşlarını bu mekanik içine hapseder. Bu bağlamda psikanalizin erkek egemenlikçi, dinsel savunuları psiko-bilimsel argümanlarla destekleyerek derinleştirdiği söylenebilir.

Bu nedenlerle psikanalize yaklaşım konusunda belli bir kuşkucu tutum ihtiyacı ve kaçınılması gereken yönler (fallusmerkezcilik gibi) olduğu söylenebilir. Fakat bu durum onun bütünüyle yanlışlanabileceği anlamına gelmez. Zira psikanaliz modern kültürel şekillenmede oynadığı “bilimsel” rol nedeniyle kapitalistik bireyler olarak erkek ve kadın kimlikleri analizinde önemli veriler sunar. Çünkü psikanaliz kültürel etkilenme nedeniyle varolanı esas alıp çözümlemeye çalışırken aynı zamanda onu yeniden ve psikanalitik bir temelde üretmiş/kurgulamış olur. Bu yönüyle yanlış olanın (egemenlikçi birey-kültür vb.) deşifrasyonunda önemli veriler sunar psikanaliz. Freud, zaten genel itibarıyla analizlerini sonuna

* Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yer yer değerlendirmelerine atıfta bulunacağımız J. Lacan’ın psikanaliz teorisinde tuttuğu yerin önemine dair Louis Althusser şöyle der: “Psikanaliz ve insan bilimleri dünyası arasındaki gerçek, somut, güncel olmayan ilişki nedir? Başa dönmüş oluyorum böylece. Bunun için psikanalizin özünü tanımlamak gerekir. Bu dünyaya girmek için Arkhimedes’in daha uzağı görmek için istediği hareket noktası gerekir; mutlak bir nokta gerekir. Bir yerde bir şeyin kuramsal olarak tanımlanmış olması gerekir. Durum şudur; bence bu dünyada iki demir atma noktası vardır. Birincisi (...) Marx’ın başlattığı sorunsalın kuramsal sonuçlarıdır ama bu başka bir konudur. Öbürü Marx’la doğrudan hiçbir ilişkisi bulunmayan birinin olayıdır ve şöyle der; Bugün elimizde yararlandığımız kuramsal bir demir atma noktası var. Bu dünyanın tümünde değil ama kesinlikle psikoloji dünyasında psikoloji, psikiyatri vb arasındaki ilişki dünyasında psikoloji ve psikanaliz ilişkisiyle ilgili bir dünyada; ve bu demir atma noktası psikanalizin tutarlı, kesin, geçerli kuramsal tanımıyla ilgili bir olasılıktır. Lacan bunu vermiştir bize. (Louis Althusser – İnsan Bilimlerinde Psikanalizin Yeri - Cogito: Freud ve Kültür, sayı 49 - YKY)

kadar götürüp bir noktaya bağlamaya çalışmadı. Onun düşüncesinde özgün olan boyut analizlerini dağınık bırakma cesareti göstermiş olmasıdır. Bu bağlamda Freud, sadece deşifre etmeye çalışmıştır. Freud, böylece son tahlilde bize gerçekliğe dönük bir parçalar bileşimi sunmuş olur. Ve sunduğu gerçeklik parçaları kapitalistik birey ve toplum yaşamına dönük parçalardır. Bu nedenle söz gelimi Freud'un cinselliğe abartılı bir yer vermiş olmasının önemli bir nedeni, kapitalist toplum sürecine kadar yaşanan ve binyılları bulan patriyarkal uygarlık sürecinde kurgulanmış cinselliğin giderek birey, toplum algısında işgal etmiş olduğu yerin abartılı boyutlara ulaşmış olmasıdır diye düşünülebilir. Başka bir ifadeyle sorun belki de Freud'un içinde bulunduğu kapitalist toplum sürecinde önünde duran ve büyük oranda kültürel bir kurgu olan cinselliğin insan psikolojisindeki yerini ziyadesiyle doğal-bilimsel bir atıfla ele almış ve objektif olarak bu kurgusallığa büyük bir katkı yapmış olmasıdır. Sonuç olarak taşıdığı kültürel önyargılar nedeniyle insan doğasını anlamamıza katkıları kuşkulu olan Freud ve psikanalizin özellikle verili (kapitalist) birey-toplum analizinde önemli katkılar yaptığı yadsınamaz bir gerçekliktir.

DİL

*Kelimeler şeyleri eksilterek duygusuzlaştırır;
kişisizleştirir; kelimeler olağandışı olanı
olağanlaştırır.*

Friedrich Nietzsche

Claude Levi-Strauss, *Yaban Düşünce* çalışmasında “yaban akıl bütünleştirir” derken, modern akıl ve yaban akıl arasında bir ayrıma işaret ediyordu. Buna göre yaban akıl doğayla, deneyim alanıyla bütünleşik iken; modern akıl, doğa ve deneyim alanından bir kopuş ifade eder. Biz bu ikincisini erkek akıl olarak tanımlamıştık. Bu fark dillerde de vücut bulur. Çünkü modern akıl soyutlamalara yani simgesel olan dile dayalı kurguyla doğadan kopar. Bu nedenle kopuş dilde ifade bulur. Söz gelimi modern diller, akıllı, bedenden ayrı ve onun üzerinde bir şey olarak tanımlarken; Sanskritçe’de akıl “içerde çalışmak” olarak tanımlanır. Bu haliyle aklın Sanskritçe dilindeki tanımı aktif bir duygu, içselleştirme yani idrak etmeyi ifade eder.

Toplum olgusunun çağrıştırdığı sosyalleşme, kültürleşme, düşünce, akıl gibi yapıların hiçbirini dil olgusu olmadan düşünemeyiz. Bu, dilin bütün bu yapıların belirleyici unsuru olduğu anlamına gelmez ve fakat dilin çok yönlü işlevselliği ile birlikte onun sosyo-kültürel ve düşünsel etkileşimler sonucunda gelişip şekillenen karakteristiğine işaret eder.

Toplumsallaşmanın tüm dinamikleriyle sıkı bir ilişkisellik içinde gelişen dilin oldukça karmaşık içerimleri nedeniyledir ki, hem tarihsel-antropolojik açıdan hem dilbilimsel/anlambilimsel açıdan ve hem de felsefî açıdan yoğunca üzerinde durulmuştur.

Dilin kökenine dair geliştirilen teoriler çoğunlukla spekülatif düzeyde kalmıştır.* Dilin gelişimine dönük dilbilimci E.H. Sturtevant’ın analiz-iddiası özellikle ilginçtir; ona göre her türlü niyet ve duygu, mimik, bakış veya ses tarafından gayri iradi olarak ifade edilebildiği için dil gibi iradi bir iletişim, yalan söyleme ve aldatma amacıyla yaratılmış olmalıdır. Felsefeci Peter Caws ise “dilnin gerçeği ifade etmek amacıyla icat edildiğini düşünmek kesinlikle yanlıştır” derken daha makuldur.

Gerçekleri ifade etmek için olmasa bile dilin gelişiminde toplumsal ihtiyaçların daha doğru bir ifadeyle toplumsallaşma ihtiyacının rolü başattır. Bu bağlamda sosyal iletişim ve iletişimin iş bölümü gibi nedenlerle görece karmaşıklaştığı ortamlarda soyutlamaya/simgeye dayalı bir iletişim aracı ihtiyacının doğduğunu düşünebiliriz. Dilin izlediği gelişim seyrinin hiyeroglif, ideografik ve alfabetik biçiminde basitten karmaşığa doğru gelişmiş olması da bu yorumu destekler görünüyor.**

* “Ding-dong” teorisine göre ses ile anlam arasında şu veya bu şekilde doğuştan bir ilişki bulunmaktadır.

“Poh-poh” teorisine göre dil, başlangıçta şaşkınlık, korku, memnuniyet, acı ve benzeri duyguları ifade eden haykırırlardan doğmuştur.

“Ta-ta” teorisine göre dil, bedensel hareketlerin tecrit edilmesiyle ortaya çıkmıştır... (Ayrıntı için bkz; John Zerzan – Gelecekteki İlk – Kaos – İstanbul, 2012)

** HİYEROGLİF: Resimleme yoluyla geliştirilen simgeselliktir. İfade edilmek istenen olgu (av hayvanı, av aletleri, nehir vs.) olduğu gibi resimlenir. Eski mağara duvarlarında hiyerogliflere çokça rastlanmıştır.

İDEOGRAFİ: İşaretleri alfabetik yazıda olduğu gibi sesleri değil kavramları temsil eden yazı biçimi.

ALFABETİK: İşaretlerin (harf) seslere denk geldiği, bildiğimiz, kullandığımız alfabe.

Dil felsefesinin de çetin bir tartışma konusu olan dil ve gerçeklik ilişkisi her zaman kuşkuludur. Çünkü dil, özü itibarıyla olguyu olduğu gibi değil semboller yoluyla ifade eder. Bu durum gerçeklikle, temsili arasında her zaman bir açık alan bulunduğu anlamına gelir. Semboller yoluyla kurgulanan dilin bir dünya yarattığı ve bu dünyanın bir algılama, düşünme ve ifade etme çerçevesi oluşturduğu düşünülünce Wittgenstein'in ünlü "dilimin sınırları dünyanın sınırlarıdır" ifadesi de yerini bulur. Dil teorilerinde dil-düşünce ilişkisini dilden yana fazlasıyla büküp, dilin bütünüyle düşünceyi belirlediği gibi iddialar da olmuştur. Hatta F. Bacon, aklı yöneten şeyin dilin kendisi olduğunu iddia eder. Fakat dilin insan beyninin, dolayısıyla soyut düşünme kapasitesinin gelişiminden bağımsız, dışsal bir olgu olarak değerlendirilemeyeceği gerçekliği onun tek yönlü belirleyiciliği iddiasını dayanaksız kılar. Bununla birlikte dilin düşünceyi hem olanaklı kıldığı hem de onu sınırladığı yadsınamaz bir olgudur. Zira dil düşünce için bir çerçeve sunarken aynı zamanda onu sınırlamış da olur. Nitekim bir dilde herhangi bir olguyu karşılayacak bir sözcük yoksa o olgu hakkında düşünmek zorlaşır. Çünkü o olmayan şey dilin sunduğu düşünce dünyasının olmayanıdır. Diğer taraftan dil kurumsallaştıktan sonra düşünce dolayımıyla yaşam üzerindeki etkisi ve kurucu rolü güçlenir. Çünkü insanlar dünyayı dilsel-kavramsal kategorilerle kavrar ve düşünürler. Dilin, ideolojilerin paradigması olarak değerlendirilmesi de bu bağlam içinde anlam bulur. Zira kavramsal olanı algılanabilir olarak görme ve kavramları somut gerçekliklerin ifadesi olarak kabul etmek anlamına gelen şöyleşme hem ideolojinin hem de dilin vazgeçilmez boyutudur.

Gerçekliği sembolik ifadeye dönüştürme yoluyla temsil iddiası, dilin her şeyi denetimine almasının gerisindeki meşrulaştırıcı unsurdur. Karakteristik olarak gerçekliğin kendisini değil onun imgesini sunan dil, gerçeklik göstergesi olarak kabul edildikten sonra gerçekliği örtmenin, gizlemenin bir aracı haline gelebilir ve dolayısıyla gerçek olmayanın meşrulaştırılmasına yönelebilir. Dil-bilgi-iktidar ilişkisi ve dile içerilmiş iktidar kodlarına dönük geliştirilen analizlerin yanı sıra M. Foucault'nun ideolojiyi "söylem" olarak, J. Habermas'ın "iletişimsel eylem" temelinde ele aldığı düşünülürse dilin, ideolojinin paradigması olarak oynadığı mistifikasyon rolü de daha belirgin bir biçimde ön plana çıkacaktır.

Farklı toplumların farklı diller kullanıyor olması her toplumun kültürel şekillenme ve dünya algısının farklılıklar içermesiyle ilgilidir. Çünkü dil toplumsal ihtiyaçlar ve yaşam kültürü bağlamında şekillenir. Sözelimi Aymara adlı Kızılderililerde patatesin yüz ayrı adı, Eskimoların kar yağışına kar ve buzlanma türlerine dönük çok çeşitli ve ayrıntılı tanımlamaları, Arapların devetüyü rengine dönük sayılarca ayrımı olduğu söylenir. Bu yönüyle her dil, toplumun sosyo-kültürel, ekonomik yaşamından çıkar.

Kültür etkisi dil oluşumunda, dolayısıyla düşünce oluşumunda inanç ve beklentilerin önemli bir yer tuttuğunu gösterir. Başka bir ifadeyle söyleyecek olursak; dil, inanç ve beklentilerin yön verdiği düşünce dünyasının somutlaşmış halidir. Bu bağlamda dil, düşünce ve kültürel yapılar iç içe geçerek karşılıklı olarak birbirini üretir ve besler. Bu iç içe geçmişlik nedeniyledir ki bir dil yapısından, ilgili toplum yaşamına dair kültürel analiz veya düşünsel zenginlik düzeyi çıkarsanabilir. Farklı toplum yaşamlarında, kültürel ve bağlantılı olarak dilsel farklılıklar olmakla birlikte dil bütün kültürlerde aynı rolü oynar. Yanısıra uygarlıksal kültürün eril egemen yapısı farklı toplum yaşamlarına hâkim olduğu oranda farklı dillere de hakimdir. Söz gelimi Arap, Rus, Kürt, Türk kültürleri birbirinden farklıdır ama tümü erkek egemen kültürlerdir ve dilleri de kaçınılmaz olarak buna göre şekillenir. Marx'ın, *Alman İdeolojisi* çalışmasında geliştirdiği, egemen düşünceler her zaman egemenlerin düşüncesidir tespitinin aynısı dil için de yapılabilir. Beş bin yıllık erkek egemen kültür bu bağlamda dili de erkek egemen kodlarla örmüş ve bu dil erkeklik kültürünü yeniden

yeniden üretmeye endekslenmiştir. Dil, zihniyetin yansıması olduğu gibi zihniyet ve kültür kurucudur diyoruz; verili zihniyet ve kültürün eril egemen oluşu dilin de bu bağlam içinde en işlevsel eril araçlardan biri olarak rol oynadığını gösterir. Bu anlamda kutsal din kitapları eril dil ile erkek egemen kültür inşası arasındaki ilişkinin en doğrudan örnekleri olarak incelenmeye değer kaynaklardır. Zira din ideolojilerinin dayandığı mekanik dildir; “Önce söz vardı ve söz Tanrı’ylaıdı ve söz Tanrı’ydı” denir mesela. Ve tanrının sözü yasa olarak kabul ettirilerek erkek egemen ideolojik inşaa öncelikle dilde ve dile dayanılarak gerçekleştirilir.

Wittgenstein, cümlelerin mantıksal çözümlemesi ile onun dilbilgisi bağlamında aydınlatılmasının aynı şey olduğunu söyler. Buna göre mantığın yerini dilbilgisi alır. Çünkü nasıl ki bir oyunun kuralları oyunu betimlerse dilbilgisi de sözcüklerin dildeki kullanımını betimler. Bu bağlamda beş binyıllık erkek egemen uygarlık paradigması tarafından dilin kurallarını belirleyen dilbilgisine eril kültürün içerimlendirilmemiş olması beklenemez. Nitekim katı özne-nesne ayırımına dayalı dilbilgisel bildirimden, kelimelerin kültürel doku paralelinde eril-dişil ayırımına tabi tutulmasına ve sahiplik belirten iyelik eklerinin cinsiyetlendirilmesine kadar birçok örnek verilebilir.*

Genel anlamda da birçok erkek egemen dilde insan ile erkek aynı sözcüklerle veya aynı kökten olup fonetik açıdan birbirine oldukça yakın kelimelerle ifade edilir. Öyle ki insan hakları (human rights) bile erkek haklarıyla özdeşleştirilerek ele alınır** ki liberal demokrasilerin birey-yurttaş tanımlamaları da kültürel olarak aynı zeminde şekillenir. Bu nedenle denilebilir ki, kadının dışlanması, erkek ve insan olgularını özdeşleştiren eril dilden başlar. Bu bağlamda dil, köken olarak eril addedilemezse bile gerçekliği imleyerek kuşatma, çerçeveleme ve temsil yoluyla onun yerine geçerek denetime alma bağlamında düşünülürse karakteristik olarak eril temelli şekillendiğı sonucuna ulaşılabilir. Yanı sıra beş binyıllık erkek egemen sistem boyunca dilin de kültür paralelinde yeniden yeniden şekillendiğı ve giderek eril kültürle iç içe geçtiğı yadsınabilecek bir durum değıl. Zira dil, toplumların kültürel gelişim seyri doğrultusunda sürekli değışebilen sosyal bir olgudur. Bugün siyaset dilinin, kültür dilinin, bilim dilinin vb. erilliğinden bahsediliyor olmasının nedeni bu şekillenmedir. Dilin bütün bu alanlardaki eril biçimlenişlerine dair veriler için çok uzağı değıl, günlük yaşam içinde kullanılagelen ifadelere bakmak yeterlidir. Söz gelimi sosyal yaşam içinde biri dolaylı ifadeye, yalana başvurduğunda veya lafı evirip çevirerek çok şey söylemiş gibi yapıp esasa dair bir şey söylemediğinde ona “politika yapma!” denir. Çünkü erkek egemen sistem içinde politika iktidar yönelimlidir. Ve bu iktidar yolu bir doğruluk durağına sahipse eğer dokuz tane de yalan durağına sahiptir. Dil bu yalanları eğip bükerek pazarlamada önemli bir araçtır. Bu nedenle politikanın dili de yalanı pazarlama dili olarak şekillenir. Dolayısıyla da bu dilde her türlü yalan, manipölasyon, dezenformasyon vb. unsurlar yer alır. Erkek egemen kültür politikacısı bütün bu konularda uzmanlaşmış bir dile sahiptir. Bu nedenle toplum içinde birine “politikacı” demek, “yalancı” demekle aynı anlama gelir.

* Örneğın iyelik ekleri açısından Kürtçede “mal” hem “ev” hem de “sermaye” anlamına gelen yalın bir kelimedir. İyelik ekleriyle kullanıldığında “ev” anlamında kullanılan “mal” Kürtçede kullanılan dişil iyelik eki “-a” ekini alarak “mal-a (min)” (benim evim) olurken, sermaye anlamında kullanılan “mal” eril iyelik eki olan “-ê” ekini alarak “mal-ê (min)” (benim malım) olur. Böylece aynı yalın kelime evin kadınıla, sermayenin erkekle kültürel özdeşleştirilmesi paralelinde eril dişil iyelik ekleri almış olur. Yanı sıra sermaye alanına giren para, altın, gümüş gibi birçok kelimenin Kürtçede eril iyelik eki aldığı söylenebilir.

** Evrensel insan hakları bildirgelerinde geçen “Human Rights”taki “human” kavramı “insan” anlamında kullanılır ama bu kavramdaki “man”, “erkek” demektir. İngilizcede insan türü anlamına gelen “mankind” ve insanlık anlamına gelen “humanity” kelimelerindeki “man” yine “erkek” demektir.

Türkçede insanoğlu, Ademoğlu, bilim adamı gibi kavramlar sadece erkek için değıl, kadını da kapsar bir şekilde kullanılır. Bağlantılı olarak Türkçede “oğlu” ile biten soyisimler yoğunken “kızı” ile biten soyisim yok gibidir.

Benzer bir şekilde birey ve grupların dil ve sözcük dağarcıkları da toplumsal statülerinden birebir etkilenir. Söz gelimi bir efendinin kullandığı jargon ile bir kölenin kullandığı jargon asla aynı değildir. Efendi çevresiyle emir kiplerine ve geniş, buyurgan bir jargona dayanarak konuşur. Kölenin zihninde ise itaat sözcükleri her zaman yüzeye daha yakındır. Dolayısıyla dili de itaat dili olarak somutlaşır. Bu bağlamda kimi sosyal psikologlar toplumsal cinsiyet ve dil ilişkisi üzerine yaptıkları araştırmalarda kadınların daha feminen sözcük ve ses tonuyla konuşma eğiliminde olduklarını, erkeklerinse daha maskülen sözcük ve ton tercih ettiklerini bulguladıklarını iddia ederken bilimsel bir analiz yapmış olmuyorlar. Yapılan şey eril dilin kendi içinde yarattığı kültürel ayrımcılık ve tabakalaşmayı bir kez daha ortaya koyma yani malumun ilanıdır. Çünkü bu bulgular sadece erkek egemen sistemin kurguladığı kadınlık-erkeklik kimliklerinin gerektirdiği dil tercihlerine işaret ederler. Nitekim düşünce-felsefe-bilim dünyasından dışlanmış, kamusal yaşamda ötelenmiş, aile ve bedene indirgenmiş kadın gerçekliğinin dilinin, binlerce yıl süren bütün bu olgulardan etkilenmemesi beklenemez. Bu, kadınlık-erkeklik ile ilgili bir sonuç değil kültürel sömürü ile ilgili bir sonuçtur.

Kültürel yaşam bağlamında erkeğin bir konuşma dili, üslubu vardır. Üsttenci, kesinlikçi ve bildiren bir dildir bu. Bu nedenle örneğin erkeğin kararsızlık, netsizlik belirten bir dil kullanması durumunda diğer erkekler tarafından (hatta bazen kadınlar tarafından da!) “Ne o öyle kıvırıp duruyorsun, ne söyleyeceksen erkekçe söyle” şeklinde her tarafı cinsiyetçi bir dille azarlandığı çok olur. Çünkü kararsızlık, netsizlik erkeğin değil kadının dilidir ve kadın “kıvırır”!

Eril dil ve cinsellik çok sıkı bir ilişki içinde şekillenmiştir. Bu ilişkiyi en iyi örnekleyecek olan sadece erkeklerden oluşan kahvehane, askerlik gibi kültürel ortamlarda boy veren ve giderek genele doğru yayılan argo dildir. Yalın bir erkeklik dünyası olması ve erkeklik kültürünü üretme bağlamında çok yönlü rol oynaması nedeniyle askerlik ortamı özellikle önemlidir. Çünkü erkekler bu ortamlarla hem sınırsız itaate zorlanarak terbiye edilir hem de egemenlik ilişkisi bağlamında eğitilirler. Bu nedenle denilebilir ki, erkeğe erkeklik askeri ortamlarda öğretilir ki askerliğin kendisi tarihsel olarak erkeklikle özdeşleştirilmiştir. Nitekim askeri literatür de bu role uygun dizayn edilmiştir. Söz gelimi denetim, hakimiyet altına alma, teslim alma/olma, altetme, fethetme, sınır tecavüzü, ülke namusu gibi askeri kavramsallaştırmalar genel anlamda cinsellik ve iktidar iç içeliğini çağırıştırır. Askerlik aynı zamanda eril politika ve iktidarın şiddet ayağını oluşturduğundan egemenlik uygulayımında da dilde de pervasızdır. Çünkü askerlik düşman bilinciyle yoğrulan bir kültürdür. Düşman ise alt edilecek, ele geçirilecek, hükmedilecek, teslim alınacak, şiddet uygulanıp cezalandırılacak olandır. Bütün bu kavramlar ise erkek algısında kadın ve cinsellik olgularını çağırıştırır. Bu kültürel algı içinde şekillenen dil sadece düşmana dönük değil içe dönük de işler ve erkeğin erkeğe küfrünü bile kadın bedeni ve cinsel organları üzerinden kurar. Bu öylesine gelişmiş bir dil değildir, üretilmiştir. Erkeği (de) aşağılamanın, onu cezalandırma tehdidinin somutlaştığı nokta, onun kadın bedeniyle özdeşleştirilmesidir. Bu erkek algısında egemenlik, denetim, cezalandırma gibi kavramların kadın ve cinsellik algısıyla iç içe geçirilmiş olması ile ilgili bir sonuçtur. Erkeğin kullandığı bu jargonun bir cümlesini kadın kullansa insanın köpeği ısırması kadar tuhaf ve ahlakdışı olarak karşılanacağını belirtmeye gerek yok belki ama bu cinsiyetçi erkek diline dönük toplumsal sessizliğin bir kabule tekabül ettiğini ve bunun da dilin hakim paradigma olarak erilleşmişliğini gösterdiğini belirtmeden geçmek olmaz. Bu bağlamda sadece askeri jargon bakımından değil eril dil genel anlamda da kadını dışlar ve aşağılar. Askerlik bu gerçekliğin daha çıplak yaşandığı bir ortamdır sadece. Cinsellik, toplumsal cinsiyetçilik yaşamın her alanında dile yedirilmiştir. Zira verili sistemin kök-kurgusu cinsel sömürüdür. Erkeğin cinsel gücünün dilde iktidar, güçsüzlüğünün iktidarsızlık olarak ifade bulduğu düşünülünce dil-kültür ve cinselliğin nasıl iç içe geçirilmiş olduğu da belirginleşecektir.

Dil asla masum değildir. Çünkü dil yaşamın içinden çıkar ama dile getirdikleriyle yaşamın önünden giderek düşünce ve kültüre yön verir. Erkek egemenliğinin ilk kurumsallaşma mekanı olan din ideolojilerinin “söz”le, dille temellendirildiğini belirtmiştik. Bu anlamda cinsiyetçilik uygarlıksal dillerin karakteristiğidir. Bu noktada esas önemli olan cinsiyetçiliğin tek tek kavramlarda vücut bulmasından çok “bağlam”dır. Wittgenstein’in “dil oyunları” teorisi tam da bu “bağlam” boyutuna dikkat çekmesi nedeniyle son derece önemlidir. Dil oyunu teorisinde en önemli boyut, her sözcüğün oturduğu bağlamla birlikte anlam bulduğu ve bir sözcüğün farklı bağlamlarda farklı anlamlar içerebileceğidir. Bu yönüyle verili dilin bağlamı erkek egemenlikçi uygarlıksal kültürdür ve kullanılan dil bu bağlam içinde erilleşir. Ve bu dil verili sistemi, günlük yaşamda, dilde, siyasette, ekonomide özetle her alanda yeniden yeniden kurgular.

Bütün bu nedenlerle toplumsal dönüşüm ve özgürlük mücadelesinde dil, genelde olduğu gibi özellikle erkek açısından ciddi engeller oluşturur. Çünkü tarihsel-toplumsal süreç içinde erkek bu dille büyük oranda özdeşleşmiş ve bu dili bir alışkanlığa dönüştürmüş olduğundan onu normal görme eğilimindedir. Oysaki bu dilin sorunlu olduğuna dair farkındalık, toplumsal dönüşüm ve özgürlük mücadelesinde gereklidir. Çünkü aksi durumda erkek özgürlük mücadelesi verirken bile kullandığı dille klasik egemenlik ilişkisini yeniden üretme durumuna düşebilir. Bu bağlamda zihniyette olduğu gibi dilde de paradigmatal değişim yakalanmadan toplumsal dönüşüme ve özgürlüğe ulaşmanın imkanı olamaz. Ayrıca dil ve zihniyet dönüşümünde bunlardan birinin bir diğerine öncelenemeyeceğini dolayısıyla dil ve zihniyetin ancak karşılıklı etkileşim halinde değişip-değiştirebileceğini önemle belirtmekte yarar var.

Sonuç itibarıyla kullandıkları argümanlar değişse de dinden dile bütün bu düşünsel felsefi yapıların üzerinde ortaklaştığı tema, erkek egemen sistemin ideolojik olarak meşrulaştırılmasıdır. Din, erkeğin üstünlüğünü metafizik olgulara dayandırıp tanrı yasası olarak sunmaya çalışır. Psikanaliz, erkeğin psiko-cinsel kimlik olarak esas öge olduğu etrafında savunularda bulunur. Biyo-evrimsel analiz ve gözlemler, doğal dünyadan indirgemeler yoluyla erkeklik-kadınlık kimliklerinin doğadan geldiğini savunur. Aydınlanma, akli erkeklikle özdeşleştirilerek erkeklik kimliğine rasyonel bir kılıf uydurur; dil, erkeklik kültürünü, kuramda ve günlük yaşamda sürekli üretir vs vs... Bu nedenle kurgulanmış haliyle erkeklik kimliği “inançsal”, “psikolojik”, “bilimsel”, “akli” yönleri bulunan komplike bir kültürel kurgudur. Bu kurguya göre her şey zaten böyleydi ve bugün de böyle olması gerektiği için böyle.

Meşruiyet bütün tarihsel-toplumsal yapıların ortak arayışıdır. Çünkü her sistem yaşayabilmek için toplumsal rıza ve ikna gereksinir. Sistem kurucuları -hele de erkeklik kültürü gibi iktidara dayalı kurgusal bir sistemse söz konusu olan- inşa edecekleri sistemi topluma benimsetmek durumunda olduklarını bilir ve argümanlarını ona göre geliştirirler. İdeolojik kurgu ve hegemonyanın devreye girdiği yer burasıdır. İdeolojik hegemonya, geliştirilen sistemi toplumsal zihniyette kurumsallaştırma yönelimli zihinsel kültürel egemenliktir. Bu amaçla içinde örtük veya açık zorun da bulunduğu birçok araç kullanılmakla birlikte esas yönelim toplumsal zihniyette iknaya dayalı kurumsallaşmadır. Çünkü bu başarıldığı oranda insanlar kendiliğinden egemen sistemin istediği gibi düşünür ve yaşar hale gelirler. M. Foucault, kapitalistik bireyin modern sistem tarafından bir iktidar taşıyıcı olarak kodlandığını ifade ederken bireyin ideolojik hegemonya bağlamında sisteme eklemlendiğine, dolayısıyla sistemi kendisinin (bireyin) üretmeye başladığına işaret ediyordu. Böylece egemen sistem baskı uygulamaya ihtiyaç duymaz. Çünkü bireyin kendisi sistemin çıkarları doğrultusunda yaşayıp sistemi üretmeye programlanmış oluyor. Bu nedenle ideolojik hegemonyanın güçlü olduğu ortamlarda çıplak zor geri çekilir ama örneğin devlet hukuku gibi mekanizmalar vasıtasıyla bir tehdit unsuru olarak yedekte ve hazır tutulur. Patriyarkal uygarlık bu anlamda ana hatlarıyla üzerinde durmaya çalıştığımız din, bilim, psikanaliz, dil gibi yapılar vasıtasıyla kusursuza yakın bir ideolojik hegemonya düzeyi yakalamıştır. Öyle ki yarattığı onca yıkım ve yol açtığı toplumsal-

ekolojik felaketlere rağmen bu kültür halen yeterince sorgulanamıyor bile. Bu erkeklik kültürünün hegemonik bir olgu olarak toplumsal zihniyette kurumsallaşma ve kabul edilmişlik düzeyinin derinliğini gösterir. Başka bir ifadeyle bugün -ve aslında binlerce yıl öncesinden başlamak üzere- hegemonik erkeklik tek tek erkek bireylerde kurumsallaşmış ve yine tek tek erkek bireyler tarafından sürekli üretilerek toplumsal dokunun her hücreğine hakim kılınmaktadır.

Kuşkusuz erkeklik sadece ideolojik bir hegemonya değildir. Nitekim ideolojik yönelim esas olarak maddi yaşam alanında ete kemiğe bürünerek somutlaşır. Bu anlamda ideolojinin zihniyet kurucu yönü ancak maddi kültür yönüyle buluşabildiği oranda tamamlanmış olur. Erkek egemen sistem de baştan beri bu esasa göre örgütlenmiş; zihniyet kurucu ideolojik argümanlar paralelinde aile, okul, ibadet evi, devlet gibi somut örgütlenmelere giderek erkeklik kültürünü maddi bir zemine oturtmuştur. Bu noktada ideolojinin zihniyet kurucu yönü ile maddi yönü birbirini üreten ve besleyen bir karşılıklılık ilişkisi arz ederler. L. Althusser, aile, okul, kışla gibi örgütlenmelerin devlet ideolojisi üretecek şekilde kurgulandığına işaret ediyor; bu nedenle de bu örgütlenmeleri “devletin ideolojik aygıtları” olarak tanımlıyordu. Biz de Althusser’den esinlenip devleti de aile, okul, kışla gibi örgütlenmelerin yanına koyarak bütün bu yapıların hegemonik erkeklik kültürünün ideolojik aygıtları olduğunu söyleyebiliriz.

Uygarlıksal sistemin patriyarkal karakterini güçlü kılan temel özelliklerinden biri uygarlığın kök-kurgu olarak cinsel sömürüye dayalı gelişmiş olmasıdır. Zira, cinsel sömürünün kök-kurgu olarak uygarlığın temeline yerleştirilmiş olması uygarlık boyunca gelişen bilim, felsefe ve dil gibi yapıların da erilleşmesi sonucu doğurmuştur. Bu nedenle uygarlığın patriyarkal karakterine bilimsel karşı çıkış da aynı bilim formatında kaldığı müddetçe bir açmaza dönüşebiliyor. Çünkü bilim formatının kendisi erildir. Ya da örneğin verili kültürel bağlam içinde erkeklik kültürüne karşı bir kadınlık kültürü konulduğu anda yapılan şey, erkeklik kültürünü tersinden yankılamak olarak somutlaşır. Zira verili kadın kimlik ve kültürü de eril bir kurgudur. Birebir aynı olmasa da benzer bir açmaz toplumsal dönüşüm süreçlerinde zihniyet ve toplumsal yapı ilişkisi boyutuyla da gündemleşir. Zihniyet mi toplumsal yapıları değiştirecek, toplumsal yapılar mı zihniyeti? Ve hangi zihniyet, hangi toplumsal yapı? Bu nedenle patriyarkal kültüre karşı hem zihinsel hem de toplumsal örgütlenme kültürü bakımından eşzamanlı/eşgüdümlü bir mücadele verilmediği müddetçe başarı şansı sınırlanacaktır. Zira zihniyeti değiştirmedığınız müddetçe devlet, aile gibi kurumları ortadan kaldırmaya çalışmanız bir anlam ifade etmeyecektir. Diğer taraftan önce zihniyeti değiştirelim sonra devlet, aile, gibi eril kurumları ortadan kaldıracak de diyemezsiniz. Çünkü siz zihniyeti değiştirme mücadelesi verdiğinizizi düşündüğünüz sıralar aile, devlet gibi kurumlar aynı zihniyeti üretiyor olmaya devam edeceklerdir.

Alternatif mücadele paradigması bu nedenlerle gereklidir. Verili aklı, bilimi, dili sorunsallaştıracak, hakim paradigmanın dışına çıkıp onu beslemeye son verecek, doğal ve toplumsal yaşama dair özgürlükçü bir felsefe ve bakış açısıyla hareket edecek, farklı mücadele alanlarını ortak ilkeler etrafında buluşturacak, özetle BAŞTAN BAŞLAMA’ya imkan yaratabilecek alternatif bir zihinsel paradigma ve örgütlenme modeline ihtiyaç var.

II. BÖLÜM

YANILSAMALARLA BESLENEN
OLGU OLARAK

ERKEKLİK

II. BÖLÜM

YANILSAMALARLA BESLENEN OLGU OLARAK ERKEKLİK

*Erkeklik, sana doğarken verilen birşey
değildir, kazanılması gerekir. Ve bu paye
bir sürü küçük savaşı şerefli bir şekilde
kazanarak elde edilir.*

Norman Mailer

*Hakikat için tek bir ifade vardır;
O da haksızlığı reddeden düşüncedir.*

T. Adorno

“Erkeklik kimliği yanılsamalardan müteşekkil bir olgu olarak tanımlanabilir mi?” sorusunu “evet” diye yanıtlamak mümkün görünmüyor. Peki “erkeklik kimliği yanılsamalardan bağımsız bir olgu olarak tanımlana bilir mi?” sorusuna “hayır” şeklinde cevap verilebilir mi?

Ne kadar iyi örgütlendirilmiş, mantığa büründürülüp rasyonalize edilmiş olursa olsun sorgulayan insan, doğal bir hakikati olmayana dönük sezgisel bir huzursuzluk hisseder. Çeşitli gerekçeler üzerine psikolojik bariyerler oluşturulmuş akıl “başka türlü olamayacağı”nın argümanlarını örmüştür ama derinlerden bir his pürüzlerin ayırdındadır. Böylesi durumlarda iki tutum ihtimal dahiline girer; birincisi iç sese kulak vererek sahtelikleri deşifre edip yıkmaya yönelmek, ikincisi ise iç sesi bastırıp varolanı olduğu gibi sürdürmek, yani sessiz kalmaktır. Birinci arayış ve mücadele, ikincisi iç huzursuzlukla yaşamaya devam etme kararıdır. Koşullar kişi kararlarının şekillenmesinde elbette önemli rol oynar. Sözgelimi erkeklik sorunu söz konusu olduğunda koşullar ikincisinden yanadır. Çünkü patriyarkal sistem erkeklik kültürünü sürdürme temelinde kurgulanmıştır ve bu kurgu erkek bireyleri varolanı sürdürmeye motive eder. Zira aileden devlete kadar bütün toplumsal yapılar erkek egemen kodlarla geliştirilerek erkeklik kültürü tek tek bireyleri aşan somut bir olgu olarak inşa edilmiştir. Fakat bütün bunlara rağmen karar sadece koşulların ürünü olamaz. Çünkü iradi bir toplumsal varlık olarak insan hem kendisine hem de çevresine karşı adil ve ahlaki olma sorumluluğu taşır. Bu nedenle salt koşullara dayalı bir analiz, insan irade ve potansiyellerini göz ardı etmek demek olur ki, bu da analizi toplumsal hakikatler bağlamından uzaklaştırarak eksikli kılar.

Toplumsal cinsiyetçilik konusunda erkek ikilemi budur ve kararı da genellikle ikincisinden yana olagelmıştır. Pürüz de tam bu noktada belirir. Çünkü erkek varolana kendisini inandırmak zorunda hisseder. Bu noktada erkek tutumu Peter Sloterdijk’in sinik siyasal duruş analizini anırtıyor. İyi bilindiği gibi Marx, ideolojiyi “bilmiyorlar ama yine de yapıyorlar” şeklinde formüle etmişti. Bu formülasyonun gerisinde Marx’ın “yanlış bilinç” analizine dayalı ideoloji kavramsallaştırması bulunur ki, ideolojinin “yanlış bilinç” olarak tanımlanması, onun toplumsal gerçekliğin yanlış tanımlanmasında oynadığı role atıf yapar. Sloterdijk ise Marx’ın “bilmiyorlar ama yine de yapıyorlar” tespitini, “gayet iyi biliyorlar ama yine de yapıyorlar” şeklinde yeniden formüle etti. Bu, Marx’ın tespitini tümüyle boşa çıkarmaz çünkü her iki durumda da yapılmaya devam eden “yanlış”tır. Fark, “yanlış”ın bilinip bilinmemesinde yani bilinç düzleminde ortaya çıkar. Özetle sinik siyasal duruş yanlış olduğunu bile bile onu yaşama olarak tanımlanabilir. Erkek bireylerin toplumsal cinsiyetçilik konusundaki tavrı tam da bu formülasyona uygun bir şekilde ve kendinde

yarı-bilinçli yanılsamalar yaratma yoluyla desteklenen bir tavır olarak somutlaşıyor. Yanılsamalar bu noktada bile bile yanlışla yaşamının psiko-düşünsel tamamlayıcı rolü oynar. Ve denilebilir ki bu durum tüm erkekler için geçerli olduğu gibi özellikle egemen sistemi çeşitli açılardan sorgulayan devrimci-demokrat erkekler için daha geçerlidir. Zira bu sıfatları taşıyan erkeklerde kavrayışsal farkındalık daha ileri düzeydedir.

Yanılsamalar, birey olarak erkeğin kendisini yanıltmasını da içerir fakat erkeklik yanılsamalarını kişi düzleminden öteye patriyarkal sistemin ideolojik bir bileşeni olarak değerlendirmek daha isabetli olacaktır. Zira patriyarkal sistem bir taraftan aile, okul, kışla, devlet gibi maddi örgütlenme zeminine dayanırken diğer taraftan birinci bölümde işlemeye çalıştığımız din, bilim, felsefe gibi yapılar tarafından geliştirilen düşünsel-manevi bir kurguya dayanır ki yanılsamalar tam da bu düşünsel inşa ile ilgilidir. Bu anlamda erkeklik yanılsamaları birer ideolojik kurgu olarak ön plana çıkıyor. Yanılsamalar gerçeklik ile tasavvur edilen ya da varolan ile arzu edilen arasındaki mesafeyi daraltma/kapatma yönelimli akıl oyunlarıdır. Bu nedenle insan yaşamında önemli bir yer tutarlar. Sözgelimi Balzac, umudu “arzulayan bellek” olarak tanımlamıştı. Yani umut gerçek olan değil bir duygusal-düşünsel arzudur. Umudun asla tükenmeyen bir yaşam motivasyonu olması bu özelliğinden ileri gelir. Umudun gerçekleşmez çünkü; ve gerçekleşmemesi umudun umut olarak kalabilmesi için gereklidir. Bu yönüyle umut tamamlanamayacak, ulaşılamayacak olandır. O belli belirsiz bir imge olarak el sallayıp bizi çağıran bir arzu mekanığıdır. Ona ulaşmak için çabalarız ama ulaşamayız. Zira onun bulunduğunu düşündüğümüz yere ulaştığımız anda o artık orada değildir. Bu bağlamda umut da bir tür yanılsamadır ama insanın yaşamsal motivasyon ihtiyacını karşılar. Çünkü insan yaşamı salt olgusal gerçeklikler üzerinden düşünülemeyecek kadar çok yönlüdür. Ve umut bir yaşam motivasyonu olarak insanın duygusal-düşünsel yöneliminde rol oynar. Bu anlamda ütopyalar da birer umut dünyalarıdır. Ütopyasız bir yaşam, yaşanacak bir yaşam olmadığına göre umut asli bir yaşam motivasyonudur.

Fakat ideolojik yanılsamalar farklıdır. Zira ideolojik yanılsamalar insan varoluşundaki duygusal-düşünsel motivasyonlar üzerinde çalışıp onları çarpıtarak belli çıkarlar doğrultusunda yönlendirmek temelinde kurgulanırlar. Örneğin umut bir yaşam motivasyonu ise ideolojik yanılsama bunu bir vaat ile karşılayarak kişinin motivasyonunu kurguladığı vaade kanallı etmeye, yönlendirmeye çalışır. İdeolojik yanılsamalar bu nedenle kişinin kendisine, çevresine, yaşama dönük algılarını dışsal bir irade yoluyla düzenleme argümanlarıdır. Başka bir ifadeyle ideolojik yanılsamalar kişilerin içsel birer motivasyonu olarak değil kişiyi şekillendirme, algılarını yönetme amaçlı geliştirilen dışsal birer kurgu olarak somutlaşır ve sonra kişilerce içselleştirilir.

Bu manada bizim “erkeklik yanılsamaları” olarak ifade ettiğimiz şey, patriyarkal sistem kurgusunu sürdürme bağlamında ihtiyaç duyulan erkeklik kimliğini besleyen ve yer yer ikincil görünse de gerçekte kurucu rol oynayan ideolojik motivasyonlardır. Yani egemenliğe dayalı patriyarkal toplum kurgusu maddi hayatta kurumsallaşma yoluyla inşa edilmiş, bu kurguyu sürdürecektir erkeklik kimliği yapılandırılmış, erkeğin bu kültürel-kimlikli kurguya tam uyumu için psiko-kültürel bir bagaj oluşturulmuş ve cinsiyet olarak erkek ile egemen erkeklik kimliği arasındaki mesafe bu şekilde kapatılmaya çalışılmıştır. “Erkeklik yanılsamaları” tabirini işte bu noktada patriyarkal sistemin erkeği, erkeğin de kendisini, varolan erkek egemen sisteme tam uyum konusunda ikna ve motive etmede ön plana çıkardığı ve büyük oranda kurgusal olan psikolojik ve akli motivasyonları ifade etmek için kullanıyoruz. Bu şekliyle hem bireysel hem sistemsel yönleri bulunan erkeklik yanılsamalarının esas olarak birey ile sistem arasındaki kan akışını sağlayan geçişken niteliğine de işaret etmek gerekiyor.

Yanılsamalar erkeğin özellikle de erkeklik kültürüne karşı mücadele bağlamında negatif rol oynayan önemli boyutlarından biridir. Çünkü yanılsamalar erkeğin kendisini ve hayatı doğru okumasının, kendi varoluş gerçeklikleri ve yaşam hakikatleriyle yüzleşmesinin önünde engel oluştururlar. Özgürlük yanılsamasından başlayacak olursak:

ÖZGÜRLÜK YANILSAMASI

*İnsan özgür doğar ama her yerde
zincire vurulmuştur.*

J. J. Rousseau

Doğa sürekli mükemmelleşme eğiliminde olan bir oluş halidir. Nitekim evrimsel akışı göz önüne aldığımızda doğal yaşamın tek hücreli canlıdan giderek farklılaşan, farklılaştıkça zenginleşip güzelleşen bir akış olarak somutlaştığı gerçekliğiyle karşılaşırız. Bugün doğadaki sayısız bitki, hayvan türü ve mikro kozmos olarak tanımlanan insan varlığı bu gerçekliğin birer ispatıdır. Bu bağlam içinde özgürlüğe en çok yaklaşan gerçekliğin güzellik olduğu söylenebilir. Güzellikse her şeyin kendi doğal gerçekliği içinde varolmasına imkan bulması yani kendisini gerçekleştirebilmesi ile imkan dahiline girer. Sözgelimi bir gülün özgürlüğü onun ihtiyaç duyduğu ısı, toprak, su gibi besin kaynaklarıyla buluşup gül olarak gerçekleşmesiyle mümkün olabilir. Başka bir ifadeyle gülün özgürlüğü gül olabilmektir. Aynı şey insan için de geçerlidir. Dolayısıyla toplumsal düzlemde özgürlük insanın kendisini insan olarak gerçekleştirme imkanlarına sahip olup olmamasıyla bağlantılı olarak değerlendirilebilir.

Toplumsal düzlemde özgürlük, insanın sosyal yapısı gereği her şeyden önce bir ilişki ahlakı ve kültürü olarak somutlaşır. R. Barthes, “ütopyanın izi günlük yaşamdır” diyordu. Özgürlük kültürünün vücut bulduğu yer de liberal teorisyenlerin iddia ettiği gibi “ilerleme” veya “yasalar” değil, özgür oluş halindeki insan kişiliği ve bu kişiliğin beslenip beslediği günlük yaşam ilişkileridir. Bu yönüyle özgürlük kültürünün ilk gerçekleştiği düzlem kişilik, gerçekleşme biçimi kişinin kendisiyle kurduğu ilişki ise eğer; ikinci düzlem kişinin diğerleriyle ve özellikle karşı cinsle buluştuğu toplumsal zemin, gerçekleşme biçimi ise onlarla kurduğu ilişki karakterinde somutlaşır. Veya tersi diyeceğiz. Çünkü özgürlüğün bu her iki gerçekleşme biçimi de bir öncelik-sonralık kaldıramayacak düzeyde birbirini koşullayan bir karşılıklık arz eder.

Özgürlük insanın sosyal yapısı gereği içsel ve dışsal koşullar gerektiren ilişki kültürü olarak değerlendirilebilir. Toplumsal özgürlük kültüründe temel şart, erke ve tahakküm dayalı tüm dayatmaların reddidir. Bu içsel manada kişinin kendi varoluşunu her türlü erk-tahakküm ilişkisinden arındırarak kendi öz potansiyelleri üzerinden geliştirmesini gerektirir. Kişi bu anlamda kendi iradesiyle kendi potansiyellerini harekete geçirerek varoluşunu gerçekleştirebildiği oranda özgürdür. Bağlantılı olarak özgürlük kültürü, dışsal bir erk-tahakküm dayatması da kabul etmez. Çünkü erk insanları kendilerinden taviz vermeye zorlar, talepte bulunur. Bu iki koşuldan çıkan sonuç; özgürlüğün ancak kolektif bir edim olarak gerçekleşebileceğidir. Nitekim sosyal bir varlık olarak insan bireyi tek başına değil ancak diğerleriyle ilişki düzleminde özgür olabilir. Zira insan son tahlilde ilişki üzerinden kendisini varkılabilen oluş’tur ve kişinin potansiyellerinin harekete geçmesi de oluş’a yönelmek demektir. Dolayısıyla özgürlük, esas olarak oluş’un özgürlüğüdür.

Birey bakımından oluş, kişinin kendi iradesiyle, içsel potansiyellerini hayata geçirmesi ve engelleyici herhangi bir erkle karşılaşmadan eylemselleşebilmesi olarak tanımlanabilir. Eylem, potansiyellerin harekete geçirilerek oluş’a yönelmesi için gerek koşul olduğundan, eyleyebilme bireysel oluş ve özgürlüğün ayırt edici özelliğidir. Bu, sonu olmayan bir süreçtir, bir fiil halidir; çünkü potansiyellerin aktifleşmesiyle gerçekleşen oluş, eski’yi yıkarak yeni oluşlara kapı aralar. Bu nedenle denilebilir ki insan

asla tamamlanamayacak bir eksiklik olarak sürekli oluş halindedir ve birey için oluş ve özgürlüğün sonu yoktur.

Toplumsal oluş ise birey eylemlerinin ortaklaştığı zemine işaret eder. Bu nedenle toplumsal özgürlük derken tek tek bireylerin özgürlüğünden öte bireylerin, üzerinden hareket ettiği ilişki ve kültür özgürlüğünden bahsediyoruzdur. Toplumsal düzlemde oluş ve özgürlüğün gerçekleşme formu ise özerklik olarak somutlaşır. Zira özgür toplumsallık, farklılıkların farklılıklarını yani özerk varoluşlarını koruyarak bir diğeriyle ilişkilenebildiği ortaklaşma zeminidir. Bu anlamda genelde özgürlük için yapılan “kişinin özgürlüğü başkasının özgürlüğünün başladığı yerde biter” tanımlaması eksiklidir. Çünkü toplumsal düzlemde kişinin özgürlüğü başkasının özgürlüğünün başladığı yerde bitmez, bilakis başlar. Zira özgürlük bir ilişki halidir. Başka bir ifadeyle söylenecek olursa, başkasının özgürlüğü benim özgürlüğümün veya bireyin özgürlüğü toplumsal özgürlüğün koşuludur. Bu bağlamda özerk varoluşların korunması toplumsal özgürlüğün karakteristiği olarak değerlendirilebilir. O halde özgürlük bireysel ve toplumsal oluşları engelleyen erke dayalı bütün yasa ve normları reddeden, bir yanında birey varoluşu diğer yanında toplumsal varoluş bulunan ama esas olarak birey ve toplumsal varoluşların birbirini besleyen ilişkiselliğini mümkün kılan bir oluş halidir diyebiliriz.

Toplumsal sistemlerin özgürlük kültüründen bahsedebilmek için söz konusu sistemlerin hem birey hem toplumsal yapılar bağlamında birbiriyle sıkı sıkıya ilişkili bu koşulları karşılamaları gerekir. Peki verili erkek egemen sistem bu koşulları karşılıyor mu? Elbette hayır... O nedenle erkeğin özgürlük yanılsaması diyoruz. Bu sistem içinde özgürlük mümkün olmadığına göre erkek kendisini nasıl, hangi argümanlar üzerinden özgür görür? E. Cioran, “kendimi özgür hissediyorum ama özgür olmadığımı biliyorum” derken daha genel bir bağlama dikkat çekiyordu ama erkek açısından da hissetme ve bilme arasındaki bir çelişkiden bahsedilemez mi? Bu soruların yanıtı erkeğin sistem içindeki yerinden çok onun bu “yer”i nasıl algıladığında gizlidir.

Erkeğin özgürlük yanılsamasında rol oynayan temel sorun patriyarkanın özgürlük-egemenlik ilişkisini bulanıklaştırıp tersyüz ederek egemenlik olgusunu erkeklik kimliğine içkin kılmış olmasıdır. Çünkü bu algı egemen olmayı özgür olmaya eşitleyen sorunlu bir formüle dayanır. Bu, egemenlik filozof ve teorisyenlerinin bizzat ve özenle geliştirdiği ve oldukça köklü bir felsefi-ideolojik temadır. Öyle ki bugün bile yüzümüzü egemen siyaset ve felsefe kuramlarına döndüğümüzde bize “insan doğaya ne kadar egemen olursa o kadar insanlaşıp, özgürleşiyor” diyeceklerdir. Erkeğin özgürlük algısını egemenlik olgusundan bağımsız değerlendirme zorluğunun gerisinde böyle bir felsefik ideolojik bagaj bulunur. Ki, erkeklik kimliğinin kendisi egemenlik temelinde kurgulanmış ve yüzü egemenliğe dönük olacak şekilde konumlandırılmıştır. Bu nedenle erkeğin özgürlük yanılsamaları büyük oranda egemenlik tutumu ve bu bağlamda yaşanan düşünsel kaymalarla bağlantılı gelişir. Bu durum erkeğin yanılsamalı bir şekilde özgürlüğün yerine egemenliği ikame etmesi sonucu doğurur. Oysa egemenlik özgürlükle ikame edilebilecek bir şey değil özgürlüğün reddidir.

Erkek açısından bu noktada ikinci bir yanılsama belirir. Çünkü bir an egemenliği özgürlük olarak kabul edip sorunu egemenlik üzerinden ele alsak bile erkeğin durumu yine çelişkili bir hal arz etmekten kurtulamaz. Gerçekten de egemen sistemin erkek bireyler açısından yarattığı sonuçlar nelerdir? Erkeğin egemenliği neye/kime karşıdır? Daha önemlisi erkek egemenliğe neden ihtiyaç duyar, egemenlik yolunu nerede görür?

Egemenlik arayışında olan insanın en belirgin özelliği itaate yatkınlıktır. Başka bir ifadeye otoriteye boyun eğmenin kendisi egemenlik arayışıyla ilgili bir tutumdur. Çünkü otorite bir tür terbiye mekânı olarak kişileri egemenlik kültürüne uyumlu kılma temelinde işler. İnsanların otoriteye itaat temelinde terbiye edilmesinde en etkili argümanlardan biri, dayatılan egemenlik-kölelik denkleminde onların da egemen olabileceklerine işaret edip böyle düşüncelerini sağlamaktır. Nitekim erkek egemen sistemin erkek bireylere temel vaadi de onların egemen olabileceğidir. Bu denklem içinde kurtuluşu egemenlikte görme yanılsamasına kapılan kişiler de hiyerarşi basamaklarını ancak itaat etme yoluyla tırmanabileceklerini çabuk öğrenirler. Fakat insanları itaate yönlendiren tek olgu hiyerarşik basamakları adım adım tırmanma arzusu değildir. Bunun ötesinde ve çok daha yaygın bir şekilde yaşanan, itaat etme yoluyla gelişen özdeşleşmedir. İnsanlar itaat etme yoluyla kendi egemenleriyle özdeşleşirler. Çünkü bu deneyim onların kendilerine dönük değer ve kimlik komplekslerini bastırma ve acziyetlerini unutma imkânı yaratır. Sözelimi ağılıkla yüz yüze bırakılmışlık düzeyinde sömürülen bir faşist, söz konusu ulus veya devlet olunca rahatlıkla kendisini sömüren devlet muktedirleriyle özdeşleşir. Veya erkek işçi sömürüldüğü için, normalde ekonomik ve kültürel olarak diğer sömürülenlere örneğin kadına daha yakınken kadınla değil erkekliği üzerinden kendisini sömüren erkek patronuyla özdeşleşir. Böylece o, algısal olarak kendisini hakim ulus ve egemen erkek kimliğiyle tütsülemiş olur. Bu, egemenlik kültürünün insan psikolojisinde yarattığı patolojik bir haldir. Çünkü kişi bu yolla gerçeklikle kendisi arasına bir savunma bariyeri oluşturarak, kendi gerçekliğinden kaçmış, kendisine yabancılaşmış olur. Gerçekliğin yerini yanılsama alır.

Sömürü ilişkileri içinde yaşayan insanın, bu ilişkinin hangi tarafında olduğundan bağımsız olarak bu ilişki ahlakına bulaşabileceği yadsınamayacak bir gerçekliktir. Bu bağlamda kişinin itaatkarlığı ne kadar derinse fırsatını yakaladığında egemenlik uygulamasının da o kadar şiddetli olması şaşırtıcı değildir. Diğer taraftan özgür insana boyun eğdirmek zordur, onu öldürebilirsiniz ama boyun eğdiremezsiniz. Zira özgürlük dışında bir yaşam olabileceği, özgür insanın zihninde yer etmemiştir. Özgür insan ne itaat eder ne de itaate zorlar. Bu nedenle genel olarak sömürülen, sömürü ilişkileri bağlamında asla bütünüyle masum değildir. Sömürü ilişkisi hem sömürenin hem de sömürülenin ruhunu kirletir, yaşam ahlakını yozlaştırır. Bu zeminde sömürülen insanın kurtuluş arayışı yanılsamalı bir kulvara girerek, egemen olma mücadelesine dönüşebilir. Bu egemen sistem tarafından geliştirilen bilinçli bir tuzaktır. Zira özgürlük veya kurtuluş, egemenlik ilişkisi düzleminde boy vermez. Bilakis egemenlik arayışı özgürlüğe değil özgürlükten kaçış eylemi olarak somutlaşır.

Bütün egemenlikçi kültürlerde toplumsal ilişkiler hiyerarşik bir özellik arz eder ve bu ilişki kültürü içindeki herkes hem sömüren hem de sömürülen rollerini birlikte ve eş zamanlı yaşar. Bu ikili durum kişinin kendi konumuna dair algısında yanılsama potansiyellerini yükseltir. Çünkü bu zeminde kişi algısal bakımdan kendisini bu tahtırevallinin daha çok görmek istediği yanında görme imkânı yakalayabilir. Egemen değilken egemen hissedebilir. Rousseau bunu “yukarıya değil aşağıya bakmak” olarak formüle etmişti. Çünkü hiyerarşik ilişkiler içinde olan kişi yukarıya baktığında kendisini ezenleri ve onların kendi üzerindeki baskısını görürken aşağıya baktığında kendisine hizmet edenleri yani kendi egemenliğini görür. Bu sonuç aslında egemenlik kültürünün karakteri gereğidir. Zira egemenlik kültürü egemen olma yönelimlidir; işin itaat kısmı ise bir tür diyetir ve zorunlu olmadıkça görülmek istenmez.

Erkeğin özgürlük yanılsamasında rol oynayan bir olgunun da kadın karşısındaki duruş olduğu söylenebilir. Cinsiyet sömürüsünün patriyarkanın kök-kurgusu olması nedeniyle sistemin erkeği kadın karşısında öncelediği ve kadın-erkek ilişkisi bağlamında ayrıcalıklı kıldığı bilinen bir durumdur. Ve fakat ayrıcalıklandırılan bu erkeklik kimliği sömürü sisteminin sürdürülebilmesi için dayanak olarak tasarlanmış ve sömürü sistemi bu erkeklik tasarımı üzerine inşa edilmiştir. Erkeğin birey olarak bu kurgudaki rolü

kendiliğinden ve her yönlü egemen olma değildir. Zira patriyarka sadece kadını erkeğe mahkum etmez, erkeği de erkeğe mahkum eder. Erkeklik kültüründe cinsellikten toplumsal statüleşmelere kadar yansıma bulan ve yer yer oldukça yıkıcı sonuçlara yol açabilen rekabetçiliğin erkekler arasındaki erkekleşme/egemenleşme mücadelesi olduğuna vurgu yapmak, temayı örneklemek bakımından yararlı olabilir. Bu noktada erkeğin sisteme bağımlılığını kadının durumundan ayırmak için belki erkeği ayrıcalıklı köle olarak tanımlayabiliriz, hepsi bu. Bu bağlamda mevcut sistem için erkek hem emeği sömürülen hem de kadın emeğinin sömürülmesine aracı olan figürandan öteye bir anlam ifade etmez. Burada gözden kaçırılmaması gereken husus sistem tarafından erkeğe tanınan ayrıcalığın aslında kadının sömürülerek bu sömürüden elde edilenlerin egemen sistemin hizmetine sunulması temelinde kurgulandığıdır. Demek oluyor ki erkek bireyler egemen sistemin kadına uzanan “eli” olarak iş görür ve bu rol belirgin olarak aile kurumu vasıtasıyla icra edilir. Zira aile sadece cinsel sömürünün değil kadın emeğinin görünmez kılınp ücretsizlendirilerek sömürülmesinin de mekânıdır.

Erkeğin kadın karşısında egemen olarak konumlandırılmasının önemli sonuçlarından biri de bu tarz yaşamın kişilikte yarattığı yarılma. Çünkü bir taraftan egemen sistemin her türlü tortu işiyle uğraşp sisteme kölelik eden erkeğin diğer taraftan kadın karşısında egemenlikçi bir duruş benimsemesi ikili bir kimliksel yapı ve yaşam karşısında tutarsız bir duruş yaratır. Aynı bedende hem egemen hem de köle olma halini iç içe ören ve binlerce yıldır tekrarlanagelen bu yaşam duruşunun zamanla bir kişilik kültürüne dönüşerek kişilikte şizofrenik yarılmalar yaratması kaçınılmazdır. Özgürlük kendi olmak, kendi olarak eyleyebilmek ise eğer, bu bir kişilik bütünlüğü gerektirir. Kişilik yarılması ise kimlik parçalanmasıdır ve bireydeki özgürlük potansiyelleri üzerinde yıkıcı etkiler bırakır.

Varmak istediğimiz nokta; “özgür erkek, köle kadın” söyleminde somutlaşan algının yanılsamalı olduğudur. Patriyarkal sistem aile örneğinde olduğu gibi erkeğe dayanan, erkeğin araçsallaştırılmasına, iradesizleştirilmesine dayanan bir sistemdir. Kadın karşısında ayrıcalıklı kılınmış olması erkeğe özgürlük getirmediği gibi onun sömürülmesine de engel oluşturmaz. Bilakis her tür egemenliğin ilk olarak ve en çok egemenlik uygulayanı bağımlılaştırması gibi, kadın karşısında ayrıcalıklı kılınmanın da erkeği sisteme daha çok bağımlılaştırdığı yadsınamaz bir gerçekliktir. Diğer taraftan egemen sistem erkeğin özgürlük yanılsaması tuzağına düşmesi için hem algısal hem sosyo-kültürel anlamda her imkânı sunar. Çünkü erkekte özgürlük yanılsaması yaratmak egemen sistemin bekası açısından gereklidir. Zira erkek, sömürü sisteminin taşıyıcı aracıdır ve onda oluşacak bir “arıza” sistemi etkileyecektir. Ayrıca bilinir ki, kendisini özgür sanan bir köle, özgürlük aramayacak, içinde bulunduğu denklemi bozmaya yönelmeyecektir. Bu nedenle bu algı bütün toplumsal yaşam alanlarında özenle geliştirilmeye çalışılır. Sözgelimi temsili demokrasinin özgür tercihlerle politik karar gücünü garantiye aldığı iddia edilir; liberalizmin bayraklaştırdığı eşitlik, özgürlük, kardeşlik ideallerinin kadın erkek tüm insanları kapsadığı savunulur vs... Fakat bunlar sadece birer aldatmacadır ve gerçeklikle alakaları yoktur.

Egemenlik olgusuna dayalı hiçbir ilişki biçimlenişinde özgürlükten bahsedilemeyeceğine göre verili sistem içinde özgürlük ne birey ne de toplum için mümkündür. Çünkü özgürlük her türlü egemenliği dışlar. Erkeklik kimliği ise egemenlik olgusuyla iç içe kurgulanmış ve erkeklik yüzü sürekli egemenliğe doğru olacak bir edim şeklinde yapılandırılmıştır. Dolayısıyla verili erkeklik kimliği karakteristik olarak özgürlük karşıtıdır. Bununla birlikte hakim erkeklik paradigması erkeğin nasıl düşüneceğini, nasıl konuşacağını, nasıl yürüyeceğini, kadın karşısında nasıl bir tutum geliştireceğini özetle nasıl yaşayacağını ayrıntılarıyla belirlemiş ve toplumsal yapıları bu kültürel kodlarla şekillendirmiştir. Bu kuşatılmışlığı en iyi örnekleyebilecek şey erkek bireyin ister cinsel ister sosyo-kültürel anlamda olsun egemen heteroseksist erkeklik kültüründen “sapma”sı durumunda karşılaştığı muameledir (dışlanma vs.). Bu bağlamda erkek

sadece verili erkeklik kodları üzerinden hareket ettiği müddetçe “özgür”dür. Gerçekte ise etrafına görülmez kılınan ağlardan bir kafes örülmüş, kuşatılmıştır. Eril din, bilim, felsefe, dil gibi olguların yarattığı ideolojik-düşünsel ve sosyo-kültürel bir kafestir söz konusu olan. Dolayısıyla özgürlük için gerekli koşullar olan öz irade, kendilik bilinci ve kendi olarak eylemselleşebilme gibi potansiyeller verili sistem tarafından erkek bireyler için (de) bir yıkıma uğratılmıştır. Bu sonuç özgürlük potansiyelleri bakımından kadının içinde bulunduğundan daha kötü bir duruma işaret eder. Çünkü kadın özgür olmadığını bilmekle daha sağlıklı bir özgürlük bilincine sahiptir.

Özgürlük yanılsaması tehlikelidir çünkü beraberinde getirdiği atalet nedeniyle sömürü kültürünün kalıcılığına katkıda bulunur. Zira erkek mevcut durumunu özgürlük olarak değerlendirdiği sürece içinde bulunduğu duruma dair bir memnuniyet duygusuyla yaşar. Erkeğin toplumsal cinsiyetçiliğe karşı mücadeleye gönülsüz yaklaşmasının önemli bir nedeni bu memnuniyet halidir. Bu memnuniyet yanılsamalı bir algının ürünüdür. Çünkü gerçekte memnuniyet duyulabilecek bir durum yoktur. Burada önemli nokta, yanılsamaları egemen sistemin ideolojik olarak ürettiği, erkek bireylerin de bunları içselleştirip kendi kişiliklerinde yeniden üreterek toplumsal düzlemde temsil ettiğiidir. Yanılsamaları tuzak olarak değerlendirmemizin nedeni bu dışsal belirlenmişliğidir. Bu tuzağı sistem oluşturur; egemen sistem gerçek yaşamda erkeği iliklerine kadar sömürür, onu kadını da sömürmek için araçsallaştırır ama yarattığı yanılsamalı erkeklik bilinciyle kendisini “özgür” ve “egemen” görmesini sağlar. Tıpkı liberal sistemin bir taraftan birey özgürlüğünü bayraklaştırırken diğer taraftan bireyi öz değerlerinden koparıp sistem uzantısı bir anlamsızlığa sürüklemesi gibi. Egemenlik uygulamalarının işleyiş mekanikleri ve insanları buna inandırma argümanları öz olarak aynıdır; bağlama göre sadece şekil değiştirirler...

Verili durumda özgür olunmadığına dönük farkındalık erkeğin birey olarak kendi egemenlikçi kişilik ve duruşunu sorunsallaştırması bakımından da egemen sisteme karşı geliştirilecek olan özgürlük mücadelesi bakımından da zorunlu bir ilk adımdır. Çünkü özgürlük bilinci ve mücadelesi ancak özgür olunmadığına dönük farkındalıkla başlar. Mevcut durumda kadın karşısındaki egemenlikçi erkek duruşu erkeğin kendisini de sömüren egemenlikçi kültürle ortaklaşma noktasıdır; ve bu durum sistemin devamına katkı yoluyla erkeğin kendi sömürülmesine onay vermesi anlamına gelir. Erkek böylece kadın şahsında kendi özgürlüğünü de yitirmenin ahlaki sorumluluğu altına girmiş oluyor. Bu bir yabancılaşmadır ve yabancılaşma erkeğin kendisine yabancılaşması olarak başlayıp oradan yaşamın her alanına yansır. Ezcümle kadın karşısındaki egemenlikçi duruş, insani kimlik ve özgür yaşam kültürü bakımından erkek şahsında bir toplumsal kırılma noktası yaratır. Demek oluyor ki, erkeğin özgürlük yanılsaması sadece kişisel değil toplumsal alanda da büyük negatif sonuçları olan bir yanılsamadır...

AŞK YANILSAMASI

*Yakında hayatın etimizi asit gibi yakan
hoyratlığına karşın teknoloji çağının göbeğinde
daha iyi bir yaşama uzanan o zorlu özgürleşmenin
köşe taşının AŞK olduğunu anlayacağımız gün gelecek.*

A. Breton

“Gelecek akıllardan çok yüreklere aittir. Sevmek; sonsuzluğu kaplayabilecek ve doldurabilecek tek şey budur. Sonsuz olana tükenmeyecek bir şey gerekir” diyordu Hugo. Aşk yüzlerce, binlerce yıldır edebiyata, dine (tanrısal aşk), felsefeye (bilgi aşkı) konu olmuş, çokça irdelenen ve irdelenmeye devam edilecek kavramlardan biridir. Bu, aşkın, insan yaşamındaki vazgeçilemez yerinden kaynaklanan bir sonuçtur. Çünkü tinsel ve tensel içerimleriyle aşk, insanın maddi ve manevi ihtiyaçlarını kendisinde birleştiren ender olgulardan biridir. Sevgi, insanı ve insanın yaşamla bağına üreten pozitif bir enerjidir. Sözelimi bilgiyi sevmezseniz felsefe size laf kalabalığı gibi gelebilir, tanrıyı sevmezseniz ibadet size delilik olarak görünebilir, insanları sevmezseniz devrim aptalca bir eyleme dönüşebilir ve en nihayetinde bir insanı sevmezseniz hep eksik hissedebilirsiniz. Bu anlamda sevgi-aşk bir tamamlanma edimi olarak bizi aşkın olana, iyi ve güzel olana ulaştırır.

“İnsan ve sevgi ilişkisi ile sevginin yaratım gücü bağlamında insanı insan olarak düşünün” diyor Marx; “Onun evrenle olan ilişkileri de insanca olsun, o zaman sevgiye karşı sevgi, güvene karşı güven bulursunuz. Sevgi uyandırmadan seviyorsanız başka bir deyişle sevginiz o durumuyla sevgi yaratmıyorsa yaşamınızı seven bir kişi olarak ortaya koyup da sevilen bir kişi olamıyorsanız, sevginiz güçsüzdür, bir talihsizliktir.” O halde sevgi ilkin insanın kendisinde boy veren ve oradan çevreye yayılabildiği oranda gerçekleşen yaratıcı bir edim olarak somutlaşıyor.

Aşk-sevgi çok yönlü irdelenebilecek ve irdelenmesi gereken bir konu olmakla birlikte konumuz bağlamında insanın insana aşkı teması ön plana çıkıyor. Buna tensel aşk demek yetersiz kalır, çünkü tensel aşk tanımlaması aşkı cinsellik düzeyine indirgeme anlamına gelebilir. Kuşkusuz aşkta tensellik, tensel arzu yadsınamaz bir boyuttur ama aşkı, aşk kılan şey aynı zamanda aşık olunana karşı hissedilen duygular ve ona yüklenen mükemmellik, kusursuzluk payeleridir. Bu bağlamda aşk, bir imge olarak sevilenin gerçekliğini aşan bir aşkınlık ihtiva eder. Nihayetinde bir insana aşık olmak, onu bütün insanlardan ayrı tutmak ve herkesten üstün görmek ve hatta buna inanmaktır. Sevenin, sevdiğini yüceltmesi nedeniyledir ki onun tarafından karşılık bulması kendisinde de bir yücelme duygusu yaratır. Bu noktada aşk kişinin kendi zihninde, duygusunda yarattığı bir yüceltme-yücelme eylemi olarak tanımlanabilir. Zira Maşuk’un yerleştirildiği en yüce nokta, aynı zamanda aşık’ın ulaşmayı arzuladığı noktadır. Aşığın bütün yaşamını uğruna hasredebilecek düzeyde aşkına bağlanması bundandır. Bu bağlam içinde sevgi/aşk yoğunlaşmış ilgi ve bu ilgi paralelinde akışkanlık kazanmış emektir. Kişinin sevdiği ile birlikte bir varoluşa yönelebilmesi için bu ilgi ve emek gereklidir. Çünkü insan, ilgileri doğrultusunda eylemselleşebildiği oranda oluşur. Aşk yöneliminde temel halka, seven ve sevilenin ayrı-özerk varlıklarının göz ardı edilmemesi gereğidir. Çünkü ilgi ve emek ancak sevilenin kendisi olarak gelişip güzelleşmesi temelinde akarsa gerçek anlamını bulup, aşk yaratımına dönüşebilir. Bu nedenle kişi, ilgi ve emekleri doğrultusunda kendisini sevdiğiyle bir duyumsayabilir ama sevdiğini kendi sevgisinin nesnesi veya duygularının tatmin aracı olarak gördüğü an onun varlığını, öznelliğini reddetmiş, dolayısıyla aşık olduğu gerçekliği yıkmış olur. Nitekim sevilen sevenden ayrı bir varoluştur ve daha önemlisi o ayrı bir varoluş olarak kaldığı müddetçe aşık olunabilir.

O halde aşkın devamı varlıkların bir'e indirgenmesi değil farklılıkların korunması ile mümkündür. Başka bir ifadeyle aşk, kadın ile erkeğin "bir"leşmesi değil kadın ve erkek olarak farklılıkların korunduğu bir karşılıklı tensel, duygusal, düşünsel, felsefi paylaşım ilişkisidir. Zira kadın ve erkeğin yaşam deneyimi, aşk algısı ve hatta tensel birleşme deneyiminden ulaştıkları duygusal tatmin düzeyinin bile birebir aynı olduğu kesinlik düzeyinde iddia edilemez. O halde farklılık aşkın doğası gereğidir. Aşkın, "bir"leşme değil bir paylaşım ilişkisi olarak düşünülmesi bu nedenle önemlidir. Sevenlerin paylaşımından doğan aşk hem her iki tarafın kendi varlıklarını derinden hissetmelerini ve hem de kendilerini aşarak diğeri ile ortaklaşan bir deneyim yakalamalarını sağlar. Ama bunun koşulu "bir"leşmek değil, özerk kalabilmektir.

Aşk veya sevmek her şeyden önce tercih etmektir; sayısız insan arasından birini ayırmak, ayrı bir yere koymaktır. Bu durum aşkta tercih etme irade ve özgürlüğünü en temel ilke olarak ön plana çıkarır. Aşkta seven ve sevilen arasında bir bağlılık vardır ama bu ilgi ve emekle oluşturulan ve karşılıklı özgür iradelere dayanan bir bağlılıktır, bağımlılık değil. Bu noktada aşkın devamı, bağlılığın bağımlılığa dönüşmemesini şart kılar. Bu da tarafların her an farklı aşklara yönelme imkân ve özgürlüğünü gerektirir. Başka bir ifadeyle taraflardan birinin istediği zaman çekip gidebilme özgürlüğü, aşkın doğası gereğidir. Bu anlamda aşk, bireylerin özgürlüğünü gerektirdiği gibi toplumsal özgürlük ve kültürel güvence de gerektirir. Özgür insan gerçek aşk insanı ise eğer, özgür toplum da gerçek aşk topluluğudur.

Bu nedenle bir toplumsal kültürde birey ve toplum özgürlüğü ne kadar zayıfsa o kültürde aşkın gerçekleşme potansiyelleri de o düzeyde zayıflar. Zira her toplumsal sistem kadın-erkek ilişkilerini dolayısıyla aşk ilişkilerini kendi dünya görüşü doğrultusunda çeşitli yasa ve ahlaki normlar yoluyla yeniden yapılandırma yoluna gider. Bu, aşkın toplumsal karakteri ile ilgili bir durumdur. Bu bağlamda doğal toplumda bugünün aşk tanımlamalarına uygun bir kültürle karşılaşmak mümkün değildir. Doğal toplumlarda bildiğimiz aşk değil özgür cinsellik ön plandadır. Aşk tarihsel olarak insanın toplumsallaşması paralelinde yeniden yeniden düzenlenen kadın-erkek ilişkileri üzerinden şekil bulmuş kültürel bir inşadır. Bu nedenle de toplumsal sistemler aşka kendi renklerini verirler. Söz gelimi anasoylu toplumlarda herhangi bir egemenlik uygulamasıyla karşılaşılmaz ve aşk ilişkileri kadın etrafında şekillenir. Fakat uygarlık süreciyle birlikte kurumlaşan erkek egemen toplum bütün toplumsal yaşam alanlarını erkek egemenliğine göre düzenlediği gibi aşk ilişkisini de yeniden ve egemenlik ilişkisine göre düzenlemiştir. Bu egemenlikçi toplum kurgusunun toplumsal statü, dinsel-mezhepsel ve sınıfsal farklılıkların aşk kültürüne yansımaları demektir. Bundandır ki bir Yahudinin bir Müslümanla aşkı, bir Alevinin bir Sünniyle aşkı, bir zenginin bir yoksulla aşkı sıradışı bulunur. Bu, aşkın kültürel kodlarla daraltılması anlamına gelir ki, egemenlik kültüründe kadın-erkek "aşk"ının nasıl olması gerektiği ayrıntılarıyla belirlenmiş kural-kaideye bağlanmıştır. Diğer taraftan aşk, sınırlara karşı koyarak verili olanı yıkan devrimci bir öz taşır. Aşkın bu putkırıcı özelliği birey ve toplumsal kültür arasında potansiyel bir gerilim alanı yaratır ve bu gerilim verili kültür dünyasını tehdit eder. Bu nedenle egemenlikçi toplumlar aşkı belirlenmiş sınırlarda tutmaya dönük çok yönlü tedbirler geliştirirler. Örneğin özünde bir egemenlik kurumu olan aile, sistem tarafından ideal aşk yuvası olarak sunulur. Fakat geleneksel evliliklerde kadının evleneceği erkeği seçme iradesine bile ipotek konulur. Yani kadın, aşkı, kendisinin değil ailesinin, daha çok da babasının seçtiği bir erkekle yaşayacaktır! Evlilik, erkek için de toplum dilinde "baş bağlama" olarak ifade bulur; erkeğin başının bağlandığı yer gelenek ve egemenlik kültürüdür. Böylece putkırıcı bir özelliği bulunan aşkın kadın ve erkek özneleri, yaratılan aile-aşk yanılması yoluyla sistemiçiştirilmiş, aşk da ehlileştirilmiş olur.

Egemen sistem en genel anlamda kadını erkek egemenliğine bağımlı kılarak aşk potansiyellerini darbelemiştir. Bu kimliksel kurgu içinde erkek kadınla aşk yaşayamaz çünkü onun eşiti değil, egemendir. Bu nedenle örneğin erkeğin kadına bağıllığı bile toplum içinde ayıplanır; "Bir kadın için ailesini terk etti,

şöyle yaptı, böyle yaptı” gibi çokça karşılaşılabilen geleneksel söylemler, bu bağlam içinde erkeğin kadına bağlılığını hor gören söylemler olarak somutlaşır. Çünkü o en nihayetinde “bir kadın”dır... Kadının erkeğe bağımlı kılınmasının diğer bir sonucu da onun aşk ilişkisinde irade olmaktan dışlanmasıdır. Sözgelimi toplum vicdanında yüceltilen aşk destanlarının hiçbirinde aşkı için mücadele eden bir kadın figürüne rastlanmaz. Leyla için delirip kendisini çöllere vuran Mecnun’dur. Şirin için dağları delen Ferhat’tır. Zin için çabalayan, kahrolan Mem’dir. Çünkü erkek egemen kültürde kadın aşkın öznesi değil nesnesidir. O sadece bekler, eğilimi olabilir ama eğilimi fiile dönüştürmez; aşk erkeğin eylemidir!

Toplumsal kültür, aşk ilişkisini sanılanın çok ötesinde kuşatır. Bireyler asli tutumlarının farklı olduğunu düşünebilir, duygularında oldukça samimi olabilir ve hatta egemenlik kültürünün dışına çıkarak bir ilişki yaşayacaklarını iddia edip buna inanabilir. Fakat verili durumda bu bir yanılsamadan öteye geçmez. Çünkü toplumsal kültür büyük bir öğütme makinesi olarak dönmeye ve öğütmeye devam etmektedir. Özgür olacağı iddia edilen ilişkinin, ilk sistemiçileşme adımı evlilik olarak gelir. Sonra aile gelir. Sonra çocuklar gelir ve ilişki böyle adım adım gelenek içine hapsolür. Zira toplumsal yaşamın her alanında erkekten erkeklik, kadından kadınlık beklenir ve bireyler sürekli taviz vermekle yüzyüze kalır. Bu nedenle toplumsal kültür değiştirilmeden özgür aşk yaşanabileceğini düşünmek bir yanılsamadan öteye geçmez. Denilebilir ki “aşk için toplumun bütünüyle özgürleşmesi mi beklenecek?” Evet demek kolay değil fakat aşk ile toplumsal özgürlük mücadelesinin birbirinden ayrılamayacak öğeler olarak birlikte ele alınması gerektiği de kesin gibidir. Demek oluyor ki, aşk verili olana karşı koyuş ve süreklileşen özgürlük arayışı paralelinde gelişebilecektir. Bu bağlamda aşkın öznesi, özgürleşme mücadelesini yaşamın merkezine yerleştiren kadın ve erkekler olabilir ancak.

Robert Musil “aşk yoktur artık... yalnızca cinsellik ve arkadaşlık vardır” derken erkek egemen sistemin günümüze doğru gelindikçe tükettiği aşk gerçekliğine işaret ediyordu. Gerçekten de aşk kapitalist tüketim ilişkileri içinde en bayağı tüketim nesnelerinden biri haline getirilmiş ve bu durum önemli oranda topluma kanıksatılmıştır. Yabancılaşma, genelleştiği oranda nasıl yabancılaşma olmaktan çıkıyor, “hakikat” etiketiyle piyasa yapıyorsa; aşka dönük yanılsamalar da genelleştiği oranda gerçekliğin yerini alır. Bugün aşk denilen şeyin büyük oranda cinsellik üzerinden tüketilen bir meta olarak somutlaşmış olması da bu yabancılaşma ve yanılsamaların genelleştirilerek normalleştirilmesinden bağımsız düşünülemez. Kapitalist sistemin kadın bedeni etrafında oluşturduğu “aşk pazarı”, bu anlamda sadece ekonomik bir Pazar değil aynı zamanda kültür üretme mekânı olarak rol oynar ve yabancılaşmayı derinleştirir. Nitekim kapitalizm sadece aşk ilişkisi bağlamında değil genel anlamda yabancılaşmanın toplumsallaşmış hali olarak somutlaşır.

Cinsiyet özgürlüğünün olmadığı toplumlarda aşktan bahsetmek anlamsızdır. Zira erkek egemen sistem kadını irade ve özgürlük alanlarından dışlarken aşktan da dışlamış olur. Çünkü irade ve özgürlük aşkın öngereklilikleridir. Fakat egemenlikçi kültür aşk potansiyellerini sadece kadında yıkıma uğratmaz. Kadını eksik, zayıf olarak gören erkek anlayışının kadınla kuracağı ilişki de bir özgürlük ve aşk ilişkisi değil kaçınılmaz olarak egemenlik ilişkisi olarak somutlaşır. Ve egemenlik, ilişkinin özgürlükler temelinde değil zorunluluklar temelinde gelişmesini koşullar. Kadın, iradede düşürölüp mülkleştirildikten yani “mal” derekesine indirgindikten sonra ona aşık olunamaz; herhangi bir mal gibi ancak sahip olunabilir. Nitekim erkek dilinde kadınla cinsel ilişki bile ona “sahip olmak” olarak ifade bulur.

Bu kültürel zeminde erkeğin aşk anlayışı, kadına yönelik bir ilgi ve emek yoğunluğu ile onun kendisi olarak özgürce gelişip güzelleşmesi temelinde gelişmez. Erkek, kadını kendi erkekliğinin göstergesi olan ikincil bir olgu olarak kendi kimliğine dahil eder; onun varlığını, iradesini, kendi varlık ve iradesi içinde eritir. Buna göre aşk (aslında “aşk” değil “kadın” demeli), erkeğin çalışıp didinerek biriktirdiği güç

bağlantılı ya da erkekliğini ispatlamış olarak hak ettiği bir şeydir. Erkeğin kadını mülkleştirmede ahlaki rahatsızlık duymuyor olmasının bir nedeni de bu kendine hak görme anlayışıdır. Mülkleştirilen kadın, erkek için iki açıdan vazgeçilmezdir; birincisi cinsellik, ikincisi de soy devamı. Erkeğin, erkekliğinin göstergesi olan bu iki olgu kadına dönük aşk anlayışında başat öğelerdir. Bu nedenle egemen erkeğin aşkı daha çok maddi olana yani bedensel olana dönüktür. En sistematik erkek egemen toplum biçimi olan kapitalist kültürde kadın bedeni ve cinselliğinin bunca metalaştırılmasının bağlantılı olarak kadının beden bakımına bunca yönlendirilmesinin gerisinde erkeğin bu kadın bedeni ilgisi vardır. Bundandır ki örneğin erkek kendisini sevdiği kadının mutsuzluğu veya huzursuzluğu karşısında sorumlu görmez ama kadının aç veya açıkta olması erkeğin erkekliğinin bittiği yerdir. Zira sahip olduğu bir şeyi besleyemez, barındıramaz oluşu onun erkekliğine halel getirir. Burada yine korunan, sevilen özne olarak kadın değil, erkeğin imajıdır.

Sahiplik kültürü aslında erkeği de aşk ilişkisinde tatminsiz kılan temel bir sorundur. Zira aşk karşılıklı iradeler ile red kabul değerleri ilgi ve emek yoğunluğuna göre değişebilen sürekli bir arzu mekaniği olarak varolabilir. Bu durum kadın ve erkeğin özerk duruşlarını korumalarını gerektirir. Egemenlik/sahiplik ilişkisi ise erkeğin kadını olduğu gibi değil görmek istediği gibi görmesine yol açar. Kadın da verili durumda kendisinden istendiği gibi olmaya zorlanır. Bu noktada sahip olmak, bağımlılaştırmak, erkeğin gözünde kadının cinsellik dahil tüm büyüsunü yitirmesi sonucunu doğurur. Sonuç itibarıyla bağımlılaştırılmış kadın artık erkeğin kafesinde bulunan bir şeye indirgenmiş olur; her an ulaşılabilir, emre amadedir! Bu arzulama mekaniğini de aşkı da köreltir. Cinselliği bir alışkanlığa dönüştürür ve kadını da erkeği de tüketir. Sahiplik kültürünün aşka indirdiği öldürücü darbeyi en iyi örnekleyecek olgulardan biri de erkeğin ilk aşk sürecindeki tutumu ile sonraki tutumu arasında ortaya çıkan farktır. Zira erkek ilk aşk süreçlerinde kadının etrafında pervane gibi döner durur. Avcı, nasıl avını ürkütmemek için nefes alırken bile dikkat kesiliyorsa erkek de ilk aşk süreçlerinde aynı dikkat ve duyarlılığa sahiptir. Fakat ne zaman ki kadın “av”landı ve örneğin evlilik yoluyla kafeslendiyse erkek için büyüsu de o an dağılmaya başlar. Çünkü egemenlik-sahiplikle kirlenmiş erkek aşkı bir fethetme eylemi olarak somutlaşır ve her fetih yeni fetihlerin sadece bir ön basamağıdır. Zira olgu fethedildiğinde fethetme arzusu bakımından cazibesini yitirir. Fatihin fethetme arzusu yeni fetihlere yönelir. Don Juan karakteri bu yönüyle erkeğin yanılsamalı aşk arayışı ile aşktaki tatminsizliğini örnekleyen çarpıcı bir karakterdir. Çünkü rızası alınan kadın, Don Juan için anında bütün büyüsunü kaybeder ve o başka bir kadına yönelir. Bu böyle sürer gider.

Erkeğin egemenlik ve sahiplik ilişkisine dayalı yanılsamalı aşk anlayışının iki sorunlu türevi olan *namus** anlayışı ve kıskançlık sorunlarına değinilmezse konu eksik kalır. Erkeğin aşk anlayışı kadın bedenini özellikle de kadın cinselliğini mülkleştirme temelli geliştiğinden *namus* anlayışı da kadın bedeni-cinselliği odaklı şekillenir. Buna göre kadın bedeni ve özellikle cinselliği onun sahibi olan erkeğe aittir. Bu erkek egemen toplum tarafından bir ahlaki-kültürel norm olarak kabul edilmiştir. Öyleki birey bu normu tanımazlık ettiği anda toplum tarafından namussuz, ahlaksız olarak yaftalanıp dışlanır. Bugün halen işlenen *namus* cinayetlerinde toplumun bu cinsiyetçi ahlak ve kültürü çok önemli bir rol oynar. Zira bu kültür, erkeği *namus* saikiyle cinayete zorlar. Bu kültür, devlet hukukuna da yedirilmiştir. Türkiye’de ve dünyanın birçok yerinde söz konusu olan *namus* ise hukuk, cinayeti bile hoş görme eğilimindedir. Bu şaşırtıcı değildir. Zira devlet de devlet hukuku da eril karakterlidir. Ve *namus* gerçekte erkek bireylerden çok erkek egemen kültürü koruma yasasıdır. *Namus* cinayeti de bu yasayı koruma edimi olarak değerlendirildiğinden

* *Namus* kavramı *nomos* (eski Yunanca) sözcüğünden gelir. “Bu sözcüğü günümüzde ‘yasa’, ‘düzenleme’ yahut ‘norm’ şeklinde tercüme etmek adet olmuştur. *Nomos* (siyasi) düzenin mekansal uyumlandırma yoluyla üretimini ifade eder. Schmitt *nomos* sözcüğünün hem ‘ayırma’ hem de ‘gütmek’ anlamındaki Yunanca *nemein* fiilinden türediğini hatırlatır... Sonuç itibarıyla Schmitt’e göre ‘*nomos* bir duvar olarak tanımlanabilir’. Nitekim ‘o da duvar gibi kutsal uyumlandırmalara dayanır.’ Önce etrafını çevirme, ardından egemenlik gelir.”(Wendy Brown - *Yükselen Duvarlar Zayıflayan Egemenlik* / Metis Yayınları / 2011, İstanbul)

tolere edilir. Yani toplum bireye “namusunu temizle” dayatmasında bulunurken gerçekte onu toplum namusunu temizlemede araçsallaştırmış olur. Erkek bireylerin bu noktada “hayır” diyebilme iradeleri gerçekte oldukça sınırlanmış, iradeleri kuşatılmıştır. Fakat o, egemen kültürü içselleştirdiği oranda bütün bunları öz iradesiyle yaptığı yanılsamasına düşer. Bu yanılsamalı algı içinde erkek tecavüze uğrayan kadını bile namus adına cezalandırma gibi akıl tutulmaları yaşar. Kadın bedeninin cinsellik, eril soy devamı gibi erkek egemen kurgular üzerinden mülkleştirilmesi, erkekte aşk ilişkisini bir beden saplantısına dönüştürür ve onu kadın bedeni üzerinde çarpık bir hak anlayışına sürükler. Tecavüze uğrayan kadın, erkeğe ait olan ve kendisinde emanet olark duran (kadın) bedenini koruyamadığından erkeğin hakkını ihlal etmiş, kirlenmiş ve bu nedenle de cezayı hak etmiş sayılır. Bu durumda erkeğin aşkı aynı zamanda öldürme hakkını da içermiş olur ki, egemenlikçi erkek ne kadar severse bu hak anlayışı da o düzeyde derinleşir. Burada esas kirlenen, egemenlik tutkusunun yozlaştırdığı erkeğin aşk ve namus anlayışdır. Zira bir insan varlığının bir diğerinin namusu olarak görülmesi anlayışının kendisi özgürlük ahlak ve onuruna aykırıdır. Nitekim verili kültürde kadın bedeni namus konusu edilirken erkek bedeninin namus konusu edilmemesinden doğan çifte standart bile ahlaki bir açmaza işaret ederek bu çarpık namus anlayışını açık etmeye yeter. Namusu bir toplumsal yasa ve özgürlüğü de birey ve toplumun yaşamsal yönelimi olarak tanımlayacak olursak eğer, birey ve toplum namusu da özgürlük yasası olarak somutlaşabilir ancak. Dolayısıyla baskı, sömürü, mülkleştirme gibi özgürlük ahlakına aykırı olguların tümü namusun değil namussuzluğun göstergesi olarak kabul edilebilir.

Kıskançlık ise daha karmaşık ve hastalık düzeyine varabilen psiko-kültürel bir sorundur. Genellikle aşkın doğasında bir parça kıskançlık olduğu söylenir. Sevenin sevdiğini sakınması bağlamında bu anlaşılırdır. Fakat kıskançlık erkekteki sahiplenme duygusuyla birleşince yıkıcı bir hal alır. Kıskançlık duygusunu tek bir nedene indirgemek zor görünüyor ama güvensizliğin bu duygunun gelişmesinde önemli bir yer tuttuğu söylenebilir ki; genellikle eksiklik, güvensizlik duygusu yaşayan erkeklerde kıskançlık duygusunun daha güçlü yaşanıyor olması da bunu gösterir. Yetememek veya yetemediğini düşünmekten doğan içsel acı, egemen erkeğin sahip olduğunu düşündüğü kadını elinde tutup tutamayacağı kaygılarını derinleştirir. Egemen kültür içinde erkek kadının kendisini sevdiğini düşünebilir. Buna belli düzeylerde inanabilir de ama bundan emin olamayacağının da farkındadır. Çünkü kadın sevmeye zorlanmış, sevmeme hakkı elinden alınmıştır. Kadına dönük bu bulanık aşk bilinci güvensizlik duygularıyla birleşip erkekteki kaygı ve korkuları derinleştirir. Bu bağlamda erkekteki güvensizlik duygusu kadına ve çevreye güvensizlik şeklinde yayılarak birçok insanı kıskançlık çemberine dahil edebilir. Erkeklik kültüründe erkekler zaten yaşamın her alanında birbirini rakip görme eğilimindedir ve rakipler birbirine üstünlük sağlamak için her imkânı değerlendirirler. Bu noktada erkek bireydeki “ben olsam yaparım” düşüncesi, diğer erkekler söz konusu olduğunda “o da yapar”a dönüşür. Sonuç itibarıyla kaynağı bireyde olan kıskançlık, ilgili-ilgisiz birçok etmenin bir araya getirilmesiyle oluşan psiko-patolojik bir hal olarak somutlaşır. Neredeyse tamamen kurgusal olduğundan kıskançlık sorununun çözümü son derece güçtür. Öyleki bazen erkeği bu duygudan kurtarabilecek tek şeyin onun kıskançlık kurgularının gerçekleşmesi olduğunu düşünebilir insan. Diğer taraftan erkek, yaşamı kendisi için de sevdiğini düşündüğü kadın için de cehenneme çeviren bu hastalıklı kıskançlık hallerini aşkının bir göstergesi olarak kabul edip meşrulaştırmaya çalışır. Oysa bu tamamen bir yanılsamadır. Çünkü kıskançlık aşkla değil egemenlik/sahiplenme duygusuyla ilgili bir sorundur. Zira aşkta bir tercih ve irade vardır; kadın ve erkek zorla değil özgür iradeleriyle birliktedirler ve özgür iradeleriyle birlikte oldukları sürece aşk vardır. Bu ilişkide güvensizlik, aldatma gibi bir sorun olmaz. Daha önemlisi aldatma, ihanet etme kavramları, aşkın egemenlik kültürüyle kirlenmesi sonucu aşk ile anılmaya başlanmış ve aşkın yozlaştırıldığını gösteren kavramlardır. Çünkü özgür aşk ilişkisinde kadın veya erkek istediğinde gitmekte özgürdür ve istediğinde gidebilecek olanın ne kendisini ne de başkasını kandırması söz konusu olmaz.

Bütün bunlardan hareketle denilebilir ki, egemenlikçi erkeğin aşkı patriyarkanın tanımladığı kadın özelliklerini benimseyen kadına yönelir. Bu anlamıyla erkek algısında mükemmel kadın, güzel, güçsüz ve kırılgan olan kadındır. Erkeklerin hâkim olduğu klasik edebiyatta Madam Bovary, Anna Karenina gibi “sıra dışı” figürler olsa da aşk temalarının nesnesi olarak kadın da ekseriyetle aynı özellikleri taşır. Utangaç bir eda, kaçamak bakışlar ve kızaran yanaklarla tasvir edilen genç kadın çoğunlukla erkek algısında erotik bir çağrışım yaratmaya yöneliktir ve genellikle buna yeter de. Ve hatta bu tam da erkeği cezbeden erotik temadır. Çünkü erkek için aşkta kadının makbulu pasif konum benimseyendir. O sadece erkeği belli belirsiz davet eder. Ve bu belli belirsiz davet erkek için önemlidir. Zira onun erkeklik iradesinin tecelli edebileceği bir zemin oluşturur. Bu tasvir aşağı yukarı aşık olunacak kadının da tasviridir.

Peki, erkek neden zayıflık-eksiklik olgularını kadın mükemmelliğinin bir parçası olarak görür? Farklı kültürel nedenler de olmakla birlikte ego, bu tercihte önemli bir rol oynar. Çünkü toplumsal cinsiyetçi kültür tarafından şişirilmiş erkek egosunun kendisiyle eşit bir insanla tatmin olabilmesi zordur. Nitekim egemen kültür içindeki evlilik-aşk ilişkilerine bakıldığında hangi sınıftan veya hangi toplumsal statü düzleminde olursa olsun genellikle erkeğin toplumsal statüsü ilişkide olduğu kadınınkinden daha yüksektir. Çünkü kadın ne kadar zayıf olursa erkek erkeklik rolünü o kadar iyi oynayabilecektir. Bu durumda kadının görece de olsa güçsüzlüğü erkeğin gücünü belirginleştiren ve kadını erkeğe bağımlı kılan bir rol oynadığından ilişkide egemenlik arayan erkeğin önceliği olarak somutlaşır. Toplumsal cinsiyetçi kültür de erkeğin bu tutumunu destekler. Özellikle kadının güçsüzleştirilip erkeğe bağımlı kılınarak ondan vazgeçemez kılınmasında toplumsal kültür belirleyici bir rol oynar. Sözelimi erkekten ayrılan kadının yaşam alanı daha da daralır. Çünkü eşinden-sevgilisinden ayrılan kadın erkeğin evinden ayrılmış olur ama kapının ardında erkeğin evi yerine erkeklerin dünyası vardır. Aşk ilişkilerinde erkeği kadın karşısında pervasızlaştıran bu toplumsal cinsiyetçi kültürdür. Erkek egemen toplum kadını her şeyiyle güçten düşürüp erkeğe muhtaç kılar; erkek de döner kadının bu muhtaçlığına çare olarak erkekliğini sunup adına da aşk der.

Egemenlikçi erkek kadında özgürlük bilinci, bağımsız duruş, yaşam iradesi aramaz. Çünkü ona göre bunlar hem kadın özellikleri değil hem de tehlikelidir, erkeğin aşk anlayışını tehdit eder. Tehdit algısı kadının özgür olması durumunda istediği an erkeği reddetme, terk etme imkânına sahip olmasından ileri gelir. Nitekim günümüzde görece ekonomik özgürlüğe kavuşan kadınların erkeği çok kolay terk edebildiği bir vakıadır. Özellikle “gelişmiş” ekonomilerde klasik evlilik kurumunun sarsıntıları geçirdiği, boşanma oranlarının yükseldiği, tek ebeveynli aile sayısının arttığı istatistiki verilere yansımaktadır. Bu sadece egemenlikçi erkek bireyler için değil erkek egemen sistemin geneli açısından bir tehlike oluşturuyor. Muhafazakâr politikacıların devletçi iktidar güçlerinin aile yaşamının korunmasına dönük ısrarlı söylevlerini ve geliştirmeye çalıştıkları tedbirleri bu tehlike algısı ile birlikte okumak gerekiyor. Demek oluyor ki, kadın gidebilme imkânlarına kavuştuğunda erkeğin aşk ve evlilik kültürünü terk edip gidebiliyor. Bugün itibarıyla özgür ilişki kültürü gelişmemiş olsa da en azından erkeğin aşk anlayışının biraz daha teşhir olduğu ve kadın itirazının yükseldiği söylenebilir. Kadının bu çıkışına karşı modern erkeğin de aşk kültüründe belli bazı esnemelere gittiği söylenebilir. Sözelimi modern erkek aile ilişkisinde ev işlerine yardımcı olmakta, çocukları okula bırakmaktadır vs. vs. Ama nihayetinde erkek “yardımcı” olmaktadır; yani bütün bunlar yine esas olarak kadının görevleri olarak kalır. Bu durum çalışan ebeveynler için de değişmez. Yani biçimde bazı değişimler olsa da özünde değişen bir şey olmaz.

Erkeğin aşk yanılsamasını besleyen önemli bir etken de geleneksel kadın duruşudur. Öncelikle belirtmek gerekir ki kadın erkeğin ego hastalığının farkındadır ve sistem içindeki birçok kadın birer tiyatro oyuncusu gibi kendisini erkeğin bu egosunu gözetir şekilde konumlandırır. Adorno, *Minima Moralia*'da,

sabah eşini işe yollayan kadının arkasından bakıp kafasından geçirdiği küçümseyici düşüncelere vurgu yaparken bu gerçekliğe işaret ediyordu. Kadın bir taraftan erkeğe hizmet ederken diğer taraftan onu güçsüz, çaresiz görmektedir.

Kadının patriyarkal kültür tarafından kendisine biçilen rolleri benimsemesi aşta da egemen erkek duruşunu onaylar. Kuşkusuz kadının buna mecbur kılındığı, rızasının hegemonik erkeklik ideoloji ve kurumlaşmaları yoluyla imal edildiği söylenebilir. Fakat verili durumda göz ardı edilemeyecek olan şey; kadınların ezici bir çoğunluğunun kadınlık bilinci temelinde bu rolle özdeşleşmiş, sistemle bütünleşmiş olmaları durumudur. Öyleki kadın da erkeklik kültürünü beslemekte, üretmekte ve bunu bile isteye yapabilmektedir. Aynı tutum erkeğin aşk kültürünün bir ürünü olan egemenlikçi aile kurumuna yaklaşımda da gözlemlenebilmektedir. Sözgelimi genç kadının sevgilisini geleneksel evliliğe zorladığı, evli kadının erkeği geleneksel aile ortamına bağlamak için çokça “oyun” geliştirdiği bilinen yaygın örneklerir. Oysa geleneksel aile, özgür kadın iradesinin dolayısıyla aşkın öğütüldüğü bir hapishanedir.*

Patriyarkal kültür tarafların doğal halleriyle ilişkilennmeleri önünde engeller oluşturur. Çünkü cinsiyetlerin gerçek doğası ile egemenlik kültürünün cinsiyetlere yüklediği roller arasında uçurumlar bulunur. Bu nedenle erkek de kadın da aşk ilişkilerinde kendisini ve karşıyı kollayan sahteliklere, aşk oyunlarına yönelir. Bu tarz bir ilişki kültürü cinsiyetleri birbirine yakınlştırıyor, yabancılaştırıyor. Zira bu düzlemde seven erkek sevdiği kadının gelişip özgürleşmesini isteyen bir âşık, bir dost değil de onun gardiyanı oluveriyor. Kadın da bu tutsaklık içinde kendisini yaşamak yerine gardiyanının istediği gibi görünmek ve onun belirlediği ölçülerle yaşamak zorunda bırakılıyor. Buradan baktığımızda erkek kadınlı aşk ilişkisinin imkânlarını kendisi yok etmiş oluyor. Bu nedenlerle erkeğin kadını sosyal, kültürel, ekonomik ve cinsel bakımdan baskı altına alarak kendisine mahkûm etmesine dayalı ilişki kültürünün aşk olarak tanımlanması, kandırmacadan öteye bir anlam ifade etmez.

Erkeğin aşk potansiyelleri egemenlik kültüründe değil kendi doğasındadır. Sorun, kadın varlığını her açıdan erkek egemenliğine, erkeği de egemenliğin kendisine mahkûm eden patriyarkal kültürdür. Zira bu, aşkın özneleri olan kadın ve erkek arasına egemenlikten bir duvar örmek anlamına gelir. Bu egemenlik duvarları her iki taraf için de aşk potansiyellerini aynı düzeyde yok eder. Bu nedenle erkek ancak patriyarkal kültürden kurtulup kadınlı egemenlikten uzak, özgür bir ilişki kültürüne yöneldikçe kendisinde aşk potansiyellerini güçlendirebilecektir. Özetle aşk için erkeğin sevme kapasitesini geliştirmesi, sevme kapasitesini geliştirmesi için de “erkek” (egemen) olmaktan vazgeçmesi zorunludur. Çünkü egemenlik sevgi değil bağımlılık üretir ve bağımlılık özgür irade ile birlikte sevme potansiyellerini de kötürümleştirir. Aşk her şeyden önce ve temel olarak özgür iradeli kadın ve erkekler gerektirir. Bu sebeple özgürleşmek, aşk insanı olmak demektir. Özgürleşme mücadelesinin aynı zamanda bir aşk mücadelesi olması bundandır...

* Egemen sistemin “aile” yoluyla yarattığı aşk yanılsaması toplumsal bilince sanılanın çok ötesinde yer etmiştir. Aile konusunda bu etkiyi gösteren çok ilginç bir örnek de eşcinsel insanların aile kurma, evlat edinme gibi talepleri ve bu taleplere yasal güvence istemeleridir. Eşcinsellik kültürel olarak egemen heteroseksist anlayışı reddeder ve bu nedenle sistem tarafından bir tehdit olarak algılanır. Eşcinsellerin erkek egemenli-ğinin dolayısıyla heteroseksist kültürün üretildiği bir yapı olan aile kurma talepleri ise klasik kültüre eklemleme arayışı olarak değerlendirilebilir ki bu eğreti bir hal arz eder. Eşcinselliğin toplumsal düzlemde kabul görmesine dönük taleplerle ilgili değildir vurgumuz. Bu ayrı bir konudur. Dikkat çekmek istediğimiz şey heteroseksist erkek egemenliğinin bir kurumu olan aile etrafında çözüm aramanın yarattığı çelişkidir.

CİNSEL ÜSTÜNLÜK YANILSAMASI

Doğadaki herhangi bir canlı türü için eril ögenin dişil ögeye (veya tersi) cinsel açıdan üstün olduğuna dair bir gözlem veya analize rastlamak zordur. Eğer cinsel üstünlük cinsel güçle özdeş değerlendiriliyorsa söz gelimi insan soyuna evrimsel açıdan en yakın olan maymun türlerinde bir dişil maymunun üst üste birkaç maymunla çiftleştiği gözlemlenmiştir. Fakat “dişil maymun cinsel açıdan erkek maymuna üstündür” gibi bir analiz yapılmaz. Yapılmaması doğru olandır. Çünkü dişil ve eril ögeler birbirinden farklıdır ve her birinin bu farklılıklar paralelinde kendi cinsel doğaları vardır. Bunlar birbirinin eşiti de üstünü de sayılamazlar.

O halde insan soyunda erkeğin cinsel üstünlüğüne dönük iddiayı nasıl değerlendirebiliriz? Erkeklik, kadınlık kimlikleri birer kültürel inşa olduğuna göre, erkeğin cinsel üstünlüğü iddiası da kültürel bir iddia olarak somutlaşıyor. Dolayısıyla bu iddianın kaynaklarını kültürel yapılarda aramak gerekiyor. Bu arayış bizi öncelikle cinselliğin verili kültür için ne anlam ifade ettiği sorusuyla yüzyüze getirir. Erkeklik kimliği için de erkek egemen toplumsal sistem için de cinsellik kendi doğası içinde yaşanan bir olgu değildir. Çünkü erkek egemenliğine dayalı kimlik ve kültür inşasında cinselliğe kurucu bir rol atfedilir. Bu anlamda erkek cinselliğinin yüceltilmesi biyolojik yapıyla ilgili bir yüceltme değil ideolojik-kültürel bir yüceltmedir. Bu nedenle erkek egemen toplumun temelleri atıldığı andan bu yana (ki bu temeller cinsel sömürü üzerine inşa edilmiştir) cinsellik, politik bir olgu olarak kurgulanagelir. Daha önceki bölümlerde belirttiğimiz gibi Eski Ahit’te tanrı, İbrahim’in kavmiyle erkeklik organı üzerine sözleşme yapar. Kur’an erkeklere “kadınlar sizin tarlanızdır” diye seslenerek erkek cinselliğini öne çıkarır. Yunan felsefesi erkek sıvısının yaşamın özü olduğunu kadının da sadece bu özü bir süre içinde tutan bir “kap” olduğunu ileri sürer. Psikanaliz erkeğin “tam” kadınınsa “eksik” cins olduğunu iddia eder vs. Çünkü erkek cinsel açıdan üstün ilan edilip erkek cinselliği yüceltilmezse, erkek egemenliğine de meşruiyet kazandırılmaz.

Bu nedenlerle patriyarkal sistemin erkek cinselliğini yüceltmesi anlaşılırdır. Bu yüceltmenin toplumsal yapı içinde temsili ise kültürel simge ve etkinlikler yoluyla geliştirilir. Söz gelimi yapılan incelemelerde eski toplumların bazısında yerleşim yerlerinin ortasına sadece erkeklerin girebildikleri ve dönem koşullarına göre oldukça iyi dizayn edilmiş, hemen fark edilebilen büyükçe mimari yapılara rastlanmış, bunlar “erkek evleri” olarak adlandırılmıştır. Yanı sıra oğlan çocukların erkekliğe geçişini kutlayan ritüeller/törenler yapıldığı vs. biliniyor. Fakat bu yüceltmelere bir korku da eşlik eder. Psikiyatr R. Stoller, Yeni Gine’de yaşayan Sambia adlı bir kabilede bu yönlü gözlemlerde bulunur. Buna göre Sambialarda sosyal yaşam kadınların tehlikeli oldukları algısı üzerine inşa edilmiştir. Tehlike algısı kadınların cinselliğinden ileri gelir. Çünkü kadınların erkekleri erkekliğin göstergesi kabul edilen meniden yoksun bıraktıkları düşünülür. Bağlantılı olarak kadınların adet ve vajinal sıvıları kirliliğin göstergesi olarak kabul edilir. Bu nedenlerle dar aile kulübesinde bile kadınlarla erkekler ayrı bölümlerde kalır ve cinsellik sıkı bir denetime tabi tutulur. Oğlan çocukları 7-10 yaşlarında annelerinden alınır ve sadece erkeklerin yaşadığı kulübelere yerleştirilerek bu ortamlarda hem korunur (kadınlardan) hem de erkekliği öğrenmeleri sağlanır. Bu çocuklar 20 yaşlarına doğru evlenirler ve evleninceye kadar bu kulübelerde kalırlar. Bu örnekte de görüldüğü gibi korku ile yüceltme arasında çoğunlukla bir iç içe geçmişlik söz konusudur.

Freudien psikanalizde erkeğin “tam” cins, kadının ise “eksik” cins olarak tanımlanması da aynı yüceltme anlayışı ile ilgilidir. Çünkü Freudien analiz de işe fallusu ölçü almakla başlar ve bu ölçü üzerinden erkeği “tam”, kadını “eksik” ve “erkeğin ötekisi” olarak tanımlar. Oysa neden erkeklik organının ölçü alınması gerektiğine dönük hiçbir bilimsel, biyolojik veya benzeri bir dayanak gösterilmez. Ayrıca

farklı cinsel doğaları olan iki öğeden birinin ölçü alınması diğerini otomatikmen dışlar, ötekileştirir. Denklem yanlış kurulduktan sonra doğru sonuçlara ulaşılamaz. Ve konu bağlamında psikanalizin de hareket noktası iddia edildiği gibi bilimsel değil kültürelidir.

Fakat tüm ideolojik-kültürel yüklemelere rağmen cinsellik, erkeklik kimliğinin en kırılgan noktası, egemen erkeğin de en büyük tabusudur. Erkek cinselliğine, ideolojik-kültürel güç enjekte edilmesi ihtiyacı tam da bu kırılganlıktan ileri gelir. Bu noktada cinselliği erkeklik kimliğinin en kırılgan noktası olarak değerlendirmemizin nedeni erkeğin doğal cinsel gücü ya da güçsüzlüğü değildir. Egemen erkek kimliğinde erkek cinselliğine çok fazla anlam yüklenir. Öyleki erkek bireylerin toplumsal statüleri ve daha önemlisi mevcut toplumsal sistemin kendisi erkeğin cinsel üstünlüğü iddiasına dayanır. Tek tek erkek bireyler de kurgulanan bu şişirilmiş cinsel kimlik temsiliyle yükümlendirilir ve bunu temsil edebildikleri oranda toplumsal kabul görecekları bilinciyle koşullandırılırlar. Diğer taraftan erkek kendisine yüklenen cinsel üstünlük payesini kültürel olarak taşıma iddiasındadır. Fakat gerçekte kadın karşısında cinsel açıdan üstün olmadığına da farkındadır. Ve aslında kadını “eksik” cins olarak tanımlayan psikanaliz de tersinden aynı şeyi söylemiş olur. Çünkü psikanalizde kadın genellikle çukur, yarı, karadelik* olarak tanımlanır ve bütün bunlar görünürlüğü tehdit eder. Lacancı psikanalizde görünürlük, fallik iktidarın temel dayanağı olarak teorize edilir. Görünürlükten kasıt, erkek cinsel organının görülmesine karşılık kadında genital organların görünmemesidir. İşte kadın, erkeğin fallik iktidarına dayanak olan bu görünürlüğü yutan, görünmez kılan, yok eden güç olduğundan bir tehdittir.

Dolayısıyla kadın cinselliği erkeğin fallik iktidarı karşısında tehlike olarak görülür. Bu nedenle erkek kadın cinselliğinden korkar ve aslında egemen sistem de erkeğe kadından özellikle de kadın cinselliğinden korkmayı öğretir. Bunun yolu da genellikle kadın cinselliğinin şeytanlaştırılarak tehlikeli ve sakınılması gereken bir şey olarak sunulmasıdır. Sözelimi Doğu kültürünün en büyük edebi metinlerinden biri olan *Binbir Gece Masalları*’nda aşağılanan üç öğeden biri kadındır (cinselliği). Bu metinde cinsel açıdan asla doymayan kadın tiplerini sunar. Bu imgeyi güçlendirmek için de bu tiplerden bazıları örneğin maymun gibi cinsel iştahı oldukça güçlü hayvanlarla ilişki içinde tasvir edilir vs. Farklı bir düzlemde Ortaçağ Avrupasında geliştirilen cadı avlarında da yapılan şey yine kadın cinselliğinin şeytanlaştırılmasıdır. Bütün bunlar erkek bilincinde kadın cinselliğinin tehlikeli olduğu algısı yaratmaya dönük argümanlardır. Böylece kadın cinselliğinin denetim altında tutulması gerektiği düşüncesi toplumsal zihniyete empoze edilmeye çalışılır. Bu noktada kadın cinselliğinin patolojik bir vakaya indirgenmesi, erkeğin kendi korkularıyla baş etme ve kendi erkeklik kimliğini sağlama alma arayışları olarak somutlaşır. Çünkü kadın cinselliğinin patolojik bir vakaya indirgenmesi son tahlilde erkek cinselliğinin “normal”liğini (sağlıklılığını) göstermenin bir aracı olarak öne sürülür.

Erkeğin, kadın ve kadın cinselliği karşısında içine girdiği korkular, kaygılar aslında kadının iddia edildiği gibi zayıf, eksik değil bilakis güçlü ve tehlikeli görüldüğü anlamına gelir. Zira erkek sosyo-kültürel açıdan üstün kılınmış olabilir ama insan doğasıyla, biyolojisiyle ilgili bir konu olan cinsellik alanında üstün kılınabilmesinin imkânı yoktur. Örneğin cinsel tutku erkeği kadına, ona üstünlük sağlayamayacağı cinsellik alanında yüzleştirdiğinden onun kadın üzerindeki otoritesini darbeler. Bu anlamda cinsel arzuların kadına,

* Kadın cinselliğinin karadelik olarak tanımlanması genellikle olumsuz çağrışımlar yaratmak için kullanılır. Fakat bu benzetmenin farklı bir yorumla fallik iktidar önesürümlerinin tam aksine değerlendirilebileceğini de belirtmek isteriz. Zira karadelik etrafındaki madde-enerji hareketlerinden daha yoğun bir enerji kaynağıdır. Ayırıcı özelliği enerji yoğunlaşmasıdır. Yani karadelik enerjiyi yok eden bir olgu değil enerjiyi enerjiyle yoğunlaştıran bir olgudur. Bu anlamda kadın cinselliğinin karadelikle tanımlanması aslında arzu ve arzunun devrimci dinamiklerini içerimleyen yaratıcı bir dünyanın imgelemi olarak da kabul edilebilir. (Daha ayrıntılı yorum için; *An (arşi) ve Şizoanaliz* – Rolando Perez / Versus Yayınları / 2008, İstanbul)

erkek karşısında bir güç sunduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Ve hatta denilebilir ki verili egemenlik kültürü içinde cinsellik, kadının güç olduğu istisna alanlardan biridir. Bu noktada egemen erkek kimliği ile cinsel açıdan egemen olamama hali sonucunda oluşan çelişki, erkeğin cinsellik alanında patolojik davranışlara yönelmesi potansiyellerini artırır. Kadına dönük cinsel şiddet, sado-mazoşist cinsel eğilimler, bu erkeklik kimlik ve çelişkilerinden bağımsız değerlendirilemez.

Gerçekte cinsel üstünlüğe sahip olmadığını bilen erkek, egemen erkeklik kimliğiye bütünleştiği oranda kendi cinsel gücüne dönük kaygılar, korkularla yüzyüze gelir. Egemen erkeğin erkekleşme mücadelesine eşlik eden yeterince erkek olup olmama kaygısının süreklileşmesi bu baskıdan beslenir. Cinsel güce dönük bu saplantılı psikoloji erkeğin cinsel gücünü sürekli abartması, olduğundan daha güçlü görünme telaşına yönelmesi gibi sorunlu hallere yol açtığı gibi kadına yaklaşımını da aşağılama, ötekileştirme temeline oturtur. Bunlar erkeğin taşıdığını iddia ettiği erkeklik kimliği ile kendi gerçekliği arasında var olan mesafenin yarattığı güvensizlik, huzursuzluk hallerinin dışavurumu olarak somutlaşır. Ve bu bulanık cinsel kimlik bilinci her şeyden önce erkeğin kendisine dönük algısını sorunsallaştırır. Bunu en iyi örnekleyecek olgulardan biri egemen erkeğin eşcinsel erkeğe yaklaşımıdır. Eşcinsellik, heteroseksist toplumsal cinsiyet kurgularını ve bu temelde geliştirilen klasik aile gibi kurumsal düzenlenişleri tehdit eder. Bu nedenle de toplumsal cinsiyetçi kültür tarafından sapkınlık hatta hastalık olarak görülür. Birey olarak erkeklerin eşcinselliğe aşırı tepkisinde esas rol oynayan ise erkeklik psikolojisi. Çünkü verili durumda erkeklik denilen şey kadına izafe edilen cinsel, kültürel olguların tümüyle reddidir; erkek kendisinde varolan ve fakat kültürel kodlarla “kadınsı” olarak tanımlanan duygularını bile (duygusallık gibi) reddederek, bastırarak erkekliğini ve üstün cins mertebesine de böyle ulaşabileceğini düşünür. Eşcinsellik, erkek için erkekte “kadınsı” özelliklerin açığa çıkma kâbusudur ve erkeği erkekliğinden daha fazla kuşkulandırır. Adorno, *Otoritaryen Kişilik*’te, “bir tip ne kadar katıysa toplumsal damgaların izlerini de o kadar derin biçimde gösterir” diyordu. Erkek de erkeklik kültürüne ne kadar sarılmışsa egemen erkekliğin erkekte yarattığı kimlik kaygılarını (cinsel ve kültürel) o düzeyde yoğun yaşar. Dolayısıyla eşcinselliğe karşı gösterilen aşırı tepki, aşırı bir zayıflık göstergesi olarak değerlendirilebilir. Başka bir ifadeyle kişinin eşcinselliğe şiddetli tepkisi onun kendi erkekliğinden duyduğu kaygı düzeyinin yansıması olarak gelişir. Sonuç itibarıyla erkekte kendi cinselliğine dönük güç yanılsaması yaratan, cinselliğin bu kurgulanmışlığıdır. Patriyarka dayandığı fallokrasiyi kurgulayıp bu kurguyu idealleştirerek meşrulaştırmaya çalışırken erkek cinselliğini de yeniden ve yüceltme temelinde kurgulamış olur. Bu yüceltme ile erkeğin doğal cinsel gücü arasındaki fark, erkekte, ciddi bir psikolojik baskılanma yaratır. Burada esas baskıyı oluşturan fallusun işleme düzeyine göre değişebilen erkeğin statüsü ve toplumsal ilişki kültürüdür. Ya da şöyle söyleyelim; erkekleşme mücadelesinde erkeklik organı, erkeği desteklemezse kral tacı başından alınacak, iktidar yüzüğü parmağından çıkarılacaktır! Hayli kabarık bir fatura... Erkeklik dilinde cinsel gücün “iktidar” olarak tanımlanması bu anlamda bir erkeklik hakikatine işaret eder! Gerçekten de cinsel bakımdan etkin olamayan ya da yeterince etkin olamayan erkek toplum içinde hoş karşılanmaz, alay konusu olur veya en iyimser durumda “sorunlu” olarak görülür. Çeşitli sebeplerle partnerlerine karşı cinsel mahçubiyet yaşayan erkeklerin psikolojilerinde yaşanan tahribatın derinliği erkek cinselliği üzerinde oluşturulan bu basınç ile ilgilidir. Bu sorun çeşitli psikoloji çalışmalarında olduğu gibi edebi eserlere de konu edilir. Scott’un *Ölülerin Sözcüsü* romanında cinsel güç kaybına uğramış ve bu nedenle çevresindeki erkekler tarafından alaya alınan ikincil bir erkek karakter ile başkasını seven ve fakat sevdiği erkeğin toplumsal statüsü nedeniyle onunla evlenemeyen bir kadın karakter var; anlaşır ve evlenirler. Kadın sevdiği adamdan çocuklar doğurur ama evlendiği diğeridir. Cinsellikten düşmüş olmasına rağmen adamın bu ilişkiyi kabul etmesinin nedeni ise çevresi tarafından aşağılanmaktan kurtulmaktır. Evlendikten sonra gerçekten de kurtulur çünkü evlenmiştir ve çocukları oluyor görünür. Diğer taraftan evli olduğu kadının başkasıyla birlikte olduğunu ve çocukların o adamdan olduğunu bilir. Durumu idare etmek için çocuklara “benim çocuğum” der ama o

çocukların her biri kendisinin cinsellikten düşmüşlüğü'nün yani “erkek” olmadığının göstergesi olduğundan onlardan nefret eder. Kadından daha çok nefret eder. Çünkü kadın aynı zamanda onun gerçekliğini bilen tek kişidir de. Özetle erkeklik gururunu kurtarmak için bu yola başvurmuştur ve fakat dışa karşı durumu kısmen düzelmiş olsa da başka bir açıdan gururu yerle bir olmuş, iş kendisi için rutin bir işkenceye dönüşmüştür. Bu erkeklik olgusunun cinsel güce ne düzeyde bağlı kılındığını gösterir hayli ilginç ve öğretici bir karakterdir. Bu örnek ayrıca erkeğin erkeklik egosunu oluşturan güç, iktidar, başarı gibi olgularla ilişkisini de imleyebilir. Zira örnekteki erkek nasıl gerçekte “erkek” değil sadece öyle görünüyorsa; klasik erkek de gerçekte birey olarak iddia edildiği gibi güç ve iktidar değildir. Güç ve iktidar egemen sistem tarafından erkeğe izafe edilir.

Bu toplumsal baskı altında erkeğin, cinselliği doğal bir olgu olarak yaşamasının imkanları sınırlanmış olur. Yanısıra iddia edildiği gibi bir cinsel üstünlüğü bulunmayan erkeğin bu üstünlük dayatması karşısında kendi cinsel gücünden kuşulanması ve toplumsal statüsünü de etkileyebilecek olan yeterince erkek olamama kaygısı yaşaması anlaşılırdır. Bu bağlamda egemen sistem tarafından geliştirilen ve erkek bireyler tarafından da kültürel olarak benimsenip içselleştirilen bu cinsel üstünlük iddiası en fazla erkekleri baskılar. Cinselliğin kendi doğasından uzaklaştırılarak erkek için bir iktidar ve erkekliğini ispatlama alanı olarak somutlaşması gibi sürekli şiddet ve hastalıklı davranış kalıpları üreten bir olguya dönüşmesi de bu cinsel üstünlük saplantı ve yanılsamalarıyla bağlantılıdır. Çünkü şu kesindir ki bir erkek kültürel ortamlardaki güçlü, egemen duruşunu cinsellik alanında sürdüremez. Fakat algısal olarak kendisini üstün gören erkeğin cinsellik alanındaki görece zayıf duruşunu kabul etmesi de kolay değildir. Bu noktada erkek kendi gerçekliğini inkâr etmenin yolları olarak kadını aşağılamaya, şiddete veya benzeri cinsel baskılara yönelebilir, genelde de yönelir. Bu anlamda bir erkeğin sosyo-kültürel yaşam ile cinsel yaşamda bambaşka kişilere dönüşmesi şaşırtıcı gelmemelidir. Erkeğin cinselliği kendi doğası içinde yaşayabilmesi için öncelikle bu cinsel güç yanılsamasından arınması ve cinselliği bir iktidar alanı, cinsel ilişkiyi de kendi erkekliğini kanıtlama aracı olarak görmekten vazgeçmesi gerekiyor. Cinsellik karşılıklılık gerektiren tüm ilişkiler gibi üstünlük aranabilecek bir ilişki değildir. Erkek için sağlıklı bir cinsel kültür ancak kendi doğasını kabul etmesiyle imkân dâhiline girebilecektir...

GÜÇ YANILSAMASI

Genellikle iktidar, tahakküm, egemenlik olgularıyla iç içe geçmiş haliyle kullanılagelen güç* kavramı siyaset ve toplum felsefelerinde önemli bir yer tutar. Bu bağlam dışında kalan güç tanımlamaları ise daha çok tinsel, düşünsel ve bedensel yetkinlik derecelerine odaklanır.

Felsefede güç tartışmaları Aristoteles'in gücü "etkin güçler" ile "edilgen güçler" şeklinde ayırmamış olmasına kadar uzanır ve denilebilir ki felsefi gelenek Aristoteles'in sunduğu bu zemin üzerinden gücü sırasıyla tinselliğin göstergesi, bilinçsel kapasite ve eyleme geçebilme yeteneği olarak tanımlayagelmiştir. İktidar bağlantılı değerlendirilen gücün bir temsille (devlet gibi) veya bedenle (kral gibi) değerlendirilmesi yerine ilişkisel bir olgu olarak analize konu edilmesi ise çağdaş felsefe ile gündeme girmiştir ki, M. Foucault iktidar analiziyle bu konuda ilk akla gelen isimlerdendir.

Kavramın çok yönlülüğü, felsefi, kuramsal anlamda gücün çok yönlü ve yoğun değerlendirme konusu olması sonucu doğurmuş, çeşitli güç ayrımlarına gidilmiştir. Tartışmamız bağlamında ön plana çıkan güç tanımlamaları ise gücün insan yaşamındaki yeri ile güç ve insan ilişkilerine odaklanan analizlerdir.

Egemenlik teorisyeni olan T. Hobbes, gücün tahakküm eksenli yorumu ve insan doğasıyla ilişkilendiril-mesi bağlamında öne çıkan isimlerden biridir. Doğa halini bir savaş hali olarak tanımlayan Hobbes için güç, kişinin yakın gelecekte bir takım çıkarlar elde etme arzusunun bir aracıdır. Hobbes, güç savaşımını insan doğasının kaçınılmaz ve yok edilemez bir bileşeni olarak değerlendirir. Hobbes'un güç-egemenlik tanımlamaları genel itibariyle de verili egemenlikçi toplumu meşrulaştırır.

Güç olgusunu hak kavramıyla sıkı bir ilişki içinde ele alan Spinoza ise oldukça verimli bir analiz sunar. Spinozacı güç analizi "herkesin gücü, belirlenmiş gücünün yayıldığı yere kadar yayılır" der. Spinoza, burada önceliği güce verir. Zira onun için güç, kişinin kendi varlığını savunma ve kendisini gerçekleştirme potansiyelleri olarak somutlaşır. Hak ise kişinin bu potansiyellerinin yetebileceği ya da ulaşabileceği sınırlarda gerçekleşebilmesidir. Bu noktada Spinoza'nın güç tanımlamasında kurucu yön ön plana çıkar ve güç ile iktidar arasına bir ayrım konur. Zira iktidar bir hükmetme erki iken; güç, kurucu bir kuvvettir. Bu bağlamda Spinozacı etik-hak temelli güç kavramlaştırması iktidar karşıtı ve özgürlüktür. Nitekim Spinoza'da politik toplum da bir araya gelerek kolektif güce dönüşen bireysel güçlerin karşılıklı iletişimi olarak vücut bulur. Fakat bu politik toplum tanımlamasında diyalektik bir ilişki değil bir tür yanyanalık ön plana çıkar. Spinoza'da toplumsal dönüşümün öznesi de bu nedenle çokluktur.

Genel anlamda Spinozacı güç analizi çizgisinde duran Nietzsche, Spinoza'nın gücü, kişinin hayatını sürdürebilmek için ihtiyaç duyduğu potansiyeller olarak tanımlamasına karşı çıkarak "her varlığın sürekli gücünü arttırma arayışında olduğunu" ve hatta daha fazla güçlenebilmek için tehlikeleri göze aldığını iddia eder. Nietzsche'ye göre güç istenci ilkesi, evrenin her yerinde tüm canlılar için geçerlidir. Bu nedenle Nietzsche, her şeyin özü saydığı güç istemini, insanın psikolojik yapısından başlayarak analiz eder ve

* *Güç*, insanların ya da bireylerin eylemde bulunma, yapip-etme yetisi; belli bir işi başarma, ortaya bir takım etkiler veya sorunlar çıkarabilme yeteneği; fiziksel ya da tinsel bir etki yaratabilme ya da bu tür bir etkiye karşı durabilme yeteneği; doğrudan ya da dolaylı yollarla değişimi meydana getirme, ya da olası değişimleri önleyip önüne geçme kapasitesi; devletlerin, hükümetlerin ya da kurumların ellerinde bulunan yönetme yetkisi; toplumu yönetenlerin siyasal, hukuksal, toplumsal yapıp etmelerinin en temel dayanağı. (Felsefe Sözlüğü - Serkan Uzun vd. / Bilim Sanat Yayınları / 2008, İstanbul)

analizini oradan dünyaya, evrene doğru genişletir. Nietzsche’de de güç, Spinoza’da olduğu gibi etikle ilişki içinde daha çok da kişinin kendisini alt etmesi temelinde ele alınır. Bu boyutuyla Nietzsche’de güç, politik iktidarla özdeşleştirilemez.* Ki Nietzsche’nin neredeyse tüm politik iktidar biçimlenişlerine karşı sert bir eleştirel tutum takındığı bilinir. Bu bağlamda Nietzsche’de “üstinsan”, başkalarından çok kendisini aşabilen, başkalarının değil de kendi kendisinin efendisi olabilen insandır. Dolayısıyla Nietzsche, “üstinsan”ı insanın kendi kendisini gerçekleştirebilmesinin bir modeli olarak düşünür. Nietzsche’ye göre başkaları üzerinde üstünlük kurmayı amaçlayan güç ise gücün değil zayıflığın göstergesidir.

Bu çerçeve içerisinde güç, insan ve doğadaki tüm canlıların varlığını savunmak ve kendisini gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duyduğu potansiyeller olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla güç arzu ve arayışı yaşamsal bir ihtiyaç olarak somutlaşır ki; özgür varoluş, güç olgusundan bağımsız değerlendirilemez. Tam bu noktada Spinoza’nın yaptığı güç ve iktidar ayrımı hayati önemdedir. Çünkü kurucu kuvvet olarak güç, özgürlük felsefesinin dayanağı olarak vücut bulurken, iktidar başkalarının özgürlük alan ve haklarına müdahaleye dayalı erk uygulayımı olarak somutlaşır.

Burada temel soru; verili erkeğin, güç algı ve arayışının bir tarafında özgürlükçü kurucu kuvvet, diğer tarafında erk uygulayarak özgürlükleri yok eden iktidar bulunan güç denkleminin hangi tarafında durduğudur.

Erkeklik kimliğinin egemenlik temelinde kurgulanmış olması güçle ilişkisini temelinden sorunsallaştırır. Çünkü bu kimlik, gücü, insani kapasite ve öz savunma düzleminden dışarı doğru taşıma ve kadından başlayarak çevre üzerinde denetim sağlayacak bir iktidar aracı olarak kullanma yönelimli kurgulanmıştır. Böylece egemen erkeklik için güç, insanın yaşam mücadelesi için gereksindiği potansiyeller olmaktan çıkar ve tahakkümcü bir toplumsal inşa aracına dönüşmüş olur.

Erkeklik doğuştan varolan bir olgu değil, toplumsal yaşam içinde öğrenilen bir kültür ve edinilen bir kimliktir. Kuşkusuz erkek olmak için bir ön koşul vardır; fallik iktidar, erkeğin fallik etkinliğiyle imkan dahiline girer. Tutarlı bir Freud takipçisi olan J. Lacan, bu noktada erkeklik iktidarı ile erkeklik organı arasındaki ilişkiye dair verimli bir analize giderek fallik iktidar ile biyolojik erkekliği birbirinden ayırır. Buna göre bir fallusa sahip olmak farklı bir şeydir, fallik iktidar farklı. Fakat erkeğin fallik iktidar gücü kazanması onun cinsel erkeklik gücü göstermesini öngerektirir. Lacan’ın fallik iktidar ile biyolojik erkekliği birbirinden ayırmış olması önemlidir. Çünkü Lacan, bu analizle fallik iktidarın doğal bir olgu olmadığını, onun yapılandırılmış, dolayısıyla değiştirilebilir olduğunu söylemiş oluyor. Bu bağlamda erkeklik, cinsel güç (veya cinsel sömürü) üzerine inşa edilmiş ama onunla sınırlı olmayan bir yapıdır. Cinselliğin değil cinsel gücün erkeklik kimliğinde merkezi bir yer teşkil etmesi bundandır. Erkeğin cinsel güç arzusu sonucunda kendi cinselliğine dair kendisinde oluşturduğu güç yanılsaması yani aslında varolmasını arzuladığı şeyi varsaymaya yönelmesi, genel güç tutumunda da görülür. Çünkü egemen toplum, kültürel olarak erkekliği güç ve güç bağlantılı egemenlik-tahakküm hamurundan yoğurarak toplumsal gücün öznesi olarak idealleş-tirmiştir. Birey olarak erkek de özdeşleşme yoluyla bu yapılandırılmış üstünlük idealini içselleştirmeye ve temsil etmeye yönelir. Erkleşme mücadelesi tam da bu idealleştirilmiş erkekliğe ulaşma mücadelesidir. Fakat erkek bireyin gerçekliği ile egemen erkeklik kimliğinin erkeğe atfettiği cinsel

* Nietzsche’yi politik bir düşünür olarak ve hatta egemenlikçi-hiyerarşik siyasal ufuk sınırları içinde kalan bir politik düşünür olarak değerlendiren azımsanmayacak sayıda analiz de geliştirilmiştir. Bu bağlamda Spinoza’nın parça-bütün ilişkisiyle, modernist hiyerarşik siyasal ufku aştığı fakat Nietzsche’nin hiyerarşik olmayan bir yapılanmayı düşünememiş olduğu iddia edilir ki, bu değerlendirmeler yekten yabana atılır türden değildir. Nietzsche’nin genel güç analizlerinden çok farklı sonuçlara ulaşılabilir ve bunlar tartışma konusu olup tartışılmaktadır. Biz Nietzsche’nin “üstinsan” tasavvurunu kendi kendisini aşarak güçlenen insan anlamında kullandığını düşündüğümüzden bu boyutuyla değerlendirmemize konu ediyoruz.

ve toplumsal güç arasında bir mesafe bulunur. Erkek birey egemenleştikçe bu mesafeyi aşp “tam bir erkek” olabileceğini düşündüğü için yaşamı, egemenleşme-erkekleşme mücadelesi olarak şekillenir. Tüm çabalara rağmen gerçeklik ile iddia edilen güç arasında kapanamayan boşluğu da erkek, kültürel yaşamda olduğundan daha erkek görünmeye çalışarak gidermeye yönelir. Bu anlamda erkek için yer yer “öz”den daha önemli olan şey; onun dışarıya nasıl yansıdığı, yani kadın ve toplum üzerinde yarattığı imaj’dır.

Egemenlikle özdeşleştirilen kimlik nedeniye erkek, güç olmak, en güçlü olmak ister. Çünkü tahakküm alanını ne kadar genişletebilirse kendisini o kadar erkekleşmiş sayar. Bu sebeple sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel, fiziksel, cinsel her türlü güç, erkeği mıknaş gibi çeker. Bu bağlamda denilebilir ki; erkeklik, güç yörüngesinde dönüp duran bir uydu olma halidir. Erkek algısında zayıflık, kadınlığı imlediğinden, ondan ne kadar kaçılırsa o kadar erkek olunur. Erkeği güç yörüngesinde tutan önemli bir etken de bu korkudur.

Nietzsche, başkaları üzerinde güç uygulamaya yönelmeyi zayıflık göstergesi olarak değerlendirmişti. Kişinin kendisini aşarak gerçekleştirebilme kapasitesine ulaşması güç ise eğer; başkaları üzerine güç uygulayarak güçlenebileceğini düşünmesi bir yanılsamadır ve pekala Nietzsche’nin işaret ettiği zayıflık göstergesi olarak alınabilir. Çünkü bu, kişinin kendi kendine yetememesinin bir ürünü olarak başkalarını kendi zayıflığını örtmede araçsallaştırması anlamına gelir ki, kişinin dışa bağımlılığını artırır.

Erkeğin güç algısının yanılsamalı olarak başta kadın olmak üzere başkaları üzerinde tahakküm-denetim kurma ile özdeşleşmiş olmasını bu bağlam içinde değerlendirdiğimizde; tahakküm-denetim arayışının eksiklik-korku duygularından bağımsız gelişmediği sonucuna varırız. Ki denetim genel anlamda da insanın korkularıyla baş etme yollarından biridir ve korku ne kadar güçlü ise denetim arzusu da o kadar güçlü olur. Egemen erkeğin korkusu ise birbiriyle bağlantılı iki yön içerir; birincisi kendi gerçekliğinin egemen erkeklik kimliğini karşılayamaması, yani yeterince erkek olamama korkusu; ikincisi de bu korkusunu her an ve yerde açık edebilecek olan kadın gerçekliğidir. Kadın özellikle erkeğin cinsel üstünlük iddiasını boşa çıkaran özne olarak egemen erkeğin kâbusudur. Bu noktada erkek ilk korkusunu olabildiğince güç olmaya, olamıyorsa güçlü görünmeye yönelerek aşmaya çalışırken, ikinci korkusunu da kadını ve özellikle kadın cinselliğini sıkı bir denetim altına almaya yönelerek aşmaya çalışır. Kadının denetime alınması egemen erkek için korku kaynağı olan bir gücün kontrolünü sağlamış olmakla kalmaz; denetime alabiliyor olmak erkekte bir güç yanılsaması da yaratır. Oysa kadının denetim altına alınması egemen toplumun sistemsal bir stratejisidir ve toplumsal kurumlaşmalar yoluyla sağlanır. Erkek bireyse kurgulanmış bu oyunda kendisine biçilen rolü oynayarak sisteme eklemlenir. Birey tutumu elbette önemlidir ama birey denetim gücünü toplumdan alır.

Güçsüzlük güç arzusu yaratabilir. Burada sorun “hangi güç?” sorusuna verilecek yanıttır. Güç arayışı gerek toplumsal ilişkilerin gerekse de insan-doğa ilişkilerinin bir denge gerektiriyor olması nedeniyle hassastır. Çünkü denge içindeki öğelerden birinin bir sapmayla gücü egemenliğe araç kılmaya yönelmesi, diğerlerinin aleyhine işler ve böylece bozulan denge güçlendiğini düşünen dahil, tüm bileşenleri olumsuz etkiler. Dolayısıyla ötekilerin aleyhine güçlenme yöneliminin kendisi de bir yanılsama içerir. Bu noktada güç arayışının yıkıcı sonuçlara yol açmaması, kişilik bütünlüğü ve arayışın özgürlük yönelimli olmasıyla mümkündür. Çünkü güçsüzlüğünden dolayı ezildiğini düşünen insan güç olduğunda kendinde ötekileri ezme hakkı görme yanılsamasına kapılabilir. Hatta gücü ötekileri ezme kapasitesi olarak görme gibi uç, sorunlu sonuçlara varabilir. Güç arzusu konusunun yanlış ele alınmasının örneklerinden biri psikanalist A. Adler tutumudur. Freud’un öğrencilerinden biri olan Adler’in ün yapmasının tek sebebi Freud’un yaşam motivasyonlarının merkezine yerleştirdiği “cinsel libido”nun yerine “güç arzusu”nu geçirmiş olması

değildir. Adler'i üne kavuşturan kesişme, onun geliştirdiği psikanalizle kapitalist modernitenin sıkı ilişkisidir. Zira birey psikolojisini ön plana çıkarması nedeniyle birey psikiyatrisi olarak anılan Adler'in geliştirdiği güç arzusu eksenli psikiyatri analizi, kapitalist sistemin birey motivasyonu ile birebir örtüşür. Güç arzusunu yaşamın temel güdülendirici faktörü olarak değerlendirilen Adler'e göre insanın temel amacı egemen olmak, alt etmektir. Buna göre insan altta olmaktan pasif kalmaktan, kadınsı olan her şeyden kaçıp kurtularak yükselmek, bireysel zaferlere ulaşmak ve bu zaferlerin onaylandığını görmek ister, bunun için yaşar. İnsan yaşamının temel yönelimi güç arzusu olduğu için de doyurulamayan güç arzuları, aşağılık komplekslerine yol açar. Özetle bu analiz "insan insanın kurdudur" diyen T. Hobbes analizinin devlet aygıtına dair siyaset bilimi ve felsefesinde yarattığı meşrulaştırıcı tınıyı kapitalist bireycilik için psikiyatri dünyasından yankılar gibidir. Bu analiz kapitalist bireye, daha çok da egemenlikçi erkek tutum ve davranışlarına dair önemli veriler sunar.

Erkeklik kimliğine içerilmiş sorunlu güç arayışı erkekte kolaylıkla patolojik bir hal alabilir. Çünkü bu düzlemde güce ulaşılması da ulaşılmaması da sorunlu haller yaratır. Güce ulaşılsa yönelim sınırsız olduğundan hep daha fazlası aranır ve erkek güç olmaya çalışıp güçlendiğini düşündükçe onun daha şiddetli bir bağımlısı haline gelir. Çünkü tahakküm aracı olarak güç uygulama kapasitesi güçlendikçe kişinin egemenlik uygulama yoluyla dışa bağımlılığı artar ve kişi bir noktadan sonra gücün esiri olur. Başka bir ifadeyle güç kişiye hükmetmeye başlar. Burada güç yaşamak için gerekli bir ihtiyaç iken, gücün iktidar ve tahakküme dönüşmesi ise yaşama iradesi üzerinde bir yük oluşturur ve özgür yaşam kapasitesini sınırlar. Çünkü egemenlik ilişkileri içinde güç, insanın içsel yaşam kapasitesi olarak değil tahakküme dayalı iktidar ilişkileri içinde durulan hiyerarşik basamağa göre şekil alır. Bu nedenle o, bireyin gücü değildir, bireyi içine alan ve onda güç yanılması yaratan bir mekanizmadır. İktidar hiçbir zaman insanı, insani kapasite bağlamında güçlendirmez. İktidar insanı araçsallaştırarak güçten düşürür.

Diğer taraftan güce ulaşamaması durumunda da "erkeklik" tehlikeye girdiğinden erkek bu kez güçlü görünmek için içi boş güç gösterilerine ve dış geçirebildiklerine dönük hastalıklı güç uygulamalarına yönelir. Dikkat edilirse kadın-erkek ilişkilerinde tekil düzlemde kadına karşı en kaba, katı tahakkümcü erkek tipi, toplumsal statü bağlamında en zayıf olanlar arasından çıkar. Çünkü mevcut sistem içinde statü sahibi olmak demek erkek için erkekliğini kanıtlamış olmak demektir. Bu tip erkek, erkeklik güç ve otoritesine sahip olduğunu düşündüğünden tekil düzlemde kadına karşı kaba tahakküm uygulama ihtiyacı duymayabilir (Uygulamaz değil!). Bu durum, ilgili erkek tipinin erkeklik kültüründen uzaklaştığı anlamına gelmez, bilakis erkeklik kültürüyle en fazla bütünleşen erkek tipidir bu. Burada söz konusu olan bu erkek tipinin zaten otoritesini kanıtlamış, dolayısıyla kadını kendisine tabii kılmış olduğunu düşünmesinden ileri gelen bir özgüvene sahip olmasıdır. Nitekim yerine göre daha esnek davranabilmek bir özgüven meselesidir.

İstemesine rağmen toplum içinde bir statü edinememiş erkek ise kendisine dönük yaşadığı hoşnutsuzluk duygusu ile bağlantılı olarak genellikle asabiyet, şiddet gibi kaba erkeklik özellikleri göstermeye daha yatkındır. Bu erkek tipi aile içinde kadına karşı daha katı tutumlar sergilemeye eğilimli olur. Bu noktada toplum içinde edinilemeyen statünün, kişide kendi erkekliğine dönük yarattığı boşluk aile içinde tahakküm uygulama yoluyla ikame edilmeye çalışılıyor denilebilir. Ve zaten maço diye tabir edilen erkeklik kültürü de erkeğin erkekliğini abartarak sunmasından ileri gelen kültürdür. Maço gerçekte zayıf olduğunu bildiği için olduğundan daha "erkek" görünmeye çalışan tiptir. Bir başka deyişle oldukça abartılı ve kaba erkeklik gösterilerine rağmen kendi erkekliğinden en az emin olan tip maço erkek tipidir... Bu bağlamda denilebilir ki, erkeğin güçle ilişkisi, ona ulaşım ulaşamamasından bağımsız olarak sorunludur.

Yanılsamalı güç anlayışına dayalı erkekleşme mücadelesinin sorunlu bir sonucu da egemen erkek kimliğinin bir bileşeni olarak şekillenen erkek şiddeti ve saldırganlığıdır. Tahakküme dayalı erkekleşme arayışının kaçınılmaz sonucudur bu, zira tahakküm; zor ve şiddet dahil her yol kullanılarak denetim sağlamaya dayanır. Nitekim yapılan araştırmalarda dünya üzerindeki şiddetin yüzde 85'inden fazlasının erkek kaynaklı olduğunun saptanmış olması da erkeklik ile şiddet kültürü arasındaki sıkı bağın bir göstergesidir.

Yapılan kimi araştırmalarda bir erkeklik hormonu olan testosteronun düşünce yapısı dahil olmak üzere birçok erkek tutumunun gerisindeki etken olduğu ileri sürülmüştür. Söz gelimi saldırganlığın testosteron düzeyiyle bağlantılı bir biçimde potansiyel olarak yükselip alçalabildiği ilgili çevrelerin üzerinde ortaklaştığı bir nokta olarak öne çıkar. Olabilir mi? Testesteronun bir şiddet üretme motoru olmadığını akıldan çıkarmama koşuluyla etkileyici bir faktör olarak rol oynadığı kabul edilebilir. Fakat testosteron doğadaki tüm erkek canlılarda vardır. Buna karşın doğadaki diğer canlılarda savunma ve gıda arayışı dışında bir zor uygulamasıyla karşılaşmaz. Erkeklik kültüründe ise şiddet çok yönlü kurumsallaştırılmış bir olgu olarak somutlaşır. Dolayısıyla erkeklik kimliğine içerilmiş şiddet kültürü testosteron hormonu üzerinden izah edilemez. Verili durumda şiddet kelimenin tam anlamıyla egemenlik sistemi tarafından üretilen ve yeniden üretilen bir kültürdür. Söz gelimi erkek çocuk doğduğu günden itibaren ailede, eğitim ortamlarında, sokakta, askerlikte sürekli olarak şiddete teşvik edilir ve şiddetle iç içe bir kişilik olarak yetiştirilmeye çalışılır. Çünkü egemenlik sisteminin kendisi bir şiddet sarmalı üzerine bina edilmiştir. Sistemin erkek egemen karakteri de erkek bireylerin bu şiddeti içselleştirmesini gerektirir. Demek oluyor ki sorun hormondan çok egemenlik sisteminin gereksinim duyduğu erkek tipinin saldırgan karakterli olmasındadır. Başka bir demeyle şiddet toplumsal olarak üretilir ve kaynağında erkeklik hormonundan çok erkeklik kültürü vardır.

Özetle erkeklik kimliğinin egemenlik temelinde kurgulanmış olması, güç algısını da çarpıklaştırarak gücün tahakküm aracı temeline oturtulması sonucu doğurur. Erkek oluş, güce ulaşma paralelinde gerçekleşebilen bir olgu olarak düşünüldüğünden güç arayışı erkekte saplantılı bir arzu haline gelir. Bu bağlam içinde erkek, egemenlik alanını genişlettikçe güçlendiğini, özgürleştiğini düşünür ama gerçekte giderek gücün yörüngesinde dönmekte hızlanan bir bağımlı olup kendisine ve özgürlüğe yabancılaşır. Birey olarak irade ve güçten düşer. Erkeğin güç eksenli birinci yanılsaması budur. İkinci yanılsama ise egemen toplumsal yapıların erkeğe izafe ettiği güç olgusunu erkek bireylerin kendi gücü sayması ve onunla özdeşleşmesidir. Aslında erkeğin bu güç yanılsamalarını yaşamın kendisi yani erkeğin içinde bulunduğu günlük yaşam ilişkileri açık etmeye yeter. Erkeğin egemen sistem içinde çok yönlü sömürülüp güçten düşürülmüşlüğü bir yana kadına dönük uygulanan günlük şiddet bile erkek zayıflığının bir göstergesidir. Çünkü şiddet çoğu zaman çaresizliğin ürünü ve güçsüzlüğün üzerini örtme aracı olarak devreye girer. Keza kadına dönük kurumsallaştırılan aşırı denetim mekanizma ve uygulamaları da aynı şekilde zayıflık ve korkunun ürünüdür. Güçlü olan, binbir denetim mekanizması oluşturup kadın bedenini onca denetim altına alma ihtiyacı duymaz. Psikoloji literatüründe aşırı kontrolcü olup her şeyi en ince detayına kadar denetlemek, kontrol etmek saplantısı obsesif-kompulsif sendrom olarak geçer. Obsesif-kompulsiflik; güvensizlik, korku kaynaklı hastalıklı bir kişilik kompleksidir. Fakat aynı şeyi egemen erkek kimlik ve kültürü için de değerlendirmek mümkün.

İnsani yaşam ve özgürlük kültürü bakımından güç, Spinoza'nın işaret ettiği kurucu kuvvettir. Ve bu güç, insanın yaşam mücadelesi içinde kendi varlığını savunma ve kendisini gerçekleştirebilme potansiyelleri ile ilgilidir. Bunun dışında kalan ve özellikle erkeklik kimliğine içkin kılınmış egemenlik yönelimli güç arayışlarının tümü birey için birer yanılsama yaratmaktan öteye geçemez... Erkek birey öncelikle egemenlik

tahakküm yönelimli her türlü güç arayışından vazgeçerek, kendisi olup, ardından Nietzscheci güç perspektifi ile sürekli kendisini aşmayı başardıkça güçlenebilecek, özgürleşebilecektir.

BENLİK YANILSAMASI / ERKEKTE NARSİZM

Narkissos kendisine mi aşıktı, yoksa suya vuran aksine mi? Veya şöyle soralım; erkek kendi öz doğasına mı aşıktır, yoksa kültürel erkeklik kimliğine mi?

Freud, narsizmi, kişinin sevgisini başkalarından çekerek kendisine yöneltmesi, yani bir ego tutkusu veya bencilleşme olarak tanımlamıştı. Narsizm genel anlamda da aşırı özbenlik sevgisi olarak bilinir ama yanlış bilinir. Zira narsizm kişinin kendi gerçekliğinden çok onun yansımalarına aşırı düzeyde sarılması sonucunda gelişen psiko-patolojik bir vakadır. Başka bir ifadeyle kişi narsizmini kendilik üzerine kurguladığını düşünür ama narsizmin temelinde kendi gerçekliğinden kaçış vardır. Bu kaçışın gerisinde ise genellikle bir kendinden memnuniyetsizlik psikolojisi ve hatta nefret duygusu bulunabilir. Bu bağlamda narsizmde ön plana çıkan ego tutkusu, gerçekte bireyin kendi benliğini tehdit altında görmesinin ürünüdür. Çünkü tehdit algısının yarattığı kaygı kişinin dikkatini kendisi üzerine yoğunlaştırır. Bu noktada birey kendi benliğini psikolojik olarak gerçeklikten yalıtarak korumaya yönelir. Burjuvazinin birey kurgusu da narsizmi besleyen bir rol oynar. Çünkü burjuva ideolojisi birey zihnini ve duygusunu kendisine dönük kaygı-korku ve umutlarla doldurarak onu toplumsal bağlarından yalıtır ve güçten düşürür. Narsizm bu yalıtılmışlık, güçsüzlük ve benlik kaygılarının ürünüdür ve kendi gerçekliğinden kaçış eylemi olarak somutlaşır. Narkissos'un kendi gerçekliğinden çok suya vuran aksine aşık olması bundandır. O, suya vuran aksini kendi gerçekliğine tercih eden öznedir.

Narsist kişi kendisiyle çok barışık, kendisine çok sevdalı gibi görünebilir. Ama aslında o, kendisine dair negatif algı ve duyguların üstünü oluşturduğu bir aks veya imgelemlerle örtmüş, bütünleştiği o imgelemi bir aşk nesnesi olarak ön plana çıkarmış kişidir. Dolayısıyla narsizm kişinin kendisine karşı duyduğu patolojik hoşnutsuzluk sonucunda başvurduğu bir psikolojik savunma mekanizması olarak somutlaşır.

Narsizmin tek bir biçimde değil çeşitli ve yer yer birbirine zıtmış gibi görünen biçimlerde kendisini dışa vurabildiğini de ayrıca not düşmek gerekiyor. Söz gelimi kişinin sürekli kendisinden memnuniyetsizliğini dile getirip, yerin dibine batırıcısına kendisine kızması da narsizm göstergesi olabilir. Zira kişi kendisini abartılı bir şekilde yerden yere vurup kendisine aşırı kızıyorken aslında daha mükemmel olduğunu söylüyor veya neden olması gerektiği kadar mükemmel olamadığına kızıyordu. Örneğin sıradan bir sorumluluk taşıyan kişi çok küçük bir hatasını oldukça abartarak dillendiriyor, bunun üzerinden kendisine büyük kızılıyorsa orada normal olmayan bir durum var demektir. Çünkü o yaptığı hatayı abartırken aslında sorumlu-luğunun ne kadar büyük olduğunu ve kendisinin de ne kadar önemli bir kişi olduğunu söylüyordu. Benzer biçimde aşırı mütevazı tutumların gerisinde de bir tür üsttencilik dayatması olabileceği rahatlıkla söylenebilir. L. Chesterfield'in dediği gibi; “övülmek istiyorsanız alçakgönüllülüğü yem olarak kullanın.”

Erkeklerde narsizme gelirse, erkek de tıpkı Narkissos'un kendi gerçekliğinden kaçıp suya vuran aksine sığınması gibi kendi gerçekliğinden kaçır ve kurgulanan erkeklik kimliğine dört elle sarılır. Erkeklik kültürü bu anlamda erkek için Narkissos'un suya vuran aksidir. Dolayısıyla erkeğin erkeklik kimliği ile ilişkisi de narsist bir karakter taşır. Çünkü erkek, erkeklik kültürünün aslında onun gerçekliğini ifade etmediğini bilir. Yani kendi gerçekliğiyle erkeklik imgelemi arasındaki mesafeye dönük bir farkındalık vardır ve bu mesafenin kapatılamayacağı bilinci de bu farkındalığa eşlik eder. Fakat tam da bu noktada ve belki de bu nedenle erkek, erkeklik imgelemine sığınır. Erkek ile erkeklik imgelemi arasındaki mesafe ise bu bölümde sıraladığımız ve benzeri erkeklik yanılsamalarıyla kapatılmaya çalışılır. Örneğin erkek her gün

sömürülüyordur ama erkeklik imgelemindeki görüntüsü ona özgür olduğunu söyler; gerçekte son derece zayıftır ama toplumsal cinsiyetçilik aynası onu bir güç abidesi olarak gösterir vs...

Erkek aşk düzeyinde sarılarak erkeklik kültüründen kendisine koruyucu bir kabuk imal eder. Narsizmin gerçekliğe karşı psikolojik savunma eksenli geliştirilen patolojik bir vaka olduğunu belirtmiştik. Erkeklik kabuğu da narsizm ürünü bir savunma duvarı olduğundan erkek ona dönük olası yönelimlere karşı sürekli tetiktedir. Hassasiyet, korku ve kaygıyla beslenen narsist tutkuyla ilgilidir ve olası yönelimlere karşı aşırı refleksler gösterilmesi sonucu doğurur. Nasıl ki bir saldırı veya tehlike karşısında kale duvarları güçlendiriliyorsa (ki tarihte en büyük savunma duvarlarını en çok saldırıya uğrayan toplumlar inşa etmiştir), aynı şekilde erkeklik kabuğuna dönük yönelimlere karşı da bu kabuk güçlendirilmeye/kalınlaştırılmaya çalışılır. Erkeğin, erkekliği veya erkekliğe dair psikolojileri tartıştırmadığını hatırlayalım. Bir erkeğin en çok “erkek” kesildiği zamanların erkekliğin tartışma konusu olduğu zamanlar olduğunu biraz dikkat sahibi her gözlemci kolaylıkla fark edebilir. Zira savunma duvarlarına bir saldırı varsa yapılacak olan savunma hattında bir gedik açılmasını önlemek için bu duvarın daha da sağlamlaştırılması, dolayısıyla erkekliğin daha belirgin hale getirilmesidir. Bu noktada duyulan korku, özün ya da gerçekliğin açığa çıkması korkusudur. Çünkü kale duvarı yıkılır, erkeklik kabuğu kırılırsa kabuğun içindeki erkek, gücü-güçsüzlüğü özetle olanca çıplaklığıyla açığa çıkacak ve yapılandırılmış erkeklik dünyası artık onun sığınağı olmaktan çıkacaktır. Bu anlamıyla erkeklik kabuğu, erkeğin toplumsal cinsiyetçilik kültürünün arkasına saklanarak oradan sahte egemenlik ve güç devşirmesi gerçekliğini imler.

Bütün bu psikolojik motivasyonların erkeğe esas kaybettiren boyutu da özün gölgede kalması ve gelişmesine izin verilmeyip giderek bir tükenişle yüzyüze bırakılmasıdır. Zira erkeklik kültüründen imal edilmiş kalın bir kabukla kuşatılmış öz, kendisini geliştirme imkanı bulamaz. Erkeğin özsel olan birçok duygusunu sırf “kadınsı” olarak tanımlanageldiği için bastırma edimini de bu bağlam içinde okumak gerekiyor. Özün erkeklik kültürüne teslim olma paralelinde kaybolduğuna en iyi örnek patriyarkal erkeklik kimliğiyle güçlü bir şekilde bütünleşmeyi başarmış erkek tipinin cinsellikten sosyo-kültürel yaşam alışkanlıklarına kadar neredeyse tüm davranışlarının öngörülebilir düzeyde bir mekaniğe bağlanmış olmasıdır. Zira egemen erkekliğin bütün kodları imal edilmiş erkeklik kabuğunda yazılıdır ve belirleyici olan erkeğin iradesi değil o kodlar olur.

Şuna varmak istiyoruz; erkek genelde kendisine sevdalı olarak bilinir. Oysa gerçeklik bunun tersidir. Erkek, öz olarak kendi doğasına değil yapılandırılmış erkeklik kültürüne sevdalıdır. Bu tutumun bedeli de erkek için kendi gerçekliğine yabancılaşmadır ki, erkek bunu yarı-bilinçle tercih eder. Bu nedenle çözüm erkeğin kendisine sevdalılığı bırakmasında değil çözüm erkeğin kendisini sevebilme kapasitesini geliştirme-sindedir. Kendisini sevmesi kendi gerçekliği ile barışık olması erkeğin kadınla da çevreyle de sevgiye ve ortaklaşmaya dayalı sağlıklı bir yaşam motivasyonuna ulaşmasına ciddi düzeyde katkı yapacaktır. Ve hatta denilebilir ki, bu başarılmadan sağlıklı bir yaşam motivasyonuna ulaşmak imkansızlık düzeyinde zordur. Çünkü sevgi, yapısı gereği insanın kendisi ile sevdiği şey arasında bölünebilecek bir olgu değildir. Bu bağlamda kişinin kendisi için duyduğu sevgi, başkası için duyduğu sevgiden ayrılamaz. Nitekim kendisiyle kavgalı bir insanın çevresiyle barışık yaşaması; kendisinden nefret eden insanın çevresiyle sevgiye dayalı bir ilişki kültürü geliştirmesi imkan dahilinde değildir. Bu anlamda erkeğin çevresiyle olan sorunlu ilişkisinin kaynağı kendisi ile olan ilişkisindedir.

Sonuç itibarıyla erkek narsizmi erkeğin kendi gerçekliğinden duyduğu hoşnutsuzluk ve yüzleşme korkusunun bir ürünü olarak kendi gerçekliğinden kaçıp patriyarkal erkeklik kabuğuna “aşkla” sığınması ve kendisini ona hapsetmesi olarak okunabilir. Bu kabuk kırılmadığı müddetçe erkeğin kendi gerçekliğiyle

buluşması dolayısıyla kendisi ile yüzleşerek barışması mümkün değildir. Bu nedenledir ki, erkeklik kabuğu, erkeğin gerçek anlamda taşıdığı sevgi potansiyellerinin açığa çıkmasını engellediği gibi özgürleşmesinin de önünde engeldir. Kabuk ne kadar kalınlaşırsa öz kaçınılmaz olarak o kadar hareketsiz kalır. Erkeklik kültürü erkeğin kalın duvarlarla örülmüş hapisanesidir...

Yaşanan durum eğer yaşam gerçekliğine aykırı ise hele de bu aykırılığa dair belli belirsiz de olsa bir farkındalık var ise kişi/toplum, varolanı kabul edilebilir kılmak için ne gerekiyorsa yapacaktır. Erkeklik yanılsamaları benzer bir ihtiyaçtan doğduğundan farklı farklı biçimlerde dışa vurabilirler. Dikkat edilirse bu yanılsamaların tümü birbiriyle bağlantılı ve her biri bir diğerini besleyecek tarzda kurgulanmıştır. Kurgunun bu düzeyde sistematik bir nitelik arz etmesi erkeklik ideolojisinin kapsam derinliğinden ileri gelir. İdeoloji bir tür bilinç oluşturma operasyonudur ve patriyarka bunu köklü bir biçimde başarmıştır. Sorun bu bilincin “yanlış” olmasındadır. Ve bu “yanlış bilinç” yabancılaşmayı evrenselleştirme yoluyla yabancılaşma olmaktan çıkarmaya yönelir. Yanılsamanın kaynağı buradadır. Konu ideoloji kuramı olmadığından kavramsal boyutlarıyla detaylarına inemeyeceğiz. Ama diğer taraftan bu çalışma baştan sona erkeklik ideolojisinin yansımalarını konu edinmiştir.

Erkeklik psikolojisine yön veren bu algısal tutumları “erkeklik yanılsamaları” olarak ifade ediyoruz. Çünkü bunlar erkeği insani hakikatlerden uzaklaştıran kurgulanmış algılardır. Patriyarka patentli bu algılar hazırlanıp ambalajlanarak erkek pazarında satışa sunulur. Bu ambalajlar erkeğe, erkeklik sunar; sen busun, der; bunlar senin özelliklerin; bunlar da hakların... Burada sorun, erkeğin bu pazarın gönüllü müşterisi olarak patriyarkal ideolojinin denetimine girmesidir. Sonuç itibarıyla bu yanılsamalar hem egemen sistemin kölesi haline getirerek hem de kendi gerçekliğinden uzaklaştırıp kendisine yabancılaştırarak en büyük faturayı erkeğin kendisine çıkarır. Ve daha kötüsü bu yabancılaşmanın erkek eliyle kadına, topluma ve oradan da çevreye doğru yayılması, dayatılmasıdır.

Bu nedenle erkek öncelikle patriyarkanın ideolojik evreni düzleminden çıkabilmelidir. Çünkü bu evren sağlıklı düşünmeyi engelleyen yanılsamalı zihin ve kültür oyunları evrenidir. Bu noktada entelektüel aydınlanma ve özgürlük bilinci ilişkiselliği söz konusu ideolojik kalıpları yıkmada önemli imkanlar yaratabilir. Zira entelektüel aydınlanma patriyarkal ideoloji ve kültürün gerçekte ne olduğunu ortaya çıkarıp erkeklik yanılsamalarının dağılmasını sağlayabilir. Bunun yolu verili olanın analizinde Adorno’nun *Negatif Diyalektik* olarak tanımladığı yöntemsel tutumla varolanın sorunlu yanlarına odaklanacak zihinsel bir emekten geçer. Özgürlük bilinci ise zihinsel anlamda patriyarkal ideolojinin etkilerinden kurtulmaya başlayacak erkeğin, kendisini kendi doğası üzerinden varkılması ve kadınla, toplumla, çevreyle özgürlük ilkesi temelinde bir ilişki ve yaşam kültürü inşasına yönelmesi için doğrultu sunacaktır.

Bu her iki boyutu gerçekleştirmeye en yakın erkek devrimci, demokrat erkektir. Peki, devrimci erkeklerin erkeklik kültürü karşısındaki duruşu nedir? Şimdi buraya kadar işlediğimiz erkeklik kültürü, devrimci ortamlara nasıl yansır, ona bakacağız...

III. BÖLÜM

ÖZGÜRLÜK MÜCADELESİNDE ERKEĞİN AYAĞINA DOLANAN OLGU OLARAK

ERKEKLİK

III. BÖLÜM

ÖZGÜRLÜK MÜCADELESİNDE ERKEĞİN AYAĞINA DOLANAN OLGU OLARAK ERKEKLİK

- Bana sonuncu, en üst, en büyük sayıyı söyle
- Saçma! Sayıların sayısı sonsuzdur, sen hangi
sonuncuyu istiyorsun?
- Peki sen hangi son devrimi istiyorsun? Sonuncu
diye bir şey yok, devrimler sonsuzdur. Son devrim
çocuklar içindi; çocuklar sonsuzluktan korkar...

Yevgeni Zamyatin

Zamyatin'in otoriter toplumla ilgili gözlemlerini içeren *Biz* romanındaki bu diyalog, devrimi sonlu, sınırlı bir olgu olarak ele alan pozitivist devrim anlayışına bir eleştiri olarak okunabilir. Daha genel anlamda ise modernist felsefi düşünüş sınırları içinde kalan sosyalist devrimlerin amaçlanan ideallerden uzak düşmüş olmalarının da etkisiyle denilebilir ki, devrim kavramı, 20. yüzyılı kriz halinde geçirmiştir.

Modern sosyalist devrim teorisinin ana eksenini siyasal iktidarın ele geçirilmesi perspektifi oluşturur. Buna göre devrim, verili siyasal iktidarı yıkıp, yıkılan iktidarın yerine yeni ve devrimci bir iktidar inşa etmektir. Bu noktadan sonra devrim, inşa edilmiş yeni devrimci otoriteyi korumaya yönelir. Devrimi bu bağlam içinde salt siyasal iktidar yönelimli bir eylem olarak değerlendirecek olursak elbette bir “sonuncu devrim” olacaktır. Bu klasik devrim teorisinin pozitivist akıl sınırlarıyla kuşatılmış olduğunu ve devrimi teknik bir olguya indirgeyerek devrim olmaktan çıkardığını belirtmeye gerek bile yok gibidir. Nitekim devrim “öncesi” ve “sonrası” ifadeleri de devrimi siyasal iktidar yönelimli bir eylem sınırları içinde tanımlamanın ürünüdür.

Devrim her şeyden önce sürekli hareket halinde kaynayan toplumsal dinamiklerin bir ürünü olarak oluşur; ve devrimciler de bu toplumsal kaynamanın ürünüdür. Toplumsallığın hiçbir mekanik yasayla sınırlanamayacak bir oluş olarak gerçekleşmesi, devrimleri de yaşamın bir parçası haline getirir. Deleuze'un sözcükleriyle söyleyecek olursak: “oluş”un kendinden başka bir öznesi yoktur! Devrimler bu anlamıyla toplumsal oluş'un önünde engel oluşturan dinamiklerin aşılması yönelimli dönemsel temsillerdir. Başka bir ifadeyle devrimler, sabit yasalara dayanan olgular değil, yasasını toplumsal oluş'ların belirlediği, dolayısıyla kendi içinde sürekli yenilenen bir dinamik öz taşırlar.

Klasik sosyalist devrimde egemenlik uygulayımı ve sömürü ilişkileri bağlamında ve buna itiraz temelinde gündeme girmiş olması nedeniyle siyasal karakter (iktidar yönelimi) ön plana çıkar. Hem bu boyutuyla hem de sosyalist devrimin emek sömürsünü merkez alıp diğer sömürü alanlarını tali plana indirgemesi boyutuyla çokça eleştirel analiz yapılmıştır. Fakat yarattığı açmazlara rağmen bu devrim perspektifindeki eril karakter üzerinde yeterince durulduğu söylenemez. Oysa erkek egemenliği söz konusu olduğunda hiçbir devrim masum değildir! Zira beşbin yıllık tarihsel süreç boyunca bütün devrimlerin içinde hareket ettiği kültürel evren, erkek egemen uygarlık evrenidir. Ve siyasal iktidarı ele geçirme yönelimli devrimci eylemin ele geçirmeye çalıştığı veya ele geçirdikten sonra uyguladığı iktidar gücünün eril siyaset karakterli olmadığını iddia edebilecek verilere sahip değiliz. Demek oluyor ki, sosyalist ve sol tandanslı

ulusal kurtuluş mücadeleleri de eril siyasal karakterden muzdariptirler. Önemle altını çizerek belirtmeliyiz ki, bunu söylemekle sosyalist devrimcilerin eril karakterinden bahsetmiyoruz. İdeolojik, siyasal perspektif anlamında bu devrimlerin eril karakterinden bahsediyoruz.

Sosyalist devrimler ideolojik düzeyde eşitlikçi bir ideal taşırlar. Ama ideal başka bir şeydir gerçeklik başka... Ve hayat, gerçekliği ideal olandan ayırıştırır. Tarih, sosyalist ve ulusal kurtuluş devrimlerinin de gerçek yaşamda kendilerini eril siyasetten arındıramadıklarını defalarca ortaya koydu, koymaya da devam ediyor. Sovyet devrimi, Çin devrimi, Küba, Vietnam, Angola devrimleri hiç kuşkusuz cinsiyet eşitliği bakımından sömürgeci kapitalist devletlerle veya feodal kültürlerle kıyaslanamayacak düzeyde adımlar atmıştır. Bu doğru ama sorun kıyas değildir. Sorun sosyalist veya ulusal kurtuluş devrimlerinin gerçek anlamda bir cinsiyet eşitliği ve özgürlüğü sağlamış olup olmadıkları ve daha önemlisi neden sağlayamadıklarıdır.

Sosyalist devrim veya ulusal kurtuluş mücadelelerinin eril siyasetten arınma düzeylerini salt konjonktürel politik açılım-kapanımlarla ve hatta söylem düzeyindeki ideolojik analizlerle değerlendirmek yanıltıcı olabilir. Esas önemli olan ideolojik ve kültürel değişimin toplumsallığın bedenini oluşturan ekonomi, politika, aşk ve diğer alanlarda kurumsallaşmasıdır. Bu bağlamda çarpıcı bir örnek, devrimlerin mücadele süreci ile bu mücadelenin başarıya ulaşmasından sonraki süreçlerde kadın gerçekliğiyle kurdukları ilişki biçimidir. Zira devrimci mücadele süreçlerinde sosyalist devrimler de sol tandanslı ulusal kurtuluş mücadeleleri de kadını devrimin bütün mücadele alanlarına çekebilmek için ellerinden gelen her şeyi yapar, her yola başvururlar. Fakat kadının mücadeleye katılımı genellikle devrim öncülüğüne tabi olma temelinde olur. Söz gelimi sosyalistler, feminizmi proleter saflara nifak tohumları ekme amaçlı geliştirilen bir burjuva girişimi olarak değerlendirir. Çünkü kadının gerçek kurtuluşu sınıf mücadelesindedir! Ulusal kurtuluşçular da ulusun kurtuluşunun kadının gerçek kurtuluşu olduğunu iddia edip kadını mücadelenin çeşitli alanlarında seferber etmeye çalışırlar. Devrim mücadelesi sürecinde erkekler de değişirler; kadınlarla cephede omuz omuza savaşır, yemek yapar, bulaşık yıkarlar vs... Ve sonra günü gelir devrim olur... Sosyalist devrimlerin vaatlerini tümüyle unuttukları söylenemez elbette. Sovyetler, Çin, Vietnam vd. örneklerde devrim sonrası gerek ekonomik istihdam bakımından gerekse de politik temsiliyet bakımından kadın, eskiye nazaran görünür biçimde ön plana çıkar. Fakat ilk andan itibaren kadınlar önemli ekonomik ve politik kurullarda hep azınlıktırlar. Ve bütün bu örneklerde devrim sonrası süreç içinde kadınların özellikle kilit siyasal ve ekonomik kurum temsiliyetlerinden geri doğru itildiği de tarihsel bir vakıdır. Bütün bunlar, toplumsal cinsiyetçi iş bölümü inceltilerek (devrime uyarlanarak) sürdürülür. Ki devrimler sonrası kadın istihdamının çok büyük bir yüzdesi de bu nedenle hizmet sektörlerinde sağlanmaya çalışılır. Bu “devrimci” ayrımcılığın tek tek devrim deneyimlerinde nasıl geliştiği ve hangi toplumsal alanlara nasıl yansıdığı farklı bir değerlendime konusudur. Bu noktada gerçekleşmiş bütün devrimlerin üzerinde ortaklaştığı tema, devrim sürecinde kadının devrim öncülüğüne bağlı olması kaydıyla aktifleştirilmesi, sonrasında ise geleneksel konuma doğru geri itilmeye çalışılmasıdır.

Peki, devrimlerin bütün bunları planlı geliştirdikleri iddia edilebilir mi? Evet demek de hayır demek de kolay değil... Bu daha çok devrimlerin ideolojik-örgütsel karakteri ile ilgili objektif bir sonuç olarak geliyor. Çünkü ideolojik, örgütsel kurgu bakımından klasik sosyalist devrimler de ulusal kurtuluş mücadeleleri de son tahlilde siyaseten “baba’nın yasası” temelinde somutlaşır. O halde devrimin karakterine dolayısıyla ona yüklenen anlamlara odaklanmak gerekir.

Devrim eyleminin temel yönelimi perspektif ve örgütlenme biçimiyle sıkı sıkıya bağlı olur. Elinde askeri, siyasi, ekonomik güç bulunan iktidarları (devlet) yıkmak veya ele geçirmek bir karşı şiddet ve buna

uygun katı hiyerarşik örgütlenme yapısı gerektirir. Bu noktada eril iktidar kültürünün devrimci hareketler için yarattığı bir kısır döngüden bahsedilebilir. Zira aynı zeminde kalındığı müddetçe iktidar karşıtı mücadele de iktidar üretir ki karşıtı oluşturmak eril siyasal iktidarın karakteristiğidir. Nitekim eril iktidar her zaman için ancak karşıtıyla büyüüp derinleşebilir. Dolayısıyla söylem ne kadar farklı ve taban tabana zıt olursa olsun klasik devrim stratejileri iktidar yönelimi ve örgütlenme perspektifi bağlamında karakteristik olarak erkek egemen siyasal kültürü yankılamış olurlar. “Babanın yasası” olarak ifade edilen ataerkinde iktidar baba, yasa ise babanın sözüdür. Örneğin klasik ailede, tüm aile bu üstten belirlenimler doğrultusunda yaşar. Benzer biçimde klasik devrimci örgütlenmeler de katı hiyerarşik bir yapıda kurgulanırlar. Söz-yetki piramidin tepesinde merkezleşir. Bu hiyerarşik biçimleniş devrimden sonra da devam eder ama bu kez çoğunlukla devlet bürokrasisine dönüşmüş olarak. Devlet örgütlenmesi karakteri gereği devrimci mücadele sürecinin birçok aktif unsurunu dışlar. Çünkü güç merkezileştikçe iktidara dönüşüp devlet gücü haline gelir. L. Althusser’in aktardığı kadarıyla Sovyet devriminden sonra devlet kurmayları “Sosyalist devletin giderek sönmüneceği” perspektifini savunmak için manidar bir önesürümde bulunurlar. Buna göre sosyalist devlet güçlendikçe sönmünecektir! İktidarı ele geçirip sosyalist devlet kurumlaşması yoluyla yeniden merkezileştiren sosyalist kurmaylar bu kez “bütün ulus” veya “bütün ezilenler” adına ve onların çıkarları doğrultusunda hareket ettiklerini iddia ederek devleti korumaya yönelirler. Özetle ister devrimci mücadele sürecinde isterse de devrimci kurumlaşma (sosyalist devletleşme) sürecinde olsun katı hiyerarşik örgütlenmelerin tümünde söz ve karar gücü piramidin tepesinde odaklandığından babanın yasasını yankırlarlar. Piramidin tepesinde sosyalist, liberal-kapitalist veya geleneksel bir gücün bulunuyor olması birçok açıdan fark eder ama siyasetin erillliği bakımından değil. Ayrıca bu siyaset anlayışı eril egemenlikçidir ama cinsiyetleri aşan bir nitelik de arz eder. Bu yönüyle bütünüyle kadınlardan oluşan bir örgütlenme de aynı siyasal işleyiş ve kültüre sahipse eril siyaset üretiyor demektir.

Devrimin iktidar yönelimli tasarlanmasının önemli bir sonucu da onun diyalektik süreçselliğini baltalamasıdır. Çünkü bu perspektife göre devrim, iktidarın ele geçirildiği anda gerçekleşir. Dolayısıyla devrim bugünden kopararak bir gelecek projesi, gelecekte ulaşılabilecek bir şey olarak somutlaşır.

Klasik devrim temel olarak bir dış müdahaledir; değiştirip-dönüştürme operasyonudur. Bu nedenle de klasik sosyalist devrimci örgütlenmeler genel anlamda eleştiriye, özellikle de dışarıdan gelişen eleştirilere karşı tahammülsüzdür. Çünkü devrimin kendisi bir toplumsal eleştiri olarak konumlanır. Dolayısıyla devrimi eleştirmek otomatikman karşı devrimci safta konumlanmak olarak yorumlanır. Aynı kültür kaçınılmaz olarak devrim kadrolarında da yansımaları bulur; örneğin, devrimciler bulundukları devrim ortamlarını eleştirel analizden geçirmekte gönülsüzdürler. Zira onlar zaten bir toplumsal eleştiri düzleminde hareket ettiklerini düşünürler. Bağlantılı olarak ne kadar otoriter, baskıcı, antidemokratik olursa olsun her devrim en demokratik devrim, her devrimci de en demokrat devrimci olduğunu iddia etme eğilimindedir. Denilebilir ki, “bu sadece devrimci örgütlenmelere has bir tutum değildir, bütün devletler, egemen sistem parti ve örgütlenmeleri de aynı iddiada bulunurlar!” Doğrudur ve zaten sorun bu eril siyasal kültürün devrimci örgütlenme saflarından da yankılanmasıdır.

İktidarın ele geçirilmesine dayalı klasik sosyalist devrim teori ve stratejilerinin kuramsal anlamda savunulabilecek bir yanı olmadığı gibi devrim başarılarını koruyamadıkları da Sovyetlerde vd. örneklerde görüldüğü üzere tarihsel bir gerçekliktir. Diğer taraftan bu stratejiler, devrimi mekanik bir olguya indirgeyerek kadükleştiren, perspektifini sınırlayan, teori-pratik birlikteliğini, yaşam-ideal ilişkisini tutarsızlaştıran ve devrimi devrim olmaktan uzaklaştıran bir rol oynar. Bütün bu nedenlerle devrimci pratik için eril siyasal kodlar üzerine kurgulanmış bu devrim teori ve stratejilerinin aşılması zorunlu görünüyor. Sosyalist devrim toplumsal eşitlik ve özgürlük yönelimli olduğuna göre, değil devlet iktidarını ele geçirmek

onu bulunduğu her yerde reddederek etkisizleştirmek durumundadır. Zira toplum sömürü üreten kurumların ele geçirilmesiyle özgürleşemez. Bilakis siyasetin iktidarcı tüm biçimlenişlerinin reddi paralelinde tabandan alternatif bir yeniden örgütlenme, toplumsal dönüşüm ve devrim için şart görünüyör.

Michel Foucault, iktidar çözümlemesinde “iktidarın her yerdeliği” dolayısıyla da “merkezsizliği” yönlü bir analiz geliştirince çeşitli eleştirilere muhatap olmuştu. Bu eleştirilere göre “iktidarın merkezsizliği analizi” iktidarı belirsizleştiriyor; dolayısıyla karşısında mücadele edilecek yani yıkılacak veya ele geçirilecek iktidarı görünmez kılıyor; bu da bir mücadelesizliğe davet anlamına geliyordu. Bu eleştirilerin yekten bir tarafa atılabilecek türden olmadıkları kabul edilebilir. Özellikle de klasik devrim savunucularının dilinde bu eleştiriler çok daha fazla haklılık kazanır. Fakat bu Foucault analizinin söylediği başka şeyler yok mu diye bakıldığında bu analizin alternatif bir devrim teorisi içinde çok parlak bir yer bulabileceği de söylenebilir. Şöyle ki; eğer iktidar her yerde ise yani en sıradan günlük yaşam ilişkilerinden tutalım en sistematik iktidar odağı olan devlet örgütlenmesine kadar yaşamın her alanına sinmişse, o halde yaşamın her alanında da devrimci bir mücadele gerekiyor demektir. Bu yorumla Foucault analizi alternatif devrim teorisinde önemli bir argüman haline gelir. Çünkü toplumsal dönüşüm üstten belirlenimler yoluyla değil tabandan ve her alanda geliştirilecek mücadele ile mümkündür. Politikanın iktidarcı eril siyasal güçlerin bir ayrıcalığı olmaktan çıkarılıp toplumsal yaşama içkin kılınması da bu yolla imkan dahiline girebilir. Ki özgürlük eğer birey vd. toplumsal öğelerin kendilerini gerçekleştirebilmeleri ise bunun da eylemekten/eylemde bulunmaktan başka bir yolu yoksa politikanın toplumsal yaşama içkin kılınması ve her bireyin birer politik eyleyen (özne) olması, toplumsal dönüşüm ve devrim için olmazsa olmaz bir gerekliliktir. Zira politikanın toplumsallaşması ile birey ve kolektif eylem potansiyelleri harekete geçerek toplumsallığın yeniden ve yeniden oluşabilmesinin yollarını açar. Bu perspektife göre devrim, sonu olan bir olgu olarak değil yer yer kesintilerle yer yer sıçramalarla yol alan sürekli akış halinde bir oluş olarak somutlaşır. Bu devrim pratiğinin öznesi de tabandan eyleme geçen, eyleme geçtikçe yeniden oluşan geniş toplumsal dinamikler, yani çokluktur.

Buna göre, üstten, toplumsal mühendislik yoluyla dönüşüm hedefleyen siyasal perspektif ve katı hiyerarşik örgütlenme modelleriyle “babanın yasası”nı yankılayan ve böylece devrimi erkek egemen siyasal kültür içinde eriten klasik sosyalist devrim teorisinin yerine; alternatif devrim modeli, söz ve karar gücünün tabanda olduğu komün, konsey, kongre, halk meclisi gibi toplumsal yapılara dayalı örgütlenmeler olarak belirginleşir. Bu örgütlenme modeli hiyerarşik ve üstten alta doğru işleyen örgütlenmeleri reddettiğinden, babanın yasası ya da ataerkil siyasal kültür bu model içinde işlemez. Tabandan devrim örgütlenmesine günümüzden Subcomandante Marcos* öncülüğündeki Meksika Yerlileri Hareketi (EZLN) ile A. Öcalan öncülüğündeki Kürt Özgürlük Hareketi örnek verilebilir. Her iki örgütlenmenin en önemli özelliği erkek egemenliğine karşı geliştirilen mücadele ve kadının devrimde, devrimin öznesi olarak yer almasıdır. Fakat alınan ideolojik ve örgütsel tedbirler bu hareketlerde erkek egemenlikçi kültür yansımaları olmadığı anlamına gelmez. Sub. Marcos, hareketin başından itibaren içinde yer almalarına rağmen kadınların karşılaştığı erkek egemen önyargılar ve engelleyici yaklaşımlar üzerinde durarak değerlendirmelerde bulunur. Kadına karşı güvensizlik, inançsızlık, otoritesini tanımama, devrimci savaşı erkek işi olarak görme gibi birçok yansıma bu bağlamda sıralanabilir. Sub. Marcos, konu bağlamında bir anısına da yer verir; Marcos, gerilla birliklerine askeri talim yaptırmaktadır. EZLN’de askeri talimlerde kumandan “Biz kimiz?” diye sorar, gerillalar da “İnsurgenteler!” diye yanıt verir. Gerisini Marcos’un sözcükleriyle aktaralım: “Söz

* Sub. Marcos, tabandan örgütlenme esprisi üzerinden kendileri dışında hiç kimseyi temsil etme iddiasında olmadıklarını belirtip, bir devrim bildirilerini “Bu gezegendeki tüm devrimci öncülerin canı cehenneme!” şeklinde bitirir. Fakat Marcos da bir devrim öncülüğüdür. Buradaki vurgu tabana ve kendi kendini temsile odaklı olduğundan önemlidir. Zira politik toplum her bireyin politik özne olarak rol oynadığı toplumsallıktır. Dolayısıyla temsil özgür politikanın içinde ve doğrudan gerçekleşir, dışında değil...

ettiğim gün gerilla kolunun yarısı kadınlardan oluşuyordu. ‘Biz kimiz?’ diye bağırdığımda erkekler ‘İnsurgenteler!’ diye cevap verirken kadınların da ‘İnsurgentalar!’ diye bağırdığını, üstelik seslerinin erkeklerinkini bastırdığını duydum. Önce sessizce durdum, sonra erkeklere sıradan çıkmalarını emrettim. Yüzümü kadınlara dönerek ‘Biz kimiz?’ diye sordum. Onlar da ciddi ve gür bir sesle ‘İnsurgentalar!’ diye bağırdılar. Hayretle yüzlerine bakmaya devam ettim, hafifçe tebessüm ettiklerini fark ettim. Yeniden ‘Biz kimiz?’ dedim, onlar da ‘İnsurgentalar!’ diye karşılık verdiler. Pipomu yakıp bakışlarımı herhangi bir şeye yöneltmeden yavaşça içtim. Yeniden sıra olmalarını emrettim ve şöyle konuştum; ‘Bugün bizler kazanacağımızı öğrendik. Sorusu olan?’ Sessizlik. Gür sesle emrettim ‘Hazirol! Dikkat! İnsurgenteler’, etrafımda dönüp compenaralara baktım ve ekledim, ‘Ve insurgentalar! Rahat! Şimdi!’ postalların çıkardığı sesler bir örnekti.” (*Durito’yla Söyleşiler*)

Bu anıdan gerilla da devrimci de olsa askeri kültür, dil ve algının eril karakterli olup, kadınları dışladığını bir kez daha görüyoruz. Daha ilginç olan ise Marcos gibi bir devrim öncülüğünün bile yaşadığı anıya kadar bahse konu hususu dikkatten kaçırmış olmasıdır. Ve en önemlisi bu örnek devrimciliğin devrim içinde öğrenildiğini gösterir. Devrim, devrim içinde öğrenilir. Çünkü devrim, önceden bütünüyle öğrenilerek yürütülen bir şey değil yürüyen bir toplumsal organizmadır ve yürüyüş, yürümeyi yani akış halindeki yaşam gerçeğini öğretir.

Erkeklik kültürünü devrim pratiğinde ayrıntılarıyla analiz eden ve böylece dünya devrim tarihinde özgün bir deneyim oluşturan ender devrim öncülüklerinden biri de Öcalan’dır. Devrim teorisini birey ve toplumsal dönüşüm diyalektiği temelinde sürekli bir akış eylemi olarak değerlendiren Öcalan, devrim perspektifini bu doğrultuda sürekli yenilemiştir. Bu bağlamda Öcalan’ın geliştirdiği taban iradesine dayalı konfederal örgütlenme sistemi aynı zamanda erkek egemen siyaset kültürüne karşı bir tedbir ve mücadele perspektifi içerir. Çünkü Öcalan, 40 yıllık devrimci mücadele sürecinde erkeklik kültürü ve eril siyaset anlayışının devrimci ortamlara yansımalarını ve bu yansımaların yarattığı yıkıcı sonuçları, sözgelimi erkeklik kültürünün en belirgin özelliği olan güç-iktidar yönelimli kişiliğin, eline geçen devrim gücünü nasıl bir sarhoşlukla devrimin aleyhine çevirdiğini bizzat gözlemlemiştir. Öcalan’ın “iktidar hastalığı” olarak analiz ettiği bu çarpık güç algı ve uygulamaları önceki bölümlerde irdelemeye çalıştığımız erkeklik kültürünün yarattığı güç yanılsamalarından bağımsız değildir. Egemen erkeklik kültüründeki, güç olmadığı halde kendini güç görme yanılsaması böylece erkek şahsında devrimci ortama yansımış ve kaybettirmiştir. Hiç kuşkusuz Öcalan’ın ideolojik yenilenme ve örgütsel dönüşüm hamlelerini sadece erkeklik kültürü merkezli değerlendirmek dar bir yorum olacaktır. Fakat bundan bağımsız değerlendirmek de kesinlikle eksik bir değerlendirme olur. Çünkü devrimci dönüşümlerde yenilenen perspektif siyasaldır ve Öcalan, siyasal doğrultuyu egemenlikçi, hiyerarşik eril siyasal kültürden arındırmaya yönelmiştir. Bu noktada dönüşümün merkezinde klasik sosyalist devrim teorisine de rengini veren egemen erkeğin siyaset ve devrim algısını değiştirmek vardır dersek tam da esas temaya dokunmuş oluruz.

İçerdiği özgünlük nedeniyle Öcalan perspektifinin somutlaştığı Kürt Özgürlük Hareketi deneyimine konu bağlamında biraz daha yakından bakacak olursak; aslında Kürt Özgürlük Hareketi de başlangıçta klasik Marksist-Leninist bir örgütlenme modeli çizgisinde katı hiyerarşik bir ideolojik-örgütsel perspektife sahip, özetle “babanın yasası”na göre örgütlenmiş sosyalist hareketlerden biridir. A. Öcalan öncülüğündeki devrim kendi içinde sürekli değişimler geçirerek babanın yasasına dayalı eril siyaset anlayışına karşı mücadele etti. Bir yüzünde ideolojik-örgütsel yenilenme diğer yüzünde kişilik dönüşümü bulunan bu mücadelenin erkek egemen kültüre karşı önemli bir hamlesi de ayrı-özerk kadın örgütlenmesidir. Devrimci ortama yansıyan erkeklik kültürünün kadın iradesi üzerinde yarattığı gölgeyi erkenden gören A. Öcalan, bu hamleyle kadının kendi iradesiyle örgütlenip, özgücü üzerinden özgürleşmesine alan açmaya çalışmış,

erkeklik kültürüne karşı kadın örgütlenmesi somutunda bir devrimci hamle yapmıştır. Sosyal bilimciler veya devrim teorisyenleri bugün Kürdistan devrimini mercek altına alacak olsalar, ilk karşılaçıkları olgu kadın devrimidir. Ve denilebilir ki, toplumsal dönüşüm/devrim bağlamında Özgür Kadın Hareketi, devrimin devrim adını hak etmesinde en büyük paya sahip gelişmelerin başında gelir. Zira kadın iradesine dayalı ayrı-özerk kadın örgütlenmesinin askeri, siyasi, sosyal, kültürel vb. her alanda geliştirilmesini öngören felsefik, ideolojik, örgütsel tutum Özgür Kadın Hareketi'nin ciddi düzeyde bir irade ve toplumsal dönüşümün en devrimci politik öncülerinden biri haline gelmesini sağlamıştır.

Kadın hareketinin yakaladığı bu hızlı politik değişim ritminin kişilik dönüşümlerinde ne düzeyde yakalandığı hiç kuşkusuz incelenmeye değer bir konudur. Fakat bu örnek iki açıdan önemlidir. Birincisi Öcalan'ın devrim teorisinde cinsiyet özgürlüğünün temel bir parametre olarak ele alınması dolayısıyla erkek egemenliğine karşı geliştirilen mücadelenin yarattığı devrimci dönüşüm ivmesidir. İkinci önemli sonuç ise kadın potansiyelinin egemenlikten kurtuldukça ne düzeyde dinamik bir toplumsal dönüşüm enerjisi yaratabildiğinin açığa çıkmış olmasıdır... Cinsiyet özgürlükçü bu devrim stratejisinin gün geçtikçe derinleştiğini de ayrıca belirtmek gerekiyor ki, bugün siyasi, sosyal, kültürel bütün toplumsal alanlarda “eşbaşkanlık” modeliyle kadın birinci dereceden politik bir karar gücü olarak konumlanmaktadır. Kadın böylece sadece devrime katılan, devrim kararlarını uygulayan ve devrimden kendisini kurtarmasını bekleyen değil, devrimin esas öncüsü, toplumsal dönüşümün karar gücü olarak konumlanmış oluyor. Eşbaşkanlık, herhangi bir siyasal model değil, sosyalizmin özü olan eş yaşam felsefesinin öngördüğü eş-irade ve eş-karar gücünün ete kemiğe büründüğü devrimci bir mekanizmadır. Bu nedenle denilebilir ki, eşbaşkanlık modelinin gündeme girmiş olması toplumsal devrimin en önemli sonuçlarından biridir. Zira bu, yaşamın her alanında toplumsal cinsiyetçi iş bölümünün ve erkek egemen siyasal kültürün reddedilmesi yönelimli alternatif bir modeldir. Bu modelin kendisinden daha değerli olan şey ise, kadınların bugüne kadar “erkek alanı” olarak ayrıcalıklandırılan tüm kamusal alanlarda söz ve karar gücü olabilecek düzeyde özgür bir politik güç haline gelmiş olmalarıdır. Eşbaşkanlık bu anlamda kadın özgürlük mücadelesinin bir sonucu olduğu için değerlidir. Çünkü etkin bir şekilde işletecek irade ve özgür politik güç olmazsa hiçbir model cinsiyet özgürlüğünü sağlayamaz. Aslolan model değil, model yaratan politik etkinlik ve özgürlük mücadelesidir. Ayrıca eşbaşkanlık modeli klasik sosyalist veya sol tandanslı ulusal kurtuluşçu devrimlerin, devrim sonraları kadını inceltmiş toplumsal iş bölümü temelinde eski-geleneksel konumlarına geri doğru itmeleri gibi sorunlara karşı bir tedbir boyutu da içerir...

Bütün bunlar devrimci örgütlenmelerde erkek egemenliğine karşı ideolojik-kurumsal tedbirler olarak planlanır ve geliştirilmeye, hakim kılınmaya çalışılır. Fakat erkeklerin bu ideolojik, kurumsal hatta girmesinde önemli sorunlar yaşanabilmekte, geriye çeken engelleyici tutum ve anlayışlar kolay aşılammamaktadır.

Buradan kişilik dönüşümünün toplumsal devrimde oynadığı kritik role geliyoruz. Kişilik, biyolojik, psikolojik, sosyo-kültürel bir etken grubunun ilişkiselliği sonucu oluşan maddi manevi bütünlüktür. Bu anlamda kişi ötekilerle ilişki içerisinde ve bu ilişkileri içselleştirme yoluyla oluşur. Kişiliğin toplumsal çevre ve kültürel etkileşimin bir ürünü olarak değerlendirilmesi bundandır. İnsan kişiliğinin oluşum seyrinin iki temel evreden geçtiği biliniyor. İlk evre asli sosyalizasyon denilen ve bireyin çocukluğundan başlayarak toplumsal kültür tarafından şekillendirilmesi evresidir. Bu süreçte belirleyici olan toplumsal yapılardır; aile, okul vd. toplumsal aygıtlar kişiyi toplumsal kültür kodlarıyla şekillendirmeye ve toplumla uyumlu kılmaya çalışır. Erkeğe erkekliğin, kadına kadınlığın öğretildiği evredir. Asli sosyalizasyon ilk kişilik şekillenmesi olması itibarıyla insan yaşamında belirgin bir rol oynar. Çünkü bu sosyalleş(tir)me süreci kişinin kendisini, toplumu, çevreyi algılamasına dair bir bilinç oluşturur. Bu, herhangi bir kişilik özelliği edinme-edindirme

değil, zihinsel, psikolojik, sosyo-kültürel bir bütünlük arz eder ki, bu dinamikler bir diğersini besler şekilde kurgulanmıştır.

Tali sosyalleşme diye adlandırılan ikinci evre ise toplumsal yapılar tarafından şekillendirilmiş bireyin kendi iradesi ve tercihleri doğrultusunda kişiliği üzerinde yarattığı değişimler, yönelim belirlemeler vs. ile ilgilidir. Bu süreçte kişi verili sisteme daha fazla entegre olabileceği gibi farklı tercihlere de yönelebilir. Zira bu süreç kişinin öz düşünce ve iradesiyle yön kazanır. Fakat egemen kültür (asli sosyalizasyon) tali sosyalizasyon sürecinde de bireyi baskılar. Çünkü kültür herkesin kendisine yüklenen kültürel roller doğrultusunda hareket etmesini bekler, buna zorlar.

Devrimci de içinde bulunduğu toplumsal kültürü değiştirip-dönüştürmek için yola çıkan kişidir ama kişiliği tam da değiştirmek istediği toplumsal kültür tarafından şekillendirilmiştir. O halde devrimcinin değiştirip-dönüştürme kararının aynı zamanda değişip dönüşme kararını da içerdiği varsayılabilir. Buna göre devrim iki yönlü bir eylem olarak somutlaşır; devrim yapma ve devrim olma... Devrim yapma dışsaldır, kişinin kendi öznel varlığı dışında kalan dünyayla yani toplumsal sistemi değiştirip-dönüştürme ile ilgilidir. Klasik sosyalist devrim stratejileri bu bağlamda devrim yapma yönelimlidir. Buna göre devrimin mücadele alanı “dışarı”sidir.

Devrim olma ise devrimcinin kendisi ile ilgilidir. Bu kez devrimin mücadele alanı devrimcinin öznel dünyası, kişilik yapısıdır. Devrim olma devrimci praksis’in olmazsa olmazıdır. Çünkü devrimci, değiştirip dönüştürmek istediği sistemin içinden çıkar ve alternatif bir yaşam tasavvuru doğrultusunda bir gelecek inşasına yönelir. Fakat arzulanan gelecek tasavvuru ile devrimci arasında bir engel vardır; kendisi! Bu nedenle kişi öncelikle kendi kişiliğinde egemen sistem kültürünü aşmayı ve devrim olmayı başarmak durumundadır. Devrimci bu amaçla kendi öznel dünyasını sorunsallaştırır, tasavvur edilen özgür yaşama aykırı kişilik özelliklerinden, zihinsel-kültürel kodlardan arınır ve devrimi öncelikle kendisinde yapar. Bu anlamda devrim olma, kişinin devrimle, devrim idealleriyle buluşması, bütünleşmesi demektir ve kişi devrimi içselleştirerek devrim olur. Devrimci duruş da devrim yapmayla devrim olmanın birbirini tamamlaması oranında bir tutarlılık kazanır.

Klasik sosyalist devrim stratejisi ise esas ve öncelikli olarak “dışa” müdahale yönelimlidir. Değişim dönüşümden kasıt “dışa” müdahale ederek dışı değiştirip dönüştürmektir. Marksizm genel anlamda da üretim araçlarının ele geçirilmesinin üretim ilişkilerini, üretim ilişkilerinin de kişileri dönüştüreceğini öngörür. Bu nedenle klasik sosyalist devrimlerde kişilik dönüşümünün öncelenmemesi, sonraya bırakılması, daha doğru bir ifadeyle üretim araç ve ilişkilerinin değişimiyle kendiliğinden dönüşüleceğinin düşünülmesi bu perspektif bakımından anlaşılır ama sorunludur. Çünkü siyasal iktidar ele geçirilse bile devrimle bütünleşen kişiliklerin oluşmaması, çoğa kalmadan devrimlerin yön sapmasına ve dejenere olmasına neden olabilir. Dünya devrim tarihi bu yönlü derslerle doludur. Bu bağlamda toplumsal devrimlerin önünde genel olarak bir kişilik çok daha özel olarak da erkeklik kültürü gibi bir engel her zaman vardır.

Sosyalist ve ulusal kurtuluşçu devrimler genel anlamda erkeklik kültürüne karşı sessiz kalmış veya tali bir sorun olarak “sonraki iş” düzeyine indirgemişlerdir. Oysaki özgürlük ve eşitlik idealiyle hareket eden sosyalist eylemin, bir egemenlik kültürü olan erkeklik kültürüne karşı sessizliği çelişkilidir. Sorunu taliye indirgeyen bu ideolojik-siyasal motivasyon erkeklik kültürüne karşı tek tek erkek devrimcilerde gelişmesi gereken dönüşüm mücadelesini de tali düzeye indirgemiş, devrimci erkeklerin devrim olmasında negatif rol oynamıştır. Erkeklik kültürü, böylece devrimci ile devrim arasında yükselen ve kişinin devrimle bütünleşmesini engelleyen bir duvar olma özelliğini korumuş olur. Sadece bu da değil, erkeklik kültürüne

karşı kendi kişiliğinde mücadele etmeyen devrimci erkek, egemen sisteme karşı özgürlük mücadelesi verir fakat kendisi de aynı egemenlik sisteminin bir bileşeni olan erkek egemenliğini sürdürme durumuna düşer. Bu durumda erkek kendisinin sömürülmesine karşı mücadele etmiş ama cinsiyet sömürüsünü de kendisi sürdürmüş olur. Dolayısıyla erkek egemen kişilik, özgürleşme mücadelesi yürüten erkeğin ayağına dolanan en önemli engeldir ve erkeğin özgürlük mücadelesini tutarsızlaştırır. Söz gelimi cinsiyet sömürüsünü görmezden gelen proleter erkekler, “yaşasın özgürlük!” derken neyin, kimin özgürlüğünü haykırmış olurlar? Kadının özgürlüğü bu özgürlüğün neresindedir?

Bununla birlikte devletli uygarlık sistemi çok yönlü sömürü ilişkilerinin bir bileşkesi olarak işler; ekonomik sömürü, kültürel sömürü, cinsel sömürü vb. tümü aynı kaynaktan beslenir ve iç içe geçerek birbirini besler. Bu nedenle sömürü sistemine karşı verilecek mücadele de çok yönlü olmak durumundadır. Söz gelimi devlet örgütlenmesine karşı mücadele etmeyen bir yapının ekonomik veya cinsiyet sömürüsüne karşı başarı şansı yoktur. Çünkü devlet örgütlenmesi sürekli ekonomik ve cinsel sömürü üreten eril bir mekanizmadır (Veya tersi)! Dolayısıyla erkeğin erkek egemen kültüre karşı mücadele etmemesi, onun yürüttüğü özgürlük mücadelesini tutarsız kılmakla kalmıyor, aynı zamanda onu başarısızlığa da mahkum ediyor. Başka bir ifadeyle erkeklik kültürü sadece devrim olmayı engellemiyor. Gerçek anlamda devrim yapmayı da engelliyor. Böylelikle erkeklik, özgürleşme mücadelesinde ikinci kez erkeğin ayağına dolanan engel oluveriyor.

Bu nedenlerle toplumsal özgürlük mücadelesinde kişilik dönüşümü/devrim olma göz ardı edilemeyecek bir olgudur. Zira toplumsal özgürlük, toplumsal ilişki kültürünün egemenliklerden arındırılarak yeniden ve özgür iradeler temelinde öz-inşası demektir. Devrim ancak toplumsal ilişki kültürünü değiştirip dönüştürebilir, günlük yaşam dokularına sirayet edebilirse devrim adını hak edebilir. Ve bunun yolu devrim yapmaktan çok devrim olma’dır. Erkeklik ise egemenliğe dayalı bir kimlik kurgusudur ve değişmediği müddetçe egemenlik üretmeye devam edecektir. Erkekliğin özgür ilişki kültürünün gelişmesi önünde engel teşkil etmesi bundandır.

Erkek devrimci sıfatına rağmen neden değişmemede ısrar eder?

Birinci ve ikinci bölümlerde erkeklik kültürünün nasıl kurgulandığını, dinsel, felsefik, bilimsel vb. açılardan irdelemeye, erkeklik yanılsamaları üzerinde durmaya çalıştık. Bütün bunların erkekte, kendisine ve çevresine dair bir yaşam algısı, düşünüş biçimi, erkeklik psikolojisi yarattığı ve beşbin yıllık erkek egemen uygarlık sürecinde bu şekillenmenin erkek için önemli oranda “doğal” bir şey haline gelip kültürleştiği açıktır. Erkek genel anlamda bu kimlikten memnundur. Çünkü egemenlikçi kültür içinde kendisinin de küçük bir egemenlik alanı olduğunu düşünür; kadın!..

Devrimci ortamlardaki erkek duruşlarına gelecek olursak; öncelikle belirtmek gerekir ki, erkekler devrimci ortamları erkekliğe karşı mücadele alanı olarak görmez ve devrimci ortama değişip-dönüşmek için gelmezler. Bu nedenle devrim olma bağlamında kadın ve erkeğin devrime katılımında niteliksel bir fark olduğu söylenebilir. Çünkü kadın aynı zamanda erkek egemenliğine karşı özgürleşme mücadelesi vermek için devrime gelir. Dolayısıyla erkekler tarafından sömürülüyor olması nedeniyle kadının katılımında belirgin veya belli belirsiz de olsa birey olarak değişip dönüşerek özgürleşme perspektifi vardır. Fakat kendisini birey olarak özgür görme yanılsamasının da etkisiyle erkeklerin hemen hepsi devrime değişip dönüşmek için değil değiştirip dönüştürmek motivasyonu ile katılırlar. Bu niteliksel fark devrim olma bağlamında kadına bir avantaj sağlar. Kadın öğrendikçe gelişir, geliştikçe devrim olma yolunda ilerler. Erkek ise daha çok “devrim yapma” ile ilgili olduğundan devrim olma perspektifi en iyi ihtimalle zayıf kalır. Tam bu noktada değişmeye başlayan kadın gerçekliğiyle değişmemekte ısrar eden erkek gerçekliği

arasında bir çatışma boy verir. Çünkü kadın ileri doğru attığı her adımda karşısında kendinde ısrar eden erkek yoldaşlarından kaynaklı görünür-görünmez engellerle karşılaşır. Bu, kadın için yeni bir mücadele alanı demektir ama denilebilir ki, verimli bir mücadele alanıdır. Çünkü devrim içinde yaşanan bütün sancılara rağmen, devrimci kadın ve erkekler kendilerini tasavvur edilen özgür geleceğe en yakın hisseden toplumsal öznelerdir. Özgürlük ahlakı, bilinci ve ilişki kültürü buradan kurulmaya başlanabilir; özgür yaşam, özgür birey, özgür aşk kültürü bu zeminde yeşerebilir. Bu nedenle kadının politik bir özne olarak sahne aldığı bu mücadele alanının belirginleşmesi bile erkeklik kültürünün geriletilmesi açısından bir kazanımdır.

Erkeğe dönecek olursak, erkeğin değişip-dönüşmek için değil değiştirip-dönüştürmek motivasyonu ile devrime katılması pratiğinde yeniden, klasik devrim teorisi ve erkeklik kültürü ilişkiselliği ile karşılaşırız. Egemen erkek kendisini tam ve yeterli gördüğünden genelde de sorunların kaynağını kendi dışında görür. Buna göre bir sorun varsa onun kaynağı dışarıdadır ve zaten devrim de sorunların çözümü için girişilen bir eylem olarak somutlaşır. Erkekteki güç yanılması da hesaba katıldığında devrimci erkeğin dışsallaştırarak, sorun gördüğü mekanizmayı ortadan kaldırmaya eğilimi daha bir anlaşılır olur. Başka bir ifadeyle devrim yapma, tam da egemen erkeğin hem kendisine hem de çevresine dönük bakış açısına uygun bir formattır. Bugüne kadar devrim teori ve pratiğinin bu minvalde süregelmiş olmasının da etkisiyle klasik devrim formatının erkek algısında çok köklü yer ettiği söylenebilir.

Bu algısal çerçeve içinde devrim ortamına gelen erkekte ilk gelişen yanılma kendisini verili olandan ayırmış görmesidir. Çünkü o, sonuç itibarıyla egemenlik sistemini terk etmiş ve karşısına geçmiştir. Siyasal iktidar mücadelesi penceresinden bakıldığında durum gerçekten de öyle görülür. Çünkü bir tarafta devlet iktidarı güçleri vardır diğer tarafta da devlet iktidarını ele geçirmek isteyen devrimci hareket. Ve fakat bu iktidar savaşının kendisinin eril siyasal kültürün bir yansıması olduğunu atlasak bile erkeklik kimliği açısından durum hiç de öyle değildir. Erkek, devrimci ortama geldiğinde kendiliğinden erkeklik kültüründen arınmaz.

Bağılantılı olarak devrimci erkekte gelişen ikinci yanılma, değişmeden değiştirebileceğini düşünmedir. Devrim “sorunlu” alanlara bir müdahaledir ve toplumsal cinsiyet özgürlüğü bağlamında “sorun” olan erkek değil, kadındır! O halde kadın özgürleştirilmelidir. Devrim de zaten toplumu ve elbette özgür olmayan kadını özgürleştirme eylemi olduğuna göre devrimci olan erkek aynı zamanda kadını da özgürleştirecek olan öznedir. Bu bağlamda kadının özgür olmamasının sorumlusu olarak erkek görülse dahi o erkek devrimci erkek değildir. Çünkü devrimci erkek adı üzerinde devrimcidir... Özetle devrimci erkek kendisini hem egemen sistemden ayırmış hem de kadının/toplumsal özgürlüğüne adanmış özne olarak gördüğünden kendisinde bir erkek egemen kültür sorunu olduğunu, var idiye de kaldığını düşünmez. O artık arınmıştır! Sorun yoksa mücadele, mücadele yoksa dönüşüm de yoktur. Bu noktada kendinde sorun görmeme yaygın bir devrimci erkek inancıdır. Birçok erkek yıllarca devrimci ortamlarda mücadele eder ama rahatlıkla cinsiyet özgürlüğü sorunu yokmuş gibi davranabilir!

Gelgelelim devrim (özellikle de devrimci kadın), erkek devrimciyi kendisiyle yüzleştirir ve değişime zorlar. Bu hesapta olmayan bir yük veya devrimci diyetir ve erkek hazırlıksız yakalanmıştır. Dolayısıyla erkeklik kültürünün sorun ve kendisinin de bunun bir parçası olduğuna dönük bir farkındalık kazandıkça belli bir bocalama yaşar. Çünkü erkek devrimi de erkeklik kimliği paralelinde düşünülmüş, kendisini devrime uyarladığı kadar devrimi de kendisine uyarlamıştır. Bu hesap bozulunca bocalama kaçınılmazdır. Bu bocalama süreci önemlidir ve eğer doğru değerlendirilebilir, doğrultu sağlanabilirse erkeğin dönüşüm ivmesi bu süreçte hızlanabilir. Nitekim genç devrimci erkekler konuya daha duyarlıdılar, anlamaya, yol

bulmaya çalışırlar. Fakat zamanla ortama hakim olan inceltilmiş erkeklik biçimleriyle bütünleşir, bütünleştikçe de “yol bulundu” saydıklarından konuya ilgilerini kaybederler. Bocalama süreci de geride kalmıştır...

Devrim yapmak kanlıdır ve kanı dışarı akar. Erkek bunu bilerek devrime gelmiştir, kan akıtmaya hazırdır. Ama devrim olma’da akıtılan kan dışarıya değil devrimcinin içine akar ve zordur. Bu yolu tercih edip kendisini bütünüyle veya belli düzeylerde devrim olmaya yatıran erkekler vardır. Ama çoğunluk için bunu söylemek zordur. Erkekliğin bütün egemenlik ilişkileri gibi kendisini koşullara uyarlayabilen esneklikte bir kültür olması bu noktada erkek devrimcinin imdadına yetişir. Ve bu kez “devrimci erkeklik” olarak ifade edilebilecek, bir yüzünde inceltilmiş erkeklikler diğer yüzünde inceltilmiş erkeklik yansımalarını rasyonalize eden değişmeme argümanları bulunan iki yönlü bir kültürel duruş geliştirilir. Şöyle de söylenebilir; klasik erkeklik kültürü kaba yönleriyle gerilere itilir ama aynı kültürün bir versiyonu olarak “devrimci erkeklik” üretilmeye başlanır. Erkeklik kimliği bu bağlamda sabit bir olgu değil tarihsel olarak sürekli kendisini yeniden yeniden üretebilmiş bir egemenlik türüdür. Erkeklik kimliğinde değişmeyen unsur egemenlikçi kişilik karakteri ve güç-iktidar arayışıdır. Dolayısıyla egemenlik güç ve iktidar biçimlenişleri ile bunlara ulaşma araçları değiştiği oranda erkeklik de aynı doğrultuda değişir. “Devrimci erkeklik” olarak ifade ettiğimiz erkeklik tipi de devrimci ortamlarda güç ve iktidar nerede görülürse oraya meyleder; ama örtük olarak...

Klasik erkeklik kültüründe erkek bireyler kendi erkekliklerine dönük algılarını nasıl yanılsamalar yoluyla tamamlıyorsa, devrimci erkekleri de erkeklik kültürünü kendilerinde aştıkları düşüncesine götüren çeşitli etmenler vardır. Kendini sistemden ayırmış görme, kendi özgürlüğünden çok toplum (ve kadın) özgürlüğü için mücadele ediyor olduğunu düşünmenin yanı sıra erkeği bu algıya sürükleyen önemli bir etken de bilme edimini, sorunu aşma ile özdeşleştirmesidir.

Bilme, insanın yaşam hakikatlerine dair idrakiyle ilgili bir edimdir. Ve Sokratik düşünüşün temeline yerleştirilen “kendini bil” erdemi bütün bilmelerin kaynağıdır. İnsan kendisini bildikçe kendisiyle ne yapabileceği; yaşamı bildikçe onu nasıl yaşayabileceği idrakine ulaşabilir ancak. Ama bilme ancak yaşamla buluşturulabildiği oranda içselleştirilebilen yani idrake dönüşebilen bir erdemdir. Bilgi dünyasını eril egemenlik normlarıyla ören erkeklik kültüründe ise bilgi güç eksenli bir olgu olarak kurgulanır. Bu durumda bilgi, erkekleşme mücadelesinde bir iktidar aracı olarak ele alınmış olur ki, bu bilgi formatı onu içselleştirmeyi değil bir tahakküm aracı olarak kullanmayı ön plana çıkarır. Bu nedenle egemen erkeklik kültüründe bilgi tutumunun genel anlamda sorunlu olduğu söylenebilir.

Devrimci ortamlarda da erkekler, erkeklik kültürüne dönük bilgi sahibi olurlar. Kadının sömürülmesi, toplumsal cinsiyetçilik kültüründeki adaletsizlikler, erkeklik kimliğinin egemenlikle ilişkisi gibi hemen her konuda devrimci erkek belli düzeylerde bilgi sahibidir. Bu yönlü analizler yapar, eleştirilerde bulunur, erkeklik kültürünü mahkûm eder... Bununla da yetinmez, çevresindeki erkeklerde gözlemlediği erkeklik kültürü yansımalarını da eleştirir. Özetle cinsiyet sömürüsü hakkında bilgi sahibi olan erkek için erkeklik kültürü bir sorundur ve tüm erkekler de bu bağlamda sorunludur ama kendisi değil! Slavoj Žižek’in *Gıdıklanan Özne*’de Sam Goldwyn’dan alıntılanarak üzerinde durduğu “beni bunun dışına dahil edin!” mekaniği tam da bu noktada hatırlanmaya değerdir. Buradaki mantık ortaya çıkan bir hırsızlık esnasında, hırsızın “hırsızı yakalayın!” diye bağırmasındaki mantıkla aynıdır. Hırsız nasıl hırsızlığını yapıp başkalarını işaret ediyorsa erkek de erkekliğini yaşayıp “ben değil, o!” diyerek sorumluluğu başkasına yükler. Bilme böylece erkeğin sorumluluğu başkasına yükleme aracına dönüşmüş oluyor.

Bilmeyi sorunu aşma ile eşitleyen bu sorunlu algının bir tamamlayıcı olarak gelişen ve bu algıyı derinleştiren diğer bir sorunlu yaklaşım da değişimi, olgusal yönle sınırlı görmektir. Olgusal olana dayalı değişim, koşullara uygun tutum geliştirme yönelimli pozitivist bir edimdir ve görünenle ilgilidir. Buna göre devrimci erkek özellikle kadınla birlikte yaşadığı ortamlarda kadını dışlamamaya, iş paylaşımına gitmeye, onun iradesini tanıdığını göstermeye vs. özel bir eğilim gösterir. Böylece sorunu bilen, çözümleyen ve eleştiren erkek aynı zamanda gereklerini de yapmış oluyor. Sahiden de hem sorunu ayrıntılarıyla çözümleyen hem de kadınla ilişkilerde ayrımcı yaklaşmamaya çalışan erkek için her şey çözülmüş gibi görünür. Böylece iş, ilgili erkek için “daha ne olsun” a varır ve en küçük eleştiride bu argüman devreye sokulur. Fakat bu bilme kültürü ve değişimi olgusal olanla sınırlama bir “devrim olma”yı değil devrime uyarlanmayı ifade eder. Ve burada tam da egemen erkeklik kültürünün “devrimci” bir versiyonu ile karşılaşırız. Zira erkek bu örnekte de bilgiyi araçsallaştırmış, bilgiye ulaşmayı onu içselleştirme olarak kabul etmiştir. Değişimi olgusallık üzerinden örmeye çalışmak ise pozitivist felsefi düşünüş ürünüdür. Bu değişim anlayışı dışa bağımlıdır, koşullara göre hareket eder. Nitekim devrim olmayı başaramamış devrimci erkeklerin kadına tek ve ilkesel bir yaklaşımı yoktur. Kadınlar kategorize edilir, devrimci kadın, özgür kadın, geleneksel kadın, köylü kadın, entelektüel kadın... bu durumda erkek, devrimci kadının bulunduğu ortamlarda erkek egemenliğine dair tüm davranışlarından uzak durmaya çalışabilir ama aynı erkek “geleneksel” diye kategorize ettiği kadınla ilişkisinde de geleneksel erkeklik kültürünü sergileyebilir. Bu minvalde verilebilecek çok fazla örnek var. Sözelimi erkek gündüz çalışmalarda kadınlarla birlikte çalışır ve özellikle klasik erkeklik görüntüsü vermemeye, bilakis devrimci demokrat erkek portresi çizmeye özel bir itina gösterir. Fakat aynı erkek akşam eve döndüğünde eşiyle, kızıyla ilişkilerde klasik erkek oluverir. Yine kendisi kadın yoldaşlarla çalışır ve bunda bir sorun görmezken, kendisinin geleneksel ilişki kurduğu “evdeki kadınlar”ın erkeklerle birlikte çalışmasına kolay yanaşmayabilir. Çünkü kendisini devrimci görür ama diğerlerini değil. Dolayısıyla kendisi kadınla yoldaşça ilişki geliştirebilir ama diğer erkekler kolaylıkla gelenekselliğe kayabilirler! Gerçekte kadını zayıf gördüğünden de böyle bir ortam “evdeki kadınlar” için tehlikelidir... Bu erkeklik algısı “ben iyiyim, devrimciyim ama dünya kötü!” şeklinde ifade edilebilir. Hegel, “kötülük her yanında kötülük gören masum bakışın kendisindedir” demişti. Bu anlayış da gerçekte dönüşmeyen erkeğin kendisinde sürdürdüğü erkeklik bakışının ürünüdür. Burada da yine “ben değil, o!” mantığı vardır ki, kendi gerçekliğinin sorumluluğunu başkasına yükleme, erkeklik dünyasının bilinen bir hilesidir... Başka bir örnek de kişi yıllarca devrimci ortamdadır ve bütün bu süreç içinde devrimci kadınlara karşı makul olmaya çalışmıştır. Fakat aynı erkek bir vesileyle devrim ortamından uzaklaşınca kolaylıkla geleneksel erkeklik rolleriyle buluşabilmektedir...

Olgusal olan daha çok biçimle ilgilidir. Görünenle, dışa yansıyanla ilgilidir. Bu nedenle de olgusal olana dayalı değişim pratiği koşullara göre değişkenlik gösterebilir. Zira o, içselleşmemiş, özde niteliksel bir değişim yaratmamıştır. Dolayısıyla bu yanılgılı algı içinde devrimci erkek, devrimde devrimci, sokakta geleneksel, evde egemenlikçi olabilir. Burada duruşu belirleyen şey çevre ve erkekliğin bu çevreye nasıl uyarlanabileceğidir. Bilgi tam da bu noktada devreye giriyor. Bu nedenle rahatlıkla denilebilir ki, inceltilmiş erkeklik üretimini en iyi başaranlar entelektüel açıdan gelişkin erkeklerdir. Zira bilgi, bakışları hakikate odaklarsan hakikate, bakışları hakikatten ayırırsan yalana götüren yoldur...

Geleneksel veya devrimci tüm erkekler için “erkeklik” deyince akla ilk gelen olgulardan biri de kadın ve cinselliktir. Değişip dönüşerek devrim olma’nın olgusallıkla sınırlanması da erkekliği kadın karşısındaki duruş ve cinsel ahlakla sınırlar... Evvela belirtmek gerekiyor ki, “devrimci erkek kadına cinsel gözle bakmaz”, “devrimci erkek kadını meta/nesne görmez”, “devrimci erkek kadına böyle yaklaşır, şöyle yaklaşmaz” gibi devrim ortamlarında genel rağbet gören söylem ve kabuller büyük oranda birer mittir. Düne kadar erkek egemen sistem içinde yaşayan ve egemen erkeklik kültürüne göre şekillenen erkek, devrim

ortamına geldiğinde sihirli bir değnek değmiş gibi değişmez. Bu eşyanın doğasına aykırıdır. Fakat şu vardır; bütün devrimci hareketler sanılanın çok ötesinde cinsel ahlak ölçülerine sahiptir. Anarşizm gibi her türlü disiplin ve dışsal erk dayatmasını reddeden ekollerde bile “özgür aşk” denilen şey bilinen prosedürleri (evlilik akdi gibi) reddeden tek eşli yaşam/aşk ile sınırlıdır. Bu bağlamda kimi devrimci hareketler devrimciler için kadın erkek arasındaki cinsellik-aşk ilişkisini kesin ölçülerle reddeder (Kürt Özgürlük Hareketi örneği gibi); kimi hareketler “devrim nikahı” adıyla devrimci mücadele sürecinde kadın erkek ilişkisini benimser (yakın örnek olarak Türkiye sosyalist hareketleri); kimi hareketler kadın erkek aşk ilişkilerine farklı ölçüler temelinde açıktırlar (kimi Latin Amerika devrimleri gibi) vs... Bütün bunların tek tek devrimler özgülüğünde hem sosyo-kültürel hem de ideolojik-örgütsel açıdan haklı gerekçeleri olabilir/vardır. Fakat bunların hiçbirisi erkeğin erkeklik kültürünü aşarak kadına özgürlük ilkesi temelinde yaklaştığını göstermez. Daha önemlisi konu bağlamında hiçbirinin bir diğerine üstünlüğü yoktur. Çünkü bunlar formel ölçülerdir, niteliksel dönüşüm ürünü değil.

Diğer taraftan her hareketin çizdiği çerçeve o hareket üyesi devrimci erkeklerin yaklaşımını da ana hatlarıyla belirler. Bu bağlamda kadınla aşk-cinsellik ilişkisini reddeden bir harekette “kadına cinsel gözle bakılmaz” denmesi anlaşılırdır veya devrim nikâhını benimseyen bir harekette kadın cinsel bir meta olarak görülemez denmesi de öyle. Ama bu tek tek erkeklerin bu söylemleri içselleştirerek ifadeye döktüğü anlamına gelmez. Nitekim kadına cinsel bir gözle bakmak, onu kendi cinselliği için nesneleştirip nesneleştirmemekle sınırlı bir sorun değil, bir bakış açısı sorunudur. Sözgelimi devrimci erkek, kadın yoldaşına hiçbir şekilde cinsellik çağrıştıracak bir yaklaşım içinde olmayabilir. Öyle bir düşünceyi aklının ucundan bile geçirmiyor olabilir. Fakat aynı devrimci erkeğin örneğin kadın yoldaşı düşman sorgusuna düştüğünde aklına ilk gelen onun cinselliği eksenli kaygılar oluyorsa kadın halen onun zihninde cinsel nesne konumunu sürdürüyor demektir. Rejimlerin, devrimcilerin iradesini kırmak için sorguda cinsel şiddet uygulamaktan çekinmediği doğrudur. Ama aynı şiddet erkeğe dönük de kullanılır. Fakat erkeğin cinsel şiddete uğrayacağına dönük özel bir kaygı duyulmaz.

Bu tutumda bir tür korumacılık anlayışının da rol oynadığı söylenebilir ki, bu birçok konuda kendisini belirgin olarak hissettirir. “Kadın yoldaş korumacılığı” olarak ifade edilebilecek ekstra bir koruma arzusudur bu. Örneğin zor duruma düşen iki yoldaştan biri erkek diğeri kadın ise kadın yoldaş için daha fazla kaygılanılır. Devrimci kadınlar genellikle bu korumacılık anlayışının her türünden rahatsız olsalar da erkekler bunu normal ve hatta olması gereken yoldaşça bir tutum olarak görme eğilimindedir. Oysaki bu, bir yoldaş duyarlılığından çok sorunlu bir erkeklik yansımasıdır ve kadına geleneksel bakışın etkilerini taşır. Hiç kuşkusuz devrimci erkek ve kadınlar dayanışırlar. Ama dayanışma farklı bir şeydir, korumacılık farklı... dayanışmada yatay ve eşitlikçi bir paylaşım vardır, korumacılık ise üsttenci ve egemenlikçidir.

Erkek egemen cinsel ahlaktan devrimci ortamlara yansıyan ve taşıdığı bariz çifte standart nedeniyle vicdani bir rahatsızlık yaratan bir diğer örnek ise kadın erkek ilişkisinin reddedildiği devrimci atmosferlerde böylesi ilişkilere giren kadın ve erkeklere yaklaşım farkıdır. Bu örnekte söz konusu ettiğimiz şey ilişkinin kendisi değil yanlış bulunan bu ilişkiye girmiş olan taraflara yaklaşım farkıdır. Zira böylesi durumlarda erkek genellikle bir şekilde tolere edilirken kadın için işin faturası çeşitli biçimlerde ağırlaştırılır. Sorun ikisine de aynı hukukun uygulanması sorunu değildir ki, bu konuda eşitlikçi davranılır. Fakat bu “yanlış ilişki”, “hata” erkek için genellikle çabuk unutulurken kadının üzerine adeta yapışıp kalır. Öyleki ortada hiçbir ilişkinin kalmadığı yıllar ve yıllar sonra da o kadının aynı ilişkiyle anılması şaşırtıcı gelmez. Genelde de bu tür ilişkilere giren kadın ve erkeklere aynı gözle bakılmaz. Erkeğe kızılır ama kadın ayıplanır. Yine bir erkeğin farklı zamanlarda iki üç benzer ilişkiye girmiş olması ile bir kadının farklı zamanlarda iki üç benzer ilişkiye girmiş olması kesinlikle aynı karşılanmaz. Ne kadar itiraz edilirse edilsin ne kadar devrimci

ahlak teorileri geliştirilirse geliştirilsin adaletsizlik üreten bu anlayış ve tutumlar patriyarkanın aşıladığı cinsellik ahlakıyla ilgilidir. Her şeyi erkeğe hak gören anlayışın bir yansımasıdır bu.

Bütün bunlardan hareketle devrimci ortamlarda genele mal edilemez ve çok inceltilmiş de olsa cinsel ahlak ve kültürel algı bakımından kadını “nesne” olarak konumlayan egemenlikçi anlayışın varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Kişisel olmasa da devrimci kadınları bir tür örgüt namusunun nesneleri olarak görme anlayışıdır bu. Örneğin kadınlar devrimci hareketlerde ve tabi ki erkek dilinde “bizim kadın yoldaşlar”, “hareketin kadınları”dırlar. Buna karşılık erkekler için “bizim erkek yoldaşlar” veya “hareketin erkekleri” gibi adlandırmalarla da algılarla da pek karşılaşılmaz. Burada hiçbir negatif niyet/duygu veya doğrudan nesneleştirip sahiplenme olmayabilir, genellikle de yoktur. Bu bir tanımlama, dolayısıyla da eril zihniyet kodlarıyla geliştirilen algısal bir konumlamadır. Kadın korumacılığı, sahiplenme veya bir kadının sbir erkekle ilişkisi nedeniyle karşılaştığı tepkinin kadının aleyhine daha şiddetli olması bu egemenlikçi algıdan bağımsız değildir. Bu, devrim içinde veya dışında olan kadına farklı yaklaşım bağlamında da yansıma bulur. Örneğin, kadın yoldaş devrim saflarının kıyılarına doğru kaydıkça ve dışına düştükçe kolaylıkla erkek devrimcinin bayağı erkek diline muhatap olabilir. Burada kişisel bir sahiplenme veya namus anlayışı yoktur elbette. Ama o, devrim saflarını bırakmış dolayısıyla “hareketin kadını” değildir artık, üzerindeki yarı kutsal kadın yoldaş halesi kalktıktan sonra çıplak kadın haline gelir ve inceltilmiş erkeklik bu noktada kabalaşarak devreye girer. Kadın konumuna göre farklılaşan bu erkek tutumunu siyasal ideolojik birliktelik, devrimci örgüt ve yoldaşlık hukuku gibi başlıklar altında değerlendirmek de mümkündür ve bu boyutların da etkisi vardır. Fakat erkeklik kültürü bakımından değerlendirildiğinde kadının cinsel nesne olarak algılanmasının bu tutumlarda oynadığı rol yadsınamaz.

Demek ki, kadını cinsel nesne olarak görmek onun bireysel anlamda cinsel nesne olarak görülüp görül-memesiyle sınırlı bir sorun değil. Bu nedenle de birey olarak kadına hiçbir cinsel eğilim veya ilişkisi olmasa bile erkek bütünüyle bu bakıştan azade sayılamaz. Erkeklik sorununun genellikle kadın ve cinsellik üzerinden ve hatta onunla sınırlandırılarak değerlendirilmesinin kendisi sorundur. Çünkü erkeklik çok yönlü bir kültürdür. Ama bu örneklemelerin de ortaya koyduğu gibi cinsellik eksenli olgusal yaklaşım da yanılgılarla doludur.

Erkeklik kültürünün devrim ortamlarını en çok zehirleyen yansımaları egemenlik ve güç algıları üzerinden gelişenlerdir. Kendini esas alma ve kendi algısını devrimci eylem ve duruşun ölçüsü olarak dayatma da bunların en yaygınıdır.

Erkeğin genelde bir özgürlük yanılsaması yaşadığına ve bu özgürlük yanılsamasından azade olmayan devrimci erkeğin, cinsiyet özgürlüğü bağlamında kendi duruşundaki sorunları devrime katılmakla aştığı yanılgısına değinmiştik. Bu algının sonucu, cinsiyet özgürlüğü sorununu kadına havale etmedir. Bu durumda erkeğin rolü ise devrimci duyarlılık ve değiştirip dönüştürme motivasyonundan kaynaklı olarak “yardımcı” olmak şeklinde somutlaşır. Sorunun nedeni olan erkeğin, kendi konumunu sorunsallaştırıp değiştirmeden cinsiyet özgürlüğünün sağlanabileceği yanılgısı ve sorunu kadına havale etmeye çalışması bir yana, erkek mücadele eden kadının da kendi ölçülerine göre mücadele etmesini bekler. Yani erkek hem cinsiyet sömürsünde kendi belirleyici payını görmeyip kendi durumunu sorunsallaştırmayarak sorunu kadına havale eder hem de kadının geliştirdiği mücadeleye her türlü müdahalede bulunup onu erkek ölçülerine uydurma girişiminde bulunmayı kendisine hak görür. Hak görür, çünkü: (1) devrimin ne olduğunu en iyi erkek bilir; (2) devrimci erkek aynı zamanda kadının özgürlüğüne adanmış bir fedaidir; (3) devrimci erkek cinsiyet özgürlüğü bağlamında zaten özgürdür ve özgür olmayan kadının da özgürlüğünden yanadır, ona yardımcı olmaktadır...

Destekleyici-yardımcı olma yoluyla devrimci sorumluluk ve duyarlılığını ortaya koyduğunu düşünen erkek, bu kadar çok şey yapıyor olmanın özgüveniyle yardımcı olma tutumunu rahatlıkla “yol gösterme” girişimlerine varıdırabilir. Bu bağlamda kadının özgürlük mücadelesinde neyi, nasıl yapması gerektiği, nasıl yaşaması, nasıl mücadele etmesi gerektiği felsefik, ideolojik, örgütsel argümanlarla ambalajlanarak peş peşe sıralanabiliyor. Kadınlar bu eğreti tutuma tepki gösterdiklerinde ise iyi niyetlerinin suistimal edildiğini düşünen erkekler “şimdi ne oldu!?” şaşkınlığıyla karşıyı sorgulayan, suçlayan yaklaşımlara yönelebiliyor. Bu sorunun yaygın bir şekilde yaşanıyor olmasından hareketle birçok erkeğin, kadının bu tepkisini gerçekten de anlamadığı söylenebilir. Oysaki durum açıktır; kadına yol gösterme uğraşına giren erkeğin tutumundaki sorun, onun kendine kör gözlerini, kadına görmesi için sunmaya çalışması gibi bir eğretilik taşımasındandır.

Benzer bir anlamama ısrarı da kadınların devrimci ortamlardaki kimi erkek tutumlarını “erkek egemenlikçi” olarak nitelermeleri durumunda açığa çıkar. İkinci bakış ve karşıtlaştırmacı değerlendirme tarzı, olguların egemenlikçi bir temelde ele alınmasının zihinsel evrenini oluşturur. Bu evrende kişi ya özgürlük ya da egemenlikçidir. Devrim ortamında bulunan erkek de bir özgürlük savaşçısı olduğuna göre onun egemenlikçi olması ikinci aklın kabul edilebileceği bir şey olamaz. Böylece erkeğin devrimci ortamda bulunuyor olması, onu kendiliğinden temize çıkaran bir mekanığe dönüşmüş oluyor. Devrimci erkeğin kendisine dönük egemenlikçilik değerlendirmelerini anlamakta zorlanması bu nedenle anlaşılırdır. Yanlıştır ama anlaşılırdır. Yanlılık bu düşünce sistematığının kendisinin erkek egemenlikçi zihniyet kurgularıyla hareket ediyor olmasındadır. Kabul etmeme, sorumluluğu başka yerde arama sonucunu doğurur. Ve zaten genelde de erkeğin kendisine dönük algısı “tamlik” üzerine temellendiğinden olası bir tıkanıklık veya başarısızlık durumunda sorumluluğu başkalarına yükleme eğilimi ön plana çıkar. Kadın söz konusu olduğunda ise erkeğin yargılama argümanları hazırdır. Psikiyatri dünyasında kendisine biçilen kadınlık kimliğini reddeden kadın duruşu “histerik” olarak değerlendirilir, sorunun kaynağı kadının cinsel doğasına bağlanmaya çalışılırdı. Devrimci ortamlarda yaşanan aydınlanma nedeniyle kimse kadına histerik demez. Bunun yerine kadın itirazlarını örtük olarak onun cinsiyetiyle ilişkilendiren daha dolambaçlı, inceltilmiş dışlama (dışlayarak terbiye etme) teknikleri devreye sokulur.

Küçümseme: Kadını zayıf, güçsüz gören, kendi eşiti olarak düşünemeyen erkek egemen algının çeşitli biçimlerde yansması temelinde somutlaşan en yaygın dışlama tutumudur. Buna göre kadın ne söylediğini bilmiyordur. Örneğin, erkek egemenliğinin ne olduğundan haberi bile yoktur... Devrimin öğrettiği kavramları bilmeden herkese karşı kullanıyordur... Anlatmaya çalışsan da anlamayacaktır... O nedenle söy-lediklerini ciddiye almak yerine belki anlayışla karşılanabilir.

Yok sayma: Çok çeşitli biçimlerde geliştiği söylenebilir. En kaba gerçekleşme biçimlerinden biri, kadın orada değilmiş, hiçbir şey söylememiş, yani yokmuş gibi davranmadır. Kaba egemenlikçi zihniyetin çıplak yansması olan bu erkek tutumu, kadının varlığını stabilize etme yönelimli olduğundan faşizan bir yön taşır. Yok saymanın daha yaygın biçimde yaşanan politikleşmiş halinde ise erkek kadını dinler, iyi dinlediğini, ciddiye aldığını hissettirmeye çalışır ama aslında kadının söylediklerini duymaz. İş pratiğe gelince de kendi bildiğini yapar. Zaten bu dinleme formatında kadını ciddiye alma yoktur. Amaç kadını yanıltmaktır (yanına çekerek yedeklemek, tepkisini törpülemek, ona özgürlükçü görünmek veya benzeri bir amaçladır).

Mesafe koyma: “Madem ben erkek egemenlikçiyim sen egemenlikçi olmayan birileriyle yürü!” veya benzeri şekillerde ifade bulan bu tutum erkeğin özellikle iradeli kadın karşısında içine düştüğü çaresizlik

ürünüdür. Ve ayrımcılık dayatır. Burada devrede olan erkeklik kültürünün “kuralları ben koyarım” anlayışıdır. Nasıl ki, geleneksel kültür içinde erkeklerin kafasında ideal bir kadın portresi varsa, devrimci ortamlarda da erkeklerin kafasında ideal bir devrimci kadın portresi vardır. Her iki durumda da ölçü erkektir. Devrimci erkek geleneksel erkeklik kültürünün kaba yönlerini törpülemiş, kadının özgürlük alanının genişlemesini kabul etmiştir. Ama ölçüyü kendisinin koyması şartıyla! Bu nedenle kadın belirlenen bu sınırlar içinde hareket ettiği müddetçe sorun yok. Bu ölçülerin dışına çıktığında dışlama devreye girer.

Devrimci mücadelenin hemen her alanında bu dışlama uygulamalarının farklı farklı versiyonlarıyla karşılaşmak mümkündür. Devrimle bütünleşip devrim olamayan erkek her yerde kendi ölçülerine uygun “devrimci kadın”a yakın durmaya çalışırken, kendi ölçülerine uymayan devrimci kadını dışlar. Bu noktada vazgeçilemeyen erkekliğin; erkeğin, devrimi ve kadını anlamasını önlediği de söylenebilir. Söz gelimi erkekler cinsiyetçi kültürü genellikle cinsellik merkezli değerlendirme eğiliminde olduklarından direkt cinsellik çağrıştırmayan bir dil kullanımını veya yaklaşımını sorunlu görmez. Oysa kadınlar, cinsiyetçi kültür derken cinsellikten öte zihniyet, dil, yaklaşım ve bu doğrultudaki erkeklik kültüründen bahsederler. Karşıtlaştırmacı-ötekileştirici bakış açısı, üstenci dil, kendini esas alma gibi birçok tutum bu kapsama girer. Demek ki, kadının “erkek egemenlikçi” gibi nitelermeleri üzerine erkeğin başvurduğu reddetme yollarının (küçümseme, yok sayma, mesafe koyma vs.) kendisi de erkek egemenlikçi olup, kadının nitelermelerini teyit etmiş oluyor.

Fakat anlama-anlamamanın ötesinde burada esas rol oynayan, değişmeyen-değişmemekte ısrar eden erkeklik tutumudur. Bu bağlamda gerek yol gösterme ısrarı gerekse de erkeğin kendisine göre çizdiği devrimci kadın portresine uymayan kadına dönük içine girdiği dışlama tutumları, erkeğin kadın üzerindeki kontrol gücünü kaybetmemek için başvurduğu yollardır. Amaç dışlayarak kendi ölçülerine çekip bu temelde ilişkilendirmektir. Burada dışlama bir koşullu içermek mekaniği olarak rol oynar. Böylece devrimci kadının da bir erkek kurgusu olarak şekillenmesi arzulanır. Geleneksel kadını erkek egemen sistem kurgulamıştı, devrimci kadını da devrimci erkek böyle şekillendirmeye çalışır. Başka bir ifadeyle söyleyecek olursak, bu pratikler erkeğin “erkekliğini” kaybetmemek için geliştirdiği dolambaçlı pratiklerdir ve bu pratiklerde devrimcilik değil geleneksel erkeklik kodları konuşur. Zira toplumsal cinsiyetçilik dediğimiz şey temel olarak toplumsal yaşamın her alanında erkeği özne, kadını nesne olarak konumlandırmak ise eğer, erkeğin yol gösterme ısrarı, kendi ölçüsünü dayatması başka türlü değerlendirilemez. Bu noktada erkeğin tutumuna “devrimci” gerekçeler üretmesi veya tutumunu mantığa bürüme argümanları geliştirmesinin bir kıymeti harbiyesi yoktur ama anlamsız değildir. Örneğin devrimci erkeklerin zihnini en çok meşgul eden ve diline pelesenk olan bir argüman vardır; “kadın yapabilir mi?” Dünyanın her yerinde değişmeyen bir erkeklik argümanıdır bu, kadın savaşabilir mi, kadın komuta edebilir mi, kadın yönetebilir mi, kadın teorisyen olabilir mi vs. vs. Bir iş, bir eylem, bir görev söz konusu olduğunda erkekler önce kadının yapabilirliğini düşünür ve genellikle de yapamayacağına dair bazı özellikler bulunur. İlginçtir, entelektüel kapasite, politik bilinç gibi büyük oranda görece kültürel veya duygusal, kararlılık, inisiyatif gibi yine görece kişilik özellikleri engel olarak öne sürülür. Bu engellere işaret eden erkeğin kendisinin ne kadar entelektüel veya politik bilinç taşıdığı ayrı bir mesele. Buradaki sorun erkeğin öyle olmadığı halde kendisini bütün bu alanlarda üstün ve otorite görmesidir. Kadın için “yapabilir mi?” sorusu ve bağlantılı olarak eksikliklere odaklı bir değerlendirmeye gidilirken, erkek için bunun tam tersi bir yaklaşım geliştirilir. Bu kez “yapabilir mi?” sorusu değil “neden yapmasın?” sorusu sorulur ve erkeğin yapabilirliğine işaret eden pozitif özelliklere odaklanılır...

Kadını kendi eşiti görmeme “hastalığından” muzdarip erkeğin kafasında kadının yapabileceği, dolayısıyla yapması gereken şeyler kodlanmıştır ve bu kodlar koşullara göre yeni uyarlamalar üretir. Klasik

erkeklik kültüründe cinsiyetlere göre geliştirilen toplumsal iş bölümü bu yönüyle devrimci ortamlarda da rahatlıkla “devrimci iş bölümüne” dönüşebiliyor. Örneğin devrimci erkeklerin toplumsal cinsiyetçi kültür, aile sorunu, çocuk gelişimi, cinsel şiddet gibi toplumsal sorunlar üzerine kafa yormaları, bu yönlü örgütlenmeler geliştirip içinde yer almaları çok enderdir. Çünkü bütün bunlar daha çok devrimci kadınların faaliyet alanları olarak görülür. Bu iş bölümünün “devrimci” argümanları da hazır; “Kadın yoldaşlar bütün bu konulara daha hâkimdir, ilgili çevrelerle daha rahat iletişim kurabilirler... Devrimde herkes en iyi yapabileceği, en çok katkı sunabileceği alanda çalışma yürüterek devrimi büyütür...” Dikkat edilirse bu iş bölümü kadının hapsedildiği geleneksel ilgi alanlarına göre dizayn edilir ve son tahlilde kadının siyasal vd. kamusal alanlardan uzaklaştırılmasına dönüşür. Nitekim siyasal alan mevki, makam söz konusu olduğunda erkek hazırdır. Devrimci erkeğin, devrimin sosyal, kültürel örgütlenme alanlarında bulunmaktan kaçıp daha çok siyasal alana yönelmesinde klasik erkeklik kültürü önemli bir rol oynar. Şöyle ki; sosyal, kültürel örgütlenme alanları tabanla ilgili çalışmalardır. Toplumsal yaşamın en kuytu köşelerinde en küçük biriminde dönüşüm amaçlayan aydınlanma ve örgütlenme eksenlidir. Dolayısıyla yoğun bir emek, çaba gerektirir ama devrim de gerçekte buralarda örülür. Ve fakat bunca ayrıntılı iş, yoğun emek ve çabaya rağmen bu alanlarda kişinin birey olarak öne çıkma, güç-yetki elde etme imkanları sınırlıdır. Diğer taraftan siyasal alan temsili, güç ve yetkinin belirgin olduğu bir alan olagelmıştır. Devrimi temsil etmek, devrimci örgütlenmelerin sözcülüklerinde, karar mekanizmalarında yer almak, bir güç olmak demektir ve bu güç erkeği çeker. Siyasal alana ilginin bütün devrimci erkekler için güç elde etme arayışı olarak somutlaştığı elbette iddia edilemez. Bu egemen erkeklik kültürünün güç algısından devrimci ortamlara yansıyan objektif bir sonuçtur.

Egemen toplum içinde erkek bireyler toplumsal yapılar tarafından üstün kılınan erkeklik kimliğiyle ve bu kimliğe yüklenen güç olgusuyla kendilerini nasıl özdeşleştirme yoluna gidiyorsa, devrimci ortamlarda da yetki ve temsil gücünü elinde bulunduran erkek de eğer dönüşmemişse bu yetki ve güçle özdeşleşir. Bu güç ve yetkiyi birey olarak kendi güç ve yetkinliği saymaya başlar. Dolayısıyla yetki, erkek algısında bazen onun kendi gerçekliğini gölgede bırakabilir. Kendisine dönük algısını çarpıtabilir. Sözelimi elinde yetki bulunduran erkek rahatlıkla devrim için en doğrusunu kendisinin bildiğini, yaptığını düşünebilir ve çevresine bunu dayatabilir. Devrimci ortamların birinde biri yönetici, iki devrimci arasında günlük yaşam akışı içinde gelişen bir tartışma/diyalog egemen erkeklik kültüründen devrimci ortama yansıyan yetki algısını özetler gibidir; tartışmanın bir tarafı olan yönetici devrimci, devrime bağlı, karardır fakat teorik, entelektüel kapasitesi diğerinkine nazaran yetersizdir. Doğal olarak tartışmada zayıf düşer. Diğer taraftan tartıştığı devrimcinin yöneticisidir, örgütsel jargonla söyleyecek olursak “üstü”dür, yetki sahibidir. Bakar ki diğeri ısrarla üzerine geliyor ve o da tartışmayla baş edemeyecek “yeter” diyor. “Benim dediğim doğrudur! Eğer sen daha iyi bilseydin, sen yönetici olurdun.” Hiç kuşkusuz erkekler yetki ve en iyi bilme eşitliğine dayalı algılarını böyle açıktan dillendirmezler ama egemen erkeğin algısında yetki ve bilme ilişkisi genel bir problemdir ve devrimci ortamlarda da yansımaları bulur.

Aynı sorunlu tutum kadınla ilişki ve çalışma pratiklerinde daha belirgin biçimlerde yansıma bulur. Kadınla aynı birim ve yetki düzeyinde çalışma yürüten erkeklerin kendilerini esas alıp kendilerinde ısrar etmeleri bu anlayışın farklı bir düzlemde vücut bulmasıdır. Kadınla yetki düzeyi aynıdır ama o, bu kez erkekliğine dayanarak kendisini yine üstün görme arayışından vazgeçmez. Genel anlamda da kendisini esas alıp her şeyin en doğrusunu kendisinin bildiğini düşünen kişi, diğerlerinin düşüncesini anlama ihtiyacı bile duymaz. Böyle olunca tartışmalar prosedür gereği yapılan rutin faaliyetler olmaktan öteye bir anlam ifade etmemeye başlar. Karar tartışmalarında özellikle kadınların farklı görüşleri en kolay reddedilen görüşler arasındadır. Bunun için her zaman yeterince gerekçe üretebilecek düzeyde kıvrak bir erkeklik zekası vardır ve gerekçe hemen her zaman “devrimin çıkarları”dır. Örneğin, “kadın yoldaş doğru söylüyordur ama

düşüncesinin uygulanması durumunda yaşanabilecek politik sonuçları hesaplamamıştır”, “duygusal tutum yerine göre anlamlıdır ama devrim sorunları ilkesel tutum gerektirir” vs. vs... Tabii bu söylemlere sebep kadının gerçekte apolitik olması veya duygusal yaklaşması değildir. Kadının, erkeğin söyleminden farklı bir şey savunuyor olması, onu otomatikman duygusal, apolitik vs. ile sıfatlandırır. Çünkü politik, ilkesel ve devrimci akılla hareket eden erkektir! Bu şunu gösterir; kadın devrim içinde yıllarca mücadele etmiş, emek vermiş ve kendi mücadelesinin sonucu olarak devrimin karar mercilerinde yer almıştır. Fakat bütün bunlara rağmen onunla aynı karar yetkisinde bulunan erkek, kadını halen zayıf, kararlarını devrime zarar verebilecek kadar apolitik, duygusal olarak değerlendirebilmekte veya rahatlıkla böyle sıfatlandırma hakkını kendisinde görmektedir. Çünkü erkek devrimi de tıpkı aileyi sahiplenir gibi sahiplenir. Dolayısıyla devrimi, devrim değerlerini korumak konusunda kendisini birinci dereceden sorumlu addeder. Böyle olunca duygusal, zayıf, apolitik görülen (olan değil!) kadın yoldaşların devrime zarar vermelerini önlemek de erkeğin “devrimci” görevleri arasında yer bulmuş olur. Kadının sürekli kontrolde tutulmaya çalışılması yani kadının “zayıflığına” odaklanılması bu anlayış ve tutumla ilgilidir. Bu örnek, erkek egemen zihniyetin ne düzeyde derin izler bırakmış olduğunu açık etmekle beraber, onun kendisini her koşula uyarlayabilir esnekliğini de gösterir.

Devrimci ortamlara erkeklik kültüründen yansıyan yanılıklı güç-yetki algısı, kişinin kendisiyle ve çevresiyle ilişkisini sorunlaştırır düzeylere varabiliyor. Sözelimi elinde yetki bulundurup yetkiyle özdeşleşen devrimci erkek, birey olarak kendisine yapılan bir eleştiriyi bile kolaylıkla ideolojiye, devrime yapılmış sayabilecek kadar savrulabilir. Çünkü onun algısında devrimi temsil eden, en doğruyu en iyi biçimde yapan kendisidir. Dolayısıyla ona yapılan eleştiri birden bire devrim ve ideoloji karşıtlığına dönüştürülebilir.

Bireyin kendisini devrimin yerine koyması gibi böylesi abartılı algıların gelişmesi erkeklik egosunun devrimci kimliğe uyarlanması ile ilgili bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Çünkü her birey devrim için değerlidir ve devrimle bütünleştiği oranda değeri katlanır. Ve fakat devrim gibi toplumsal bir olayda her birey son tahlilde bir bireydir! Dolayısıyla bireyin kendisini devrimin yerine koyması abartısı, onun kendisiyle kurduğu sorunlu (narsist) ilişkinin devrimle kurduğu ilişkiye de yansımalarıyla ilgilidir. Bu noktada denilebilir ki gerçekte devrimle en az bütünleşen erkek, kendisini devrimin yerine koyan, abartılı ego sahibi erkektir. Çünkü şişirilmiş güçlü benlik, kişinin ötekilerle ortaklaşma potansiyellerini zayıflattığı gibi onun değişip dönüşerek devrim olmasını da engeller. Zira güçlü benlik ötekilerle ilişkide egemenlik arayışına, onları bağımlı kılarak kendisine uydurmaya nasıl yöneliyorsa devrimi de kendisine, kendi algısına uyarlamaya öyle yönelir. Bu noktada benlik güçlendikçe kişinin iradesini de ipotek altına alabilir. Bu psikolojik atmosferde kişi, ötekileri kendi eşiti görmediğinden onlara ihtiyacı olduğunu kabul etmez. İlişkilerinde üsttencidir. Bu nedenle de çoğunlukla yalnızdır. Sevme kapasitesi zayıftır, bağlanmaktan ölesiye korkar. Çünkü bağlanmak güçlü bir benlik için bir tür yok oluşturma, kendini inkârdır... bu nedenlerle de çevreyle, ötekilerle dolayısıyla da devrimin kendisiyle arasında sürekli bir mesafe vardır.

Dışarıdan bu denli kendisinden emin, güçlü görünen bu benlik duygusu özünde zayıflığın göstergesidir. Güçlü benlik sahibi kişilerin çatışmacı özelliği, bu zayıflıktan kaçışın yolu olarak gördükleri dikey ilişki anlayışından ileri gelir. En iyi, en güçlü olma istek ve arzusu bir benlik çatışması yaratır. İlginç olan bu benlik sahibi kişilerin çatışmada yenilen taraf olmaları durumunda, bağımlılıkların en bayağısına yelken açmakta sınır tanımamalarıdır. Sorun (güç!) kabuktur, yenilgi bu kabuğu kırıp parçalayınca ortaya muazzam bir zayıflık çıkar. Bu durumda yapılacak olan, ilişkinin bağımlı tarafını yine abartılı oynamak olur. Bu nedenle öz değişimin güçlendirilmiş ego bağlantılı dışlanması gerisindeki dinamikler derinliğine kurcalandığında, bir irade sorunuyla karşılaşılması şaşırtıcı gelmemelidir. Çünkü şiş ego gerçekte

iradesizliğin, güçsüzlüğün ikame edilmesidir. Dolayısıyla değişime en zor cesaret edecek kişiler, egosu şiş kişilerdir.

Kendisini devrimin yerine koyacak kadar abartılı erkek algısı onun devrimle arasındaki en büyük engeldir. Elinde yetki, güç olduğu müddetçe en iyi devrim savunucusu olduğunu iddia eden erkeğin elindeki yetkileri bırakınca sıradanlıkların en bayağısına düşmesi ve hatta yer yer devrim ve ilke karşısına dönüştürüp yetkileri devralan yoldaşlarının başına bela kesilmesi gibi hiç de az karşılaşılmayan durumlar, devrimle kurulan bu sorunlu ilişkinin ürünüdür. Devrim olma edimini gerçekleştiremeyen kişi elinde yetki olduğu müddetçe bu algısını bir şekilde sürdürebilir veya kendisini farklı yansıtabilir. Fakat yetki sığınağı yıkılıp kişi kendisiyle baş başa kalınca onun devrimle bütünleşmeyen kişiliği bu kez devrimin başına bela olmaya başlar.

Eril ego ve güç tutkusunun devrimci ortamlara en yıkıcı yansımalarından biri de rekabet kültürüdür. Güç ve iktidar yönelimli klasik erkek oluş algısı erkekler arasındaki rekabetin gerisindeki motivasyonu oluşturur. Rekabet, egemen erkekliğin ürettiği bir kültürdür ve egemenlikçi toplum hem cinsel hem toplumsal bakımdan rekabeti, özellikle erkek rekabetini destekler. Cinsel açıdan güdüleyici motivasyon kadının tercihi haline gelebilme rekabetidir. Çünkü en güçlü, en başarılı erkeğin kadın ilgililerini toplayacağı düşünülür ve oluşturulan egemen kültür içinde kadının da tercihinin bu yönlü olması, bu motivasyonu güçlendirir. Elbette devrimci ortamlarda cinsel rekabet açıktan bir mücadele konusu değildir. Fakat “gizli rekabetçilik” şeklinde ifade edilebilecek biçimlerde yansıma bulduğu söylenebilir.

Rekabet yıkıcı boyutlarıyla daha çok erkekler arasında yaşanır ama kadın da bu rekabetin içindedir. Bu bağlamda kadın, erkek rekabetine duruma göre üç şekilde konu olur; mücadele alanı olarak, yedek güç olarak ve rakip olarak.

Kadının erkek rekabetinde bir mücadele alanı olarak görülmesi onun egemenlik kültürü içinde mülkleş-tirilmesinden ileri gelir. Erkeklik kültüründe gücün göstergesi olarak mülk elde etme kavgasının benzeri kadın üzerinden de gelişir. Fakat kadın özel bir mülk, bu nedenle de erkek algısında “paylaşılamaz olan”dır. Devrimci ortamlarda bu tarz açıktan bir sahiplenmeyle karşılaşmak zordur. Fakat kadın ilgilerini kendinde toplama gibi bir arzudan ve bu arzunun yarattığı gizli bir rekabetten bahsedilebilir. Zira devrimci de olsa kadın onayı, erkeklik egosu için önemini korur, sadece şekil değiştirir... Sözelimi bir erkeğe bir sorunun çözümü için bir kadının başvurması ile bir erkeğin başvurması erkek için aynı değildir. Kadının başvurması aynı zamanda erkeğin gücünün, sorun çözme kapasitesinin kadın tarafından onaylanması olarak algılandığından, erkeklik psikolojisi açısından her zaman daha tatmin edici bulunur. Bu nedenle de erkek kadının bu yönlü talebine daha sıcak yaklaşır. Kadın ilgilerini toplama yöntemleri çeşitli biçimlerde gelişebilir; güç, yetki elde etme üzerinden etkileme ön plana çıksa da hitabet, duygulara seslenme gibi yöntemler de az kullanılmaz... Kadın ilgilerini toplama arzusu, son tahlilde kadının etrafını boşaltma stratejilerinin devrimci versiyonuna dönüşür. Şair Turgut Uyar, “Göge bakma durağı” şiirinde “Sayısız penceren vardı bir bir kapattım / bana dönesin diye bir bir kapattım” derken bir aşkı ve aşktaki biricikleşme arzusunu anlatır. Yine “başkasını görmeyen göz” bir mecazdır ama bir biricikliği ve aşkla odaklanılan şey dışında bir yalıtılmışlığı ifade eder. İlgileri toplama arzusunda da benzer bir mekaniğin devrede olduğu söylenebilir.

Bunun yanı sıra erkeğin, kadın ilgilerini toplama isteğinin siyasal bir boyutu da olabiliyor. Zira kadının siyasal anlamda güçlendiği devrimci ortamlarda erkeğin kadına rağmen yetki basamaklarını tırmanması zorlaştığından erkek, kadının destek ve onayına ihtiyaç duyar. Bu noktada yapılmak istenen şey

erkeğin kadını kendi statüleşme (erkekleşme) mücadelesine bir basamak haline getirmedir. Böylece kadın gücü yedeklenerek erkek rekabetinde üstünlük sağlanmaya; inceltilmiş erkeklik siyasetleriyle kadın yeniden erkekliğe araç haline getirilmeye çalışılır.

Diğer taraftan egemenlik kültürü içinde erkek kadınla birebir rekabet etmez. Çünkü onu rekabet edeceği dengi olarak görmez. Fakat devrim ortamlarında kadının politik özne olarak güçlenmesi paralelinde kadınla rekabet de gündeme girebilir. Özellikle de kadının siyasal alanda temsilcilik, öncülük gibi konumlara talip olduğu zaman ve durumlarda bu rekabet belirginleşir. Erkeğin siyasal alanı, erkek alanı olarak görmesi kadının siyasal alandan mümkünse uzak tutulması değilse sınırlandırılması gibi bir anlayışın ön plana çıkmasına yol açar.

Erkeklik kültüründeki en iyi, en güçlü olma arayışı üzerine şekillenen erkek rekabeti devrimci ortamlarda devrimle bütünleştirilerek sunulmaya çalışılır. Ve fakat sonuç itibariyle öncelenen bir “ben” olgusu vardır. Bu önceleme açık-örtük bir güç çatışması yaratır. Bu bağlamda rekabetin en yıkıcı hal aldığı ilişki düzlemi birbirine yakın kapasitelerdeki erkekler arasında şekillenir. Çünkü birbirine yakın kapasitedeki erkekler bir diğerinin yerini almaya veya onu geride bırakmaya en yakın kişiler, dolayısıyla potansiyel tehlikelidirler. Söz gelimi aynı yetkideki yönetim-koordine birimleri içinde zaman zaman bir otorite savaşımı gözlemlemek mümkündür. Bu çatışma genellikle ideolojik-örgütsel argümanlara büründürülerek örtük yürütülür. Fakat taraflar kendilerinde ısrar ettikçe dışarıya yansıyor açık hale gelmesi sık sık karşılaşılabilen bir sonuçtur.

Erkeklik kültüründen gelen erkeğin kusursuz olana saplantılı arzusu, genelde onun negatif olanı daha çok görmesi sonucu doğurur. Zira kusursuzluk arzusu en küçük aykırılığı bile sorun olarak görür. Bu nedenle egemenlikçi erkek, bilinen deyimle bardağın boş tarafını görme eğilimlidir. Rekabet kültürüyle birleşince negatife odaklı bu bakış daha fazla sivrilir ve rakip görülen kişinin olumsuz yönlerine odaklanarak onları abarttıkça abartır. Sadece olumsuz yönler bakımından da değil, bu rekabet atmosferinde rakip görülenin siyasi, kültürel, entelektüel başarıları her zaman küçümseir. Buradaki “o aslında yeterince iyi değil” şeklinde özetlenebilecek küçümseme “ondan iyisi var!” anlamına gelir. Ve işaret parmağı dolaylı yollar izleyerek kişinin kendisini gösterir. Bu erkek rekabetçiliğinin görece en yumuşak halidir. Küçük bir sorunu fırsat bilip ideolojik-siyasal kılıflara bürüme yoluyla devasa bir girdaba dönüştürüp rakibini safdışı etme çabaları, ayak oyunları vb. farklı ve daha yıkıcı örnekler de az değildir.

Rekabetçi kültürün yıkıcılığı zaman zaman kişilerin tek tek etkisizleştirilmesi veya safdışı edilmesiyle sınırlı kalmaz. Devrimci örgütlenmeler içinde gelişen hizipleşmeler, ayrışmalar vb. birçok yıkıcı unsur, benmerkezci güç paylaşımında yaşanan rekabetle bağlantılıdır. Kürt Özgürlük Hareketi’nde bu hizipçi klikler zaman zaman ortaya çıkmış ve tahribatlar yaratabilmiştir. Bu konuda en yıkıcı sonuçları, belki en yakın örnek olan Türkiye sosyalist hareketi deneyiminde gözlemleyebiliriz. Zira 90 yıllık cumhuriyet tarihinde Türkiye devrimci hareketi sürekli bölünme deneyimi olarak somutlaşmıştır. Öyleki neredeyse her örgütün içinden başka bir örgüt çıkmış, her kopuşun ardından, kopan fraksiyon ana gövdeyi suçlayarak meşruiyet arayışına girmiş ve çoğa kalmadan aynı kaderi kendisi yaşamıştır. Bu iç çatışmaların, iddiaların aksine ideolojik olmadığı, devrime hizmet etmediği, bugünkü sonuçlardan açıktır. Burada söz konusu olan devrimin çıkarları değil, bir güç ve iktidar çatışmasıdır. Tümü sosyalist devrim iddiasında olan bu hareketleri birbirinden koparıp ayrıştırarak tutarlı bir başka gerekçe üretmek kolay görünmüyor. Sonuç itibariyle “ben” merkezli güç rekabeti, devrimci güçleri egemenlerle mücadele etmekten çok birbirleriyle uğraşmaya yöneltmiş ve devrim adına devrim potansiyelleri zayıflatılmıştır.

Özetle eril rekabet kültürü hem devrimci ortamların ilkesel gerekliliği olan kolektifleşme kültürünü tahrip ederek devrimci dokuya zarar verir, hem bireylerin devrimi içselleştirerek devrim olmalarını engelleyen bir rol oynar, hem devrim enerjisinin içe yöneltilerek devrime zarar vermesine neden olur ve hem de önü alınmazsa “ben” merkezli güç rekabeti devrimi parçalamaya kadar devrim karşıtlığına dönüşebilir. Oysaki normal koşullarda devrimci ortamlarda “ben” merkezli güç mücadelesi düşünülemez, bu, devrimin karşısında mücadele ettiği egemen kültürün dayattığı negatif bir motivasyondur. Devrimci ortamlarda devrimle bütünleşerek devrime hizmet etme eksenli bir yarış olabilir ki, bu da “ben”e değil “ben”in aşılmasına bağlı gelişebilecek bir edimdir.

Sonuç itibariyle erkekler devrim ortamına klasik erkeklik kültürüyle şekillenmiş olarak gelirler ve fakat gündemlerinde kendilerinin değişim-dönüşümü gibi bir sorun genellikle yoktur. Ve fakat devrime toplumsal sorunları çözme amacıyla katılmış erkeklerin devrim ortamında kendi erkeklik kültürlerini tanımları, onları çözmek istedikleri toplumsal sorunun birer parçası oldukları gerçekliğiyle yüzleştirir. Bu, kendisinden emin olan ve yolu dümdüz gören erkeğin yoluna kendisinden bir engel çıkması demektir. İnsan kendisi dışındaki bütün engelleri görece daha rahat aşabilir. Ama engel eğer insanın kendisiyse o her yerde insanla birlikte ve karşısına çıkar. Nihayetinde insan her şeyden kaçabilir ama kendisinden değil. Özgürlük mücadelesinde erkekliğin, erkeğin ayağına sürekli dolanan bir gerçeklik olarak somutlaşması bundandır. Bu sorunun tek çözümü erkeğin erkeklik kültürünü aşmasıdır. Gelgelelim bu sanıldığı kadar kolay ve erkek açısından istenir olmayabiliyor. İstenir olmayabiliyor çünkü erkeklik kimliğinin kadın karşısında egemen kılınmış olması özgürleştirmese de erkeğe bir tür “konfor alanı” yaratır. Kolay değildir çünkü, beşbin yıllık tarihsel süreç içinde bir psikolojiye, düşünme biçimine, yaşam kültürüne dönüşmüş bir kimliktir sözkonusu olan ve varolanla uyumun getirdiği düşünsel konformizm ile yaşamsal alışkanlıklar tarafından desteklenir. Bu nedenlerle erkek değişime kolay yanaşmaz. Diğer taraftan devrimci ortamlarda gündemleşen ve inkâr edilemez bir erkeklik sorunu da vardır. Erkek bu açmazdan kurtulmak için kendisini revize ederek sorun denkleminin dışına çıkarmaya ve sorunu da çözümü de kadına havale etmeye çalışır. Bu bir devrimci erkek oyunudur; devrim erkeği değişime zorlar, erkek de değişmeden devrimci olma olanaklarını...

Bu düzlemde erkek yeni bir erkeklik kültürü imal eder; kadının sömürüldüğünü kabul eden, özgürleşme mücadelesini destekler görünen, kendi erkeklik kültürünü kaba yönlerinden arındırıp revize eden, dilini yeniden düzenlemeye çalışan... Ama öz olarak toplumsal cinsiyetçi kültürdeki belirleyici rolünü reddedip kendi konumunu sorunsallaştırmayan inceltmiş bir erkekliktir bu imalat. Burada bir kişilik dönüşümünden, devrimle bütünleşip devrim olmaktan çok, söz konusu olan, erkeğin erkekliğini devrime uyarlamasıdır. Önceki bölümlerde egemen toplumsal yapıların bir erkeklik kimliği oluşturduğunu ve erkekbireyin de bu kimlikle özdeşleşerek kendisine bu kimlikten bir kabuk yarattığını belirtmiştik. Devrimci erkek de benzer biçimde oluşturduğu devrimci erkek imajından kendi erkeklik kültürüne bir “kabuk” oluşturma yoluna gider. Dıştan bakıldığında gerçekten bir sorun yok gibi de görünebilir. Fakat bu devrimci erkeklik kabuğunun altında egemen erkeklik özellikleri her an dışa vurabilecek kadar yüzeye yakındır. Zira bu bir değişim-dönüşüm pratiği değil, imaj tazeleme pratiğidir.

Devrimci ortamlarda erkeklik kültürünün aşılabilmesi çok önemli rol oynayan sorunlardan biri devrimci erkeklerin erkeklik kültürünü belirtilen imaj yoluyla yeniden yeniden üretip beslemesidir. Zira devrimci erkeklerin önemli bir bölümü erkeklik kültürünü gerçekte sorun olarak görmemek noktasında ortaklaştığı gibi bunu sorun olarak değerlendirenler de genellikle birey olarak kendilerini bu sorunun dışında görürler. Bu nedenle örneğin devrimci kadınların bulunmadığı ortamlarda erkeklik sorunu gibi bir gündem genellikle yoktur. Dahası erkekler birbirleriyle diyaloglarında,

paylaşımlarında erkeklik kodlarıyla ilişkilenebilir. Bu yönüyle erkekler arasında objektif anlamda gelişen bir tür erkeklik ittifakı olduğu söylenebilir. Böyle olunca erkeklik sadece kadınla, hatta kadınla da değil sadece devrimci kadınla bulunulan ortak zeminlerde hatırlanan bir “sorun” oluveriyor.

Erkeğin erkeklik kültürünü devrimci ortamlarda nasıl ürettiği sorusu önemlidir ama durum o kadar da karmaşık değildir. Çünkü erkeklik kültürünü sorun olarak görmemek, gündeme almamak bile onun kendisini üretmesi için yeterli koşulları sağlar. Nitekim büyük oranda açıktan ve gelenekten gelen alışkanlıkların doğrudan veya şekil değiştirerek kendisini sürdürebiliyor olması, bunun sorun olarak görülmemesinden bağımsız değerlendirilemez. Böylece erkekler hem birbirlerinden güç alırlar hem de erkeklik kültürünün kendisi erkekte vücuda geldikçe kendisini de karşıtını da üretir. Söz gelimi rekabetçi kültür, her zaman bir karşıta ihtiyaç duyar ve karşıtını üretmedikçe yaşam alanı bulamaz. Ya da şöyle söyleyelim; klasik erkeklik kimliğini güç, iktidar, egemenlik, ego vb. olgular ile tanımlayıp kadın karşısındaki egemenlikçi yönü cinsiyetçi toplumsal iş bölümü, mülkleştirici cinsel ahlak üzerinden değerlendiriyoruz. Peki, bunların hangisi devrim ortamında yansıma bulmaz? Çok sınırlı da olsa verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı gibi çoğu yansır; ama direkt ama dolaylı ama kaba ama inceltirilmiş haliyle yansır, fakat yansır. O halde sorun daha temelden ele alınmayı gerektirir.

Sorunun aşılması bağlamında devrimci hareketlerin de cinsiyet özgürlüğü sorununu “kadın sorunu” etrafında ele alması sorunun mahiyetini daraltan bir rol oynar. Çünkü merkezine kadının alındığı bir gündem, erkeğin de rolünü içerse de erkeği ikincil bir olgu olarak değerlendirme sonucu doğurur. Oysa “kadın sorunu” denilen sorunun nedeni erkeklik kültürüdür ve nedenler ortadan kaldırılmadan sonuçlar değişmeyecektir. Erkeklik sorununun temel bir sorun olarak gündeme alınmamasının bir diğer sonucu ise devrimci ortamlarda erkekliğin üretilmesine alan açmasıdır. Zira erkeklik kültürüne kadın merkezli bakış, erkeklik kültürünün cinsel sömürü dışında kalan boyutlarını kaçınılmaz olarak göz ardı eder. Bu tutum, devrimci ortamlarda erkeği kadın karşısında sınırlar ama kadınların olmadığı zeminlerde erkek erkekliğine yaşam alanı bulur. Erkeklerin, erkeklik kültüründe ittifak yapabilmelerinin ve kendilerini dönüşüm yönünde zorlamamalarının önemli bir nedeni erkeklik sorununun yaşam ve devrim gündemine sorun olarak girmemesidir. Dolayısıyla devrimci hareketlerin sorunu kadın eksenli ve dar ele alıyor olmaları da objektif olarak erkeklik kültürüne alan açmış, onu beslemiş olur.

Erkeklik kültürünün aşılması hiç kuşkusuz ki çok yönlü bir mücadele gerektirir. Zira erkeklik kültürü egemen toplumsal sistemin her dokusuna işlediği gibi egemenlik zihniyeti de erkeklik kimliğine içerilmiştir. Dolayısıyla dönüşüm de hem toplumsal yaşamın hem de erkek bireylerin dönüşümüyle mümkündür. Devrimci ortamlar bu dönüşümün prototipini oluşturmak durumundadırlar. Zira özgürlük yönelimli devrim eğer her türlü egemenliğe karşı mücadele ise bir egemenlik kültürü olan erkekliğe karşı sessiz kalması veya toplumsal yaşamın esasları ile ilgili bu sorunu ikincil bir sorun olarak görmesi düşünülemez. Bu nedenle öncelikle devrimci hareketlerin erkeklik sorunu üzerinde çok yönlü durarak aşma yöntemleri geliştirmeleri devrimin gerçek anlamda devrim olabilmesi için bir zorunluluktur. Devrimci erkeklerinse birey olarak devrim olma değişip dönüşerek yol alma sorumluluğu vardır. Zira devrimci, birey olarak kendisinde bu sorunu aştıkça, çevresine doğru yayılan bir mücadele başlatmış ve yol açmış olur. Bu çerçevede erkeğin birey olarak kendi kişiliğinde erkeklik kültürüne karşı geliştireceği mücadele iki adım temelinde düşünülebilir. İlk adım “erkeklik intiharı” olarak tanımlayacağımız ve öz-ikna, yüzleşme, kopuş, sıfıra yükselme gibi iç gündemleri bulunan bir mücadele sürecidir. Bu erkeğin içe döndüğü yani kendi kişiliğini mücadele alanı olarak ele aldığı ve devrim olma’sının önündeki içsel engelleri ortadan kaldırma yönelimli mücadele boyutudur. İkinci adım ise kadın-ile-birlikte atılacak “özgür toplumsallaşma” adımıdır ve özgür yaşam kültürü

yönelimlidir. Sonuç alıcı bir devrimci dönüşüm mücadelesi için bu her iki adım iç içe gelişmek ve birbirini tamamlamak durumundadır. Bu iki adımı ana hatlarıyla irdeleyecek olursak;

1. ERKEKLİK İNTİHARI

Marksist jargonda kişinin egemen sömürü sisteminin düşünce, alışkanlık ve yaşam kültüründen tümüyle arınması anlamında “sınıf intiharı” kavramsallaştırmasına gidilmiştir. Buna göre sınıf intiharı kişinin egemen sistemden tüm bağlarını koparması yani proleterleşmesidir. Marx düşüncesinde proleterya sadece bir sınıf değil toplumu sınıfsız bir dünyaya taşıyacak olan sınıftır. Dolayısıyla sınıf intiharı sınıfsız yaşama kadar uzanabilecek bir özgürleşme edimi olarak da okunabilir.

İntihar kavramsal olarak kişinin kendi iradesiyle yaşamına son vermesi anlamına gelir. Felsefi okuma durumunda ise intihar, insanın yaşama karşı bir tavrı olarak değerlendirilebilir. Zira yaşamak bir zorunluluk olarak kendisini dayatıyor görünse de aynı zamanda reddedilebilecek bir şeydir de. Benzer bir durum kişilik açısından da geçerlidir; kişi olduğu gibi kalmak zorunda değildir. Çünkü varolanı reddedip yeni oluş'lara yönelebilecek düşünce ve irade gücüne sahiptir.

Biz de erkeklik intiharı ifadesini, kişinin, patriyarkal sistemin fallik iktidar temeline oturarak kurguladığı erkeklik kimliğinin zihniyet ve yaşam kültüründen kopuşu anlamında kullanıyoruz. Fakat bu “intihar”, erkek bireyi öldüren değil ona özgür yaşam kapılarını açan bir intihardır. Zira erkeklik kültürü en çok erkeği kuşatmış, egemenlik bağımlısı kılmıştır; bu bağımlılığın ortadan kaldırılmasını sağlayacak şeydir erkeklik intiharı. Fakat bu yüksek bir binaya çıkıp atlamak kadar kolay olmadığı gibi “tamam” deyip birden istifa edilebilecek bir konum da değildir. Erkeklik intiharı bütün bunlardan daha zor ve karmaşık bir mücadele gerektirir; kişilik dönüşümü.

Kişilik dönüşümü sıfırdan bir inşa olmaktan çok, inşa ve yıkımın içiçeliğini gerektiren bir edimdir. Bu yönüyle kişilik dönüşümü bir devrimin içerdiği tüm süreçleri içerir. Ki, kişilik dönüşümünün “devrim olma” şeklinde tanımlanmasının nedeni budur. Bu dönüşümün gerektirdiği yıkım da sıradan değildir. Zira asli sosyalizasyon dediğimiz süreç boyunca kişide adım adım örülen psikolojik, düşünsel ve sosyo-kültürel bir oluşumdur kişilik; nesnel boyutlar kadar öznel boyutlar da içerir. Bu bağlamda kişilik dönüşümü kişinin yıllarca içinde yaşadığı bu oluş halinin dönüşümü demektir. Bunun kolay olmayacağı açıktır. Bu nedenle kişilik dönüşümü için kişinin hem ciddi gerekçelere hem de bir irade gücüne sahip olması gerekiyor. Gerekçe önemlidir çünkü ortada hiçbir gerekçe ve ihtiyaç yokken kişilik dönüşümü gibi bir gündem oluşmaz. Bu da dönüşüm için kişinin kendisini ikna edebileceği kadar güçlü gerekçelere sahip olmasını gerektirir. Diğer taraftan bu bir güvence ve inanç sorunudur. Çünkü kişi verili olanı kendisinde reddettikten sonra ne olacağını görebilmeli ve verili olanı reddettikçe olmak istediği şeyi olabileceğine inanmalıdır. Kişi değişim-dönüşüm için uğruna kişiliğini değiştirebileceği bir hedef gereksinir...

ÖZ - İKNA

Herkes olmak istediği şeyin hayalini görür. Hayaller, ütopylar kişinin gelecek tasavvurlarında kendisini görmek istediği yeri imler. İstek bu noktada güdülendirici faktördür. Çünkü kişi ile arzulanan şey arasındaki mesafenin kapatılması bağlamında kişiyi çaba harcamaya motive eder. Gerçek anlamda bir istem oluşmadığı müddetçe de kişinin herhangi bir konuda içten bir çaba harcaması beklenemez. Dolayısıyla değişim-dönüşüm için önce arzu oluşmalıdır ve arzunun oluşması da duyulan ihtiyaçla ilgilidir. Nitekim

özgürlük tutkusu da “zorunluluğun bilinci” paralelinde tanımlanır. Bu bağlamda can alıcı soru; erkeğin değişmek isteyip istemediği sorusudur. İkna, istem düzeyinde gizlidir.

İkna ile bilmek arasındaki fark “kanaat”tir. Zira ikna, kani olmak, kanaat getirmek demektir. Dolayısıyla bilmek ikna olma anlamına gelmez. Sözelimi bütün sigara tiryakileri sigaranın zararlı olduğunu bilir ama kişi birey olarak bu zararı bilince çıkarıp öznel bir algıya/iknaya dönüştürmediği müddetçe sigarayla ilişkisini değiştirmez. Çünkü sigaradan aldığını düşündüğü keyif onun algısında öncelikli yerini korumuş olur. Ne zaman ki zararlarının düşündüğünden fazla olduğuna ikna oldu, o zaman sigarayla arasına mesafe koyma ihtimali de güçlenir.

Devrimci erkekler de aslında erkekliğin devrime ve toplumsal özgürlüğe zarar verdiğini bilir ve fakat birey olarak kendi erkekliğini tolere eder. Tıpkı tiryakinin “sigara bana zarar vermiyor” diye düşünmesi gibi devrimci erkekler de kendi erkekliğinin verdiği zararlar konusunda yeterince ikna değildir. dolayısıyla da değişip dönüşerek devrim olma’da ayak sürümeye yönelir.

Devrime katılmış olmayı yeterli görmek, sorunu bilme ile aşmayı eşitlemek, erkeklik kültürünün kendisiyle değil yansımalarıyla uğraşıp olgusal bazı değişimler yaparak değiştiğini düşünmek gibi yanılgılara yeniden değinmeye gerek yok belki ama bütün bunların erkeğin dönüşüme ikna olması önündeki engeller olduğunu yeniden yeniden vurgulamakta yarar var. Bu yanılgılı değişim algıları bir yana, devrim yapmak bile kişinin birey olarak değişip dönüştüğü anlamına gelmez. Bunun en somut örneği Sovyetler deneyimidir. Nitekim Sovyetlerde devrim yapıldı ve büyük bir siyasal güce ulaştı. Fakat aynı paralelde sosyalist kişilik ve yaşam kültürü inşa edilemediğinden tarihin en büyük sosyalist devrimi dahi tutunamadı. Bu sonuç Sovyet devriminin yanlışlığından değil Sovyetlerin devrim algısının yanlışlığından ileri geldi. Çünkü devrim yapmak başka bir şeydir, devrimle bütünleşerek yani devrimi içselleştirerek devrim olmak başka. Eğer devrime katılmak veya devrim yapmak devrim(cı) olmayı otomatikman sağlamış olsaydı her şey çok kolay olurdu, sahici olamayacak kadar kolay!

Bununla birlikte devrim ortamlarında dönüşmeden geçirilen zamanın da değişim-dönüşüm üzerinde negatif bir rol oynadığı söylenebilir. Çünkü devrim yapma mücadelesi paralelinde bir devrim olma mücadelesi yürütülmezse bu zamanla bir tarz halini alır. Bu tarz içinde kişi öz olarak değişmez ama devrim yapma bağlamında bir pratik sahibi olur. Kişide bu tarzda da mücadele edilip sonuç alınabiliyor yargısı oturdukça da devrim olma mücadelesi tali plana kayar. Sonuç itibariyle varılan yer “böyle de oluyor!”dur. Bu sonucun ortaya çıkmasında (daha önce belirttiğimiz) inceltilmiş erkekliklerin birbirini besliyor olması da önemli bir rol oynar. Erkekler devrimci ortamlarda da birbirine dayanmaya devam ederler.

Öz-ikna için devrimci erkeğin yeterinden fazla sebebi vardır ve devrim de zaten bu sebeplerin doğurduğu bir sonuçtur. O halde devrimi içselleştirmek, devrimcileşmek için erkeklik intiharına ikna olmak değil olmamak şaşırtıcıdır. Zira (1) Erkeklik, karşısında mücadele edilen egemenlik sisteminin bir bileşenidir. (2) Erkeklik, aşılmadığı müddetçe erkeğin devrimci duruşunu tutarsızlaştırır. (3) Erkeklik, devrimci mücadeleyi ve yapılması durumunda dahi devrimleri akamete uğratan iç düşmandır. (4) Erkeklik, erkeğin seviyorum dediği anne-kardeş-sevgili-yoldaş kadınların cinsiyet olarak sömürülmesi kültürüdür. (5) Erkeklik, en nihayetinde erkeği de egemenlik kalıplarına sıkıştırıp özgürlüğünden eden kapandır... Devrimci erkekler söz düzeyinde bütün bunları kabul ederler de. O halde erkeklik intiharı için bu kabulü içselleştirmek kalıyor geriye. Bunun için erkeklik kültürünün sonuçlarına odaklanan bir muhasebe gereklidir. Böylesi bir muhasebeyle yanılsamalı algılar dağıldıkça kültürel erkeklik gerçekliği olduğu gibi görülebilecek ve bu da ikna sürecini hızlandırabilecektir. Çünkü öz-iknada en önemli eşiklerden biri erkeğin

kendi gerçekliğini olduğu gibi görmeye başlamasıdır. Erkeğin kendi gerçekliğini görmesi, özgür olduğuna dönük yanılısamadan kurtulmasını ve özgürleşmeye öncelikle birey olarak kendisinin ihtiyacı olduğu bilincine ulaşmasını sağlayacaktır. Nihayetinde kendisi özgürleşmeyen erkeğin toplumsal özgürlük kültürünü sağlaması bir yana ona mevcut haliyle dahil bile olamaz. Erkeklik kültürüne dair bilinç oluşup sorun çemberinin merkezinde bulunduğu idrak edildikçe özgürlük ahlak ve bilincine sahip olmaya başlayacak her erkek, erkekliği kurtulunması gereken bir düşman olarak görecektir. Bu bağlamda erkeklik, sorun olarak görülmüyorsa, erkeğin özgürlük dolayısıyla da devrim bilinci sorunludur demektir.

Öz-ikna’da önemli yönlerden biri de erkeğin niyetler üzerinden değil somut gerçeklikler üzerinden hareket etmesi gereğidir. Çünkü “benim erkekliğim devrime zarar vermiyor” algısı objektif gerçekliklere değil çoğunlukla niyete odaklıdır. Bu noktada niyet adeta bir değişmeme argümanına dönüştürülerek engel haline getirilmiş oluyor. Oysaki erkeklik niyetlerden çok pratik gerçekleşme biçimlerinin ürettiği bir sorundur. Söz gelimi ortalama bir zekâ ve duygu kapasitesine sahip bir erkeğin sevdiği kadına şiddet uygulama veya onu öldürme niyeti olabilir mi? Hayır, ama öldürüyor! Öldürten niyet değil erkekte yer etmiş erkeklik kültürünün gerçekleşme biçimidir. Erkeklik, erkeklerin dışında bir olgu değil erkeklerin yeniden yeniden ürettiği bir kültürdür ve her erkek de bu kültür ile etkileşim içinde şekillenmiştir. Dolayısıyla erkek için kendiliğinden veya salt “niyet ederek” erkeklik kültüründen azade olmak gibi bir şey söz konusu bile olamaz. Kişi ancak kendi kişiliğinde erkeklik kültürüne karşı mücadele ederek ondan kurtulabilir.

Öz-ikna kişinin değişim dönüşümünde en önemli aşamadır. Çünkü öz-ikna içsel bir değişim dönüşüm arzusuna ulaşmak ya da değişim dönüşüm ihtiyacını içselleştirmek demektir. Bu nedenle öz-ikna’yla ulaşılabilecek devrim olma arzusu dönüşümün temel dinamiğidir. Aksi durumda tam iknaya ulaşamadığı müddetçe kişi kendisinde gerçek anlamda bir dönüşüm mücadelesi başlatmaz. Bu durumda yapacağı değişim hamleleri de devrimci ortamın zorlamasıyla olur ve içselleşmez. Nitekim saydığımız yanılısamalı değişim anlayışlarıyla örülen inceltilmiş erkeklik üretimleri de öz-ikna’dan uzak duruşların sonucudur.

Bir erkek ne zaman kendisine “erkeklik yapma!” dendiğinde bunu hakaret olarak algılasa ancak o zaman erkeklik kültüründen görece kurtulmaya ikna olmuş demektir. Böyledir çünkü erkeklik kültürü özgürlük bilincine sahip bir erkek için hakaret gibidir. Zira erkeklik özgürlüğün inkarı demektir. Devrimci erkek için ise bir taraftan özgürlükçülük, devrimcilik sıfatlarını gururla taşıırken diğer taraftan en bayağı egemenlik üretme mekaniği olan kendi erkeklik kültürüne dokunmama bir tür ikiyüzlülük, kültürel-ahlaki oportünizm anlamına gelir. Devrimcilik bir kimlik ve yaşam biçimi ise eğer, devrimci her türlü egemenlik kültürünü reddeder ve ret devrimcinin kendisinde başlamak durumundadır.

Devrimci erkek için ilk değişim dönüşüm kararı devrim yapmaya karar vermek, ikincisi ise devrimi içselleştirmektir. Devrim yapmaya devrimin dışındayken karar verilir ve kişi bu doğrultuda devrime katılır. Devrim olmak ise devrim ortamında öz-ikna yoluyla ulaşılan ikinci bir karar olarak devrimi içselleştirmektir. Öz-ikna aynı zamanda yüzleşmeye başlama kararıdır.

YÜZLEŞME

Erkeklik intiharı bir tür arınma ve yeniden oluş meselesi olduğundan bir öz sorgulama gerektirir. Bu mistik felsefe ya da dini literatürde inziva denilen ve kişinin kendi varoluşuna odaklanarak kendisiyle yüzleşmesi gibi de düşünülebilir. Kişi hayat aynasından yansıyan kendi aksi ile hayatın kendisinden beklentilerini bu yoğunlaşma sürecinde yüzleştirir. Bu bir anlam arayışıdır aynı zamanda ki, anlam arayışı insan yaşamının asli temalarından biridir.

İnsan sanıldığı gibi aksine çoğunlukla kendi gerçekliğine yabancı olabiliyor. “Kendini bilmek” düsturunun dini felsefî literatürde çok önemli bir yer tutmuş olması insanın genel anlamda kendisine bu yabancılaşmanın bir sonucu olarak gelişir. Modernleşme süreciyle birlikte insanın kendisine daha da yabancılaştırıldığı sır değil.

Devrim her şeyden önce bir sorgulama, bir eleştiri eylemidir. Toplumsal düzen, sosyo-kültürel yaşam vs. verili olan her şey sorgulanır. Bu düzlemde kritik nokta aynı sorgulamanın içe dönük ne düzeyde yapıldığıdır. Aksi durumda karşısında mücadele edilen sistem kültürü farklı argümanlarla da olsa devrim içinde de kendisini üretebilir ki; bu devrim pratiğini temelinden çelişkili kılar. Zira devrim, egemenliğe karşı bir mücadele olduğu kadar egemenlik kültüründen arınma mücadelesidir de. Erkeklik kültürü de egemenlik sisteminin temel parametresi olduğundan denilebilir ki en fazla sorgulanması gereken sorunların başında gelir. Bu nedenle özgürlük yönelimli sosyalist devrim, ideolojik-felsefik duruşundan tutalım, örgütlenme modeline, izlediği politik hatta, günlük yaşam ve ilişki kültürüne kadar kendi pratiğinde erkeklik kültürünü sorgulamak/yüzleşmek durumundadır. Aynı şekilde erkeğin de kendisiyle yüzleşmesi kendi gerçekliğini olduğu gibi görebilmesi açısından devrimci bir ihtiyaçtır. Sahiden de egemenlik ilişkisinden arınmış, toplumsal cinsiyetçi statü ve sıfatlardan müteşekkil erkeklik kabuklarından sıyrılmış erkek gerçekliği nedir? Kadın, yaşam, doğa ilişkisinde erkeğin gerçek rolü, yeri nedir?

Yüzleşme, kişinin kendi öznel dünyasını, duygu-düşünce kodlarını, bilme kültürünü, yaşam algı ve alışkanlıklarını yargılamasıdır. İnsanın hem sanık hem yargıç olduğu bu mahkeme bir vicdan muhakemesidir aynı zamanda. Kişinin kendinde bir hakikat arayışı yolculuğuna çıkması, gerçek ile yalanı, doğru ile yanlış birbirinden ayırması kendisine karşı sorumluluğu gereğidir. Ve fakat yüzleşme, verili kavramsal-kuramsal çerçevelerle yapılmaya çalışılırsa objektif sonuçlara ulaşılamaz. Ölçü, verili erkeklik normları değil özgürlük ahlak ve ilkesi olmalıdır ki kişi kendi gerçekliğini objektif olarak analiz edebilsin. Aksi takdirde sorgulama bir labirente dönüp dolaşıp aynı kapıya çıkmak gibi bir kısır döngüye dönüşür. Mevcut durumda devrim ortamlarında erkeklik kültürünün aşılması yerine inceltilerek yeniden üretilmesi gibi sonuçlarda bu yanlış sorgulama biçimlerinin rolü belirgindir. Hakikatlere ulaştıracak sorgulama ancak değerlendirme ölçülerinin adil olmasıyla mümkündür. Bozuk bir teraziyle doğru tartım yapılamaz.

Yüzleşme, devrimci için ideolojik-felsefik bir eylemdir. Özgür toplumsallık felsefe ve ideolojisiyle egemen sistemi, kişilik düzleminde karşı karşıya getirir. Dolayısıyla erkeğin kendisiyle yüzleşmesi bireysel bir edim olmanın ötesinde gerçekte egemen sistemle yüzleşmesi anlamına gelir. Zira her sistem insanla var olur ve öncelikle insanda kurumsallaşır. Erkek egemen sistem de ancak erkeklik kültürüne göre şekillenmiş bireylerin varlığıyla varolabilir. Bundandır ki, verili erkeklik kimliği bir egemenlik modelidir ve egemen sistemin zihniyet ve toplumsal yaşam kültürünü yankılar. Dolayısıyla devrimci erkeğin karşısında mücadele ettiği düşman aynı zamanda devrimcinin içindedir! Kişilikte yer etmiş bu “düşman” kültürü ile mücadele

edilip aşılmaması durumunda bu kültür kendisini üretmeye devam eder. Bu nedenle kişi kendisiyle ne kadar sağlıklı yüzleşebilirse egemenlik kültürünü de o düzeyde aşabilecektir.

Egemenlik sisteminin aşıladığı erkek egemen zihniyet, eril siyasal kültür, aile-aşk anlayışı, cinsel ahlak, cinsiyetçi iş bölümü vb. toplumsal yaşamla ilgili her alan bu sorgulamanın konusudur. Çünkü egemenlik kimliği bütün bu alanlarda erkeklik kimliğine içerilmiştir.

Yüzleşme, soyut, kişide başlayıp kişide biten bir şey değil, sosyo-kültürel, siyasal anlamda karşılığı bulunan bir yeniden gerçekleşme eylemidir. Zira kişi yüzleşme sürecinde kişiliğindeki “düşman” özellik ve algılarına karşı mücadele ederken aynı zamanda tasavvur edilen özgür toplumsallaşma kültürünü kendi kişiliğinde vücuda getirmeye çalışır. Sözgelimi yüzleşme pratiğinde en önemli yönlerden biri eril egemen zihniyetle yüzleşmedir. Çünkü kendini esas alan, kendi algısını ölçü olarak dayatan ve böylece kolektif iradelere dayalı ilişki kültürünün gelişmesi önünde engel oluşturup egemenlikçi ilişki kültürüne alan açan bu zihniyetin kendisi sorunsallaştırılmadan gerçek anlamda bir yüzleşme mümkün değildir. Ve fakat egemen zihniyetle bu yüzleşme, erkeğin bakış açısını, ötekilerin düşüncesiyle iletişime geçme tarzını yeniler; kendisini ölçü alan egemenlikçi anlayışını adım adım geriletirse anlam bulur. Bu anlamda erkeğin egemen zihniyetle yüzleşmesinin ölçüsü, onun sosyal, siyasal kültürel dönüşümüdür. Başka bir ifadeyle bir devrimci erkek eğer eril dil ve kültürle hareket etmeye devam ediyorsa, kendisiyle yüzleşmemiş demektir.

Devrimci erkeğin kendi gerçekliğiyle yüzleşme sorununda önemli diğer bir nokta egemen cinsel ahlakla yüzleşmek sorunudur. Çünkü cinsellik ve cinsel ahlak, erkeğin kadına dönük algısını kilitleyen (hapseden) bir olguya dönüştürülmüştür. Verili erkeğin cinsellik algısı kadına has sosyal, siyasal, kültürel, entelektüel vb. tüm değerleri kırılmaya uğratan bir prizma gibidir. Kadına ait tüm anlam ve değerler bu prizmadan geçirilerek yani cinselleştirilerek algılandığı için de kadınla özgürlükçü bir sosyo-kültürel, entelektüel ilişki geliştirme olanakları en başta darbelenmiş olur. Devrimci ortamlara klasik cinsel ahlaktan yansıyan birkaç örnek vererek sorunun bir bakış açısı sorunu olduğunu vurgulamıştık. Yüzleşilmesi gereken bu bakış açısidir. Bu noktada önemle belirtmeliyiz ki sorun, devrimci erkeğin devrimci kadına bakış ve yaklaşımı sorunu değildir. Sorun hiçbir kategorizasyona gitmeden kadına bakış ve yaklaşım sorunudur. Başka bir ifadeyle yoldaş kadının yerinin “başköşe” olması, erkeğin kadına dönük bakış açısının değiştiğini göstermez... Bu, önemli bir sorundur çünkü devrimci ortamlarda erkeklerin en çok kaçtığı şeylerden biri kadınla yüzleşme sorunudur. Bu, devrimci erkek için gerçekten de karmaşık bir alandır. Çünkü egemen sistem ona kadının bir cinsel meta olduğunu öğretmiş, kadınla ilişkide cinselliği çok abartılı anlamlar yükleyerek ön plana çıkarmış, egemenlikçi bir cinsel ahlak aşılamıştır. Böyle bir kadın algısıyla devrim ortamına gelen erkekten devrimin beklentisi ise kadına cinsel bir meta olarak değil yoldaş olarak yaklaşmasıdır. Bu denklem içinde devrimci erkek kadına dönük gerçek düşünceleri ile devrimin beklentisi arasında bir bocalama yaşar ve çoğunlukla gerçek düşüncelerini gizleyerek devrimin kendisinden beklediği duruşu geliştirmeye yönelir. Fakat kafasındaki kadın imgesi her adımında ayaklarına dolanır. Üzeri biraz eşelendiğinde kadınla yüzleşmekten kaçışın egemen kültürün aşıladığı cinsel ahlakla bağlantılı olduğu çıkar ortaya. Bu anlamda kadınla gerçek anlamda yüzleşmekten kaçış, erkeğin kendisiyle yüzleşmekten kaçış olarak somutlaşır. Çünkü burada yüzleşilemeyen kadın, erkeğin kafasındaki imge-kadındır. Başka bir ifadeyle erkek bilincine zerk edilmiş kadın imgesi ile devrimin çizdiği kadın portresi arasındaki derin fark, yüzleşme edimini erkek için zorlu kılar ve taşıdığı cinsel ahlakla birleşince kaçış gündeme girer. Devrimci erkek bu noktada kafasındaki kadın imgesinin üzerini örtmeye yönelir. Bu imge örtme çabasının gerçek yaşamdaki karşılığı ise kadın yoldaşın cinsel kimliğinin üzerini örtme şeklinde ifade edilebilir; yoldaşlık halesiyle sarmalanan kadın devrimcinin cinsel kimliği yokmuş gibi davranılır. Bu, görünürde “eşitlikçi” bir yaklaşım gibi de görülebilir. Çünkü bu tutum sahibi erkekler kadına da erkeğe yaklaştığı gibi yaklaştırmaya

çalışırlar. Hatta erkekler yer yer kadına cinsiyetçi yaklaşmadıklarını ifade etmeye çalışırken; “ama ben erkeğe de böyle yaklaşıyorum” gibi bir argümana bile başvurlar. Fakat paradoksal olarak kadına cinsiyeti yokmuş gibi davranmak kadının cinsel kimliğini merkez alan bir bakışın ürünüdür ve cinsiyetçidir. Zira o kadın olduğu için ona kadın değilmiş gibi davranılmış olur! Böylece kadına cinsel kimlik merkezli bakış varlığını sürdürmüş olur... Kadına dönük algının değişmemesi ve devrimci ortamlarda da kadının her söz, davranış ve eyleminin cinsel kimlik prizmasından geçirilerek kırılmalara uğratılması bu yüzleşmeme halinin ürünüdür. O halde erkek kendisindeki cinsellik, cinsel kimlik merkezli kadın algısı ve türevi anlayışlarla yüzleşerek yani cinsellik prizmasını kadının üzerinden çekerek dönüşümde büyük bir adım atabilir.

Yüzleşmek, erkek için verili kimliğin cinsel kurgudan toplumsal statüleşmelere kadar, ne kadarının gerçek ne kadarının sahte olduğunun anlaşılması ve bu kimliğin özgür birey ve toplumsallığa ne kazandırıp kaybettirdiğinin muhasebesidir. Demek oluyor ki, erkek yüzleşme sürecinde beşbin yıllık tarihsel süreç içinde doğru bildiği birçok şeyi, peşinden koştuğu birçok amacı masaya yatıracaktır. Sadece kadın karşısında değil yaşamın her alanında varlığını hissettiren tahakkümcü kültürün kişilikte deşifre edilerek dışlanması yeni oluş'lara kapı aralayacaktır. Hiç kuşkusuz bu zorlu bir eylemdir fakat özgürlük de emek ister. Sorunlu bir kişilik yapısı olan erkeklik aşılmadan, onun üzerine özgür bir yaşam şekillendirilemez. Yüzleşmek, klasik “erkek oluş” argümanlarından kurtulmak, geleneksel veya yanılsamalı devrimci erkeklik örüntülerinden sıyrılmak, ezcümle her türlü erkeklik kabuğunu kırmaktır. Yüzleşme insanın kendisini arama mücadelesi, kendisi olabilme eylemidir.

KOPUŞ

Kopuş bir yerden, bir şeyden kopuştur. Dolayısıyla bir bağlanmışlığı, konumuz bağlamında ise erkeğin egemen sistem tarafından bağımlılaştırılarak kuşatılmışlığını imler. Erkek, devrim ortamına gelmekle egemenlik sisteminden fiziksel bir kopuş yaşar ve fakat kişilik şekillenmesi dolayısıyla egemen sistemin zihniyet ve kültürünü de kendisiyle birlikte devrim ortamına taşır. Bu nedenle devrime katılmakla atılan fiziksel kopuş adımı, yarım bir kopuştur. Bu kopuşun tamamlanması ise fiziksel kopuşun içselleştirilerek zihniyet ve kültürel kopuşun sağlanması ile mümkündür. Bu kopuş içseldir ve kişilik dönüşümüyle ilgilidir. Devrimci ortamlara dahil olan kişi mekan değiştirir ama dönüşerek egemenlik sisteminin zihniyet ve kültüründen kopuş yaşayan kişi mekanların ötesine geçerek devrimle buluşur, devrim olur.

Kopuş; yüzleşme ve özgürlük iradesinin buluşması sonucu başlar ve bir süreç olarak işler. Çünkü kuşatılmışlık çok yönlüdür ve kişilik dönüştükçe bu kuşatılmışlık duvarlarında çatlaklar oluşur. Kopuş için kritik olgu iradedir. Zira yüzleşme deşifre eder ama deşifre edilen şey aşılmış olmaz. Aşmak iradi bir ret ve alternatif gerektirir.

Kopuş da tıpkı yüzleşme gibi kişisel ve toplumsal yönler içerir ve bunların kesişme noktalarında cereyan eder. Kişi, zihniyet ve yaşam kültürü bakımından kişiliğindeki egemenlik kodlarından bir kopuş yaşadığı oranda erkek egemen toplumsal yapılardan da kopmaya başlar. Bu noktada kopuş alternatif bir yaşam kültürü eşliğinde imkan dahiline girer. Zira kopuş boşluğa doğru atılan bir adım değil yeni yaşam ile buluşma eylemidir. Sözelimi eril siyasal kültürden kopuş, özgürlükçü politik toplumsallaşmanın oluşmaya başlamasıyla, egemenlikçi aile/aşk ilişkisinden kopuş; özgür birliktelik kültürünün yaratılmaya

başlanmasıyla mümkündür. Nitekim kopuşu koşullayan, özgür yaşam felsefe ve yaşam kültürünün kopulacak şeyi reddetmesidir. Özgür birliktelik/aşk kültürü, egemenlikçi aile/aşk anlayışını reddettiği için ondan kopulur. Bu nedenle tasavvur edilen özgür toplumsallaşma kültür ve modelinin zihinlerde net olması ve uygulanabilirliğine inanılması kopuş için olmazsa olmaz koşuldur.

Erkeklik kültüründen kopuş sürecinin ilk somutlaşması gereken alan ise kadın ile ilişki alanıdır. Erkeklik cinsel kimlikleri çok aşan bir toplumsal kurgu olmakla birlikte temelinde cinsel kültür ve cinsel kimliklerin politikleştirilmesi bulunur. Bu da erkeklikten kopuş mücadelesinde kadınla ilişkiyi merkezi tema haline getirir. Bu keyfî bir başlangıç saptaması değildir; zira cinsel sömürü erkek egemen toplumsal sistemin kök-kurgusudur ve buradan başlamak “baştan başlamak” demektir. Eril ideolojik ve kurumsal yapılanmalardan kopuş da bu başlangıç üzerinden ve bununla bağlantılı olarak gündemleşecektir. Çünkü erkeğin kadın karşısındaki cinsel egemenlikçi kültürden kopuşu kaçınılmaz olarak kadınla ilişkilerin sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik vd. alanlarda nasıl olabileceği sorularını gündemleştirecektir.

Bu noktada bir parantez açıp belirtmekte fayda var; erkeğin cinsellik bağlamında kadından uzak durması bir kopuş değildir. Bu bir tür kişisel perhizdir ve bastırma stratejileri devreye sokularak uygulanır. Bastırma stratejilerinden kasıt, kişinin kendisini buna ikna etme mekanizmalarıdır. Bu mekanizmalar dini saiklerle de ahlaki saiklerle de devrimci saiklerle de kurgulanabilir. Mesele kişinin buna ikna olmasıdır, ikna olma neden ve biçimleri farklılıklar taşıyabilir. Yanı sıra bulunulan ortamın benzer saiklerle yasaklaması gibi dışsal bir mekanizma da bastırma nedeni olabilir. Ama nasıl ve hangi nedenlerle geliştirilirse geliştirilsin bastırma stratejileri bir kişilik dönüşümü yaratmaz. Çünkü bastırma doğal itkilerin bilinçsel ve iradi olarak kontrol altına alınması temelinde işler. Yerine göre anlamlı ve gerekli görülebilir. Fakat bahse konu kopuş, zihniyet, kimlik ve toplumsal kültür bakımından kopuştur. Bastırma ise olguyu olduğu gibi tutar, sadece kontrol eder.

Bastırmanın toplumsal cinsiyetçiliğe karşı oynadığı negatif rol de bu zeminde boy verir. Çünkü niteliksel bir dönüşüm ve dolayısıyla sorunu aşma olmayınca hem ilgili kişi (bastıran) o sorunla birlikte yaşamaya devam etmiş olur (ki bu da içsel bir tıkanıklık yaratabilir); hem de değişmeyen kültür, iradedışı yansımalarla dışa vurarak ortamı etkiler. Bu noktada bastırmayı salt cinsel açıdan kadından uzak durmak ile sınırlı da düşünmemek lazım. Örneğin, erkeklik kültürünün sonuçları/yansımaları üzerinden olgusal değişim arayış ve anlayışına sahip erkek de devrimci kadına karşı makul olmaya, devrimci imaj kılıfına bürünmeye çalışırken, kendisini dilde, yaklaşımda bastırıyor, olması gerektiği gibi görünmeye çalışıyordur. Sonuç itibarıyla bastırma iradi bir kontrol, kontrol ise sürekli dikkat işidir. Dikkat edildiği müddetçe sorun görülmeyebilir. Ama dikkat dağılınca erkeklik kültürü çeşitli biçimlerde kendisini dışa vurur. Bu yönüyle sıkça başvurulanan bastırma da erkeklerin değişmeme argümanlarından biri olarak sayılabilir.

Sonuç itibarıyla kopuş sistem tarafından geliştirilen egemenlikçi zihniyet ve kültürün kişilikte reddedilmesi eylemidir. Fakat kopuş eylemini yekten tamamlanacak bir eylem olarak değil, yüzleşme paralelinde adım adım yürünecek devrimci bir yol olarak düşünmek daha isabetli olabilir. Zira erkeklik kültürünün erkek bireylerde çok yönlü ve köklü yer ettiğini ve yekten aşılamayacağını bilmek, soruna karşı farkındalığı diri tutmak ve mücadeleyi süreklileştirmek açısından önemlidir. Bu bağlamda egemen erkeklikten yansıyan en küçük yaşam alışkanlıklarının, dil ezberlerinin bile fark edildikçe terk edilmesi kopuş ivmesini hızlandıracaktır.

İçsel bir eylem olarak başlaması nedeniyle kişilik dönüşümü, temelinde bir motivasyon ve odaklanma sorunudur. Erkek, dönüşüm yönelimli bu kopuş eyleminde yalnızdır, mücadelesi kendisinde,

kendiyledir; bu süreçte kendi öznelliğini çok yönlü sorunsallaştırıp kendisiyle yüzleşerek kişiliğindeki erkeklik kültüründen adım adım bir kopuş yaşar. Özgür kişiliğe ulaşma yönelimli bu kopuş eylemi, erkeği sıfıra, yani kadınla yeniden ve özgürlük ilkesi temelinde buluşabileceği noktaya taşır.

SIFIRA YÜKSELMEK

Sıfıra yükselmek, cinsiyet özgürlükçü toplumsallaşma bağlamında verili erkek konumunun negatif değer yüklü olduğunu imler. Zira egemen kültürle şekillenmiş erkeklik sadece erkeğin değil, kadın ve toplumun özgürlüğü önünde de engel teşkil eder! Sıfıra yükselmek erkeğin özgürlüksüzlük yayan bu negatif zihniyet ve kültürden arınarak kopuşunu ifade eder. Bu anlamda devrim olma yönelimli, erkeklik intiharı'nın birer bileşeni olan öz-ikna, yüzleşme ve kopuş eylemlerinin amacı sıfıra yükselmek olarak somutlaşır.

Sıfıra yükselmek erkek için yeniden ve öz-potansiyellerine dayalı özgürce gerçekleşmek bakımından da; kadınla özgürlük ilkesi ve özgür toplumsallaşma zemininde buluşma bakımından da olmazsa olmaz bir adımdır. Çünkü sıfır, erkeğin kendisini hem engel olma hem de egemenlik üretme kültüründen kurtardığı, dolayısıyla da özgür toplumsallaşma kültürüne politik özne olarak dahil olabileceği bir konum olarak vücut bulur.

Özgür toplumsallaşma ve aşk kültürü cinsiyetlerin eşit ve özgür paylaşımına açık olmalarıyla mümkündür ki, erkek negatif erkeklik yüklerinden kurtuldukça paylaşımına açık hale gelebilir. Çünkü erkeklik egosu erkeğin her zaman güçlü, dayanıklı, eğilmez-bükülmez... olmasını koşulladığından erkek kendi gerçekliğini sürekli ötelere ve hatta açığa çıkmasından korkar. Erkeği genelde olduğu gibi özellikle kadın karşısında kapalı bir kutu gibi olmaya zorlayan önemli bir etken bu psikolojidir. Negatif erkeklik yüklerinden kurtulan erkek, engelleyici yönlerle yüzleşmiş olduğu için çevreyle ve kadınla daha fazla empati yapabilecek duruma gelir ki, bu da onun kolektifleşme kültürüne açık hale gelmesine pozitif bir katkı yapar. Kavramsal olarak kişinin kendisini ötekinin yerine koyması anlamına gelen empati, kişinin karşısındakini anlama, hissetme çabası olarak değerlendirilebilir. Ki anlamak, sağlıklı ilişkinin temelidir. Burada söz konusu olan, mekanik bir yerine geçme değil, karşıyı hissederek, onun öznel-nesnel koşullarını gözeterek anlamaya çalışmaktır. Bu sosyo-kültürel ilişki karakterini etkileyen önemli bir deneyimdir. Örneğin, sıfıra yükselerek kadınla eşitlikçi ilişki düzleminde buluşabilen ve dolayısıyla kadınla empati yapabilen bir erkek, onun uğradığı sömürü ve şiddeti birebir deneyimleyemez belki ama onu anlayıp hissetmesi bile kadının sömürülmesine, erkek şiddetine karşı çıkmasına ve kendisini ondan korumasına katkı yapabilir...

Diğer taraftan kolektifleşme kültürüne katkısı yadsınamaz olmakla birlikte empati, sonuç itibarıyla büyük oranda öznel bir deneyimdir. Açıklık, bununla birlikte esas olarak erkeğin kendisinden başlayarak çevreye ve kadına özgürlük ilkesi temelinde eleştirel bakış ve yaklaşımıyla mümkün hale gelir. Kendisini çözümleyen erkek, kendisini çözümlediği oranda kadınla ve çevreyle toplumsal özgürleşmeye açık hale gelebilir. Özgürlük bilinci ve kolektif yaşam kültürü, nihayetinde her bireye sorumluluk yükler ve bu sorumluluk kişinin kendisini paylaşımına açık hale getirmesiyle başlar. Bu başarıldığı oranda karşının da paylaşım kültürüne dahil olabileceği alan açılmış olur. Bu nedenle kapalılık, kolektifleşme ve özgür ilişki kültürüne engel oluştururken; açıklık, aynı zamanda diğerlerinin katılımını sağlama sorumluluğunun ifasına

da katkı yapar. Sıfıra yükselme, erkek için kendisini çözümleyip kendisiyle yüzleşme anlamına geldiğinden; özgür aşk ve toplumsallaşma kültürüne açık hale gelmeyi de ifade eder.

Sıfıra yükselmek bir özgürleşme eylemidir fakat erkeklik kimliği ve bu kimliğin türevi olarak erkeklik algı ve psikolojik koşullanmaları erkeğin özgürlüğe doğru her adımında ayağına dolanarak engeller oluşturur. Ne kadar “aydınlanmış” olursa olsun, erkek olma durumunun herhangi bir yönüyle tartışılabilceği kaygısı bile erkeği özgürlük yolunda atacağı adımlardan alıkoyabilir. Söz gelimi özgürlük mücadelesi yürütülen ortamlarda bile bir erkek cinsiyet özgürlüğünden yana tavır alıp kadın özgürlüğü mücadelesini savunacak olduğunda diğer erkek devrimciler tarafından “kadın yandaşlığı” ile sıfatlandırılabilir. Bu söylem iki yönlü bir sorunlu hale işaret eder; birincisi erkek egemen anlayışın derinliğini ve bu anlayışın devrimci ortamlarda da varlığını açıktan sürdürebildiğini, ikinci olarak da özgürlük arayışındaki erkeğin yüzyüze kalabileceği dışsal baskıyı...

“Dışarı”nın bakışı genelde de insan psikoloji ve yaşamı üzerinde sanılandan daha fazla rol oynar. Erkeklik gibi “görüntü” ve “imajı” çok önemseyen bir kültürde bu etkinin katlandığı söylenebilir. Tam da bu noktada S. Zizek’in işlediği bir anekdot öğreticidir: Adamın biri kendisini darı sanıyormuş. Çevresindekiler ne yapmış etmişlerse adamı darı olmadığına ikna edememişler. Bunun üzerine adam hastaneye yatırılmış. Bu kez doktorlar uğraşmış, yok... Sonra nasıl olmuşsa birgün adam darı olmadığına ikna olmuş. Doktorları da rahatlamış çünkü bu adam kendisini darı sanmak dışında normal zeka ve yetenekte biriymiş ve sırf o nedenle hastanede olması doktorlara da ağır geliyormuş. Adam darı değil de insan olduğuna kanaat getirince doktorları da sevinçle onu taburcu etmiş. Adam çıkıp gittikten beş on dakika sonra doktorlar bakmış ki bizim darı-adam koşa koşa hastaneye geliyor. Doktorlar önünü kesmiş; “Hayırdır, sen darı olmadığını, insan olduğuna bilmiyor musun?” diye panikle sormuşlar. Adam nefes nefese; “Efendim, efendim ben darı olmadığımı biliyorum. Biliyorum ama ya tavuk?! Peki, tavuk da benim darı olmadığımı biliyor mu bakalım?!” diye soruya soruyla karşılık vermiş.

Cinsiyet özgürlüğü mücadelesinde erkeklik kimliğini sorunsallaştırıp aşmaya yani negatif konumdan kurtulup sıfıra yükselmeye çalışan erkek de “darı” olmadığını bilir ama iki yönlü bir kaygı taşımaya potansiyel olarak müsaittir. Birincisi acaba diğer erkekler de onun “darı” olmadığını biliyorlar mı?! Ve acaba kadınlar onun erkekliği sorunsallaştırmasını nasıl görüyor?! Her iki sorunun gerisinde de erkeğin kendi cinsel kimliğinin “dışarıdan” nasıl algılandığı kaygısı var. Ve fakat sıfıra yükselmek de bu eril kaygılar da dahil tüm içsel ve dışsal engeller aşılarak ulaşılacak bir sonuçtur.

Özetlersek; öz-ikna, yüzleşme, kopuş ve sıfıra yükselme üzerinden açılmaya çalıştığımız erkeklik intiharı, komple bir özgürleşme eylemidir. Bu eylemin bileşenleri olan öz-ikna, yüzleşme vd. arasında mekanik sıralı bir ilişki değil, karşılıklı olarak birbirini tamamlayan bir ilişkisellik vardır. Söz gelimi öz-ikna, yüzleşme için gereklidir ama kopuş ve sıfıra yükselme edimlerine de eşlik eder. Zira kişilik dönüşümü çok yönlülüğü nedeniyle derinliği olan bir eylemdir ve kişi derinleşip dönüştürülmesi gereken yönlerle her karşılaştığında öz-ikna, yüzleşme, kopuş gibi süreçleri yeniden yeniden yaşar. Bu anlamda öz-ikna, yüzleşme, kopuş, sıfıra yükselme olgularını erkeklik intiharında atılacak her adımın ilişkiel bileşenleri olarak düşünebiliriz. Başka bir ifadeyle bu boyutların her biri diğerleriyle ilişkiel diyalektik içinde anlam ve işlev kazanır.

Erkeklik intiharı, devrimci erkeğin kaçamayacağı bir sorumluluktur. Çünkü devrim, özgür bir yaşam tasavvuru üzerinden verili olanı ret eylemi; devrimci, bu eylemin öncüsü olmaya karar vermiş kişidir. O halde öncelikle devrimcinin, devrimi içselleştirerek devrim olması, devrimci sorumluluk gereğidir. Aksi

halde bir taraftan egemenlik sistemine karşı mücadele edilirken diğ er taraftan erkeklik kültürü dolayımıyla egemenlik üretmek, devrimcilik değıl tutarsızlıktır.

Nasıl ki efendi, efendiliğı reddetmeden k leliğı reddetmiş sayılamazsa, erkek de erkeklik intiharı yoluyla erkeklik kültürünü reddetmeden, egemenlik sistemini reddetmiş sayılamaz. Ve erkek, erkeklik intiharında bulunmadığı sürece kendisi  zg rleşemeyeceğı gibi kadınla ve toplumla  zg r toplumsallaşma eylemine ortak da olamaz. Sözgelimi erkeğın kadın özgürlüğü önünde engel konumunu aşmadan, devrimci ortamda da olsa onunla geliştireceğı ilişkiler özgürlük değıl egemenlik üretmeye devam edecektir. Bütün bu nedenlerle denilebilir ki, cinsiyet  zg rl k  toplum tasavvurunun önündeki en büyük toplumsal engel erkeklik kültürüdür. Ve erkek birey ancak erkeklik intiharı yoluyla kişiliğindeki egemenlikçi zihniyet, kültür ve alışkanlık gibi negatif yüklerinden arınabilirse kadınla ve çevreyle  zg r toplumsallaşma eylemine ortak olabilir.

Erkeklik intiharı ( zellikle erkek açısından)  zg r toplumsallaşmanın  n şartıdır!

2. ÖZGÜR TOPLUMSALLAŞMA

Kadın-İle-Birlikte

Devrim eğer verili olanın kişilik ve toplumsal yaşam bağlamında reddedilmesi ve özgür toplum tasavvuru doğrultusunda yeniden oluş eylemiyse, onu sürekli yenilenmeye doğru bir yolculuk olarak düşünebiliriz. Bu yolculukta ne birey ne de toplum için varılacak nihai bir durak, ulaşılabilecek bir son yoktur. Her adım bir sonrakinin hazırlığı; son devrim, sonrakinin bir öncesidir sadece. Bununla birlikte toplumsallığın çok yönlülüğü nedeniyle toplumsal devrim kendi içinde birçok devrim taşır; sosyal devrim, kültürel devrim, ekonomik devrimlerin herbiri toplumsal devrimin birer boyutunu oluşturur ve herbiri ancak diğerleriyle parça-bütün diyalektiği yakaladığı oranda gerçek anlamını bulur.

Toplumsal devrimin, bu sürekli oluş hali gözetilecek olursa devrimi “toplumsal özgürlük” kavramsallaştırması yerine “özgür toplumsallaşma” kavramsallaştırması üzerinden tanımlamak daha isabetli olacaktır. Zira toplumsal özgürlük, total bir çağrışım yapmakla birlikte ulaşılabilecek bir “durum” bildiriminde bulunurken; özgür toplumsallaşma bir fiil hali olarak toplumsal eylemin akışkanlığını ifade eder.

İnsanın bulunduğu her yerde bir toplumsallaşma kültürü vardır. Çünkü toplumsallık genel bir kavramsallaştırmadır ve kölecilik, serflik, kapitalizm vs. nin tümü birer toplumsal gerçekleşme formudur. Burada ayırt edici husus toplumsallaşma karakteridir ve bu, birey-toplum diyalektiğinde gizlidir. Nitekim birey ile toplum karşılıklı etkileşim içinde oluşan aynı bütünlüğün birer yüzüdür. Birey, ötekilerle ilişkilerin içselleştirilmesi yoluyla oluştuğuna göre bireyin ötekilerle bulunduğu alan olan toplumsal kültürün özgürlük düzeyi bireyde yansımaları bulur. Tersinden söyleyecek olursak, özgür bireylerin iletişiminden doğan toplum özgür toplumdur. Bu bağlamda bir sistem içinden ortalama bir birey çekilip alınacak olsa o sistemin yaklaşık bir özeti çekilip alınmış olur denilebilir. O halde özgür toplumsallaşmada ayırt edici özellik bireyin toplum özgürlüğünün; toplumun da birey özgürlüğünün bir tamamlayıcı olmasıdır.

Özgür toplumsallaşma için kişilik dönüşümü yoluyla devrim olma zorunluluğu, bu birey-toplum diyalektiğinden ileri gelir. Ve fakat özgür toplumsallaşma sadece birey veya kadın erkek arasındaki cinsiyet ilişkisi bağlamında düşünülemez. Bu sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik vs. yönleri bulunan komple bir yeniden oluş eylemselliği olarak somutlaşır. Birey bağlamında değerlendirilecek olduğunda ise özgür toplumsallaşma kültürü için erkek, erkeklik intiharı yapar ve böylece erkeklik kültürünün negatif yönlerinden arınarak kadınla ve toplumla özgürlük ilkesi temelinde buluşabileceği bir konuma ulaşmaya çalışır. Fakat bu, kadının özgür toplumsallaşma kültürü için kendiliğinden hazır olduğu anlamına gelmez. Çünkü fallik iktidar, kadın kimliğini de erkeklik kimliğinin bir uzantısı olarak kurgular ve kurgulanmış haliyle kadınlık, erkeklik kültürünün bir bileşenidir. Bu nedenle kadının da erkekle ve toplumla verili ilişki kültüründen cinsel, sosyo-kültürel, psikolojik ve her açıdan bir kopuş yaşaması, dolayısıyla kişilik dönüşümü gerçekleştirmesi gerektiği açıktır. “Sonsuz boşanma” kavramsallaştırması bu kopuşu iyi ifade eder. Kadın özgürleşme yönelimli böylesi bir dönüşüm mücadelesi geliştirmediği kadınlık özgürlük ilkesine dayalı aşk ilişkisi de özgür toplumsallaşma eylemi de imkan dahiline girmez. Bu noktada erkeğin “erkeklik intiharı” ile kadının “sonsuz boşanma”sı birbirini tamamlayacak birer özgür aşk ve toplumsallaşma argümanı olarak düşünülebilir. Zira özgür toplumsallaşma kültürünün ilk şartı özgürlük mücadelesini yaşam yönelimi kılan kadın ve erkeklerin varlığıdır.

Özgür toplumsallaşma kültürüne nihai bir form biçmek gerçekçi olmadığı gibi tanımlamanın kendisiyle de çelişir. Çünkü üstten toplum mühendisliği yoluyla değil, özgürlük eylemini bir yaşam

biçimine dönüştürerek özgürleşmeye devam eden insanların iradesiyle ve ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden yeniden form kazanabilecek bir kültürdür özgür toplumsallaşma. Kuşkusuz bu, özgür toplumsallaşma kültürünün bir formu olmadığı anlamına gelmez. Söz gelimi bugün itibariyle politik açıdan yerinden öz-yönetim, sosyo-kültürel açıdan cinsiyet özgürlüğü, ekonomik açıdan emek sömürsünün önüne geçebilecek katılımcı ekonomi modelleri gibi konu ve örgütlenme alanları ön plandadır. Fakat bunlar güncel ihtiyaçların doğurduğu form arayışlarıdır; mesafe alınıp ihtiyaçlar değişikçe değişeceklerdir.

Öcalan, özgür toplumsallaşma kültürü için vazgeçilemez ilke olarak “Ahlaki Politik Toplum” kavramsallaştırmasına gider. Bu kavramsallaştırmada ahlak; toplumsallaşmanın hak, adalet, etik, estetik gibi yönlerini; politika ise toplumsal bileşenlerin özerk özne olarak politik duruş ve katılımlarını içerir.

Politik toplum, öz olarak politikanın toplumsal yaşama içerilmesi anlamına gelir. Bu, erkek egemen uygarlık sistemi tarafından yöneten-yönetilen olarak ayrıştırılan toplumsallığın, egemenlik ve sömürü üreten bu ayırmadan kurtulması demektir. Çünkü nasıl ki cinsiyetler arasında bir ayırma gidilerek kadın yönetilen, erkek yöneten olarak konumlandırılmışsa; aynı ayırım diğer toplumsal bileşenler arasında da yapılarak toplum yöneten-yönetilen olarak konumlandırılmış ve bu çatlak üzerinden yönetim olgusu devlet iktidarının kurumsallaştığı bir alan olarak şekillendirilegelmiştir. Başka bir ifadeyle toplumun kendi kendisini yönetmesi eylemi olan politika, geliştirilen bu toplumsal yarılma üzerinden bir iktidar mekaniğine dönüştürülerek erilleştirilmiş ve böylece başta kadınlar olmak üzere geniş toplumsal kesimler politik alanın dışına itilerek apolitize edilmiştir. Toplumun apolitizasyonu egemen güçlerin politik bir operasyonu, dolayısıyla da bir iktidar stratejisidir. Bugün de egemen sistemin en yoğun ideolojik mücadelesinin toplumu apolitize etmek amaçlı yürütülüyor olması boşuna değildir. Zira toplumun politikleşmesi, eril egemen istem için tehdit; deşifre eder. Daha önemlisi apolitize edilemeyen toplum, sömürülemez.

Herkesin hem yöneten hem yönetilen etkin birer politik özne olarak toplumsal yaşamda yer alması ve kendi yaşamı üzerinde söz ve karar gücü olması yönelimli politik toplum modeli, bu bağlamda toplumun yöneten-yönetilen olarak ayrıştırılmasını ortadan kaldırarak iktidarcı eril siyaset kültürünün zeminini kurutur. Çünkü kendi kendisini yöneten toplum, toplumdan ayrılmış iktidarcı bir yönetim erkini işlevsizleştirerek dışlamış olur. Politikanın eril kültürden arındırılarak topluma yeniden devri, toplumsal örgütlenme modelinin de devletin dışında topluma dayalı geliştirilmesini imkan dahiline sokar. Zira devlet de eril siyasal kültürün bir ürünü olarak geliştirilen ve sömürü üreten bir yönetim erkidir. Özyönetimle yeniden oluşacak toplumsallaşma, eril siyaseti reddettiği gibi onun simgesi olan devlet örgütlenmesini de toplumsal yaşamdan dışlar. Bu bağlamda politikanın toplumsal yaşama içkin kılınması özgür toplumsallaşma kültürünün olmazsa olmazıdır. Nitekim özgürlük yeniden yeniden oluş eylemselliğidir ve kişi/toplum bunun imkânlarına ancak kendi yaşamına yön verebilecek politik özne konumuyla ulaşabilir. Bu modelde ahlaki yön ise toplumsallaşma kültürüne yön veren etik-estetik değerlerdir ve toplumsal bileşenleri bir arada tutar. Ahlak bu anlamda politik etkinliğin pusulasıdır ve özgür toplumsallığın kolektif bilincini oluşturur.

Özgür toplumsallaşma kültüründe kadın erkek ilişkisi ise, “eş-yaşam” esası üzerinden değerlendirilebilir. Kavramsal olarak yaşamın eşitlik ilkesine oturtulması anlamına gelen eşyaşam, geniş ve dar yorum olmak üzere iki yönlü ele alınabilir. Geniş yorumla eşyaşam; kadın ve erkeğin cinsiyet özgürlükçü felsefe ve sosyalist cins bilinci temelinde eşitlik kültürüne dayalı yaşam paylaşımını ifade eder. “Yaşam”ın “eşit”liği yaşam kavramının geniş içerimleri dolayısıyla çok yönlülüğe işaret eder ve eşyaşam kavramsallaştırması bütün bu alanlarda eşitlik kültürünü içerimler. Ve fakat toplumsal özgürlük bilinci eşitliği, mekanik bir olgu veya aynılığın dayatılması olarak görmez. Nitekim toplumsal düzlemde özgürlük,

farklı olabilme özgürlüğüdür. Dolayısıyla aynılık, toplumsal düzlemde özgürlüğün değil; statikliğin, monotonluğun ve denilebilir ki toplumsal canlılığın ölüm halidir, faşizmdir. Toplumsallaşma dediğimiz şey eğer sadece insanların bir araya gelmesiyle değil de, bir araya gelen insanların ilişkilennemeleri sonucu oluşan ortak zeminde buluşma ise bu buluşmanın, tarafları geliştirip zenginleştirebilmesinin yegâne koşulu da farklılıkları olur. Bundandır ki, farklılıkların korunması ve geliştirilmesi özgür toplumsallaşmanın karakteristiği olarak somutlaşır. Bu anlamda eşyaşamın öngördüğü eşitlik, aynılık değil; hak, adalet, etik açıdan eşitliktir. Dolayısıyla farklı olanla ilişkide sadece farklılığın tanınması değil; farklı olanın farklılığından dolayı ötekileştirilmemesi de eşitlik hukuku gereğidir. Söz gelimi kadın iradesinin tanınması yetmez, kadının cinsiyetinden dolayı öteki olarak görülmesine neden olan bütün kurgusal algı, anlayış ve kurumlaşmalar da reddedilmelidir. Buna göre eşitlik kadın, erkek her birey ve toplumsal kimliğin varlığını koruyup geliştirmesi ve özerk varlığıyla toplumsal yaşamın sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel her alanına aktif katılım hakkı/hukukudur.

Bu bağlam içinde önemli noktalardan biri, özgür toplumsallaşma kültüründe ilişkilerin karşılıklı iradeleri içermesi, başka bir demeyle taraflar için ön belirleyiciliklerin reddedilmesidir. Çünkü bir tarafın belirleyiciliği ilişkinin özgür paylaşım karakterini zedeleyerek onu bir egemenlik ilişkisine dönüştürür. Sözgelimi günümüz liberal solu, kadının sömürüldüğünü kabul edip çözüm olarak kadını verili sisteme dahil etme önermesinde bulunurken, gerçekte verili sistemin eril karakterini ve klasik özne-nesne ayrımını sürdürmeyi amaçlar. Zira dahil eden özne yine erkek, dahil edilen nesne kadın ve dahil edilen yer erkeklik sistemidir. Veya devrimci örgütlenmelerin “hele devrim yapalım, sonra kadın sömürüsünü gündeme alar, istihdamını sağlar, politikaya katılımının önünü açarız” demeye gelen söylem ve politik duruşları da son tahlilde aynı kapıya çıkar. Zira burada da kadın yine “durumu değerlendirilecek olan”, “konumlandırılacak” veya “önü açılacak” olan bir nesne olarak görülmeye devam eder. Niyet, amaç “iyi” veya “devrimci” olabilir ama fiil ve anlayışın kendisi egemenlikçidir.

Eşyaşam temelinde gelişecek özgür toplumsallaşma kültüründe kadın da erkek de eşit söz ve karar gücüne sahip özerk politik öznelerdir. Bu da toplumsallaşma kültürü ve toplumsal yapılanmaların yeniden oluşumunu gerektirir. Örneğin; iktidar yönelimli verili siyaset kültürü eril karakterlidir. Ve fakat kadının eşit sayıda bu siyasete dahil olması bile tek başına siyasetin eril karakterini değiştirmeye yetmez. Çünkü bu durumda kadın sadece nicel olarak dahil olmuş, siyasetin karakteri değişmemiş olur. Dolayısıyla verili siyasetin eril karakterden arındırılması sadece kadının dahil olmasıyla değil; kadın ve erkeğin eşit ve özgür iradesiyle yeniden şekillendirilmesiyle mümkündür. Bu da siyasetin, yaşamın bir parçası haline getirilerek taban iradesinin ve kendi kendini yönetme kültürünün tesisiyle; özetle politik toplum perspektifiyle mümkündür. Nitekim politik toplum perspektifinde kadın da erkek de aktif birer politik öznedir.

Bu, özerk öznelerin kolektifleşme edimi olarak da okunabilir. Sosyalist paylaşım ve kolektif yaşam kültüründe egemenlikçi dikey ilişki değil, özgürlükçü yatay ilişki ön plana çıkar. Bu anlamda A ile B’nin ilişkisinden ne A sonucu çıkar ne de B ve hatta ne de AB... Çünkü kolektifleşme sadece A ile B’nin bir araya gelmesi değil, yönelimde ortaklaşarak üçüncü bir potansiyel alan oluşturmaktır. Bu alanda A da vardır B de fakat kolektifleşmenin amacı bir diğerini etkileyip ondan etkilenerken (başka bir demeyle kişinin potansiyelleri ile diğerlerinin potansiyellerini buluşturarak) bir gerçekleşme alanı yaratmaktır. Ve toplumsallaşma tam da bu alanda gerçekleşir. Kolektifleşme kültüründe taraflar “aynı şey” olmaya yönelmez, bilakis kendi özerkliklerini koruyarak güçlendirmek her taraf için vazgeçilmez amaçtır. Nitekim “aynı” olan şeyler arasında bir kolektifleşmeden bahsetmek de zordur. Çünkü aynı olan aynıdır zaten. Kolektifleşme kültürü ise farklılıkların ilişki ve paylaşımından doğar. Burada önemli olan kolektifleşme yöneliminin doğrultusal anlamda özgürlükçü olması ve tarafların özgürlük bilincidir. Hiçbir taraf hiçbir

ilişkiden o ilişkiye girdiği gibi çıkmaz ama bu değişim, özerkliği yok eden değil güçlendiren bir değişim olur.

Dar yorumla eşyaşam ise özgür aşk ilişkisi olarak tanımlanabilir. Aşk ilişkisi yadsınamaz bir ilişki olması dolayısıyla “nasıl bir ilişki?” sorusunu da yakıcı biçimde gündemleştirir. Zira insan türünün birer bileşeni olan kadın ve erkeğin birbirine bağıllığı varoluşsalıdır. O halde nasıl bir ilişki/aşk?

İlk cevap verili aşkın, zihniyet, ilişki kültürü ve toplumsal kurumlaşma bağlamında reddi ile ilgilidir; yani eril zihniyet, egemenlikçi ilişki ve klasik aile gibi kurumların reddi... Ve fakat alternatifi üretilemeyen hiçbir ret yaşam akışı içinde karşılık bulamadığından gerçek bir ret sayılamaz. Alternatifsizlik de objektif olarak verili olanın devamına hizmet eder. Alternatif konusunda ise verili kalıplarla yola çıkmak çoğu zaman kısır döngüye yol açabilir. Söz gelimi “aile değilse ne?” sorusu, cevabın da verili olan üzerinden verilmesini dayatır. Oysa özgür toplumsallaşma oluş halinde bir eylemdir ve aşk dahil tüm toplumsal ilişki ve yapılanmaların özgürlük ilkesi temelinde yeniden oluşmasını gerektirir. Dolayısıyla nasıl bir aşk sorusuna cevap, tasavvur edilen özgür kültür normları içinde onunla bağlantılı olarak düşünülebilir ve hatta bu kültür şekillendikçe somutlaşabilir. Konuyu aile üzerinden tartışmak ise ancak ailenin tasavvur edilen yaşam doğrultusunda dönüşümü eksenli olursa anlamlı olur. Dönüşüm, süreç işi olduğuna göre cinsiyet özgürlükçü ilişki kültürünün adım adım geliştirilmesi gündeme gelecektir. Verili aile örgütlenmesinde sorun egemenlikçi ilişki kültürüne göre dizayn edilmiş olmasıdır. Kültür değiştiği oranda ailenin karakterinin de dönüştürülerek, özgür toplumsallaşma doğrultusunda yeni bir forma evriltilebileceği düşünülebilir. Bu noktada aile değil ailenin dönüşümü özgür aşk ilişkisi bağlamında başlangıç noktalarından biri olarak ön plana çıkar.

Aşk, kişisel düzlemde yaşanır ve her durumda özeldir. Tarafların aşk ilişkisine başlamada da bitirmede de özgür iradeleri esastır ve aşk ilişkisi üçüncü bir irade tanımaz. Aşkta birey iradesinin esas olması aşk ilişkisinde kişinin kararını belirleyici düzeye yükseltir. Kişi aşk ilişkisi yaşamakta da yaşamamakta da özgür iradesiyle hareket eder. Bu bağlamda aşkın birinci koşulu kişi özgürlüğü ve iradesidir. Ve fakat aşk ilişkisi kişisel olduğu kadar toplumsaldır da. Çünkü aşk için koşul olan kişi özgürlüğü de toplum ilişkisi düzlemin-de gerçekleşir ve kişinin, toplumsal ilişki bağlamı dışında özgürlüğü söz konusu bile edilemez. O halde aşk ilişkisi toplumsal kültür bağlamında ahlaki politik toplum ve geniş anlamda eşyaşam kültürünün tüm boyutlarını içerimleyen yoğunlaşmış bir paylaşım olarak düşünülebilir. Dolayısıyla aşkın bir koşulu kişi özgürlüğü ise diğer koşulu özgür toplumsallıktır.

Bu noktada akla şöyle sorular gelebilir; aşkın koşulu özgürlük ise özgürlük sağlanmadan nasıl bir ilişki olacak? Dahası özgürlük birey için de toplum için de bir fiil hali olarak sürekli eylemselleşme ise aşk bu edimin neresinde yer alacak ve nasıl?

Cevapların kısmen soruların içinde olduğu söylenebilir. Nasıl ki, şu kadar zaman sonra veya şu kadar mücadeleden sonra özgür olunacak denilemez; özgürlüğe bir zaman sınırlaması konulamazsa, özgür aşka da -bireylerin felsefi yaşam duruşları doğrultusunda alabilecekleri kararlar dışında- böyle bir sınırlama konulamaz. Zira özgürlük; mücadeleyle, eylemle sürekli gerçekleşme hali ise aşk da bu gerçekleşmenin bir bileşenidir. Burada temel sorun, toplumun tam özgürlüğü değil ki, böyle bir nihayet, özgürlük tanımına aykırı düşer. Sorun, özgür toplumsallaşma kültürünün, yaşam doğrultusu haline gelmesidir ve özgürlük mücadelesi de esas olarak bu doğrultuya girme mücadelesidir. Bu bağlamda aşk, özgür yaşamın bir bileşeni olarak birey ve toplum özgürleşmesi paralelinde imkan dahiline girer ve form kazanır. Nasıl ki, kişi özgürlüğü, toplumsal ilişki dolayımıyla gerçekleşiyorsa aşk da özgür kadın-erkek ilişkisi dolayımıyla

gerçekleşir. Başka bir ifadeyle aşk, kadın ve erkeğin özgür ilişkilerinin gerçekleşme alanı olabildiği müddetçe anlam taşır. Bu noktada ilkesel düzeyde önemli olan erkek ve kadının toplumsal mücadele ilişkisinde de aşk ilişkisinde de özgürlük yönelimli eylemsel gerçekleştirmeleridir. Diğer taraftan her paylaşım bir gerilim potansiyeli taşır ve bu potansiyelin fiile dökülüp dökülmemesi paylaşımın karakterine bağlıdır. Özgürlük yönelimli hiçbir ilişki de bu gerilimden azade değildir. Zira eylemselleşme yoluyla sürekli gerçekleşme, yaşamı kişilik düzleminde de ötekilerle ilişki düzleminde de bir mücadele alanına dönüştürür. Aşk ilişkisinin paylaşım yoğunluğu da gözetilirse gerilim potansiyellerinin aşk ilişkisinde daha yoğun olduğu düşünülebilir. Yani özgür aşk, kadın ve erkek arasındaki özerk varoluş mücadelesini, dolayısıyla da farklılıktan gelen ilişkisel gerilim ve çatışmayı tümüyle ortadan kaldırmaz -ki bu istenir de mümkün de değildir- özgürlük ilkesi bu nedenle ve tam da bu noktada anlam bulur. Çünkü o, bu özerk varoluş mücadelesini karşılıklı özgürleşme doğrultusuna sokacak, mücadeleyi özgürlükçü yaşam yaratımına dönüştürecek ilkedir.

Sonsöz olarak; özgür toplumsallaşma kültürü bakımından da özgür aşk ilişkisi bakımından da engelleyici faktörlerin başında erkeklik kültürü gelmektedir. Dolayısıyla özgür toplumsallaşma kültürü için öncelikle erkeklik sorununun hem genel devrimin gündemine hem de devrimci erkeğin gündemine girmesi gerekiyor. Devrim örgütlenmesi, toplumsal düzlemde eril zihniyet ve kurumlaşma kültürüne karşı mücadele yürüttükçe toplumsal ayak; devrimci erkek kendi kişiliğinde erkeklik intiharı yapıp devrimle buluştukça bireysel ayak işlev kazanacak ve yürünecek yol özgür toplumsallaşma ve özgür aşk yolu olacaktır...